

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

«ՌՈՍՏԱՄԵ ԶԱԼ» ԷՊՈՍԻ
ՔՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒՄՆԵՐԸ

Գրառու, ներածություն և ծանոթագրություններ
Հ. Զ Ն Դ Ի Ի

КУРДСКИЕ СКАЗЫ
ЭПОСА „РОСТАМЕ ЗАЛ“

Записи, введение и комментарии
А. ДЖНДИ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԱ ՀՐԱՏԱՐԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ИЗДАТЕЛЬСТВО АН АРМЯНСКОЙ ССР
ԵՐԵՎԱՆ 1977 ԵՐԵՎԱՆ

АКАДЕМИА Р'СС ЭРМЭНИСТАНЕЙӘ ӨЛМА
ИНСТИТУТА Р'ОҢЬЛАТЗАНИЕ

ШАХЕД ЭПОСА „Р'ОСТӘМЕ ЗАЛӘ“ К'ОРДИ

Бәривисар, пешготын, ивисарнаси
е Н'. ШНДИ

НӘШИРӘТА АКАДЕМИА Р'СС ЭРМЭНИСТАНЕЙӘ ӨЛМА
ЁРЕВАН 1977

Многочисленные варианты эпоса «Ростаме Зал» имеют широкое распространение в фольклоре курдского народа. В настоящем исследовании выявлены идейные и художественные достоинства курдских вариантов данного эпоса, определена их роль и место в курдском фольклоре.

Текстуальная часть работы «Ростаме Зал» состоит из 24 вариантов эпоса, записанных автором как из уст курдских сказителей, так и от сказителей—западных армян, знающих курдский язык.

В конце работы даются биографии вышеназванных сказителей на курдском языке.

ВВЕДЕНИЕ

Варианты эпоса «Ростаме Зал» нашли широкое распространение среди курдов. Они связываются с «Шахнаме» гениального персидско-таджикского поэта Фердовси (Фирдоуси), где ряд поэм посвящен подвигам Ростам Зала.

О первичных сказаниях «Ростаме Зала» интересные данные сообщает академик В. В. Бартольд, согласно которому в III в. до н. э. «в эпоху арсакидов в состав населения Ирана вошли еще другие пришельцы из Средней Азии, саки, давшие название области Сейстан (собств. Сакистан) и оказавшие влияние на состав иранского народного эпоса; им принадлежит самый популярный эпизод этого эпоса, сказание о богатыре Рустаме».¹ Этому же мнению придерживается известный иранист профессор В. И. Абаев.² Этот «эпизод», относящийся к скифскому Ростаму (Ростему), в дальнейшем породил многочисленные новые варианты. С течением времени эти варианты сплелись и составили одно целое под обобщающим названием «Ростаме Зал» («Ростам—сын Зала»), отражая совместную борьбу иранских народов против туранских орд.

Подобные явления мы видим и у других народов. Так, русские былины отражают борьбу славянских народов против татарских орд.³ Как известно, великий поэт Абул Касим Фердовси (934—1020), обобщив как

¹ В. В. Бартольд, Иран, Исторический обзор, Ташкент, 1926, стр. 19.

² В. И. Абаев, Скифо-европейские изоглоссы, М., 1965, стр. 86.

³ Былины. Вступительная статья, подбор текстов и примечания П. Д. Ухова, М., 1957, стр. 16—17.

варианты этого эпоса, так и многочисленные другие исторические и мифологические материалы, создал свой бессмертный литературный памятник «Шахнаме» («Сказание о царях»).

Для специалистов не ново, конечно, положение о том, что в числе богатейших исторических материалов Фердовси широко использовал фольклорные предания.⁴ «Персидским эпосом в настоящем смысле следует считать мифы о пахлавангах; история царей, которая к ним приложена,—привходящий элемент и имеет целью дополнить и внести в эпический элемент историческое единство и цельность».⁵ Это подтверждает и сам Фердовси. В своем знаменитом произведении он многократно говорит, что пользовался древними историями, мифами и другими фольклорными произведениями. Так, в главе «О происхождении Шахнаме» читаем:

О чем же запеть? Все пропето давно.

Сказать мне о сказанном только дано.

Преданий неведомых я не найду,

Плоды все обобраны в этом саду.⁶

(Пер. Ц. Б. Бану)

В другом месте, в главе «О рождении Зала» (отца Ростамы) поэт пишет:

Начну я сейчас удивительный сказ.

Из глубин веков донесенный до нас.⁷

(Пер. Ц. Б. Бану)

О связи «Шахнаме» с народной словесностью пишет выдающийся востоковед академик И. А. Орбели: «...творя свой эпос, Фердовси влил в эту сокровищницу все богатство исторических преданий и древних сказаний среды Ирана, в которой он жил и вырос, а эта среда была много шире, чем границы родной для него области Хорасан и даже всего Ирана».⁸

⁴ *Абуль Касим Зарр*, Очерк литературы Ирана, «Восток», сборник второй, М.-Л., 1935, стр. 36. Այլ Շահնուվարյան, Շահնամեն և հայկական ազդյունները, Երևան, 1967, էջ 69:

⁵ Ռ. Աբրահամյան, Ֆիրդուսին և իր Շահնամեն, Քեհերան, 1934, էջ 122:

⁶ *Фирдоуси*, Шахнаме, т. 1, М., 1957, стр. 15.

⁷ Там же, стр. 156.

⁸ *И. А. Орбели*, Избранные труды, Ереван, 1963, стр. 540.

В этом смысле не исключено, что гениальный поэт мог воспользоваться и фольклорными материалами других иранских и соседних неиранских народов. «Разве по сей день не звучат среди курдов, осетин, армян,⁹ грузин, таджиков сохранные от далеких времен рапсодии, вылившиеся в четкие, звучные мелодические стихи Фердовси?»¹⁰

Ростам и сложенные о нем многочисленные древние и новые произведения, кроме нерсов, таджиков¹¹ и других соседних народов с давних времен известны и курдам, принадлежащим к иранской языковой группе. В этом народе герой упомянутого произведения и посвященные ему фольклорные варианты так тесно слились с народным творчеством, что Ростаму иногда приписывается курдское происхождение.¹²

Ростаме Зал стал среди курдского народа таким родным и общеизвестным, что некоторые курдские племена и сегодня считают себя потомками этого мифического героя.¹³

Ростаме Зал и члены его рода Зал, Бежан, Геве, Гударз и другие упоминаются как народные герои в произведениях и средневековых, и современных курдских писателей. Курдский поэт XVII века, великий гуманист Ахмаде Хани, которого академик И. А. Орбели ставит в один ряд с Фердовси и Шота Руставели,¹⁴ в своей известной поэме «Мам и Зин» часто упоминает Ростаме как символ силы, красоты, правды и с большой любовью говорит о подвигах и других его соратников.¹⁵ Ро-

⁹ Еще в V в. М. Хоренаци в своей «Истории Армении» упомянул Ростаме, который, по преданию, имел силу ста сорока слонов, см. *Մ. Խորենացի, Պատմութիւն Հայոց, Տիգրիս, 1913, էջ 114—115*. Это самое раннее письменное известие о Ростаме.

¹⁰ И. А. Орбели, Избранные труды, стр. 540.

¹¹ В. И. Абаев, Скифо-европейские изоглоссы, стр. 85.

¹² Шараф-хан Бидлиси, Шараф-наме, т. I, М., 1967, стр. 84.

¹³ E. B. Soper, *To Mesopotamia and Kurdistan in disguise*, London, 1926, p. 377.

¹⁴ Вводная статья И. А. Орбели к сборнику «Памятники эпохи Руставели», Л., 1938, стр. 1—2.

¹⁵ Ахмед Хани, Мам и Зин. Критический текст, перевод, предисловие и указатели М. Б. Руденко, М., 1962, стр. 52, 64, 70, 139, 158, 164, 177, 182.

стама воспевали также современные поэты. Так, передовой курдский поэт Сирии Джагархун причисляет Ростам к тем мифическим курдским героям, которые борются и борются за освобождение курдского народа.¹⁶

Созданные вокруг Ростам сказания, легенды укоренились в курдском народе, а Ростам стал одним из самых любимых героев народа, мерилом силы, отваги, благородства. Таким он является и в других произведениях фольклора—сказках, в героических и любовных песнях, песнях-сказах и т. д. В распространенной песне «Далал» влюбленная курдская девушка, обращаясь к любимому юноше, говорит: «Мой милый, родной! Ты для меня сидящий на Рахше Балак Ростаме Зал, грудь которого подобна стенам крепости Кнко».

Усыновленный курдским народом Ростаме Зал упоминается в фольклоре с семью своими предшественниками до седьмого колена, древний обычай, который и до сегодняшнего дня сохранился в народе:

Ростам, сын Зала,
Зал, сын Дала,
Дал, сын Кама,
Кам, сын Сама,
Сам, сын Наримана,
Нариман, сын Карамана.

Или же:

Ростам Залов,
Зал Далов,
Дал Камов,
Кам Самов,
Сам Нариманов,
Нариман Караманов.

Р'остәм көр'е Зал,
Зал көр'е Дал,
Дал көр'е К'ам,
К'ам көр'е Сам.
Сам көр'е Нәриман,
Нәриман көр'е Қәрәман,

Р'остәм Зал,
Зале Дал,
Дале К'ам,
К'аме Сам,
Саме Нәриман,
Нәримане Қәрәман.¹⁷

¹⁶ *Cegerxwin, Sewra azadi, Şam, 1954.*

¹⁷ Естественно, что личные имена связаны друг с другом согласно грамматическим правилам курдского языка посредством изафетов *е-и*. Такими изафетами связаны между собой и имена других героев—Мехрабе Кабл, Гале Гаргар, Жирке Мла, Халте Набаза, Лоши Залым, Абузети Залет, Салмани Синди, Хаусари Шер и др.

Характерно и то обстоятельство, что личные имена героев этого эпоса очень любимы курдами и распространены среди них, а многие курды и теперь носят имена Ростам, Фарамаз, Брзо, Сарзангазар, Франгиз, Тузо, Айваз, Бежан (которое является и именем лошади), Манича.

Как своими личными именами, так и созданными вокруг них вариантами героических сказаний, эти герои сроднились с курдским народом, часто считают себя курдами. Например, курдский вариант «Ростаме Зал и Афрасиаб» начинается так:

Афрасиаб спрашивает Пирана:

— Кто они такие, что сражаются против нас?

— Они,—отвечает Пиран,—цыплята курдов (речь идет о сыновьях Ростаме Зохрабе и Фарамазе), а что будет с тобою, если встретишь их отца?

Кроме того, согласно имеющимся у нас вариантам, Ростам выступает также с представителями других племен—годарза, зароя, навзаря.¹⁸

В настоящее время в нашем распоряжении имеется свыше двадцати вариантов эпоса «Ростаме Зал», записанных нами в течение многих лет. Таковы «Сказка Зала», «Рудава», «Борьба Ростаме и Мшриха», «Детство и борьба Ростаме», «Поездка Ростаме в Китай», «Ростаме Зал и его сын Брзо», «Ростам и его сын Фарамаз», «Поединок белого дэва и Ростаме Зала», «Поединок Ростаме и Афрасиаба», «Смерть Ростаме» и другие. Существование стольких произведений дает нам основание сказать, что в заимствовании, обработке, разветвлении,

¹⁸ В варианте «Сивухш», который передал нам армянский фольклорист, покойный Шаэн Кужикян из Шатаха, встречаем следующий эпизод. Вопреки приказу царя убить его сына Сивухша, Гударз, отец Геве, говорит: «Мы, курды, не можем убить сына царя». Интересно также и то обстоятельство, что об одноименном курдском племени (гударзя) упоминает курдский поэт 18 века Харис Битлиси. *Харис Битлиси*, Лейли и Меджнун, перевод, предисловие и примечание М. Б. Руденко, М., 1965, стр. 65. См. Г. Б. Акопов, Некоторые аспекты проблемы происхождения курдов в свете данных древнеиранской мифологии, «Востоковедческий сборник» 11, Ереван, 1964, стр. 344—345.

распространении¹⁹ вариантов этого эпоса участвовал весь народ, передавая из поколения в поколение цельное художественное произведение с его интересной завязкой и трагическим концом, известное под названием «Ростаме Зал» («Ростам, сын Зала»).

Эти варианты отражают социально-экономическую жизнь патриархального курдского народа—образ его жизни, быт, межплеменные войны, классовые противоречия, передовую идеологию народа. Основная тема в курдских сказах «Ростаме Зала»—героизм. Богатыри (нахлеваны) Зал, Ростам, Гево, Бежаи, Брзо и другие великодушны, горды, уверены в своих силах. Они повсюду напоминают о том, что «принадлежат к племени Зала». Имя и честь этого племени они ставят выше, чем свою личность. Для того чтобы помочь беспомощным людям, они готовы выйти на единоборство даже с самыми сильными богатырями. Затронут в эпосе и другой важный вопрос—это любовь к родине, патриотизм, который выражается в борьбе с несущими разрушение туранскими ордами.

Преданностью по отношению к трудовому народу отличаются все члены семьи Зала и племени, являющиеся сторонниками его рода. Своей деятельностью они выражают чаяния трудового народа, его желания, и благодаря этому эпос пользуется большой популярностью.

Эпос «Ростаме Зал» был неисчерпаемым источником вдохновения, несравненным памятником воспитания поколений. Его герои Зал, Ростам, Гево, Зохраб, Сиавухш, Бежан и другие стали бессмертными, подобно другим героям курдских несен-сказов—Маме, Каратаждину, Сиабанду, братьям Кар и Кулук, Ханэ Чанг-Зерину и другим.

В курдских вариантах «Ростаме Зал» наряду с героями-мужчинами выступают, хотя и в меньшем числе, женщины. Они отличаются не только своей моралью, идеальной любовью, преданностью родным, но и своими подвигами, и в этом отношении не уступают ни одно-

¹⁹ В. Ф. Миллер, Отголоски Ростомиады у курдов, «Этнографическое обозрение», 1891, т. 9, стр. 201—202.

му мужчине из рода Зала, ни одному пахлевану. Более того, женщины побеждают отважных пахлеванов. Зала побеждает Рудава, а неуязвимого великана, слоноподобного Ростам побеждает его дочь. Один из записанных нами вариантов носит название «Рудава». Здесь главная героиня Рудава, а Зал и другие пахлеваны его семьи занимают второстепенные места. Отважная Рудава, борясь с Залом, может победить его, повалить на землю, однако сознательно сдается, заявляет, что она женщина, и соглашается выйти за него замуж, чтобы иметь от него такого же знатного храброго наследника. Думается, это пережиток далекого прошлого, когда господствовал матриархат.

Об уме и изобретательности женщины говорит и следующий характерный эпизод. Ростам, не узнав своего сына Зохраба, убивает его. Отчаявшись, он отдалается от людей и лишь благодаря встрече с одной старой женщиной спасается от тяжкого душевного расстройства: старуха каждое утро несет к ручью мыть войлок. Ушедший из дома Ростам замечает ее и говорит: — Мать, не довольно ли тебе мыть этот войлок? — Войлок черный, а я хочу, чтобы он побелел. — Да разве черное станет белым?—спрашивает Ростам. — Если черное не станет белым, разве умерший воскреснет? В какое положение ты себя поставил?—говорит старуха. Только тогда отрезвляется Ростам и возвращается в отчий дом.

В записанных нами курдских вариантах о «Ростаме Зале» женщины не похожи на бесправных женщин некоторых мусульманских народов. Они отличаются свободолобием, смелостью, подвигами. Они обезглавливают даже таких дэвов, которых боится сам Ростам. Одна из таких женщин—его дочь. Женщины в эпосе пользуются в своей среде большим уважением. Обиженный шахом Ирана Ростам никогда не согласился бы спасти Иран от врага, если бы не умолившие его женщины. Невольно вспоминаем существующий до сих пор среди курдов обычай, согласно которому борьба между мужчинами прекращается, когда в качестве миротворца выступает женщина.

Герои эпоса «Ростаме Зал», выражая стремления и

чайшия трудового народа, напоминают героев армянского эпоса «Давид Сасунский». О близости героев этих двух эпосов академик К. Мелик-Оганджанян писал: «Курдская трудовая масса, живя долгие века в соседстве с армянским крестьянством, освоила и сделала родным армянский народный эпос «Сасна црер». Она также рассказывает «Сасна тун» (Семья Сасуна) и соответственно духу образования фольклора сливает имеющиеся разное происхождение эпосы. И в курдской версии имеет место процесс той же локализации и придания национального колорита, который мы заметили в вариантах армянского эпоса.²⁰

Курдские варианты «Ростаме Зала» своими целями, общечеловеческим характером одновременно напоминают варианты азербайджанского эпоса «Кёр-оглы», который также нашел широкое распространение у всех восточных народов, став одним из наиболее любимых ими произведений.²¹ Эти эпосы дополнили друг друга и были всегда близки народам, принадлежащим к разным верованиям и религиям, говорящим на разных языках, отражая их передовые стремления и высокую идею дружбы народов.

Курдские варианты эпоса «Ростаме Зал» отличаются высокой художественностью. Компактная художественная композиция вариантов эпоса, поэтичные образы, сравнения, крылатые выражения, эпитеты, богатый запас слов, ясный и незатейливый стиль, пословицы, поговорки, различные обороты речи со временем непрерывно изменяются, не теряя своей национальной самобытности. «Ростаме Зал» по форме, как и другие курдские эпические произведения, представляет собой прозу, перемежаемую стихотворными отрывками. Стихотворения, часто поющиеся, имеют свободную или смешанную метрику; каждая строка является самобытной синтаксической единицей. Строки, как и куплеты, отделяются друг

²⁰ Ч. Гьѳѳ-Оһанѳанѳан, *Յիրդուսի ն Իրանի վիպական մոտիվները «Շահնամեում» ու հայ մատենագրության մեջ, տես «Յիրդուսի» (ժողովածու), Երևան, 1934, էջ 115—116.*

²¹ Հ. Զեղի, *Քյորողլի էպոսի քրդական պատմությունը, Երևան, 1953, էջ 10—11.*

от друга завершением мысли и соответствующей паузой. Отрывки, которые поются, смешанного характера, в них слово находится на первом плане, а мелодия выступает как средство передачи, что и характерно для курдских песен-сказов и любовных песен, в отличие от танцевальных, трудовых и детских песен, которые большею частью имеют правильную метрику и периодическое развитие мелодии.

Яркое воображение народа создало в этом эпосе многочисленные сравнения, гиперболы, которые составляют безраздельную и органическую часть вариантов. «Ростам—целая гора, а его грудь—плотина Ирана», говорится в одном варианте; борьба между Хнан и Ростамом представляется как столкновение двух страшных океанов. Каждый из них подобен семиглавой рыбе-киту. Они подняли свои головы из глубины океана и сцепились. Их поединок был таким страшным, что многие удивляются: «Как это случилось, что во время их поединка мир остался на месте, не сдвинулся с места». Или: во время войны между Ираном и Тураном «мир разорвался, стал шестиполосным, а небо—восьмиполосным». «Царь заплакал, он пролил слезы, подобные рекам дождя». В другом месте читаем, что Ростам вышел, стал кричать, голосить на все четыре стороны. Большое ущелье начало грохотать от его голоса, скалы и груды камней ущелья покатались вниз, и большая река стала мутной. Жители нижних сел, которые пили эту воду, говорили друг другу: «Братья, наша вода всегда была прозрачной; ведь дождя нет, что же произошло, что она стала такой мутной?»

Или же: бежавшая из Турана Франгиз, жена Сиавахша, говорит идущему с нею Гево. «Идут войска отца моего, нет им ни числа, ни коша, их больше, чем звезд на небе; их больше, чем листьев на деревьях; если ты станешь огнем, а они ватой, не сможешь сжечь их; если ты станешь весенним дождем, опять не сможешь намочить их». Гево говорит: «Я твой курд, о чем ты заботишься, подымусь и погоню их до их города».

Некоторые герои эпоса известны своими прозвищами, которые заменяют эпитеты. Для того чтобы подчеркнуть, что Ростам родился от сильной, властной матери,

вызывающей у врагов ужас, имя которой было Геллапуза. Народный сказитель уподобляет ее внешность дикому зверю и объясняет, как однажды она отправилась в лес, срубила деревья, готовые дрова сложила на веревку, а в это время большая ветка дерева ударила ей в лицо и на лице образовалась рана. Место, где образовалась рана, так и осталось, поэтому ее назвали Рудава (Руд'эвэ), что означает Звероликая. Другой пример: Гевэ, имея лик медведя, называется также медведь Гевэ (Гевэе һ'ьрч'). В одном варианте говорится: «Сын Гударза, Гевэ, похож на настоящего медведя; человека, который его видит, обуреует ужас».

К числу художественных приемов эпоса принадлежат также сновидение и сон. Сон в течение семи дней и ночей не только способ отдохнуть, набрать силы, но и самое целительное средство для сражающегося и раненого Ростамы и его врагов. Во время сна заживают даже смертельные и глубокие их раны, и затем, набрав новые силы, они опять устремляются на поле сражения. А посредством сновидений, как это можно заметить и в фольклоре других народов, предсказывается будущее или узнается, в каком положении герой. Вспомним, например, сон Ростамы, посредством которого становится известно, в каком положении находится Хосров, сын Сиавухна, и что случилось с Сиавухшем в Туране.

Важное место занимают в эпосе предсказания и волшебство. Они часто меняют намерения героев, создают новые ситуации.

Большое место занимают в эпосе «Ростаме Зал» впечатляющие сравнения, связанные с Рахше Балак. Эти картины не самоцель, конечно, а органическая, неотделимая часть эпоса. Ростаме Зал народный герой, согласно народной воле он должен победить вторгшихся в его страну дэвов, врагов. Для победы над «бесчисленными и несметными врагами» сила его должна удвоиться и утроиться, его копье и палица должны разить метко и сокрушительно, а конь Рахше Балак должен обладать разумом и речью, как его хозяин Ростам. Его уши должны достигать неба, чтобы все слышать, а голова должна достигать облаков, чтобы «видеть всюду», чтобы по самому краткому пути прийти на помощь ожидающему его любимому хозяину.

Разве могли быть созданы сказания о Ростаме без этого необычного коня, рожденного из воды? Этот конь—одна из центральных фигур эпоса, он с Ростамом в самых трудных местах, он чувствителен, сообразителен, служит советчиком, обладая колоссальной силой, борется и побеждает.

Итак, можно привести многочисленные примеры того, в каких естественных и выразительных формах выступают в курдских вариантах «Ростаме Зал» различные художественные приемы—сравнения, гиперболические описания и т. д.

Варианты «Ростаме Зала» веками не разлучались с народом, всегда освежались и давали новые ответвления, обрабатывались и переделывались. И теперь как без «Дым дыма», «Кар и Кулука» и других известных песен-сказов, так и без вариантов этого произведения, невозможно представить полностью курдский героический эпос.

В вариантах эпоса сохранились обычаи, идущие от языческой эпохи. И до сих пор, согласно верованиям обожествляющих природу курдов-езидов, Ростам—это сын Дастан Зале Зара, а его род считается происходящим от семи мифических семейств. Члены его рода бессмертны, чрезвычайно сильны и, как пахлеваны, до сегодняшнего дня борются против зла и несправедливости, защищают свою страну, помогают несчастным, беднякам, преследуемым чужеземцами беженцам, становясь даже предметом культа. Характерна следующая езидская пословица о них: „Нфър'е ван-пфър'ан, дѳае ван-дѳа“ (их проклятия—это проклятия, их молитвы—это молитвы), то есть их проклятия и молитвы исполняются. В некоторых существующих до сих пор мифах и мифологических сказах герой, находящийся в безвыходном положении и ожидающий чуда, наряду с известными ему легендарными богатырями перечисляет также пахлеванов из рода Зала-Ростама и других: «Иа мала Зале, тѳ хѳара мѳ бей», «Иа Р'остаме Зал, тѳ хѳара мѳн бей» («О, очар Зала, приди ты нам на помощь», или: «О, Ростам, ты мне (или нам) иришел бы на помощь»). Зал, и в особенности Ростам—главные герои курдских сказок, спасители, освободители, творцы добрых дел. Вот почему упо-

минание очага Зала должно почитаться священным и считаться даже нерушимой клятвой для езидской части курдского народа.

Однако таков не только пахлеван из рода Зала, но и имеющий с ним тесную связь, ставший предметом культа, принадлежащий к языческой эпохе легендарный Тэйре Смир—павлин, птица, упоминаемая в «Шахнаме» под именем Симург. Последняя—советчик семьи Зала, помощник и целитель. Она разговаривает, несет сидящего на ее спине Ростаму в далекую страну, обучает прыжкам коня Ростаму Рахше Балак.

Характерно также то обстоятельство, что эта легендарная птица вошла в быт курдского народа и часто упоминается в различных фольклорных произведениях. До сих пор имеется такая просьба—бьди хатьре Тэйре Смир' (сделай это ради любви или уважения к птице павлин). Кстати, павлин напоминает легендарную птицу Таус *تاوس*, которую езиды чтят и в которую веруют.²² Перед отлитой из металла статуей Малаке Таус танцуют, поют, делают жертвоприношения.²³ Упоминание имени Таус—одна из величайших религиозных клятв курдов-езидов. Для того чтобы подтвердить действительность того или иного события, говорят: Малаки Таус, или прямо—«Таусе», и этого уже достаточно чтобы положить конец возражениям.

Предметом культа стал также Ашкари Демзар—Рахше Балак, верный, бессмертный, величиной с крепость невидимый конь богатыря Ростаму, несущийся по воздуху (как невидимый конь Хдрнаби—святого Саркиса), в облаках и в глубинах морей. Эти свойства чудо коня выступают также в образцах фольклора, сказках и легендах.

²² E. B. Soane, *To Mesopotamia and Kurdistan in disguise*, London. 1926. p. 100. E. Вейденбаум, *Путеводитель по Кавказу*, Тифлис, 1888, стр. 68, 74, 76—77; Чжимбе, *Сокровища мельк тауза*, роман, М.-Л., 1928.

²³ Статую Малаке Тауса чужеземцам не показывают; она находится у езидских кавалов области Синджар Южного Курдистана, которые берут статую с собой, развозят ее по местам, населенным езидами, и собирают годовые духовные пожертвования.

Таким образом, семейство, очаг, род Мала Зале—Зала, связанная с ним птица павлин и конь Рахше Балак в эпосе «Ростаме Зал» раскрывают древнейшие местные следы верований курдов-езидов.²⁴

В курдских вариантах «Ростаме Зал» отражены также идеи добра и зла, света и тьмы. Все те, кто в древние времена не следовали обожествлению природы и двубожью, считались неверующими, злыми, дэвами, мракобесами, даже кяфурами. Впоследствии, когда большинство курдов приняло мусульманство, «кяфурами» именовались те племена и пароды, которые не приняли новой религии, и Ростам на этот раз стал выступать как распространитель мусульманской религии, что встречается в некоторых вариантах эпоса.

Несмотря на это, когда мы рассматриваем тот или иной вариант эпоса, тотчас же проявляются древнейшие пережитки домусульманской религии. Это естественно и понятно, ибо, как пишет академик М. Абемян, «действительно, древние богатырские мифы забываются в каждом народе с большим трудом, они долгие века живут в устах народа, так сказать, надевая вместо старой исторической одежды новую... Богатырские мифы, которые имеют в основе языческие верования, всегда обновляясь, воскресают».²⁵

Варианты «Ростаме Зал» передаются и рассказываются в основном неграмотными лицами, которые, передавая эти варианты из поколения в поколение, включили их в ряд своих древнейших мифов и героических сказаний. Так, жители села Шамирам Аштаракского района Армянской ССР, известные пир Усуб и шейх Калаш знали почти все варианты эпоса, с детства Ростам до его смерти и рассказывали их неделями. Н. Я. Марр пишет: «В чьей среде упорнее держалось язычество, у тех выше стояла песня...», «песни курдов в их основных нормах и мотивах представляются богатством, унаследованным ими от язычества, от той языческой религии, ко-

²⁴ Н. Я. Марр пишет: «Пока ясно лишь одно: в езидстве мы имеем переживание древнейшего местного религиозного учения»—Еще о слове «Челеби», СПб, 1911, стр. 40—41.

²⁵ Մ. Աբեյան, Հալ ժողովրդի վեպը, արտատպված «Ազգագրական հանդեսի» 1906—1908 թթ. գրքերից, Թիֆլիս, 1911, էջ 181.

торая некогда включала в число своих последователей и многочисленные курдские племена...»²⁶

Вот почему эти варианты должны были быть любимы и «христианами-армянами» и «мусульманами-турками». Курдские «нерелигиозные песни» с их «как любовными, так и героическими сюжетами» и другие произведения нашли свое место в словесности как армян, так и айсоров и мусульманских народов. «Мне кажется,—тонко заметил Н. Я. Марр,—что народно-ноэтическое богатство курдов находится в тесной связи с тем национальным преимуществом, которое есть у них над соседями, мусульманами-турками и христианами-армянами: эти народы в корне изменили исконным народным религиозным преданиям, те, пока оставались и по языку курдами, подобно персам не порывали вполне с народными религиозными преданиями и тогда, когда они принимали ислам».²⁷ Этим и объясняются заимствования из курдской словесности соседними христианскими и мусульманскими народами. Например, такое заимствование замечается впоследствии в армянской словесности. Материал под названием «Армяно-курдский эпос» дает нам 5-й том «Эминского этнографического сборника». В нем, кроме ряда других материалов курдской словесности, нашли место также четыре варианта «Ростам Зала»: «Ростам и Зал» (стр. 3—13), «Ростам, Атамбжи и Дюро» (стр. 14—24), «Ростами Зал» (стр. 25—39) и «Бежан» (стр. 40—53). «Настоящая книга,—пишет Г. Халатян от имени редакции,—составляет пятый выпуск «Эминского этнографического сборника»,—кроме чисто курдских, в нем встречаются и общеиранские эпические мотивы, составляющие любопытные отголоски «Шах-Наме» Фирдоуси, а быть может даже и варианты персидского эпоса в более ранней его формации» (стр. 3). Здесь идет речь не о взаимоотношениях курдской и армянской словесности,²⁸ которые в свою очередь очень интересны, а о заимствованиях в армянском фольклоре

²⁶ Н. Я. Марр, Еще о слове «Челеби», СПб, 1911, стр. 31.

²⁷ Там же, стр. 30.

²⁸ Հ. Զեդի, Հայ և քուրդ ժողովուրդների բարեկամության արտացոլումը բանահյուսության մեջ, Երևան, 1965 թ.

из курдских вариантов эпоса «Ростаме Зал».²⁹ Этот вопрос подтверждается также записями собирателя и издателя курдского фольклора С. Айкуни. Он пишет, что варианты «Ростам и Зал» и «Бежан» передавались на армянском наречии села Арнчкуйс района Арцке области Каджберунац: «Передал вариант Даво Мухси Арутюнян, слышавший в детстве от одного армянина: вообще армяне рассказывают в отахах, как и многочисленные курдские эпосы. Хотя это и курдский эпос, курды не особенно им интересуются, а вообще рассказывают армяне и курдские цыгане»,³⁰ а два других сказа «Ростам, Атамбжи и Дюро» и «Ростами Зал» — на мокском наречии. Первый «рассказан крестьянином села Нортуз Сикунс Варданом Мартиросяном... Он слышал его в своем крае от армянских сказителей, говорит, что армяне очень хорошо передают и поют на курдском языке,³¹ а «Ростами Зал» рассказал... Петрос Вертоян, внук Хосрова... Он научился у некоего Чоло... Петрос знает многочисленные сказки и курдские эпосы».³²

В двух вышеупомянутых вариантах имеются курдские обороты, фразы, даже стихотворные отрывки, которые сравнительно долго живут, меньше изменяются, чем проза. Записанный С. Айкуни вариант «Ростами Зал» хотя и передан прозой, однако заканчивается следующим четверостишием на курдском языке:

Как чинара, так и скала	Համ ճնար, համ ճղալ, համ զնար.
Каким был Ростаме сын Зала,	Զէ պո Ռօստամէ Կօռէ Զալ,
Прожил триста шестьде- сят шесть лет,	Ամր կըր սէ սաթ շեշտ շաշ սալ,

²⁹ Ք. Խալաթյանց, Իրանի հերոսները հայ ժողովրդի մեջ, Պարիս, 1901, էջ 9: Քոռու Ազատյան, Ռոստամ Զալի մասին, տես Ս. Զարենցի անվան գրականությունների և արվեստի թանգարան, Քոռու Ազատյանի արխիվ, 3-րդ բաժին, նո 89.

³⁰ Հմիլյան ազգագրական ժողովածու, Ե հատոր, Մոսկվա-Վաղարշապատ, 1904, էջ 25.

³¹ Там же, стр. 14.

³² Там же, стр. 3.

Он еще мал, как дитя,
Мать обняла, унесла до-
мой.

Հեժ պշուկ ա թրֆալ.
Դայե հրմպես կըր բրա
մալ.³³

«Армянская версия «Ростам Зала»,—пишет академик К. Мелик-Оганджян,—составлена посредством и под влиянием курдского героического эпоса (большая часть армянских сказителей рассказывает—«сказывает» его по-армянски и по-курдски)».³⁴

Курдские варианты «Ростам Зала» распространены также среди соседних айсоров. Об этом сообщил нам покойный курдовед, айсор по происхождению, Исаак Марогулов.

Варианты «Ростам Зала» из курдской среды перешли также к арабам.³⁵

Исходя из этого можно предположить, что курдские варианты «Ростам Зала» могли быть перенесены и в фольклор иранских народов, в том числе и персов. В связи с такой постановкой вопроса достойно внимания следующее замечание К. Мелик-Оганджяна о том, что «большая часть имен в армянских вариантах о «Ростам Зале» (в курдском произношении) повторяются в эпосах Ирана».³⁶

Теперь кратко коснемся взаимосвязей курдских вариантов «Ростам Зал» и «Шахнаме».

Несомненно, курды, в частности курды Хорасана, зная также персидский язык, в свое время были хорошо знакомы с произведением Фердовси.

В некоторых из записанных нами вариантов есть ссылки на «Шахнаме». К этим вариантам относятся: «Война Ирана и Турана», «Ростам и Бежан», «Борьба Ростама и его сына Зохраба» и другие.

³³ Там же, стр. 13.

³⁴ Կ. Մելիք-Օհանջանյան, ֆիրդուսի և Իրանի վիպական մոտիվները «Շահնամեում» ու հայ մատենագրության մեջ, «ֆիրդուսի» (ժողովածու), Երևան, 1934, էջ 162.

³⁵ В нашем распоряжении сборник Гуго Макаша «Курдские тексты наречий Курманджи из окрестностей Мардина», Л., 1926. В нем помещено содержание одного варианта (стр. 100) «Ростам Зала». Собиратель Эмни слышал его от курдов и рассказал по-арабски.

³⁶ «ֆիրդուսի» (ժողովածու), Երևան, 1934, էջ 163.

Характерно также то обстоятельство, что эти варианты дошли до нас в основном в стихотворной форме, как и «Шахнаме».

Кроме того, в упомянутых трех вариантах личные имена, упоминаемые вместе с именами Ростам и Зала—это имена героев, выступающих в «Шахнаме» Фердовси, как Камуси Кешан (Камус Кошани), Ачкапус (Ачкбус), Тус, Фриджан, Афрасйаб (Афрасиаб, Алфасиаб), Пиран, Баграм, Хнан, Таджави, Бежан (Бижан), Овлад и другие.

Таковы и названия местностей—Иран, Туран, реки Мазандара, Курахана и Шахрут и т. д. Похожи также названия местностей, упоминаемые в «Шахнаме».

Исходя из изложенного, приходим к заключению, что возможно все это перешло к курдам из «Шахнаме», так как и по содержанию, хотя и очень кратко, и по форме, хотя и не в регулярных ритмических размерах, личные имена и названия местностей совпадают и напоминают друг друга.

Следует подчеркнуть, что в фольклор курдского народа перешли те отрывки, которые в основном имеют связь с Ростамом, его борьбой и подвигами. А другие отрывки «Шахнаме», которые, в частности, связаны с царями, не известны курдам, как, например, части, относящиеся к царям «Кайомарс», «Тахмурас», «Джемшид», «Ирадж», «Лохрасп», «Гоштасп». И это понятно. Народ заимствовал только то, что было ему близким, родным, созвучно его чаяниям и стремлениям.

Однако существуют факты, свидетельствующие о том, что курды не только были хорошо знакомы с «Шахнаме», но и, возможно, знали Фердовси. Подобно своим соседям персам, они создавали о нем сказания и легенды. По этому поводу уместно отметить курдский вариант «Поединок Ростам и Азрифа», где в числе героев эпоса «Ростаме Зал»—Зала, Ростам, Горгани выступает и сам Фердовси. Деятельность последнего, как придворного, связывается с деятельностью положительных героев созданных им самим произведений. В упомянутом выше варианте Фердовси служит во дворце царя Кавкахша. Кавкахша по какому-то поводу приглашает Ростаму к себе. В то же самое время полководец Азриф по

приказанию царя города Кайсара с большим войском идет воевать с семейством Зала. Он требует, чтобы вернули бежавшую из их города влюбленную пару. Зал не соглашается, не выдает молодых людей, которые просят у него помощи. Начинается война.

Видя, что без Ростам трудно сопротивляться врагу, Зал вынужден послать с гонцом письмом царю Кавкаша с просьбой, чтобы Ростам спешно вернулся. Гонец предварительно вручает письмо Фердовси, а Фердовси в свою очередь передает письмо царю.³⁷

Это предание напоминает нам биографию поэта. Известно, что Фердовси служил во дворце шаха Махмуда,³⁸ а здесь—во дворце царя Кавкаша.

Это курдское предание позволяет нам предположить, что при жизни Фердовси курды могли его знать, быть знакомыми с его произведениями. Это не исключено. Ведь при жизни поэта его стихотворения уже были широко распространены среди персов,³⁹ соседями которых были родственные им по языку курды.

Имея в виду упомянутые обстоятельства, можно не сомневаться, что произведения Фердовси были распространены и среди курдов.⁴⁰ Курды заимствовали и локализовали в своей словесности отшлифованные, обработанные, достигшие художественного совершенства произведения поэта.⁴¹

Однако среди курдских сказаний о Ростаме встречаются такие, которые своими специфическими чертами довольно далеко отходят от «Шахнаме». В таких случаях невозможно утверждать, что эти элементы вариантов

³⁷ Этот вариант рассказал нам житель села Алагяз Арагацско-го района, неграмотный ашуг, 70-летний Ахме Чоло.

³⁸ Ալ. Շահնավադյան, Շահնամեն և հայկական աղբյուրները, Երևան, 1967, էջ 25—26.

³⁹ Там же, стр. 29.

⁴⁰ Правитель Битлисского вилайета курд Абдал-хан имел в своей библиотеке, как пишет турецкий путешественник Эвлия Челеби, 20 томов «Шахнаме» Фердовси. См. «Թուրքական աղբյուրներ» (ժողովածու), հատ. 9, Երևան, 1967, էջ 255:

⁴¹ Подобное же явление—распространение и сохранение произведений курдских средневековых поэтов в курдской словесности.

заимствованы из произведения Фердовси. Несомненно, одни из них—поздние добавления, а другие, быть может, существовали до создания «Шахнаме». Возможно, и некоторые материалы о Ростам Зале, предварительно нашедшие место в курдской среде, вошли в ту сокровищницу народной словесности, которой пользовался Фердовси, или же сам поэт мог знать о них, и для своего сочинения в числе сохранившихся у персидского и других иранских народов вариантов мифов и легенд о Ростаме использовать и курдский материал, даже посредством курдского языка, который близок к персидскому.

О том, что Фердовси знал соседей-курдов, свидетельствует и то, что в своем произведении по тому или иному поводу часто упоминает их. Поэт воспользовался также курдскими фольклорными образцами, пример—отражение древнего курдского мифа⁴² в его «Шахнаме».⁴³ Так, в поэме «Зохак»⁴⁴ рассказывается, что на плечах Зохака начинают вырастать две змеи, их питают мозгом двух молодых людей. Повара Армаил и Кармаил решают спасти одного из них, а с мозгом другого смешать мозг овцы и дать змеям-вишерам. И вот спасшиеся постепенно собираются, составляют одно племя, которое становится известно под именем курдов. Фердовси пишет:

Другому сказали: «Спасем тебе жизнь,
Но впредь от селений подальше держись.
И город пускай не прельщает твой взгляд.
Пусть горы и степи тебя приютят».
По тридцать юнцов каждый месяц они
Спасали от смерти в те черные дни.
Когда ж до двухсот набиралось в тайник,—
Их ночью—чтоб в тайну никто не проник—

⁴² См. Шараф-хан Биглиси, Шараф-наме, т. 1, 1967, стр. 81—82.

⁴³ С курдским народом был очень близко знаком, интересовался его богатым фольклором и обрабатывал его и писавший по-персидски гениальный азербайджанский поэт Низами Кенджеви (*Низами Кенджеви*, Едди гезал, Баку, 1941, стр. 214—232).

⁴⁴ Существует курдское предание (рассказ) под заголовком «О царе Зохаке», см. М. Б. Руденко, Описание курдских рукописей ленинградских собраний, М., 1961, стр. 15.

Наружу вели через спрятанный ход.
Дарили им коз и овец на развод.
От них-то затем племя курдов пошло».⁴⁵
(Пер. Ц. Б. Бану)

Интересен также тот факт, что, как пишет Мустафа Кейвани, великий поэт поместил в своем гениальном произведении также курдские пословицы и поговорки.⁴⁶ Он писал о подвигах курдов и в то же время об их недалековидности и беспечности.⁴⁷ Все это говорит в пользу того предположения, что в «Шахнаме» Фердовси имеется, быть может, и вклад курдского фольклора.

Однако, независимо от положительного или отрицательного решения этого частного вопроса, курдские варианты эпоса «Ростаме Зал» сохраняют свое большое и особое художественное значение и неотделимы от «Шахнаме» как спутники этого выдающегося памятника.

* * *

Настоящий сборник охватывает 24 варианта эпоса «Ростаме Зал» («Ростам Зал»). Эти варианты сообщили нам курды-езиды и знающие курдский язык сказители-армяне из Западной Армении. Они происходят из районов Шатаха, Карса, Сурмалу и эмигрировали в годы первой мировой войны в разные районы и города Восточной Армении.

Помещенные в сборнике материалы составляют четыре раздела:

Рождение, детство и юношество Ростама;
Ростам как покровитель беспомощных;
Взаимоотношения Ростама и его сыновей;
Борьба Ростама во имя защиты родной страны
и его смерть.

В комментариях к каждому разделу приводятся сведения о сказителях эпоса.

⁴⁵ Фердовси, Шахнаме, т. 1, М., стр. 51.

⁴⁶ «يغماء. تهران ۱۹۶۶، شماره ۹، ص ۴۷»

⁴⁷ Շահնամակ ֆիրդուսիի, դրվագ «Արտաշիր Բարականի», Թարգմ. 2. Քիրաբյանի, Նյու-Յորք, 1909, էջ 34.

БУИН, ЗАР'ӨТИ У ШАНЬЛТИЙА Р'ОСТЭМ

1. Ч'ИР'ОКА ЗАЛ

Щарэке п'элэванэки го:

— Зале Зэр кал буйэ у гōнада жи гран буйэ, эзе эви быщер'биньм, чька кале Зал һэварер'а чаванэ.

П'элэван чу диwana Зал у гот:

— Апе Зал, дыбе Забыле шэр'э, к'ок'а п'элэвана анинэ, эм нэчынэ һэваре?

Зал шава ви да, го:

— Ле тō һэ'та нһа һе сэкьнии?

Зал э'мьр дыкэ сэр п'элэване хвэ, wэки к'эргэда-не ви бьк'шиньн, эвана к'эргэдане ви к'ьшандьн, Зал сйар бу, чу. Ви чахи п'элэван жи чубу мала хвэ у чахе эw һат у жь п'элэвана пьрскар:

Го: — К'а Зал?

Wана го; — Тэ Зал хапанд. Зал чу Забыле.

У п'элэван пе дык'эвэ, р'ева дыгһиже, дыкэ у накэ Зал набьһе, эw дьтърсэ, дэсте хвэ р'ьма ви к'ьлит дыкэ у чахе Зал мьле хвэ бьльнд дыкэ, п'элэван һэспева бьльнд дыбэ у дэсте хвэ ле бэр дыдэ у қалым дыкэ гази, wэки ви нас бькэ, ле нэхэ, дыбе:

— Апе Зал, һэвар дэрэwэ.

У Зал дыбе: — Qэда бе дыне, дэрэw жи һатьнэ дыне? — у һэспе хвэ дьзвьр'инэ.

Ви чахи эзраһил хвэ дыкэ р'энге дэврешэки у сэр р'йа һэрда дьсэкьнэ, дьхwэзэ қэwата һэрда быщер'бинэ у лавайи wана дыкэ, дыбе:

— Гэли сйара, баре мьн баркьн.

Зал э'мьри сар п'элэван дькэ, дьве:

— Wэли, али ви дэврешикэ, баре ви баркэ.

Wэли сйари р'ьме қолпе барр'а дькэ, ле дькэ-накэ нькарэ. Пэйа дьбэ, диса нькарэ. Зал пэйа дьбэ, дэсте хwэ дьдэ бьн бер у бьльнд дькэ. Дэврешок дьбеже:

— А нэ хwэде мала тэ ава бькэ, тэ днйа wэлгэ-р'анд, хэр'э-хэр'э.

П'элэван у Зал хэрдө тен. Зал т'эг'мин дькэ, wэки Wэли бэрхwэ дьк'эwэ у жер'а дьбежэ:

— Wэли шан, чьма бэрхwэ дьк'эви, дэст сэр дэстар'а хэйэ хэ'та бэр п'эр'е э'змана. — У жер'а сэрхатийа хwэ дьбежэ, дьбе:

— Wэхтэке эзи чардэ сали бум. К'эргэдане мьн х'эфт сали бу, эз чум Мэк'э-Мэдинер'а дэрбаз бум. Пирэке гарьсе хwэ р'ахьстбу. Wэхте к'эргэдане мьн бина хwэ бэрда, хэр льбэкэ гарьс чу алики у пире ньфьр' мьн кьр, го: „Сйаро, бьлкэм тэ бэла хwэ дэсте Э'нт'эри Qоп бьбини“. У wэхте пире мьнр'а оса гот, эз звьр'им щэм we. Мьн же пьрси щие Э'нт'эри Qоп, эwe щи нишани мьн кьр, эз чум. Wэли шан, чьма бэрхwэ дьк'эви: дэст сэр дэстар'а хэйэ хэ'та бэр п'эр'е э'змана. У эз чум. Мьн дит Э'нт'эри Qоп орт'а голе буз қолкьрьбу у теда совайи дькьр. Щарна жи шэле бузе синге хwэ дьхьст, дьшушт у дьгот: „эман, эз гэрма шэwьтим“. У мьн гөрзэк авите, эви қэ гөһ нэдаие, ле wэхта мьн гөрзе дөда авите, эви гөрзе мьн гьрт у гот: „Qөрбан, тэ чь мьн дьхwэзи, we сбе тэ хуна хwэ кьрйэ кэвч'и, р'абэри мьн кьрийэ? Нна тэ мьнр'а буйи Зал, Р'остэми Зал, йане жи Wэлие Шер?“ Wэли шан, эви наве тэ жи хьлда у чахе мьн гөрзе сьйа жи авите, эви гөрзе мьн хэwа гьрт у hat. Та п'ор'е сэре хwэ к'ьшанд, эз гьредам у чу. Паше hat, эз wэкьрьм, го: „хэр'э“. У мьн жер'а го: „Wэллэ, Зал эз бь хwэмэ“. У гот: „Ле мал-

ава, мьн хэвна шэве дитйэ, wэки те мразе мьн бьки, һьндьк ма мьн тō бькōштайи“. У эз дамэ пешйа хwэ, эм чунэ мг'ара wi, эwi дō мешок ськ'э һьлда у готэ мьн: „Мь һэр'ьн“. Мьн же пьрси: „һэр'ьнэ к'ō?“. Го: „Эла мире э'рэба, эме һэр'ьн дьлк'этийа мьн биньн“. О эм чунэ wi шәһәри. Шәһәри суркьри бу, эм чун не-зики wi шиe дьлк'этийа wi теда бу, эwi го: „Зал, ван ськ'а сьнге ве кәледа бьк'ōтэ, эм һьлк'ьшьн жор. Мьн сәләки мэзын һьлда, ськ'э да сьнге кәле. Wэхта мьн кәвьр леда, дәнг к'этэ нәwале, эwi гот: „Бьсәкьнэ, тә һ'эму мә данэ һ'эсандьне“. Уэwi мешоке ськ'а пе дәве хwэ гьрт у пе дәсте хwэ ськ'э льда сьнге кәле, пе дәсте qоп дьк'ōта. Бь wi шур'эйи эw чу сәре кәле, ле эз мам жере. Wэхтәки шунда мьн дәнгәк бьһист, жь сәре кәле кьрьнэ гази, готьн: „Дәрга вәкьн, архайин р'азен, пез у дeвер бәрдьн: мә Ә'нт'әре Qоп гьрт, кьрә бира Чьлһ'әреwi“. У эз р'абум сьнге кәлева һьлк'ш-йам. Чум, мьн дит чьл һ'эрәwбаши сәре хwэ данэ сәр бире. Мьн зьрфәqале хwэ к'ьшанд, эw чьл һ'эрәw-баши бәла wan дайе. Ле мьн нькарбу бәраш быда алики, wэки Ә'нт'әр дәрк'әта, Ә'нт'әр мьнр'а гот: „Зал, wa weда һэр'э, чьл у нәһ от'аха бьжмьрә, йа чьли-дьлк'этийа мьн теданэ, тō һэр'э бежә we: эw нәе вә-нәкә, кәс нькарә вәкә“.

— Wәли щан, эз чум щәм we, әwe гот: „Бьшәһ'мә, жь бәр ч'э'ве мьн һэр'э, тō к'ийи“? Мьн жер'а гот: „эз Зальм, мьн һ'эрәwбаши кōштьнэ, ле нькарьм бәраш бьдьмә алики, Ә'нт'әр дәрхьм“, әwe щьмьк сәр льнге хwәва кьр, һат. У эм чун щәм бире, әwe льнге хwэ да бәраш, дә'ф да алиe дьне у wэхте Ә'нт'әр хwэ һьлавет дәрк'әт, эз бәр бае wi к'әтьмә бире. Паше жьна wi эз дәрхьстьм. Паше Ә'нт'әр эз шандьмә жере, эз бьһйа кәледа сәкьним, эwi кьрә гази: „Тә гьрт“. Мьн гот: „Эз вьра сәкьнимә, ле тә һәсп дури мьн авит“. һәсп

э'рде бу лош у ѳса жи е дѳда. Паше эз чум сэре кэ-
ле, эw hatэ жере, эw щие ле сэкъни, мьн щие дьнда
авит, ле эw диса р'эви, hat we т'уше, hэсп саг' пэя
кър у эм hэрсек сйар бун, бэр бь мьг'ара wi чун.

— Wэли щан, чьма бэр хwэ дьк'эви, дэст сэрдэстар'а
hэйэ hэта бэр п'эр'е э'змана. Wэли щан, эм р'ева щики
hешьрин. Э'нт'эр р'аза. Ле эла мире э'рэба пе мэ к'этьн,
эз р'абум чумэ пешйа вана. Мьн у вана кърэ шэр'. Мьн
зылфэдале хwэ р'аст авит бьр'и, ч'эп авит-бьр'и. Сэре
мьн бэр мьнда бу: ле тѳ нэве, паши мьн Э'нт'эр жи
алие пар'ава ль вана дьхэ. Бь wi шур'эйи ньшкева
зынгин шуре мьн hat. Мьн го: „Wah, мьн мэрьве хwэ,
йане жи херхазе хwэ хьст“. Мьн qэт фэ'ма Э'нт'эр
нэдькър у чахе мьн т'эмам бьр'ин, эз hatьм щэм qиза
мире э'рэба, мьн же пьрси: „K'а Э'нт'эр“, эве гот:
„Э'нт'эр жи hatьбу шер“.

Чава эве wьса гот, мьн пер'а-пер'а фэ'м кър, wэ-
ки чахе зынгин шуре мьн hat, эw Э'нт'эр буйэ, мьн
кѳштиэ.

— Wэли щан, h'эта мьн к'эргэдане хwэ авда, hatьм,
дылк'этийа Э'нт'эр жи хwэ кѳшт, у мьн hэрдѳ жи ч'э'л
кърьн, эз hatьм. Wэли щан, тѳ чьма бэрхwэ дькэви?
А эва жи сэрhатийа мьн.

У we готьне шунда п'энше Wэли hьнэки дани.

2. Р'УДӘ'ВӘ

Қизәкә Сәлмийани Сьнди һәбу: т'б п'әләwana пе нькарбу.

Р'ожәке чу мешә, дар чьни, данә сәр шрита хwә. Ч'ьрәкә дара сурәт к'әт, сурәте we қәлашт. Сурәте хwә п'еча, даре хwә һьлгьрт, анинә мале. Шәрма р'у баве хwә нәк'әт дө р'ож, се р'ожа. Баве we пьрси, го — К'ане, го, чьма қиза мьн нае диwana мьн?

Го: — Сурәте we бриндарә.

Го: — Газикьне бра бе.

Һат, го: — һәла, го, лаwo, тә чьма сурәте хwә п'ечайә?

Го: — Баво, чумә мешә, го, ч'ьрәки дара сурәте мьн к'әт, сурәте мьн қәлашт, шәрма нәһәтмә шәм тә.

Го: — Лаwo, нә шөхөле ч'ьре даранә, го, тә чуйә дәстбази хәлқер'а кьрйә.

Гава дина хwә дае, кө wa гот, қиза wi же хәйди. Дәстә к'ьнще п'әләwana хwә вәгьрт, чу әхтәхане, һәспәк дәрхьст, гөрзе баве хwә һьлда, дьзика бәре хwә да шәһәре Мәдине, шәһәре Зале.

Чу дәрк'әтә Мәдине, мәйдана п'әләwana сәкьни. Наве Зале бьһист бу, го: „әзе һәр'ьм, го, п'әләwanәки хөртә, го, әзе тек'әвьм, һәр'ьмә мәйдана wi: әгәр дәсте wi сәр дәсте мьнр'а бу-әзе бьстиньм, һәрге нә сәр дәсте мьнр'а бу-әзе лехьм, бькөжьм“. Све шәвда ль мәйдане сәкьни, гөрзе хwә қблөзкьр.

П'элэwane мала Зале, п'элэwane Мэдине дэрк'этын. Дина хwэ дане дэнге гөрза we те. Кэси төр'ш нэк'р хwэ бьдэ мейдана we. Шав данэ Зале, го:

— П'элэwan мейдане сэк'нийэ, го, дэнг жь гөрзе wi те, го, эм төр'ш нак'н нэр'ьн. Го, дэнг жь гөрзе wi те швета э'wpe нисане. нэрге тō нэчи мейдана wi, кэс мэ төр'ш накэ.

П'элэwana wa гот'нэ Зале. Зал р'абу: к'ьнще п'элэwana wэрг'ьтын, Эшqэридемзэр сйар бу: Эшqэридемзэр нэспе wi бу. н'эйшт п'ут н'эсьне Самаxor гөрзе wi бу. Гөрзе хwэ ньлда у чу мейдане. Гөрза ль нэв хьст'н н'эта нивро. Йэки-йэки алт' нэк'р. Зал готе, го:

— П'элэwan, го, эва нэспе бьн мэда, эw жи хун у шан'н, эм пэйав'н, гōлаш бьгр'н.

Све н'эта нивро нэспа пэйа бун, фравина хwэ хар'н. Р'абун к'этынэ гōлаше-н'эта бэри эваре гōлаш г'ьтын, нэв бьр'н-анин. Р'удэ'ве зор даеда (жь we брина we наве we данинэ Р'удэ'вэ, зани, наве бэре Геллап'рузийа бу). н'эта берийа эваре шэр'кьр'н. Зал дина хwэ даеда зор дае, we Зал бавежэ. Нэда жь хаде хwэст: qэwата чьл ферьзи ль Зал зедэ бу. Дэст авитэ ч'ьч'ьке we, эw ч'ьч'ьке хwэда qэлс бу. Зал э'рде хьст, шур к'ьшанд, сэре we лехэ.

Го: — Зал, молэте бьдэ, го, эз бьшкошке хwэ вэк'м.

Бьшкошк вэк'р. Дина хwэ дае-щотэ мэмыке we зэр дэрк'этын. Дина хwэ дае-qиз. Зал п'ошман бу, го:

— Чава, эз Зал бьм, р'ожэк н'эта эваре мьн qизэк аншах алт'к'р.

Го: — Зал, го, qэwата чьл ферьзи на, йа н'эйште ферьзи, wэки тэ зедэ буйа, диса тэ эз нькарбум бавита. Диса аншах эз жь баве хwэ хэйди бум, э лэма нат'м тэ бьстин'м, мьн наве тэ бьхист бу.

Р'абун сйар бун о чунэ мала Зал. О Зал станд. Нэһ мэх, нэһ сэх'эт, нэһ дэqэ т'эмам бун, о Р'удэ'вэ

вэльди: к'этэ бэр вэландьне о нькарбу бьвэльдийа.
Гази жьне жир кьрын. Жьне жир готын, го:

— Нькарэ бьвэльдэ бь э'дэт'е жьна.

Жьна го: — Ле эм чава бькьн?

Го: — Вэрын п'архана ве р'асте бьрэлешьн.

Анин п'архане ве р'асте қэльшандьн, о зар'а ве дэрхьстьн. Дэрхьстьн, дина хвэ дане — к'өр'. Анин т'афил кьрын, шуштьн, к'ьнщ ле п'еч'ан, эви к'өр'и хвэ ба кьр, эв к'ьнщ қэлаштьн.

Го: — Ижа эм чава кьн?

Го: — Биньн к'олаве йэкбора, го, биньн теда бь-п'ечьн, го, бэлк'и ви к'олавида бьсэкьнэ.

О теда ма.

Го: — Наве ви дайньн чь?

Наве ви данин Р'остэм.

Р'остэм һьнэки гьврьк бу: се сали, чар сали бу. Калке ви — Сэлмийани Сьнди, кальке ви го: „Ч'укэ-ке ль мала Зале р'авэ, го, ве қасасе сэре мьн бэ, э'щале мьне дэсте ви бьвэ, наве ви жи Р'остэм“.

Дэһ салия Р'остэм т'эмам бу. Сэлмийани Сьнди р'абу чадьр у хебэга хвэ һьлдан, го: „эзе һэр'ьм бэр бь Мэдине, мала Зале, һэр'ьм бэлк'и бькарбьм Р'остэм бьк'ожьм, хвэ же хьласкьм“. һат к'эвшэнэ Залда чадьра хвэ вэгьрт.

Зал р'абу, сйар бу һэр'э неч'ире. Дина хвэ дае, ве чадьрэкэ ве синоре вида вэгьртия. Ажот сэр. Дина хвэ дае-деуэк тедайэ, п'элэванэк тедайэ. Зал жь ви тьрсйа, го: „Зрара мьн ве жь ви һэвэ, эв һатийэ сэр мэ шэр', эз заньм“. Г'орзе хвэ дэсте хвэда чекьр о мьле хвэ вэкьр. Г'орзэк даеда. һонд'ор'е чадьреда эви дэст авитэ г'орзе ви гьрт. Ани дани, го:

— Бэлэнгаз, эва синоре Залэ. Зал мэ бьһ'эсэ ве мьн жи бьк'ожэ, тэ жи бьк'ожэ. Го, бэлэнгаз, һане г'орзе хвэ һьлдэ бьвэ һэр'э: һэр'э, лақьрдийа мэкэ.

Гөрзе ви дае. Зал бэр хвэ к'эт го: „эз Залбьм, эви гөрзе мьн гьрт швета т'опэкэ дэста“? Гөрзе хвэ һьлда, дөшөрмиш бу о бэр хвэ к'эт. һьнэки ажот веда о вэгэр'яа. Щарэкэ дьне го: „эз Зал бьм...“, гөрзе хвэ шарэкэ дьне дэсте хвэда чекьр, о борийа һэсп ажотэ сэр, гөрзэк даеда, эви дэст авите, дуса гөрзе ви гьрт, го:

— Ахьр, нэ жь тэр'а дьвежьм, эва синоре Залэ, го, Зал пе бьһ'эсэ, ве мьн жи бькөжэ, тэ жи бькөжэ.

Щарэкэ дьне гөрзе ви даеда о шарэкэ дьне леда чу. Зал дөшөрмиш бу, бэр хвэ к'эт у шарэкэ дьне вэгэр'яа. Сесьд шест у шэш тамаре мьле хвэ р'асткьрьн о гөрзэки дьне лехьст, даеда, о дэст авитеда гөрзе ви гьрт. Сэр пьшта һэспе һьлда, кьрэ бэр мьле хвэ шьвета бэ'лгийа. Бу нэ'лэ-нэ'ла Зале:

— Гьдио, го, тэ эз көштьм.

Го: — Вэки эз тэ бэрдьм, төе бежи Р'остэми Зал, Сэлмийани Сьнди, кальке тэ һатийэ, мөйдане жь тэ дьхвэзэ?

Эви го: — Эре.

О Зал бэрда. О Зале тэ р'абу п'ошман о мэлул һатэ мала хвэ. һ'але ви т'өнэ, зэ'ф бэр хвэ дьк'эвэ. Гази Р'остэм кьр, дина хвэ даие — Р'остэм зар'э, цемиш нэбу жер'а бежэ о һат леньһер'и.

Р'остэм го: — Баво, го, тэ чьма шандийэ пэй мьн?

— Qэт, го, лаво, қэт.

О Р'остэм чу.

Ве сале сэкьни. Щарэкэ дьне гази Р'остэм кьр. Бу йанздэ сале Р'остэм. Р'остэм һат, дина хвэ дае—һе Р'остэм зар'э. Сурэте ви һе һэвдө нэгьртнэ.

Го: — Баво, тэ чьма шандийэ пэй мьн?

Го: — Лаво, ща шэки сурэте хвэда дайнэ, чька шэ сурэте тэда дьсэкьнэ?

Р'остэм шэ ани, сурэте хвэда дани. Шэ сурэте вида нэсэкьни о цемиш нэбу жер'а бежэ о леда чу.

Сәкьни сала дьне. Бу данздәһ салийа ви, леда
һат, го:

— Лаво, ща вәрә.

Леда һат.

Дина хвә даје сурәте ви һнәки һәвдә гьртийә.

Го: — Чьр'а тә газе мьн дьки, го, дьвә һнәка
мәйдан жь мьн хвәстьбә.

Го: — На, лаво.

Р'остәм чу. Р'ожәке чу, ль бәр дәре хэзына мала
баве хвәр'а чу. Дина хвә дае хәләқ ведәрейә, хәләқ
ве дь ә'рдедайә. Готә қәрәшьле хэзыне, го:

— Қәрәшьл, чь хәләқә дь ә'рдеда?

Го: — Хәләқа гөрзе Нәһране кальке тәйә.

Го: — Әзе р'акьм.

Қәрәшьл го: — Ле к'ок'а вә қәлйайи, к'ок'а мала
Зале қәлйа, го, аьқа жь вә р'абу, кәси р'анәкьр, го,
ижа тәе р'аки?

Қәрфе хвә пе кьр.

Р'остәм вәхта кә дәст авитеда, го:

— Йа әллаһ, йа хаде, — о дәст авите о р'акьр.

Вәхта кә р'акьр, ва һ'әжанд, готә қәрәшьле
хэзыне, го:

— Куч'ьке сәне, ле тә дьгот — тә һькари р'аки,
го, һа-һа һатә тә, — авитеда.

Әв жь бәр р'әви. Лехьст алики хэзыне хьст, храв-
кьр, чу.

Қәрәшьл бәзи чу щәм Зале.

Зале го: — Көр'о, тә херә?

Го: — Мьн чь херә, бәлки тә херәке жь Р'остәм
нәвини, го, гөрзе Нәһрани бави тә р'акьр, һьлда, го,
авитә мьн, го, әз жь бәр р'әвим. Алики хэзыне да о
хравкьр, чу.

Зале го: — Куч'ьке сан, чьма мьзгинйа хвә нах-
вәзи? Го, көр'о, газе Р'остәм кьн.

Р'остэм һат.

Го: — Лаво!

Го: — Ләбел

Го: — Дәһ салыйа тәда һ'эта данздәһ салыйа тәда мьн се шара шандә пәй тә, го, зани сәва чь бу? Го, Сәлмийани Сьнди, кальке тә, го, мәйдан жь тә хвәстийә, го, тә зар' буйи, әз қемиши тә нәдьбум, го, һәрке бь тә те, го, һәр'ә мәйдана ви.

Го: — Баво, сәр ч'ә'ве мьн!

О чу дәстә к'ьнще п'әләшана жь хвәр'а данә друн. О чу гөрзе Нәһ'рәмани кальке хвә чьл п'ут һ'әсьне Самақур сәрда зедә кьр о к'аре хвә кьр, Әшқәридемзәр к'ьшанд у к'аркьр сйар бә.

Щав данә Зале, го:

-- Р'остэм дьчә.

Го: — Газикьне бра бе.

О леда һат, го: — Баво, чь дьвежи?

Го: — Лаво, тәе чава һәр'и?

Го: — Баво, әзе гөрзе хвә һьлдьм, Әшқәридемзәр сйар бьм о һәр'ьмә шәр'е Сәлмийани Сьнди.

Го: — На, лаво, Әшқәридемзәр хвәр'а нәвә, ле к'едәре, го, тә к'әти тәнгие, го, гази хәдекә о чь шәхта тә хвәст, ви чахи Әшқәридемзәр һазьрә. Пәйа һәр'ә.

Го, әш р'абу, к'аре хвә кьр, р'е к'әт. Бежәнг харзие ви бу. Бежәнг жь пар'а пәй к'әт. Р'остэм сәр мьле хвә ньһер'и, го:

— Лаво, тәе к'әда һәр'и?

Го: — Хало, ти т'әнейи, го, әз жи we тәр'а бем, қәльхи тә бькьм.

Го: — Лаво, вәгәр', тә гөнәйи, тәи зар'әйи.

Го: — Шәлләһ, хало, әзе тәр'а бем.

Го: — Лаво тейи, шәрә.

О р'е к'әтһи чун. Гәләки чун, һьндьки чун, чун сәр канике о дәст у дәвр'уе хвә шуштһи о һьнә нан

харьн. Р'остэм р'аза. һ'эфт р'ожа р'аза, һ'ышйар нэдьбу, һ'эфт р'ожа һ'ышйар бу, қә р'анэдьза. Го:

— Лаво, эзе иди р'азем, — о Р'остэм р'аза сэр кание.

Бежэнги һ'ышйар бу. Wэхтэке Бежэнг дина хwэ даеда деше Фьр'ьндэ к'олфэтэк дестда һат, бьр чу. Го: „К'ьфши һэйэ эва к'олфэта р'эвандийэ. Го, эм ль мала Зале бьн, бен сэр мэр'а э'рзе хэлде бьр'эвиньн бьвьн, эм жи қә дэнге хwэ нэкьн?“ Бежэнг р'абу, эw дэр мешэ бу, гьништ, дэст авит, һэма к'еранэк э'рде р'акьр. О дәсте хwэ ч'ьде we хьст, швета шьвэке авит сэр мьле хwэ, жь пар'а пэй к'эт, чу. Бьняя хwэда ньһер'и, дина хwэ дае—гэлийэ, эви дери эва к'олфэта бьр о кьрэ мь'арэке. Чу ль бэр дэре мь'аре сэкьни, гази кьре, го:

— Ро-ро, тō хōдане хwэ о чэнд сэрийани о тō к'олфэте хэлде бь зор сэр мала Залер'а дэрбаз дьки?

Деш гази кьре, го:

— Тышки кōрешийано, го, исал һ'эфт салэ драње мьн дешэ, го, анцах тешки кōрешийано, о тō р'асти мьн һати, эзе тэ бавежьм бэр к'ок'а драње хwэ.

Бежэнг готе, го: — К'афьри пиро, го, бьхwэ паше бьшекьрин.

Деш гōрзэк һьлда, готэ Бежэнг, го:

— Дора мьнэ, дора тэйэ?

Го: — К'афьри пиро, го, мала мэ пешда дэрба хwэ ль кэси нахэ, го, дора тэйэ.

Деш гōрзэк да Бежэнг. Бежэнг хwэ жь бэр да алики. Бежэнг дарэк лехьст, дар жи к'еран бу, мала wi бьшэwьтэ о ши бь ши һ'ышк бу, о мьле жьньке гьрт, ани һат, го:

— Дае, дэwса де у хушка мьни, го, тō жь к'ōйи?

Го: — Брайо, эз жьна мэзьне флан гōнди бум, о го, деш эз зорэ зор ани һатьм.

Бежэнг жьньк бър чу шэм Р'остэм. Р'остэм һ'ьшйар бу, го:

— Бежэнг, го, эва чь к'өлфэтэ?

Го: — Девэки р'эвандьбу, бър бу дьчу, го, эз жь пар'а пэ'й к'этым, го, мын лехьст, гэвэрмиш кър о мын же стэнд, ани.

Го: — Лаво, дэвса де у хушка мэи.

О р'абун сэр-ч'э'ве хвэ шуштын, пари нане хвэ хары, дина хвэ дане сйарэки п'эвк'эти жь веда чава те? Готьнэ жьньке, го:

— Хайе, тō ви сйари нас дьки?

Го: — Р'уе мын жь вэ р'эшэ, эва, го, мере мынэ.

Мер һат незики ван. Мер дина хвэ дае: жьна ви, дō мер we сэр кание р'уныштынэ. Мер һьнэки фькър кьрын, тьрсйа, эвана гази кър:

Го: — Лаво, вэрэ, мэтьрсэ, го, лаво, эв жьна тэйэ?

Го: — Бәле!

Го: — Деве Фьр'ындэ бър чу, мэ же стэнд, го, ла-во, тō херэки жьна хвэ бьвини.

Гōһе дев жекьрын, дане, го:

— Бьвэ һэр'э, бежэ, мын дев кōштийэ, жьна хвэ анийэ, эва жи гōһе ви.

Мерьк жьна хвэ авитэ т'эркуйа хвэ, леда чу.

Эвана р'абун, пэ'йа бун, хвэр'а һеди данэ сэр р'е, чун. Чун дэрк'этынэ шәһәре ви хорти, чун нава шәһәр, пьрсин, го:

— Мала мэзьне ви шәһәри к'ижанэ?

Ледан чун, нишан дан, го:

— һа, мала һанэ.

Чун дина хвэ дане, мала ви мэрийэ, мала мере жь-нькейэ. Гава мерьк ч'э'в Р'остэм, Бежэнг к'эт, го: „Вэ-лэ, хōде һәқә, эве дэрәва мын дь'няехьн“. Р'остэм гот:

— Хорте дәлал, қә шайиша мэк'шинэ.

Го: — һун сэр ч'э'ве мын, баве мынр'а һатьнэ.

О ль вьр эв ман дō р'ож, се р'ожа. Жер'а һ'бр-

мэт кърн, к'ынше ван данэ шуштн. Дина хвэ дае,
эва шәһәра we т'эв дьчә-те. Го:

— Хорте дэлал, эва шәһәра чьма wa т'эв дьчә, те?

Го: — Меване мьни дэлал, го, эмә дәсте К'утали
к'афьрданьн, го, сале шарәке те, го, хәрще хвэ жь
мә дьстинә. О, го, қизәке жи гәрә хвәр'а бьвә. О, го,
исал дора хушка мьнә. Го, эз к'аре хушка хвэ дькьм,
хушка мьн хвәр'а бьвә. Го, we све бьвә, ләма жи, го,
бәр'хвә дьк'эвьм, го, шинә, гьрийә, ләма жи т'эв дь-
чьн — тен.

Р'остәм го: — Лаво, ләма жи п'адшанә, we оса жи
бькьн.

Го: — We сви бьвьн.

О свә зәлал бу, Р'остәм готә ви мәр'ви, го:

— Лаво, әве сви, қәшазе ви, we ль к'е р'е һәр'ьн?

Го: — Р'йа әв теда дьчә, әм we р'е начьн, бәра
бәлап'ежгәри мә пәвә. Го, меване дэлал, әве сви ль
ве р'е һәр'ьн.

Вана жи дан сәр we р'е, чун. Р'остәм, Бежәнг
чун. Дө верст р'е әрд чун. Р'остәм вәхта вәде хәва
ви һат, р'аза. Бежәнг һ'ьшйар бу. Дина хвэ даеда
қәшазе К'утали к'афьр о we қизе сйар кьрнә о к'ә-
тьнә алайа — ләйстьке, дьләзиньн о тен. Бежәнг р'абу
пешйе, го:

— Гәли хорта, ог'ьрбә жь вәр'а.

Го: — Ог'ьра херебә.

Го: — Әв букә һун тиньн, чийә?

Го: — Букә.

Го: — Йа к'едәрейә?

Го: — Йа ви шәһәрийә, го, шәһәр дәсте К'утали
к'афьрдайә, го, сале шарәке әм тен, хәрще хвэ жь ви
шәһәри дьстиньн о қизәке жи К'утали к'афьрр'а дьвьн.

— Э, го, кбр'о, һун п'адшанә, го, һәде вә һәйә
һун хәрщ бьвьн. Э, го, әв чь қизә, һун дьвьн чь?

— Э, го, лаво, тō чьма нэ жь ви шәлатийи?

Вана готә Бежәнг о Бежәнг дарә хвә һьлда о нава шана к'әт. Сәре шана п'әлахт о йәк жи гьрт, сәг'и гьрт, дрәне ши к'ьшанд, аниәда к'ōта, го:

— Лаво, һәр'ә шавә бьдә К'утали к'афьр, бе, һәр-ке хōртә бра бе сәр мә шәр', — готә қизьке жи, го:

— Дайе, тō һәма ви хәрщә хвә һьлдә о вәгәр', һәр'ә.

Ида әва кәч'ька чу о чу мала бавә хвә. О шәһәр һат сәрда һәдьми. Ломә жь бре шә кьрьн, го:

— Тō пәла һан чуйи, го, тә дәшә Фьр'ьндә кōшт, тә жьна хвә һьлда ани, ижар тō пәй ван мәрька к'әти: пәй қәшазә К'утали к'афьр к'әти? Тә һьм хәрщ вәгәр'анд, һьм қизьк. Го, К'утали к'афьре бе, к'ок'а мә шә бинә.

Қәшазә [К'утали к'афьр чу о дрәне] ши спи дькьн. К'утали к'афьр р'абу ль дурбине ньһәр'и, дина хвә даә дрәне ши, шә дьк'әнә, го:

— Исал хәрщ зә'ф анийә о қизәк баш жи мьнр'а анийә.

Қәшаз чу пезик, К'утали к'афьр дина хвә даәда, шә дрәне ши к'ьшандьнә о аниәда жи к'ōташә.

— Кōр'о, го, чь сәре тә қәшьми?

Го: — Мә чу хәрщ ани, го, дō мәри р'асти мә һатьн, го, йәк р'азә бу, го, йәк жи һ'ьшйар бу. Го, ль мәва к'әт, го, һәвалә мьн кōштьн, әз жи гьртьм: дрәне мьн к'ьшанд, аниә мьн хьст. О го: „һәр'ә, һәргә К'утали к'афьр хōртә, бра бе сәр мә шәр“. О қизьк жь мә станд о вәр'екьр, чу.

К'утали к'афьр дәст бь әскәр кьр, сәд мәри шан-дьн, го:

— Кōр'о, һәр'ьн һәрдō мәрийә бьгьрьн, биньн, шәрьн.

О чунә сәр. Р'остәм һә р'азайә. Бежәнг р'абу, да-рә хвә һьлда о нав к'әт: е п'ак әш бу, жь мала хвә

нəһат-ек р'əвин, е кōштын. О шав данə К'утали к'аф'ьр, го:

— Хаде мала тə храв б'ькə, го əв наенə зəфте.

К'утали к'аф'ьр р'абу, го:

— Кōр'о, иро дōсьд мəр'ьв хəр'ьн, го, хəр'ьн, биньн, шəр'ьн.

О сви дōсьд мəр'ьв ледан чун.

Бежəнг даре хвə һьлда у нав к'эт: е п'ак əв бу, жь мала хвə нəһатьбу. К'утали к'аф'ьр дина хвə дае, го:

— Wəллə, əвана наенə зəфте. Го, ч'ə'ла б'ьк'ольн, р'уе ч'ə'ла б'ьг'ьрн, о, го, һьнəки жь бəр һьлб'ьн, го, бəр б'ьр'əв'ьн, бəлк'и д'ьк'əв'ьн ч'ə'ле, əм д'ьг'ьрн.

Əфəнд'ьм, чун ч'ə'л к'олан, əскəр һатə сəр Бежəнг, əви даре хвə һьлда, бəр б'ь əскəр чу, əвана һьнəки жь бəр р'əвин о Бежəнг к'этə ч'ə'ле. Шəшькə (к'ə-бəнд) авит'ьне г'ьрт'ьн о г'ьрт'ьн б'ьр'ьн, о б'ьр'ьн шəм К'утали к'аф'ьр. Qиза К'утали к'аф'ьр шав да, го:

— Wi б'ьшин'ьн шəм м'ьн, го, əзе wi чити-чити б'ьк'ьм, р'оже, го, дəрəмəки жь гoште wi жек'ьм.

Б'ьр'ьн данə qизе о д'ьле qизе к'этəда. Шандə һ'ə-мамə, һ'əмамишк'ьр о к'ьшандə сəра хвə.

Wi шəһəри дина хвə даеда-мəрик г'ьрт'ьн, б'ьр'ьн, мəрик жи we кōшти'ь.

— Кōр'о, го, йəк б'ьр'ьн, йəк жи кōштын, дə əм хəр'ьн е кōшти жи вəшəр'ьн, гōнəйə, — о р'абун, һьлдан чун.

Мəр'е хвə, тəв'ьре хвə һьлдан, чун. Дина хвə дане Р'остəм we вəлəз'ьйə, ван т'ьре кōшти'ь, əфəндие хвəр'а беж'ьм, əвана һəма л'ь к'елəкə Р'остəм т'ьрба wi вəдан о н'ькар'ьн һьлд'ьн. Анин лом данəда, данə б'ьн л'ьнге wi, го:

— һəма wəлгəр'ин'ьн т'ьрбe.

О wə'де хəшə wi жи т'əмам бу. Р'остəм гoтe, го:

— Кōр'о, һун һəма м'ьн саг'ə-саг' д'ьк'ьнə ч'ə'л, чаванə?

Го: — Ле хаде мала тә хравкьри, го, мә қәй гот
тәи кәштии, го, һәвалә тә Сәлмийани Сьнди бьр гьрт
чу. Го, мә жи т'ьре тә кәштии, әм һатьн тә ч'ә'лкьн,
о һәвалә тә жи гьртьн бьрьн.

Го: — Лаво, зрар накә, вәгәр'ьнә малә хвә, го,
р'яа шәһәре Сәлмийани Сьнди к'ижанә?

— А, го, р'яа һанә, һәр'ә.

О Р'остәм чу дәрк'әтә незкайа шәһәре Сәлмийани
Сьнди (К'утали к'афьр) о гази хаде кьр. Әшқәридем-
зәр һәспе ви бу о гөрзе ви ль сәр пыште гьредаийи
бу. Чу ч'ә'вә Әшқәридемзәр р'амуса о льнг кьрә зән-
гуе, сйар бу о гази хаде кьр, дәрк'әтә мәйдана п'әлә-
wana о гөрзе хвә авит. Дәнге гөрзе ви шьвета ә'вре
нисане. Мәйдан Сәлмийани Сьнди хвәст о Сәлмийани
Сьнди р'абу сйар бу, чу мәйдана Р'остәм.

Әфәндьм, ль гөрза р'астсәри һәвдә һатьн: әвә р'о-
же һ'әта зваре ль сәр пышта һәспа ль һәвдә дан: т'ә
ч'арә бь һәвдә нәкьрьн. Сәлмийани Сьнди гази кьр, го:

— Лаво, го, тә һәсп қьр'кьрьн, ишәв, го, тә мевә-
не мьни.

Сви сйар бун, дәрк'әтьн мәйдана п'әләwana о ль
һәв хьстьн — һ'әта незикайа нивро. Сәлмийани Сьнди
готе, го:

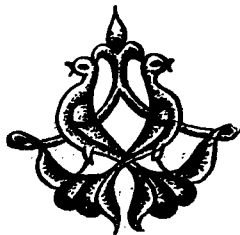
— Лаво, ва һәспана, әв жи хуньн у гоштьн, бьн
мәда п'әр'ьтин, го, әме ижар гәлаш бьгьрьн.

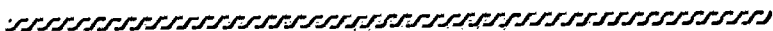
О р'аһьштьнә һәвдә гәлаше, гәлаш гьртьн. Дәвса
льнге ван швета хәта к'отана ә'рд қәльши.

Бәре Р'остәм к'әтә бәр бь сәра қиза Сәлмийани
Сьнди. Р'остәм дина хвә даеда Бежәнг, қиза Сәлми-
йани Сьнди дәсте хвә стәе һәвр'а бьрьнә о бь һәв ша
двьн. Р'остәм готә Сәлмийани Сьнди, го:

— Калько, тәе бежи нәвие мьн зор да мьн, чьқай
бебәхт бу, қә нәһьшт ль хан у мане хвә, ль қиза хвә
бьнһер'ьм.

О Сэлмийани Сьнди шарэке ль хан у мане хwэ,
ль қиза хwэ ньһер'и. Дина хwэ даеда, қиза ви, Бе-
жэнг we ль һэвдö ша дьвн. Қəwата чьл п'элəwани жь
Сэлмийани Сьнди кем бу, қəwата чьл п'элəwани ль
Р'остэм зедə бу. Р'остэм Сэлмийани Сьнди ль э'рде
хьст, лехьст сəре Сэлмийани Сьнди фьр'анд о нава
шəһэр к'эт, һэрче зорбэдəст бун қьр'кьр у дəсте хwэ
нəда р'ьате о шанд əw хорте бре қизе, мере жьньке,
ани кьрə мəзьне ви шəһəri. Қиза Сэлмийани Сьнди
Бежэнгр'а һьлда о дэрк'эт чу мала хwэ.

3. ШӘР'е Р'ОСТӘМ У МЫШРЬО

(**Qьса Р'остәм, һ'әмзи п'эләван у Ләнгәвари дәвгәни**)

Демәк авайе Зал дури шәһәр чекьрын. Qраре хwә-де нәһ мәһ, нәһ сәһ'әт, нәһ дәqә т'әмам бун. Р'удә'вә к'әтә тәнгае. Си у се пирьк ани һатьн, кьр у нәкьр—р'анәза. Зал дина хwә дае бошә, бәре хwә да дәwреш. Чу щәм дәwреш.

— Сәлам ә'лекьм, дәwреш.

Го: — Ә'лекьм сәлам, го, Зале мьн, дьбә к'өлфәта тә к'әтийә тәнгаеда?

Го: — Әре.

Го: — һа жь тәр'а ве к'ере, го, әw һ'әмла wer'а нае, го, әw Р'остәмә, го, п'архане we р'асте бьqәлешә.

Зал к'ер һьлда we һат, пирьк жь щәм дәрхьст, орт'а һәрдә п'архане р'асте qәлашт, Р'остәм дәрхьст. Дәрхьст, пирьк һатьн ав лекьрын. Нә зар'ә дькьнә qар'ә-qар', зар'ед т'әзә: һәр йәк аликида пәкйа. Зал һат, хwә-хwә бь дәсте хwә Р'остәм шушт, кьрә нава кәлаве йәкборе (п'уте). Кәлаве йәкборе бь зһщйра гьреда. П'архана жьна хwә дәрман кьр. Мәһәкеда Р'удә'вә qәнш бу. Готьна-готийа сале wi мәһ бун, мәһе wi р'ож бун. Р'остәм шәш-һ'әфт сали бу, әw р'ожәке р'абу чу пышта диwane. Дина хwә даеда дә хәләqe гәрза хәйа дькьн. һат го баве хwә, го:

— Әw чь хәләqьн пышта (оде) диwane?

Го: — Р'остәм, әз бь qәрба, әw гәрзе кальке тәнә, е Qәрәмане калке тәнә.

— Ле, го, баво, ша шарэке нишани мьндэ.

Го: — Эз бь қорба, не сале тэ кемьн, — паше бьрчу нишан даеда.

Р'остэм һәрчар қолба т'эмәнэ бу, дәст авитэ гөрз, гази хвәде кьр, гөрз нола ч'викэке жь э'рде дәрхьст.

— Сьви, го, баво, го, эзе һәр'ым шәр'е к'афьр, — у чу шәр'.

Чьл шот п'эләwane к'афьри бь нав кōшт — һ'эта эваре. Эваре вәгәр'йа һатэ мале. Баве же пьрси:

— Р'остэм, эз бь қорба, тэ қә иро чь кьр, чь на-мус кьр?

Го: — Мьн иро чьл п'эләwane Қр'але к'афьри бь нав кōшт.

Сви к'афьр дәфа һәваре да, әw у Р'остэм вәпәлькинэ һәвдө, ль һәвдө дан. Р'остэм һәрче қьр' кьр, һәрче майин жи азакьр.

Қиза Қр'али к'афьр Р'остэм бь зор ани, әw һ'әфт сал бу Ләнгәwари Дәвгәни бь Қр'али к'афьрр'а кьрә шәр': кьр у нәкьр-нькарбу банийа. Р'остэм қиза Қр'али к'афьр ани: шар'йа we жи пер'а ани һат. Дә қьсми жьн дьбежьн, әwe у Р'остэм хәбәр дан, әwi дәсте хwә ль худана анийа хwә хьст. го:

— Т'әште биньн, wәрә we аве бьр'ежә.

Щарийе әw ав һьлда сәр хwәда кьр. һ'аша жь һ'ьнзура тә, әw щари дөһ'ала дәрк'әт. Р'остэм гот: „Тәйр нькарын сәр авайе мьнр'а һәр'ьн, чька we шарийе жь к'ө эва дәра гьртийә. Го, эзе сәре we лехьм“.

Қиза Қр'али к'афьр қайил нәбу, го:

— Гөнәйә, бәрдәстийа мәйә, го, дәрхә, бра һәр'ә шәм Қр'али к'афьр.

Дә эва ә'вда чу шәм Қр'али к'афьр, әw ә'вд wә'де we т'әмам бу, кьр у нәкьр-зар'ө нәбу. Дө һеқьк, се һеқьк һатьнеда, тыштәк нола һ'урәки жь дәве we к'әтә э'рде.

Пирька ани эв һ'ур қәлашт. Дина хвә дае — зар'өкә навданә. Пирька шаб данә Қр'али к'афър, го:

— Қр'али к'афър, го, эв бишә.

Қр'али к'афър гот: — Дәве вер'а һатийә, йан ә'дә-ба вер'а һатийә?

Шарийе готе: — Хер, дәве вер'а һатийә.

Го: — Дә өсанә, хвәйкын, п'ак ви зар'е хайкын, наве ви зар'и дайнын Мышьрқ.

Бу шәр'е ви у Р'остәм, чар-пенш сал к'этын ор-т'е, эв зар'ө эп'ешә мэзын бу.

Р'ожәке эва зар'а, Мышьрқ, чу шәм Қр'али к'а-фър, го:

— Баво, эв чь шәр'ә?

Го: — Шәр'е мә у Р'остәмә.

Го: — Wәки тә һәспе хвә бьди мьн, го, әзе сьви һәр'ьмә шер': го, гәләк мәр'ве тә қыр' бун, го, һәма тә дурбине бьдә бәр ч'ә'ве хвә бьсәкьнә, сьви ижа бьмьн у ви бьнһер'ьн.

Қр'али к'афър го: „Әзе бәр ви к'эвм? һ'ыз дьки ра һәр'ә жь wеда нәе“. Дә әскәре Қр'али к'афър сәкьни. Р'остәм у Мышьрқ бь гөрза кьрьнә шәр': һ'әта эваре йәки йәк алт' нәкьр. Эваре вәгәр'йан, ледан һатын. Шаб данә Қр'али к'афър, го:

— Иро, го, әскәре тә т'әмам сламәтә, го, сәре ч'викәке жи же зәйи нәбуйә.

Р'остәм эваре чу мале, жь баве хвәр'а гот, го:

— Йа Зал, го, мьн иро ә'щәбәк дит. Го, иро гәдәк һатә мәйдана мьн. Кьрә шәр'. Го, Зал, го, р'ожа хвә-де сәре мьн дайә, әз т'ө фькара жь хәлде накьм. Го, әз Р'остәмьм, го, ле эв, дәрбе эв ль мьн дьхә, го, гөрзе ви жь щәгәра мьн дьгьрә. Го, йа Зал, го, ба-вәрийа тә жь хвәде бе, го, wәки әз жь дәсте ви хлаз бьм, го, чәтын.

Сьви диса Р'остәм у Мышьрқ һ'әта эваре р'әпан-

дын һэвдө. Эваре эв вэгэр'яа ера хвэ, эва эскәре
Qp'али к'афър го:

— Wэллэ иро тыштәк зэйи мэ нәһат, хвәде мэ бь
qöрбана викә, эв жь к'öва һат?

Р'остәм эваре чу щәм Зал, Залр'а гот:

— Wэллэ, дәрбе ви жь щәгәре мьн дьгьрн, го,
жь мьнр'а р'еке бьбинә.

Сьви го: — Р'остәм, го, иро нәчә шер', һәр'э щәм
дәвреш баба, чька чь жь тәр'а дьбежә.

Р'остәм р'абу чу щәм дәвреш баба. Сәлам да
дәвреш баба.

— Сәр ч'э'ве мьн, го, Р'остәм, го, дьбә тö к'әти
тәнгаеда, лаво?

Р'остәм го: — Р'асгә, готьна тәйә.

Го: — һәр'э щәм тәйре Симьр', бежә, дәвреш эз
шандьмә щәм тә.

Р'остәм чу щәм тәйре Симьр! Сәлам да тәйре Си-
мьр'.

— һа, го, Р'остәме мьн, дьбә дәвреш тö шанди?

Го: — Бәле!

Го: — Әве тö дьбежи жь ньхта мала вәйә, дәрбе
тә ле һ'öкөм накьн, го, эва дара тә дитийә, го, жь сә-
ре даре, го, тирәке бьбьр'э, қаси һ'әләбике, го, тира
хвэ, сәре we т'әмьз туж бькә, го, бинә вәрә, әзе жь
тәр'а бежьм.

Р'остәм тир ани һат щәм тәйре Симьр'. Дина хвә
дае — р'ьндә, го:

— Жь мьн дәрбазбә дәра һане, го, диса вэгәр'э
вәрә, го, бьнһер'э дикәк у мришкәк шедәре дькьнә
шәр'. Р'остәм, го, öса бьки, го, ль ч'э'ве дикхи, го,
нәби ль мришке дьхи.

Ч'ьқа хвә авите, гази хвәде кьр, ль дик да. Вә-
гәр'яа һатә щәм тәйр.

Тәйр жер'а гот: — Р'остәм, әве тире жь хвәр'а

быбэ хэр'э, го, сьви быбэ шэр'е тэ у ви. Тире, го, бавежи, кó ль ч'э'ве ви к'эвэ, ч'э'ве дьнр'а ве дэр-к'эвэ. Го, эв бь дэсти мала wэ нае кóштыне, го, на-вене мала wэйэ. — Тэйр жер'а го, — тэ кó ль ч'э'ве ви да, эве жь тэр'а бежэ: „Р'остэм, мьн нэкóжэ, һ'эйфа мьн. Авайики óса чекэ, демэк диваре ви т'ó-нэбьн. һ'эсьнэки бавежэ, сэре ви һ'эсьни дэрики теда быһелэ, стуна ви һ'эсьнва — пышта мьн бьдэ we стуне, иди лехэ, хэр'э“. Р'остэм, эв лэма óса дькэ, дьбе — авайики жь мьнр'а чекэ, wэки эв льнге хwэ стуна һ'эсьнхэ, we сэр тэда бе харе, тó һ'эфт тэбэке э'рде-да хэр'и харе.

Чава мьн жь тэр'а гот, ижа эве жь щэм тэйр бе, хэр'э шэр'е ви — Мышьр'ь. Р'остэм тир леда, хэр-дó ч'э'ве ви дэрк'этын. Мышьр'ь го:

— Р'остэм, мьн нэкóжэ, һ'эйфа мьн. Авайики óса чекэ, демэк диваре ви т'óнэбьн, һ'эсьнэки бавежэ, сэр ви һ'эсьни дэрики теда быһелэ, стуна ви һ'эсьнва-пышта мьн бьдэ we стуне, ида лехэ, хэр'э.

Р'остэм дани ера ви, жер'а чар дэри һьштын. Пышта ви да стуне, хwэ да бэр дери, го:

— Мышьр'ь, го, мьн жь тэр'а чекьр, го, эзе теда-мэ, го готына тэ чийэ ижар?

Ви Мышьр'ьди льнге хwэ ль стуне да. Р'остэм дэрва бу, р'эви, эв авайе һ'эсьн бь шарэке сэрда һатэ харе, дь бьнда ма, qóрбана тэ бу.

Р'остэм вэгэр'йа һатэ щэм баве хwэ, го:

— һ'ал у һ'эwале мьн у эви бу ви һ'эсави. Чьл шот п'элэwan, го, эзе жь хwэр'а к'ар бькьм, го, эзе диса хэр'ьмэ шэр'е Qр'али к'афьр.

П'элэwane Р'остэми хас, брьнщи, баш Горгин, һ'эмзэ бу. Кьрьнэ шэр' һ'эта эваре. К'ок'а шэхэр анин. Вэгэр'йан һатынэ мала хwэ.

We шунда Р'остэм го:

— Эзе иро р'эһ'эт бьм, го, бра п'элэwan хэр'ьн.

Дьчһнэ р'эw у неч'ире, чава дькһн, бра бькһн, бэс
қәтлийа бькһн.

Һ'эмзэ т'әне р'абу, жь хwэр'а сйар бу, чу. Чу,
бала хwэ даеда, чьлэ орт'а Хеч у Хрдһнэви, дина хwэ
дае, йәки we буз шкенандийә, к'әтийә нава аведа, аве
ль хwэ дькә, кәр'аве бузе ль щане хwэ дьхә, дьбежә:
„Әз жь гәрме шәwьтим“. Һ'эмзэ сәреwи wәрьми, го:
„Әз Һ'әмзи п'әләwan...“, чу мәйдана һәспе сәкьни,
гөрзе wi сәд п'ут бу, бь бае һәспе weда һат, гөрзәк
на, т'опәк т'опе ә'змин леда, әwi дәст авит гөрз, гөрз
гьрт, һе жь нав аведанә.

— Көр'о, го, нә wәхте лақьрдийанә, го, әз жь гәр-
ме шәwьтим, го, бьһелә бьк'әwьмә аве.

Һ'эмзә го: „Qәwат мьле мьнда нәмайә“. Шарәкә
дьне чу мәйдана һәспе дреж кьр у шарәкә дьне һат,
жорда гөрзәк ленәда, т'опәк, т'опе бруска ә'змана ле-
да, Әwi р'аһьшт, гөрз диса ль һәwa гьрт, го:

— Мьн һа-һа тә кьро, әз гәрма шәwьтим, тә тини
лақьрдийа дьки, wәхте тә у лақьрдийанә?

Жь нав аве дәрк'әт, дарәкә чнаре ль бәр дәве аве
бу, к'ьндьр авите, дәст п'ие wi гьреда, зор да даре,
харкьр, авитә даре, го:

— Мьн һа-һа тә кьро, жь тә т'ьре, тә Һ'әмзи
п'әләwани, тә һати мьнр'а лақьрдийа дьки?

Го: — Бьдә хатьре хwәде, — Һ'эмзә готе, — го, әз
хөламе Һ'әмзәмә, тә мьн бәрди, әзе һәр'ьм Һ'эмзә
биньм.

Qрара бәре, qрар бу. Жорда дар хар кьр, жь даре
бәрда, һәспе wi ани һат, го:

— Тә qрар кьрийә, wәки тә Һ'эмзә жь мьнр'а би-
ни бейи.

Һ'эмзе тә р'абу, да сәре р'е, леда чу. Чу мале,
Р'остәм же пьрси, го:

— Тә чьма мә'дәкьрийи?

Жь Р'остэмп'а хэбэра р'аст нэгот.

— Көр'о, го, дыбэ тō чуйи р'асти Лэнгэвари Дэвгэни хати?

Сьви р'абу хэспе хwэ гōнаст, к'ынще хwэ гōнаст, леда чу бэр бь Лэнгэвари Дэвгэни. Нат, дина хwэ дае, чадьрэк we ль бэр'ие данийэ: хьлте, дате. Чу бала хwэ дае, эва Лэнгэвари Дэвгэни, го:

— h'эмзэ, тō хати?

Го: — Бэле, эз хатьм.

Го: — Р'авэ, к'эргэданэки, го, бинэ wэрэ.

Ськ'е хэспе h'эсьн, баре ши т'ьжи ськ'е хэспа кьрьн у го:

— Дэ р'авэ, р'е к'эвьн, эм хэр'ьн.

Бэре хwэ данэ Qр'али к'афьр. Тэ'ри ле к'этэ э'рде. Ледан чун бэр к'оч'ька қиза Qр'али к'афьр сэкьнин.

Чьл п'элэван қэрэшьлэ. Лэнгэвари Дэвгэни жер'а гот:

— h'эмзэ, го, тэ эw ськ'е тэ анинэ, эме диваре кэледа бьк'отьн, пева хьлк'ьшьн. Го, h'эмзэ, дэ бьк'отэ. h'эмзэ ани хат пе кэвьр лехэ.

Го: — Көр'о, көр'о, хwэде мала тэ авакаэ, өса нэкаэ.

Гьрт ськ'э дани, дэсте хwэ леда ськ'э h'эта ниви диваре кэледа чу харе. h'эта сери өса к'өта. Чу һондөр', сэре ши чьл п'элэвани (р'азабун) леда, эw чьл к'эргэдане ван сэ'ба, льнге ван гьреда, жорда авит.

Го: — h'эмзэ, бьгьрэ, эзе жорда бавежьм.

Го: — Бавежэ, бра бе.

Жорда авит, э, h'эмзе бэлэнгаз дыкарэ бьгьрэ? Хwэ бэрда алики. Жорда кьрэ гьм, э'рде к'эт.

— Көр'о, го, хwэде мала тэ авакрыо, чь дыки?

Го: — Башэр накьм, го, тō wэрэ жере, эзе бем жоре.

Лэнгэвари Дэвгэни хатэ жере, эw чу жоре. Жорда эw чьл к'эргэдан гьрт у авит, эши жи дэстэки хwэ дьгьрт, дани э'рде.

Qиза Qр'али к'афър дьле we Лэнгəwари Дəвгəни-
да нəбу. ньлда сйар кър, жь нава шəнəр дəрк'əт, нa-
тə мьг'ара хwə.

Сьви щаб данə Qр'али к'афър, дəфа нəваре дан.
Qрали к'афър əскəре хwə бəрəв кър, əскəр ѓса нaт,
нола хwe хwəлийе, нола стəйре əзмана.

н'əмзə жь qиза Qр'али к'афърр'а гот, го:

— Нəбə, нəбə, бpe мьн р'адьки жь хəwe, го, əмe
шəр'кьн. Бpe мьн те, бра жь мьле р'асте бе: нəби-нə-
би р'адьки, wəки те — бра жь мьле р'асте бе.

Əwan y н'əмзə ѓса кьрə шəр', н'əта нивро дагəр'йа.
Qиза Qр'али к'афър гьрийа. Сəре Лэнгəwари Дəвгəни
ль сəр чока we бу, нeсрəк we ль сəр сурəте мере we-
да чу. Сəре хwə ньлда, го:

— Qиза qəнщ, го, дьбə дьле тə мьнда т'əнə?

Го: — Хwəде мала тə хрaб бькə, го, сбеда н'əта
ннa н'əмзə дькə шəр' т'əне. — Иди жь бира we чу,
нəго — жь мьле р'асте нəр'ə.

Лэнгəwари Дəвгəни мьле ч'əпе чу. н'əмзə чьqа
к'əсəмьсри авите, шьнгин жь дəве шуре wi нaт, го:

— Мала мьн хрaб бу, wəллə, мьн мəрики хwə хьст.

н'əмзə ньзанбу, демəк, wəки бpe wийə—лехьстийə.
Шəр' вəтəмьри, əскəре Qр'али к'афър чу. н'əмзə жи
вəгəр'йа, леда нaт. Дина хwə даe, дəргистийа Лэнгə-
wари Дəвгəни we дьгьри:

— Хушке, го, к'а бpe мьн?

— Нə мьн щаб да бpe тə, го, нəварийа тə нaт.

— нəй, го, хwəде мала тə хрaб бькə, го, дə р'абə
əм нəр'ьн.

Ледан чун, щьнйазе Лэнгəwари Дəвгəни дитьн:
шур ль нeтəк wi к'əтьбу, нeтa wi qəтaндьбу, бьр'и
бу. Лэнгəwари Дəвгəни ньлдан, анин нaтьн.

Qиза qəнщ го; — Qрaра хwəде бə, мpазе мьн y
wi нəвдə нəбу, əз иди вəнaгəр'ьм.

Әwe жи хwә сәр шурда авит. Әw жи р'ә'ма хwәде
мьр, һәма бәрәда го:

— һ'әмзә, гөне мьн стөе тәбә, тō мьн у Ләнгәwa-
ри Дәвгәни теки мәзәләкида, мә ч'ә'л бьки, пышта
хwә бьди, һәр'и.

Һ'әмзә п'әләwan бса жи кьр у чу.

4. ЗАЛ, УШЭНГИ ША У Р'ОСТЭМ

Зал баве Р'остэм бу: чу ч'йае бльнд неч'ира хэ-зала — һ'эта нивро. Ль ви ч'йайи зозана ван һэбу, һат дэвса warre хwэ. Warre wana кани һэбу: р'унышт р'ьһ'эт бьвэ — щьбьщь хэвр'а чу. Хэwеда ньһер'и тыштэки гран ле сйарбуйё. Ч'э'ве хwэ вэкьр, ньһер'и мэрвьэки зэ'фи гьрэ, зэ'фи қэwатэ, кьрйэ ор'а чонге хwэ, ле сйар буйё.

Зал го: — Тō чь мэрьви?

Го: — Эз Ушанги Шамэ (Шаһьм).

Зал го: — Мьн бэрдэ, — жь қэwата Зал дэрбу, дэст дэрк'эта.

Ушанги Ша го: — Эз тэ бэрнадьм. Қрарэк һэйэ, дэст мьнда қраркэ, қрара мьн бинэ щи, эз тэ бэрдьм.

Зал го: — Қрара тэ чийэ?

Го: — Қрара мьн, мьн бьһистийэ кōр'эки тэ һэйэ, наве ви Р'остэмэ, эрке тōе бьшини шэр'е мьн, эзе тэ бэрдьм.

Зал һьлда гот: — Қрарбэ, тō мьн бэрди, эзе бьшиньм, бэра бе шэр'е тэ.

Зал бэрда. Зал зьвьр'и һатэ мала хwэ. Кōр'е ви һэла һьнэки сьвьк, зар'о бу, чардэ сали бу. Р'оке — дōда нэгот, қраркьрьбу созе р'аст дабуье: „Эзе бьшиньм“.

Р'оке р'уныштьбу ль ода хwэ, Р'остэм пешйе сэкьнибу, ч'э'в бь Р'остэм к'эт. Ахэкэ к'ур һате, Ушанги Ша һатэ бире. Гава ахин һате, Р'остэм го:

— Баво, чър'а ахин һатә тә. Көр'әки мина мьн көр'е тә, т'о кемасйа тә т'өнә, һ'ылбәт дәрде тә чийә, ахин һатә тә?

Баве го: — Лаво, дәрде мьн т'өнә. — Қемиш нәбу жер'а быгота, Р'остәм зар'о бу.

Р'остәм го: — Баво, тә ахинйа хвә, р'астийа we мьнр'а дьбежи, бежә, навежи, әзе сәре хвә һьлдьм һәр'ым, чька нәйнәсйа ахина тә чийә?

Го: — Лаво, мьн қрар кьрийә, әз тә бышиньм шәр'е Ушәнги Ша. Нһа әз тә дьнһер'ым, тә зар'ойи, тәйа-миши шәр'е wi нави: ләма ахин һатә мьн.

Р'остәм го: — Зар'обьм, нә зар'обьм, әзе һәр'ым: т'вдарәке мьн бьвиньн, сильһ'ед мьн: сәкнандьна мьн т'өнә, әви тә дайи т'обе, гәрә әз һ'әйфа тә же һьлдьм, йане бемә көштьн.

Бав т'вдарәк жер'а дит: т'вдарәке wi чахи гөрз у кәбән бун, тир у кәван бун, шур у мәрт'ал бун. Т'вдарәке wi һазьр кьр we р'оже. We шәве сәкьни, сбә сафи бу. Р'остәм т'әне сильһ'е хвә һьлдан, к'ынще шәр'ль хвә кьрын, шәһәре Иране дәрк'әт; һьнәки шәһәр версәке, дөда дурк'әт, пыш wива дәнгәк һат. Сәр стөе хвә фьтьли, ньһер'и көр'е хушка wi, харзие wi Бежыго бу, әw жи қаси қәwата хвә сильһ' һьлданә, пәй к'әтийә.: „Хало, нәчә, һ'әта әз тем“. Р'остәм т'ьре кь хушке шандийә, we т'әмәке ле бькә. Р'остәм сәкьни, гьһишт Р'остәм. Р'остәм го:

— Лаво, тә чър'а пәй мьн к'әти?

Го: — Хало, әз жи we бь тәр'а бем.

Р'остәм го: — Лаво, тә зар'ойи, көр'е хушка мьни: әзе һәр'ым wәлате хәриб, бьк'әвьм шәр'е гран, тә тәйа-миш нави — бьзвьр' һәр'ә, бьгижә дйа хвә, дьбә әз бем, дьбә әз нәем.

Харзе wi гьрийа, го: — Хуна мьн жь хуна тә нә-сортьрә: хуна мьне сәр хуна хале мьне бьр'ежә. һәркә әм саг' у сламәт һатьн, әме бен.

Р'остәм харзе хwә һьлда, к'этә р'е у чу. П'ър' чу, һьндьк чу, wәхтәке ньһер'и ә'рдәки р'асти дузә, зозанәкә бльндә хwәшә. Р'остәм wәстйайи бу, го:

— Бежыngo, лаwо, әзе сәре хwә һьнәки ви ә'рди дайным у р'азем. Әwа wәлате хәрибә — мәрв дьбә бен, һәрке һатьн, тō хале хwә р'акн.

Бежыngo го: — Хало чьр'а?

Го: — Лаwо, дьжмыне мын зә'фын: wәлате хәрибә, we хале тә хәwда бьгьрын, we тә жи бькōжьн.

Хале сәри дани, р'аза. Бежыngo, тьрса кōштьна хале хwә, хәw нәк'этә ч'ә'wа у һ'ышйар сәкьни, һәрчар алийа гōһдари кьр, дьтьрсйа дһа, леньһер'и, сәре р'астеда һәwарик һат, қир'ә-қир'а һәwарие те. ә'смин ньһер'и, дәнге қизәке ә'смин те, дөwәки қизәк кьрийә фьр'ьнде, ль һәwа дьбә. Сәһ'этәке ль we орт'е сәкьни, Бежыngo ньһер'и әскәрәки гран дәрк'әт. Бежыngo тәйамиш нәбу, тьрса, дәнг ль хале хwә кьр, хале хwә жь хәwе р'акьр, го:

— Хало, р'абә, әскәрәки гран we һат.

Хал р'абу сәр хwә, леньһер'и р'астә, го:

— Бежыngo, оса, лаwо, сәрwәхтбә.

Сильһ'е хwә гьредан, т'вдарәке хwә дит. Бежыngo (Бежәнго) го:

— Хало, зани, тьштәки дьн жи һәбу.

Го: — Чийә?

Го: — Ль һәwа дәнге қизәке дьһат, дь һōндөр'е фьр'ьндеда, — әз гьшки хале хwәр'а бежым, хале мын пе бьзанбә.

Әwа гьлийа дәве wанда бу, пешйа әскәр гьһиште. Р'остәм пьрси:

— Қōрба, чь тәвайә, чь һәлә-һәлайә, чь қәрәбальхә, һуне к'ōда һәр'ьн?

Әw әскәр сәкьни, мәрвәки пьрси, го:

— Қōрба, п'әләwане дәлал, пьрсе ә'т'ьб те т'ōнә, тōйи жь к'едәрейи?

Р'остэм һылда го: — Эз, го, жь Иранемә, — Р'остэм го, — ле һуне һәр'ынә к'едәре?

Го: — Әм ль вра, шәһәрәки мә һәйә, әм к'әсиб бун, бәләпгаз бун, мәрвәк мәзнаһе ль мә дькә. Ви шәһәри-да қизәкә ви зә'ф дәләл һәйә, қиза мәзыне мәйә: дөв ль фр'ынде сйар буйә, жь нава бег' кәч'ык р'әвандийә у бьрийә — әм һна ль пәй к'әтыә.

Р'остэм го: — һун щие ви заньн?

Го: — Пышта ви ч'йәе һане тә дитйә, щие шийә.

Р'остэм го: — Wәки һун мқати харзе мынбын,^г һун ль вра бьсәкьнын, эзе һәр'ым: һәрге мын ани, эзе биньм, һәрге мын һани, гөне харзе мын ль стбе wә, әм мәрвә Ираненә.

Мәзыне ви әскәри һылда гот:

— Эзе п'әләwana тәдым, бәра бь тәр'а бен.

Р'остэм го: — На, эз дьхwәзым т'әне һәр'ым.

Әва әскәра ль wedәре һешьри, Р'остэм бәре хwә да ч'йе, чу. П'ыр чу, һындьк чу — дәрк'әт сәре ч'йе, һьһер'и р'е сәре ч'йе бәржер дьчә: р'е чу к'әтә һөндөр'е гәлики к'ур — дәнге ә'вд, исан теда һае — зә'ф-зә'ф к'урә. Леньһер'и жь мг'арәке дук һылдык'ышә. Чу бәр дәре мыг'аре, леньһер'и зарә-зарәк, дәнге гри жь һөндөр' те. Р'остэм чу һөндөр', леньһер'и кәч'ык гьре-дайә. Кәч'ык ч'ә'в бь Р'остэм к'әт, кьрә қир'ин, гот:

— Дьбә тә мәрие мала баве мынби, ль ду мын һати?

Р'остэм гот: — һ'лбәт, эз мәрие мала wәмә, ль ду тә һатымә, сәва тә.

Кәч'ыке һлда гот: — Зә'ф қалым хәбәр мәдә, дөв р'азайә, we р'абә мын бькөжә, тә жи сәрда.

Р'остэм го: — Мәхсус эз бойна кәштына дөв һатымә: һан эзе дөв бькөжым, һан әше мын бькөжә, дә ши нишани мындә, чька ль к'едәрейә?

Кәч'ыке го: — һа ль ви дәрге һандайә, дәре һан вәкә, хwәр'а теда р'азайә.

Р'остэм дәри вәкьр, ле кьрә қир'ин, го:

— Р'авә, мәрве гушли.

Дев ч'э'ве хвә вәкър: п'әләванәк сәрр'а сәкьнийә, сильн'е ви гредайә, гава ч'э'ве ви пек'әт, һөндөр'е ви қәтйа. Дев го:

— Мхәнәт, гот, тә ль дәрва мьн бькьра гази.

Р'остәм гот: — Әз нә мхәнәтъм: әз мхәнәт бума, мьне тō дь хәведә бькōштайи. Ләма мьн тō р'акьри мәрд у мәрданә: әз у тōе әме т'әсәли һәвкьн, тōе мьн бькōжи, йане — әзе тә бькōжъм.

Дев һьлда гот: — Дәрк'әв дәрва, әз у тōе әме мәрд-мәрданә шәр'кьн.

Р'остәм дәрк'әтә дәрва, нә'һ'рә сәр нә'һ'ре р'аһьшт (кьрә қир'ин). Нә'һ'ре Р'остәм гәли т'ьжи бу, жь бә-р'оже кәвьр у кōч'ьк глол бун, т'ьжи нава аве бун, ав шелу бу, бәржер чу. К'ижан гōнд, әв ав дьчу сәр, дьго: „Щаньм, ава мә һәргав зәлал бу, иро чьр'а шели буйә?“ һәрче занә, дьзанбу, һәрче ньзанбу, шаш у һ'әйри мабу. Чун щәм мәрве ақьлдар, чун шәм мәрве блйан же пьрсин, готьн:

— Иро һ'ал у һ'әвалә ава мә әвә.

Мәрвәки кали бәләнгаз һәбу, го:

— Гәли шаһьлан, қиз у букан, һун чьр'а дәрк'әтьнә дәрва?

Шаһьләки же пьрси, го: — Баве кал, го, иро ә'вр т'өнә, ава мә шелу буйә. Дәнге ә'вра те, дәнге ә'вре нисане те.

Кале һьлда гот: — Баво қōрбана шәбә, әв дәнге мала Залейә, дәнге Р'остәмә, нә'һ'р'а ль дөва р'адьһелә, дөва т'ō мг'арада наһелә.

Бәра әв өса бь ви һ'алида бежьн, әм жь Р'остәм хәбәрдьн.

Дев дәрк'әт, драңе хвә ч'ьр'ьканд, бу сиқина дев у драңе ви, агьр жь дәве ви дәрдьк'әт, жорда бәра-шәки аша ль Р'остәм шәркьр. Р'остәм хвә да алики, бәра бәраш вала һәр'ә. Р'остәм гази кьре, го:

— Дора мьн бу, дора тэбу, го, тэ дора хвэ кър, ишар дора мьнэ, — Р'остэм шуре хвэ к'ьшанд, сэре дех хьст, дех сэри пэкиа, чу дэра һан, шэндэке ви мина қэлахэке ма дэра һан, бу лэмэ-лэма дэве ви.

Р'остэм кэч'ьк һьлда, дө к'эргэдан жь һөндөр' к'ьшанд: йэк эш ле сйар бу, йэк жи кэч'ьк. Кэч'ьк бър гиһандэ ордиэ. Ви эскэри леньһер'и Р'остэм кэч'ьк ани һат. Р'остэм һьлдан, харзе вива бърьн нава шәһэре хвэ, бърьн щэм баве кэч'ьке — мэзьне шәһэр. Шайи к'этэ нава ви шәһэри. Де у баве кэч'ьке Р'остэмр'а гэлэ э'зэт-ик'рам кърьн, пе шабун, һьлда готын, го:

— Р'остэм, пьрсе эт'ьб те т'өнэ, т'ойи жь к'едэрейи?

Го: — Эзи жь Иранемэ.

Эви мэзьни һьлда гот:— Эм жи бэре жь Иране бунэ, мэ һатийэ эв шәһэре һана авақьрийэ, сэр т'хубе шәһэре Ушэнги Ша, һна идара мэ дэсте деха—Ушэнги Шада т'өнэ.

Р'остэм тамаре щане ви т'жи қэват бун: хуна ви зедэ бу — наве Ушэнги Ша бьһист. Р'остэм се-чар р'ожа ведэре сэкьни: эш у харзе хвэва, эш шәһэр бь дэрбэке Р'остэм у харзе ви ша дьбьн: гази дькьн, т'эглиф дькьн, сэр дькьн дьлхвэши.

Р'оке Р'остэм диwana ви мэзьнида р'уньшт бу у шват у щмаэ'т доре т'жи бу, леньһер'и дө э'йт'е Ушэнги Шаи дэрда һат. Шмаэ'т гэлэк кэр'бу — лэрзын у р'ьшьфин, бу п'ьстэ-п'ьста wана, дь гөһе һэвда гли дькърьн: р'энге ван бу р'энге һэйwае. Р'остэм wана ньһер'и — шаш у мэт'эл ма, Эwана э'йт'а к'аг'эзэк дэрхьст, дани сэр чока мэзьне шәһэр, wa бь һерс бь қал у шэнг. Мэзьн к'аг'эз ньһер'и, хвэнд. Ушэнги Ша ньвисйэ: „Тэ дехе мьн фр'ьндэ көштиё, қиза хвэ анийэ, гэрэ тө we қизе жь бойна хуна дехе мьн жь

мыр'а бышини". Мэзыне шәһәр җса бәләнгаз бу дь дест-
да, р'әнге ви бу р'әнге һәйвае.

Р'остәм р'абу, жь дәсте мэзын к'аг'әз гьрт, хвәнд
у гот:

— Қиза әм бьдын Ушанги Ша — т'өнә, — к'аг'әз
һьлда, ль ә'ниа ә'йт'а хьст, го: — Чь жь дәсте Ушән-
ги Ша те, бәра бькә, — Р'остәм гот.

Ә'йт'ә звьр'и бәр бь Ушәнги Ша. Чун у шин у гри
к'әтә нава шәһәр у готын:

— Хера хвәзыл қиз бьчуйа, әва йәка нәбийа:
Ушәнги Ша we к'ока мә бинә.

Р'остәм го: — һун гәлә дьтърсын: сәр р'йа шәһәре
ви һун мыр'а бежын, чадьрәке лехын, бәра бе мын у
харзие мын бькөжә, паше бе вә.

Чадьр бьрын жер'а лехьстын. Р'остәм харзе хвәва
чунә чадьреда р'уньштын. Нан у аве ван жи к'иси-
мэзыне шәһәр дьчә.

Бәра әв қәрәшыл бьсәкьнын, әһәлие шәһәр мале
хвә шәһәр дур нәхьстын: шван, гаван, р'енщбәр р'щь-
фин. Р'енщбәре ван, дәсте ван сар бу. Наһа әм жь
шәһәре Ушәнги Ша хәбәрдын.

Ә'йт'е ви к'аг'әзе қәльши бьр да дәсте Ушәнги
Ша. Ушәнги Ша го:

— К'е әв к'аг'әз қәльштиә ? Вә чь щав аниә ?

Го: — Вәхта әм чун, ньзаньм, п'әләванәки хәриби
теда бу, наве ви Р'остәм бу, го: — „Чь жь дәсте
Ушәнги Ша те, бәра бькә, қиза әм бьдыне — т'өнә“.

Ушәнги Ша го: — һәр'ын бежын Шәйини Шун,
бәра мина шушкәке бьгьрә бинә.

Чун щав данә Шәйини Шун. Шәйини Шун ль
к'әргәдане хвә сйар бу, се бәраше аша жь хвәр'а
кьрын т'ьзби: бу р'әқә — р'әқә т'ьзбие ви: к'әргәдан
сйар бу, бәре хвә да шәһәре Р'остәм теда.

Р'оке Р'остәм чадьреда бу. Бежынго ньһер'и мәрь-

вэки хөрт дэрк'эт, сйари нат. Щаб да хале хвэ
Р'остэм, го:

— Е те мэрыве Ушэнги Шайэ.

Р'абу силь'е хвэ гьредан, Бежынго нэһышт, го:

— Хало, эзе һэр'ым пешйе.

Го: — Лаво, тө нькари, го, we тэ бькөжэ.

— Қрарбэ, го, на, хало, го, эзе һэр'ым.

Бежынго ажотэ пешйе, к'елэка шәһәр ле кьрә
фир'ин, го:

— Деве қәһәр, тә эв шәһәр дайә нав дәст п'е
к'эргәдане хвэ.

Шәйини Шун гот: — Нэви тә к'аг'эзе Ушэнги Ша
қәльштийә ?

Го: — һәма эзым.

Се бәраше аша тевәркьрын: бу т'оз у думан, әрд
гьрт. Шәйини Шун һьлда го:

— Хвәли бу, диса бу хвәли.

Бежынго һьлда го: — На, эз нә хвәлимә, тө хвә-
лийи, тә бькьмә хвәли, го, дора мьнә ишар, тә дора
хвә кьр, — шурәк стөда лехьст, жь к'эргәдан ани ха-
ре, көшт, к'эргәдане ви ани ль щәм хале, го, — Хало,
тә дит, тә дьго, we тә бькөжә, тә дит, мьн чава әв
көшт, к'эргәдане ви ани.

Хале ви гот: — Бьвә һәр'ә т'әслими мэзыне шәһәр-
кә.

Бьр чу: шин у гри һежа к'әт нава шәһәр. Се—
чар р'ож орт'е чун. Ушэнги Ша леньһер'и Шәйини
Шун нәһат:

— Көр'о, го, һәр'ын бежын П'әйни Шун, бәра һә-
варйе һәр'ә.

П'әйни Шун т'вдарәке хвә кьр, к'эргәдане хвә сйар
бу, шәш бәраше аша кьрын т'зби, жь хвәр'а чу,
к'эргәдане хвә сйар бу: бәр бь шәһәр ажот. Незики
шәһәр бу.

Бежынго леньһер'и мэхсус диса we р'еда п'элә-
ванәки қәһәр дәрк'әт, һат, го:

— Хало, п'эләванәки дьн жи һат.

Р'остәм го: — Лаво, го, к'аре тә пе т'өнә, го, эзе
һәр'ым.

Го: — На, хало, сьре сьрйа мьнә. — Бежынго чу
пешйе, диса ль п'эләван кьрә қир'ин.

П'әйни Шун һьлда, го: — Нәви Шәйни Шун тә
көштийә?

Го: — Мьн көштийә Шәйни Шун.

һерса П'әйни Шун һат, т'эбие хwә теуаркьр; шәш
бәраш ә'рде к'әтын, духан у т'оз р'абу, дәwsа бәраша
мина хәтед к'отане ә'рд қәльши. Духан саһьл бу.
Бежынго лекьрә қир'ин, го:

— К'афьре қәһәр, тә дора хwә кьр: ишар дора мьнә.

Гава шуре хwә Бежынго ль стые ви хьст, бу қир'и-
на ви, жь сәр к'әргәдан һатә харе. К'әргәдане ви
к'шанд, ани һат щәм хале, диса бьрын т'әсмили мәзь-
не шәһәр кьрын. Шәш — һ'әфт р'о ль we орт'е чу.
Ушәнги Ша ньһер'и, кь бәле П'әйни Шун нәһат.

— Көр'о, го, һәр'ын бежын Нәйнькзрав, бәра һәр'ә
чька Шәйни Шун, П'әйни Шун чьр'а нәһатьн?

Щаб дан Нәйнькзрав. Нәйнькзрав сйар бу к'әргә-
дане хwә, ль һәwара Шәйни Шун, П'әйни Шун чу.
Бежынго р'оке диса ньһер'и, дөwәк дәрк'әт һәла се
қат сәр ванр'а, го:

— Хало, дөwәки дьн жи һат. — Чу пешйе, Бежын-
го һин бубу: сәмта дөwа һьлдабу, дө дөw бәре көш-
тбу; чу пешйе, ле кьрә қир'ин.

Нәйнькзрав сәре хwә һьлда, ньһер'и йәк ле дькә
қир'ин, гази, го:

— Шәйни Шун, П'әйни Шун тә көштьнә?

Го: — Мьн көштьнә?

Го: — һәла wәрә незики к'әргәдане мьн, әз тә п'ак
бьвиньм, чька чавани.

Бежынго чу незики к'эргэдане ви, эви Бежынго шаш кър, гърт мина бэрхэке. Ынэ му жь дела к'эргэдане хвэ к'ышанд: дэст у п'е Бежынго греда у к'эргэдан зьвьр'и бэр бь Ушэнги Ша. Чу. Бьр чу щэм Ушэнги Ша, го:

— Ушэнги Ша, эвайа һатэ пешйа мьн.

Ушэнги Ша же пьрси, гот: — Чь тэваки?

Го: — Эз Бежынгомэ, харзе Р'остэмьм.

Бежынго да вэзире хвэ, го: — Бьби һэр'и щэм қиза мьн, бэра бьгьрэ бькэ зиндане, эз заньм, Р'остэме бе шэр'е мьн. Р'ожа мьн у Р'остэм гөлаш гьрт, бэра эв бьгөрэ: э'йаре ви т'ьжи ка бькэ, п'энщэра алие мэда дарда бькэ: Р'остэм ч'э'в ль харзе хвэ к'эвэ, қэвата ви кем бьвэ, Р'остэм э'рдехьм.

Бьр т'эсмиле қиза ви кър. Кэч'ьке гава Бежынго дит, дьлэки на, биступенщ дьла һ'эванд. Бежынго һьлк'ышандэ р'ыште, бэра к'еф бькэ жь хвэр'а, эм Р'остэм бьпьрсьн.

Р'остэм пэй харзе хвэ к'эт, һат дэрк'эт шөһэре Ушэнги Ша. Нава шөһэр сэкьни, хэриб бу нэр'э сэр нэр'е р'аһьшт: щаб дан Ушэнги Ша:

— Мэрьвэк һатийэ мөйдана п'элэвана нэр'э сэр нэр'е р'адьһелэ, дьбе: „Эз Р'остэмьм, харзе хвэ дьх-вэзым“.

Ушэнги Ша т'вдарэке хвэ дит: жорда жь авайе хвэ һатэ харе: э'мьри сэр дева кър. Ван у Р'остэм-ва ль һэвдө хьст һ'эта зваре: Р'остэм жи щот бь шот дькөштып. Эвар дьбу, Р'остэм нава шөһэр дэрдьк'эт: мешэ һэбу, дьк'этэ нава мешэ, хвэ хай дькър. Щаб дан Ушэнги Ша, „Р'остэм к'ока п'элэване тэ ани“. Ушэнги Ша вэзире хвэ шанд щэм қиза хвэ бэра „Харзе ви бьгөрэ, т'ьжи ка бькэ, сбе эз у Р'остэме гөлэш бьгьрн. Р'остэм бэра ч'э'ве харзе хвэ к'эвэ, қэдэме ви бьшкен, қэвата ви кем бьбэ, бэлки эз ль э'рдехьм“.

Qиза ви вәзир гьрт, we у Бежынгова вәзир гө-
ранд, ә'йаре ви т'жи ка кьр, п'әнщәреда дарда кьрын:

Свә сафи бу, Р'остәм hat диса мәйдане сәкьни,
һәмбәре п'әнщәра қизьке, нә'р'ә сәр нә'р'е р'аһьшт:
Ушәнги Ша авайе хwә дәрк'әт, го:

— Р'остәм, иро дора мьн у тәйә,— жорда hatә
Р'остәм.

Ушәнги Ша у Р'остәм дәст авитьн һәв, бәр льнге
wan сур у бәдән һьлдьшйан: һәвдө кә бьрын анин,
чава к'отан ә'рде хам р'адькә, шеп' — шеп'а р'адькә.

Һәма қиза Ушәнги Ша Бежынгова хwә хәмьлан-
дьн: дәст стуге һәвр'а бьрын: п'әнщәреда ньһер'ин, ле-
серкьрын Р'остәм Ушәнги Шава. Ушәнги Ша леньһер'и,
Р'остәм тәм зоре ледькә, we ль ә'рдехә, го:

— Р'остәм, әзе тә ль ә'рдехьм, п'ак шәһәре мьн
бьнһер', п'ак бьвинә, әзе тә ль ә'рдехьм, сәре тә же-
кьм: тәе бежи — нәмәрд бу, нәһьшт әз шәһәре ви
бьвиньм.

Р'остәм гава виали — виали ньһер'и леньһер'и хар-
зе ви у қиза Ушәнги Ша дәсте хwә стуге һәвр'а
бьрынә: вәзире Ушәнги Ша — п'осте ви т'жи ка кьр-
нә, щәндәке ви дьчә, те: қәwата Р'остәм зедә бу —
харзе ви саг'ә, го:

— Ушәнги Ша, әзе тә ль ә'рдехьм, һ'ьсрәта шә-
һәре тәйе дьле тәда бьминә, п'ак шәһәре хwә бьвинә.

Ушәнги Ша виали, виали ньһер'и, леньһер'и вә-
зире ви гөранә, ә'йаре ви т'жи ка кьрынә, қиза ви we
харзе Р'остәмва дәст стуге һәвр'а бьрынә, лақьрдйа
дькьн: қәдәме ви шкәстьн, қәwата ви кембу.

Р'остәм Ушәнги Ша ль ә'рде хьст, сәре ви жекьр.
Зәл — зәлә к'әтә нава шәһәр. Р'остәм гази кьр, го:

— Йәки вәр'а дәнге хwә накьм, — чәндәки ль
ведәре сәкьни.

Р'остәм мәрвьәк дани дәwса Ушәнги Ша, кьрә

мэзыне ви шәһәри. Т'вақа ви шәһәри е шәһәре баве кәч'ьке кьрын йәк. Қиза Ушәнги Ша һьлда бь қәйдә қанун, өса һьлда бьр харзе хвәр'а. һатә ви шәһәре жь we фр'ьндә стәндьбу, чәндәки ль ведәре сәкьни. Мэзыне шәһәр гәләки элики пер'а кьрбу, р'оке Р'остәм, Бежыngo, қиза Ушәнги Ша-жына Бежыngo бу, һьлда бәре хвә да шәһәре Иране, һатә нава шәһәр.

Мзгини к'әтә нава шәһәр. Шайи к'әт дьле Зал, Р'удә'ба дйа Р'остәм, хушка Р'остәм, дйа Бежыngo: дәсте һәвдө гьртын, дә'wата Бежыngo у қиза Ушәнги Ша кьрын, әw чун мразе хвә шабун, тө жи һәр'ә мразе хвә шабә.

— Мразе тә жи көр'е тә бә.

ЗАР'ОТИ У ШӘР'Е Р'ОСТӘМ

Щарәке щаран, р'әмә де у баве һадър гөһдаран.
Го, Әлфәсйаб һатә сәр К'ьнк'аус п'адша шәр'.
Шәр'кър, аха К'ьнк'аус фәтһа кър. К'ьнк'аус әскәре
хвә һълани, чу Кәла Ч'ийа.

Һ'әфт сал Әлфәсйаб сәр т'әхте К'ьнк'аус р'уньшт,
кө һ'әфт сале ви т'әмам бу, го:

— Әзе хәрщәки гран бавемә сәр ван, әзе һавина
вана пақышкым, һәр'әмә аха хвә, сәр т'әхте хвә.

Го, чьқас шаһзаде ван иранийа һәбун, чьқас мәзьне
ван һәбун, бәрәв кърн. Мәһрабе Қабыле го:

— Әме шәр'бькн.

Зал го: — Дә'ватә бькн, дә'ват бе зә'ва набә,
го, йәки вәр'екн п'адше мә биньн, бра р'уни сәр т'әхте
хвә, әме жи шәр'бькн. Го, ле әм к'е пәй п'адше
вәр'екн ?

Мәһрабе Қабыле го: — Тө дәстүра мьн бьдә, йәк
һәйә, әзе бьшиньм.

Зал го: — Төе к'е бьшини ?

Го: — Әзе Р'остәме харзайе хвә бьшиньм.

Го, Р'остәм жи тир-кәване хвә һылдабу, чубу бо
хвә ч'ьвик дькөшт. Го, гази Р'остәм кърн, анин ди-
ване. Го, Р'остәм чь т'әг'мин бу ? Го, көлавәки таки
бән к'ьшандьбу, дани бу сәр хвә, се-чар көлав жи
дабу һәв. Дьхвә, п'әпәнәк (көлав), авитьбу сәр мьле
хвә, го һ'әта ч'арке (пыште) шәqr'ут бу. Хале ви го:

— Р'остәм, тө зани мә бо чь шандийә пәй тә ?

Го: — Хало, әз ньзаньм.

Го: — Мэ п'екърийэ дө тэ, вэки тэ бышинь Кэла Ч'йа, пэй п'адшае мэ, бра бе, эм бы Элфэсийабр'а шэр'быкын, жь аха хвэ дэринь. ?
Дэма ва го, Р'остэм э'ньр'и, жь диwane дэрк'эт.
Меһрабе Қабыл р'абу дө чу, го:

— Хал хөлам, тө чьма э'ньр'ии ?

Го: — Хало, эз хайе ван шылан, т'эйбиран, мын шөхөле диwanанэ, дэ'wanэ ?

Меһрабе Қабыл го: — Вэки тө бейи, эзе шыле хвэ быдьмэ тэ.

Дэма ва го, Р'остэм р'ази бу. Меһрабе Қабыл жи вэгэр'йа диwane, готэ Зал, го:

— Р'остэм we һэр'э пэй п'адше мэ.

Зал готэ Меһрабе Қабыл: — Эз дышиньм, һун шө-хөл пе ниньн, к'а шыца (лазьми) дэ'wan те, йан на.

Го, шандэ пэй Р'остэм, ани диwane, готе:

— Р'остэм, көр'е мын, һэр'э пэй п'адше мэ.

Го: — Тө вэрэ ве э'щебе, һун қә һэспәке надьн мын, эз сйарбьм.

Баве готе: — Көр'е мын һэр'э, мын се эхтэ һәнэ, һэр'э нав һәрсе эхта, һэспеки бо хвэ быгьрэ, сйарбэ, һэр'э.

Меһрабе Қабыл го: — Р'остэм, чь һэспе тэ дэсте хвэ дани сэр пыште, лынге хвэ ль э'рде, қәшатэ, бо хвэ бинэ, вэрэ.

Р'остэм чу гэр'йа, ида дэсте хвэ данани, п'ие хвэ дани сэр пышта к'ижан һэспи, пышт ле кьрэ дөқат. Вэгэр'йа чу диwane, го баве хвэ:

— Тэ һэспәки қәнщ хвэй кьра, тэ аwқас хвэй нәкьра.

Баве готе: — Тыштәки накэ, көр'е мын, тө һэр'э дэве бэ'ре, се гар'ане мын дэве бэ'ре һәнэ, жь һәрсе гар'ана һэспәки жь хвэр'а быгьрэ, бинэ, вэрэ.

Р'остэм р'абу чу нава гар'ане. Дэма шпнуки сәре хвэ һьлдани, р'аст сэр'е ван дык'эт, го:

— Жь ви щэ'нуи пештьр, эз т'о һэспи бо хвэ нагьрм.

Го, се р'ож, се шэва бэрдае, нькарбу эв щэ'ну бьгьрта, го, гавана готын:

— Бахшиша мэ бьдэ, эме нишани тэ бьдын, тō бо хвэ бьгьри.

Го, бахшиша гавана да.

Гавана го: — Дэ һэр'э бог'аза ви ч'йайи, йэк дэвар — йэк дэвар бь we бог'азер'а нькарын дэрбаз бьн, анцах дэрбаз дьбьн: һэгэр тō п'элэванэки жехати би, тōе ви щэ'нуи ль ведэре бо хвэ бьгьри.

Р'остэм чу. Ль we һэму дэвар һатьн, бь we бог'азер'а йэк бь йэк дэрбаз бун, ма мака щэ'нуе т'эне. Мака щэ'ну жи бори (дэрбаз бу). Дэма щэ'ну һат, Р'остэм дэст авитэ стые шэ'нуе, қайим гьрт. Мака щэ'ну зьвьр'и, гээк ль Р'остэм да. Мьле Р'остэм эшйа. Р'остэм к'өлмэк ль мака щэ'нуе да, мака щэ'ни сэр кōрийа, к'этэ э'рде, банзда. Гаван гьри, го:

— Р'остэм, тэ аwқас гар'ан һэ'муиа бькōшта, тэ мака щэ'нуе нэкōшта.

Р'остэм го: — Мьн мака щэ'ну кōшт, к'а бежьн баве щэ'ну к'ижанэ ?

Го: — Р'ожа иние мэ мака щэ'ну бьр дэв бэ'ре, һэспэк жь бэ'ре дэрк'эт, се шара чу сэр we мьһ'ине, эв щэ'ну жь ви һэспийэ.

Го, нав дани Р'эхше-Бэлэк. Дэма Р'остэм хвэ авитэ сэр пыштае-се р'ож, се шэван Р'остэм ль ви ч'йайи гэр'анд. Пьшт се р'ожа, эw у һэсп худанеда онда бун. Го, Р'остэм вэгэр'йа, һэспе хвэ сэрк'еш кьр. һат, ди we мэрвьэки кал сэр р'е р'уныштиё. Леньһер'и дэстэки нал у бьзмар, we сэкьнийэ, го:

— һэй бапир, тō налбэнд нини ?

Го: — Бэле, вэллэ, эз налбэндкөрм.

Го: — Wэки өсанэ, вэрэ эм һэр'ьнэ мал, һэспе мьн налкэ.

Го: — Е малейә найем, ле бинә һәспе хwә лыһа налкьм.

Го: — Бапир, хаде жь тә р'ази, һәспе мын һәспәки һөр'ә, әм нькарын лыһа налкьн.

Го: — Нә, Р'остәм, тә п'әләванәки жеһатии, тә п'ие һәспе хwә һьлинә, әзе налкьм.

Го, Р'остәм һәрдә дәст авит п'ие Р'әхше-Бәләк, кьр у нәкьр, хөданеда онда бу, нькарбу п'ие Р'әхше-Бәләк р'акьра. Р'анәкьр, го:

— Мамо, сәд п'әләван нькарын лынге Р'әхше-Бәләк р'акьн, әз т'әне нькарым р'акьм.

Кале гот: — Сәргәма һәспе хwә быгьрә, әзе жь әр'а налкьм.

Го, Р'остәм гәма һәспе хwә гьрт, кале дәма дәст. тда п'ийа, һәма п'ие хwә һьлани бәр ви. Ль we налкьр

Р'остәм готә налбәнд: — Ньзаньм мала тә ль к'өйә ? Чь дәма налбьзмаре һәспе мын бык'әвын, мә банийа, тә жь мыр'а нал быкьра.

Налбәнд го: — Чь дәма нал бьзмаре һәспе тә бык'әвә, хаде тала ә'манәте хwә we жь тә бьстинә, wәхте тә т'әмам дьбә.

Дәма wa го, Р'остәм ә'ньр'и, дәст гәма Р'әхше-Бәләк бәрда, ә'ньр'и.

Налбәнд го: — Тә чьма бәрда ?

Го: — Хаде жь тә р'ази, нал-бьзмаре һәспе п'әләванан, чьда быминә дө һива, се һива, әз п'әләванәки хөртьм, һәспе мын жи һәспәки һөр'ә, wәки өсанә, әзе һәр'ьмә мала хwә, һ'әта хаде тәала ә'манәте хwә дьстинә.

Дәма wa го, налбәнд го:

— Р'остәм, тәе һ'әзар пенщсьд сали ә'мыр быки, налбьзмаре һәспе тә нак'әвын.

Әва р'абу, хатьр жь налбәндкәр хwәст, һәспе хwә к'ьшанд, һат. Qәдәрәк бь р'ева һат, зьвьр'и, бәре хwә

дак'а маме кал чава бу, те ньнер'и, кале ида чуйэ.
Го, Р'остэм сэре Р'эхше-Бэлэк гьрт, к'ьшанд, хатэ
эйвана Забьле, готэ баве хвэ Зал:

— Мьн хэспэк ани, ле эз нэшерьм ле сйарбьм.

Го, Зал р'абун, ль э'змана чьда тэйр-ту хэбун,
гази тэйр у туйакьр.

Тэйре Симьр' хат. Го, дауэк сэржекьр, аветэ бэр.
Йэкшар хар, Симьр' го:

— Зал, мразе тэ чийэ ?

Го: — Мразе мьн эвэ, Р'остэм хэспэк анийэ, нькарэ
ле сйарбэ, тэ ши хэспи бьэ'дьлини.

Го, р'абун, зинькьрн. Тэйре Симьр' сэр зине ши
р'уньшт. Се р'ож, се шэван ван ч'йан гэр'анд, пышт
се р'ожа э'дъл кьр, ани хат.

Зал готэ Р'остэм, го: — Көр'е мьн, дэ ве щаре
р'абэ Р'эхше-Бэлэк сйарбэ, хэр'э пэй п'адше.

Го: — хэла ве э'щебе, хун қэ дарэки надьнэ мьн,
кэ эз бьгьрмэ дэсте хвэ, хэр'ьм ?

Зал го: — хэр'ьн, гөрзе Саме нишани ши дьн: эгэр
хьлани, эш керн шэр'а те, хэгэр хьлнани, эш керн
шэр'а найе. Го, эва чьл салэ Сам мьрийэ, жь п'элэ-
вана кэс нькарэ гөрзе ши хьлине.

Гөрзе Сам бьрбун аветьбун мг'азе. Го, дэма ни-
шани Р'остэм дан, Р'остэм дэстэк авет, хьлани, го:

— Машэла, хвэш гөрзэ, ле пенсьд хөндк'ар же
кемэ.

Зал го: — Көр'е мьн, хэр'э пэй п'адшае мэ бинэ,
эме нэйаре хвэ жь аха хвэ дэрхьн, паше гөрзе хвэ
чекэ.

Го: — На, х'эта хун пенсьд хөндк'ари нэкьнэ сэр
гөрзе мьн, эз начьм.

Го, чьда хостэ хэбун, бэрэвкьрн. Гөрз х'эзар
хөндк'ар бу, пенсьд хөндк'ар аветьнэ сэр, паше
т'эмам бу.

Р'остэм р'абу Р'эхше-Бэлэк сйар бу, гӱрзе к'ери-
бӱнде к'ьшандэ пышта хвӱ, готэ Зале баве хвӱ:

— Йӱки бьднӱ мьн, пешйа мьн к'ӱвӱ, р'е нишани
мьн бьдӱ, вӱки ӱз хӱр'ьм.

Го, п'ӱлӱванӱк данӱ пешйа ви, го:

— Нӱчӱ р'йа т'ӱк.

Злам чу ль ви ӱрди сӱкьни, го:

— Р'остэм, тӱ мьн бькӱжи, ӱди ӱз ль вьра нӱше-
р'ьм бем, ӱве р'йа хана бьгьрӱ у хӱр'ӱ, ӱди т'ӱ р'е жь
ве нарӱтӱ, н'ӱта тӱ хӱр'и Кӱла Ч'ийа.

Го, Р'остэм ажот р'онаха бист у пенш р'ожа-р'ожӱ-
кеда ажот. Чу, п'адша жи бь р'але гьрӱ-гьр сӱре бане
кӱле сӱкьнийӱ, дурбин данийӱ бӱр ч'ӱвӱ хвӱ, дьнхӱр'ӱ.
Дӱма п'адша те ньхӱр'и, п'ӱлӱванӱк жь вева те, мина
мӱлкӱмота, дӱст-п'ӱе п'адше р'ьшьфин жь тьрса. Дӱма
Р'остэм хат незики ль ван бу, жь хӱспе хатӱ хар.
Дӱма чу гьништӱ ба п'адша, сӱр чока хвӱ чу дӱсте
п'адше.

П'адша же пьрси: — нӱй п'ӱлӱвано, тӱ жь к'ижан
ӱрлимейи (клима) ?

Р'остэм го: — Жь к'ижан ӱрлиме дьхвӱзи, ӱз жь
ве ӱрлимеӱ.

Го: — хӱрдӱ ӱрлим жи ль мьн йӱкӱ, нӱма жь
к'ижан ӱрлиме би.

Го: — П'адше мьн, мӱрвь дӱ кӱр' нӱби, кӱр'ӱк жь
е дьн чӱтьр дьбӱ.

Го: — Пьч'укайи ӱз аха Иране р'абумӱ.

Го: — П'адшае мьн, ӱз жи жь аха Иранемӱ.

Го: — Аха Иране, тӱ кӱр'е к'ейи ?

Го: — ӱз кӱр'е Зальм.

Го: — Р'ожа ӱм хатьн, Зал т'ӱ зар'ӱ т'ӱнӱбу.

Р'але Гӱргӱр' го: — Сала ӱм хатьн, Зал кӱр'ӱки
йӱксали нӱбу, го, дӱ гамеше хӱч (р'очах) баве ви нӱ-
бун, го, хӱрдӱ гамеш шӱржекьр'ьн, го, Р'остэм дӱст

авитә гõне һәрдõ гамешан, йәк ви али авет, һәрдõ жи щә'ньмә кьрын. Го, п'адшае мьн, әв жи һнаре ви мьн дитйә.

П'адша жь Р'остәм пьрси, го: — Тõ һати чь ?

Го: — Зал әз шандьмә пәй тә, тõ вәгәр'и бейи сәр т'әхте хвә р'унейи, әме жи бь Әлфәсйабр'а шәр'бькьн, жь аха хвә дәрхьн.

Го: — Р'остәм, цема (бауәри) мьн ль Зал найе.

Го: — П'адшае мьн, цема тә ль мьн жи найе ?

Го: — Бәле, вәлләһ, цема мьн ль тә те.

Го: — Дә вәрә, р'абьн, к'аре хвә бькьн, әм һәр'ьн.

Го, әван әскәре хвә һьланин, аветьнә р'е, го, п'адша готә Р'остәм, го:

— Зал нәготийә жь к'ижан р'еда вәрьн ?

Го: — Зал готийә-р'йа дәве бә'ре вәрьн. һәгәр р'йа незик жи һәйә, әме we р'е бьчьн.

П'адша го: — Р'йа бог'азе ч'ийе незикә. Ле Грһан донздә һ'әзар п'әләван һланийә сәр we р'е, әм нәше-рьн һәр'ьн.

Р'остәм го: — П'адшае мьн, вәки әз нькарбьм тә сәр Грһанр'а бьбьм, әз һатьмә пәй тә чь ?

Бәре п'әләвана зьвьр'анд, данә бог'аза ч'ийе. Чу р'абу ль әт'әка ч'ийе, һ'әшьзәк ль we һәбу. Р'әхше-Бәләк сәре хвә эхьстә аве, ав вәхар. П'әләвана һ'әму данә сәр Р'остәм чун. Р'остәм ма ль we. Го, дәма әскәр ль әт'әка чийа қõльби, Грһан пешйа ван гьрт. Го, һақас жь әскәре п'адше кõштьн: п'адша гьрийа, вәкә тә'вийа тәйроке һесьр жь ч'ә'ва дьһатьн.

Р'остәм Р'әхше-Бәләк сйар бу, һат, го:

— Вәй, вәйи, п'адше мьн, әв чь ль тә қәшьмийә ?

Го: — Р'остәм, дәй нәкә, нә ә'рд мьн һьлани, нә ә'зман мьн һьлани, нә ә'зман мьн һьлк'ьшани.

Р'остәм готе: — П'адшаһьм, тõ р'абә щьле п'адшае ль бәжна хвәкә, р'абә сәр гьрәки р'уни, тõ т'әмаша мьн, әскәре Грһане бькә.

Го: — Р'остэм Р'эхше-Бэлэк сйар бу, дәсте хвә аветә ч'әмьле гөрзе Грһан, гьрт, к'әт нав әскәре Грһан. К'ижан п'әләвани гөрзәк давит, п'ьрч'ине әрде дькьр. П'әләванәк жь вева һат, го:

— П'ошт, п'ошт Р'остэм.

Го: — Wәрә, ль һавә, әзе п'ошт нишани тә бьдъм.

Wи го: — Р'остэм, тә чьр'а дьә'ньр'и ? Го, зламе бь ацьл, бь мадули, әм е өсар'а дьвежьн-п'ошт.

Р'остэм го: — Тә чь дьбежи ?

Го: — Әз дьбежьм, тә чьма мә фәдира дькөжи ? Әм һәми хөрти (зори) Грһан аниә, һәр'ә, әгәр тә Грһан көшт, жь хвә әскәре тә жи, е тәнә, әм жи е тәнә.

Го: — Грһан (Грһан) ль к'өйә ?

Го: — Грһан we дь маледа ньвьстийә (р'азайә).

Го, Р'остэм бәре хвә да, чу сәр Грһан. Го, Р'остэм у Грһан сәр һәспа данә һәв, бу шәр'е ван. Го, Р'остэм р'абу сәр һәрдө р'ьк'ефа сәкьни, гөрзе хвә wәки һьнәки бьльнд кьр, жорда аветә к'әле сәре Грһан, Грһан мәрт'әле хвә да бәр, р'анәгьрт, ль пышта стөе wи к'әт. Стө ль р'әхда ани хар. Грһан көшт. Р'абу, чьда п'әләване Грһан һәбу, бәрәвкьр, ани, го:

— К'и жь wә тен, бра бен нав әскәре мьн, к'и жь wә нае, бра һәр'ьн мале хвә, е дьн һәр'ьнә нав әскәре Әлфәсийаб, хвә щөда кьн.

Ниве әскәре Грһан готьн: — К'а, әме һәр'ьнә нав әскәре Әлфәсийаб.

Р'остэм жи р'абу, һ'әму әзмане wана жекьр, дра-не ван к'ьшанд, дь аийа wанда п'әрч'ин кьр, сәр Әлфәсийабда шанд. Иди т'ө шәр' у гәр'сәр р'иә Р'остэм т'өнә. Р'остэм п'адша : һьлани, һат чу Кәла Әст'әрхе пәйа бу. Щаб да Әлфәсийаб, го:

— Әм һазьрьн, wәрьнә шәр'.

лфэсийаб хатэ сэр. Пеш Кэла Эст'эрхева чадър хебэте хвэ вэданэ э'рде. Р'остэм у Зал р'абун сэр бане, Р'остэм го:

— Баво, эз чьқа дьнһер'ым, чадьре вани йэкт'эг'ли те бэр мьн хойа дькэ.

Го: — На, чадьре ван һ'эму бы р'энгэкинэ.

Го: — Чадьра п'адше вана к'ижанэ ?

Го: — Чадьра п'адше чьл т'абур пешийейэ, чьл т'абур пашейэ, чьл т'абур ль мьле р'астенэ; чьл т'абур ль мьле ч'эпенэ. Го, чадьрэкэ қашьм п'адша we ль нав ванданэ, эw чадьра Элфэсийабэ.

Р'остэм готэ Зале, го; — Эзе һэр'ым сэр п'адше ван.

Го, — Р'остэм, Р'эхше-Бэлэк сйар бу, гөрз у к'эл-бэнд аветэ мьле хвэ, ажот, тэнг у шрит қэтанд, чу гөһе пышта чадьра п'адше ван гьрт. Элфэсийаб гьрт ани. Элфэсийаб кьрэ гази, го:

— һьнано, эз бьр'ым. Wэйси, wэрэ, эз бьр'ым, Qэрэ-ман, эз бьр'ым.

һ'эйшт п'элэwane бьжарэ дора Р'остэм һатьнэ һэв. Р'остэм жь дэст һьлани, к'эт. Мьлэки Элфэсийабе да бэр гөрзе ван, мьлэк гөрзе хвэ да бэр гөрзе ван, го, һақа гөрз ль Элфэсийаб дан, лэше Элфэсийабе р'эшэ һешин кьрын. Элфэсийаб го:

— һьнан, Wэйси, wэ эз бэр дэрпа кöшт'ым.

П'элэwane хöрт һьнан у Wэйси бун. Р'остэм йэк дэсти бу, вана бада Элфэсийаб жь дэсти Р'остэм дэрхьст.

Кьнк'аус п'адша Р'остэмр'а гот: — Паш Р'остэм дöнйя ль мэ һ'эрамбэ.

Эскэра готьн: — Пьшти Р'остэм дьнйя ль мэ һ'эрамбэ.

һэрдö эскэре гран синг ль һэв данин. Го, р'ым ль һэв зрав кьрын, шур һэвдöр'а кьрын, э'нийя һэв дьт'э-қандьн, һ'уре һэв дьдър'андьн. һьнан го: „Дьнйя храб

бу“. һьнан го: „Сер бәтал бу“- һьнан го: „На вәллә
Иран, Т’уран һәвр’а шәр’ дькьн, мала һәвдө храб дькьн“.

Се р’ож, се шәва манә п’еси́ра һәв. Пьшт се р’ожа
Р’остәм пьшт ль ван шкенанд. Мерқәнщ әв бу, жь
мала хвә нәһатьбу: мерхас әв бу-һәспе ви свьк бьр’ә-
вә, хвә хласкә. Р’остәм да пәй әскәре Әлфәсийаб.
Әлфәсийаб жь аха хвә дәрхьст. Чу ль аха Әлфәсийаб:
һ’әми фәтһ’акьр. П’адша бьр дани сәр т’әхте Әлфәсийаб.
һ’әфт мәһа п’адша ма сәр т’әхте Әлфәсийаб. Р’остәм
гот, го:

— Әлфәсийаб һ’әфт сала ма сәр т’әхте тә. Тө һ’әфт
һива р’уньшти сәр т’әхте Әлфәсийаб: әм һәр мәнәке
бәр саләке һ’әсаб бькьн. Го, әм р’абьнә һәр’ьн аха
хвә. һ’әфт сала нәйар сәр т’әхте тә бу, щьһе тә дәст
нәйара бехвәйи храб буйә. Дә әм һәр’ьн. Тө ль сәр
т’әхте хвә р’уни. Тө ль сәр т’әхте хвәбә, щьһ авакә,
әм хәрщ у хәраще һ’әфт сала жь щьһе нәйара бьстиньн.
Жь вьра вада жи хәрще мә бра биньн аха мә.

Хәрще һ’әфт сала жь щьһе Т’уране стәндьн, һа-
тьнә щьһе хвә.

һ’к’йат’ чу дәште, де у баве гөһдаран чун бьһәште.

~~~~~

Р'ОСТӘМ ЧАҘА АЗАКЪРЕ һ РЧЕ НАВА һ'АЛЕ ТӘНГАСИЕ—ЧӘТНАЙАДА

6. Р'ОСТӘМ ШМЬКЗЕР'ИНА БУКА СӘЛМИЙАНИ СЬНДИ АЗА ДЬКӘ

Вәхтәке Р'остәм диwana баве хwәда р'унышти бу: леньһер'и дө ә'йт'әйе дewa к'аг'әзәк дестда анин данин сәр чонга Зал. Зал ньһер'и теда ньвисийә: „Мьн көр'е хwә зәwьшандийә, гәрә Р'остәм бьвә сәрдә'wатийе көр'е мьн“. Зал гәлә дөшөрмиш бу. Диwane леньһер'и, Зал гәләки дөшөрмиш бу. Йәки һьлда го:

— Зало, го, әв чь к'аг'әзә һәйт'а анийә, го, тө теда дөшөрмиш дьви ?

Го: — Сәлмийани Сьнд қр'але дewanә: дә'wата көр'е хwә дькә, к'аг'әздеда ньвисийә: „Кь әз һиви жь тә дькьм тө Р'остәм бышини, сәрдә'wатие көр'е мьн бә“. — әз теда ләма дөшөрмиш дьвьм.

Йәки һьлда го: — Тө мьнәте жь Р'остәм нәк'шин, го, Р'остәм һәр'ә к'едәре, го, қә мьнәте жь кәси нақ'шинә.

Р'остәм го: — Баво, wәки әви әз т'әглифкьрьмә, гәрә әз һәр'ьм, бьвьм сәрдә'wатие көр'е wi.

Р'остәм сильһ'е хwә гредан, Р'әшибәләк к'ьшанд жь дәрва, сйарбу бь әйт'әра, бәре хwә да шәһәре Сәлмийани Сьнд: гьһиштә шәһәр. Шәв нава шәһәр пәйабу — бәр дәре Сәлмийани Сьнд, ә'йт'а һәспе wи к'ьшандьнә һөндөр', ә'йт'әки да пешие, бьр диwana Сәлмийани Сьнд.

Р'остэм гава чу һөндөр'е диwane, Сэлмийани Сьнд Р'остэм ньһер'и: қад у қәдәме Р'остэм дит у шаш у мәт'әл ма.

Р'остэм сәре сәрда р'уньшт һымбәре Сэлмийани Сьнд.

Сэлмийани Сьнд һылда го:— Р'остэм.

Го:— Бежә.

Го:— Мьн тө кьри сәрдә'ватийе көр'е хwә.

Го:— Бәле, тә чава эз кьрьмә сәрдә'вати, эз жи һатьмә, го.

Сэлмийани Сьнд т'вдарәке дәф у дә'вата көр'е хwә дит. Гава Р'остэм дәрк'әтә дәрва, дьгәр'йа нава шәһәрда: чьқа әһәлие шәһәр һәбун-Р'остэм, бәжн-бала Р'остэм, ль сильһ'е wi, т'әвгредана wi дьһер'ин. Сэлмийани Сьнд һылда Р'остәмп'а гот:

— Р'остэм, го, эзе мәрийа бышиньм, бәра һәр'ьн бука мьн биньн, эз тә нашиньм: тә қәдыре мьн гьртийә, эз тә нашиньм: сйар бәра һәр'ьн буке биньн бен, бәра дәф у мәйт'әрахьн. Сйар сйарбын, чава қәйде дә'вате, биньн.

Р'остэм ль we сәкьни, сйара бәре хwә данә кәла Дәргәзьни. Қр'але кәла Дәргәзьни-наве wi Ә'бузет Бьнзьбет бу: қиза wi дабун көр'е Сэлмийани Сьнд, наве кәч'ьке Шмькзер'ин бу. Чун Шмькзер'ине биньн көр'е Сэлмийани Сьндр'а. Ль wedәре әрке чь кьрьн, кьрьн: бук сйар кьрьн бь к'еф у әшқ у лақьрди бук сйар кьрьн-бәра бен.

Wәхтәке р'е дь синоре Деве һ'әфтсәрйар'а дьһат. Деве һ'әфтсәри ньшкева р'асти ван һат: сйаре дә'вате бәла кьрьн-йәк ль йәки нәбу хайи, Шмькзер'ин һылда у һайде.

Сйар бун кәwe ч'ир' бь чола к'әтън, аншах хwә гиһандьн шәһәре Сэлмийани Сьнд, кь-,Бәле, сйаре тә һатьн, бук т'өнә".

Щав дане:

— Көр'о, вә чава кър, әв чь һ'әсавә ?

Жер'а готын: — Сәлмийани Сьнд, әм һатын т'г'ибә Деве һ'әфтсәри, нава мә к'әт, мә т'апа ви нани, бәри мә да: әм аншах хлаз бун, Шмькзер'ин жь мә стәнд.

Р'остәм сәкьни жь хвәр'а ль ван дьһер'ә. Ленъ-һер'и шин у грикә өса к'әтә нава ви шәһәри-дһа бь змана нае готын, гәрә мәри бь ч'ә'ве хвә бьдита; бавәр бькьра. Р'остәм бәр хвә к'әт, гәләки бәр хвә к'әт, го: „Саг'бун дһа жь мьнр'а һ'әрамә: әз бьвьм сәрдә'ватие ве буке, бьвьн, жь мьнр'а зә'ф к'ретә“. һьлда Сәлмийани Сьндр'а Р'остәм гот, го:

— Бук нә бука тәйә, бука мьнә, һ'әсевки бука мьн бьрьнә. һун жь мьнр'а сальхе щийе Деве һ'әфтсәри бьдһн, һан әзе буке биньм, һан бемә кәштһне, әз бь чь р'уки һәр'ьмә Иране ?

Т'вдарәке Р'остәм дитын, т'әләл да газикьрын, го:

— К'и щие Деве һ'әфтсәри бежә, әзе мале дһне бьдһме, бәра бькә бьхвә, к'еф бькә.

Мәрвьәки әхтһар һат, пешһа т'әләл сәкьни, го:

— һ'әйрано, го, тө чьр'а гази дьки ?

Го: — Чьр'а тө һызани, қиза Ә'бузети Бьнзьбет, бука Сәлмийани Сьнд бу, сһаре ве чун буке биньн, дьве Деве һ'әфтсәри бук же стәндһйә. Сәлмийани Сьнд һһа ә'мьр кьрийә — „К'и щие Деве һ'әфтсәри бежә, ве мале дһне бьде, бәра бькә у бөхвә“.

Го: — һ'әйрано, го, әз заньм.

Мьле ви гьрт, ани щәм Сәлмийани Сьнд, Сәлмийани Сьнд жь ви мәри пьрси, го:

— Созе хвә п'ошман навьм, мьн чь готийә, әзе бьдһм.

Әви мәрвьи һьлда го: — Сәлмийане Сьнд, щие Деве һ'әфтсәри Қанлиқәлайе дайә (кәла Хуне).

Гәлә-гәләки қәнщи ви мәрвьир'а кьр, го:

— Гәрә тө бәләдһйа Р'остәм бьки.

Әни һылда стуйе хwә: „Әзе бькьм“. Р'остәм сйар бу, әw мәрвв хwәр'а һылда, бәре хwә да Қанлиқәлайе, һәрке р'оке, һәрке дōда-гьһиштә нава шәһәре Қанлиқәлайе. Ажотьһи бәр дәре пирәке пәйа бун. Wана заньбун-жь пира шōхōл чедьбьһи. һәспе wi к'ьшандьһи һōндōр'. Пире жер'а әмәк-хōрәк ани: нане хwә харьһи. Пире пьрси:

— П'әләwane дәлал, тōйи жь к'едәрейи ?

Р'остәм һылда гот: — Әрке те сōр'а мә хайки, әзе жь тәр'а бежьм.

Пирьке го: — Әз wәки бьмьрьм, сōр'а тәйе һ'әта мьрьне жь дәве мьһи дәрнае.

Го: — Әз Р'остәмьм. һ'ал у һ'әwале мьһи, бука Сәлмийәһи Сьһд, наве we Шьмькзер'инә, Деве һ'әфтсәри р'әвандийә аһийә.

Пирьк к'әһийа, го: — Дйа тә бь қōрбана тәбә, wәлләһи р'астә. Нһа әw кәч'ьк аһинә: финщана жә'ре гьртийә хwә, к'ера чьртмә гьртийә хwә, чьл шәв срок же хwәстийә: „Чьл шәви шунда йаһи әзе тә бьстиньм, йаһи әзе финщана жә'ре бьхōм, хwә бькōжьм“.

Р'остәм го: — Wәки тō хәбәрәке жь шәм we бһини, әзе гәлә элки тәр'а бькьм.

Пире го: — Qә элки нәкә жи, тō һати мала мьһи, әзе сәре хwә бәр тәда бешиньм.

Әwе шәве сәкьһи һ'әта све. Свә сафи бу, пире Р'остәмр'а го:

— Мала тәйә, тō теда бә, әз бәр бь Деве һ'әфтсәри һәр'ьм.

Чу шәм Деве һ'әфтсәри, го: — Тә Шьмькзер'ини, бука Сәлмийәһи Сьһд аһийә, чьл шәв срок жь тә хwәстийә, гәло дьбә тō к'аг'әзәки бьди мьһи, әз һәр'ьм ақьл бькьм: дә'w ата тә зу бьвә, нәһинә чьл шәви.

Деве һ'әфтсәри к'аг'әз ньвиси, да пире, го:

— Чьқа әйт'ә у қра'ьле мьһи һәһьһи, кәс дәһгмиши пире нәвьһи: т'әрәфе мьһи дьчә шәм Шьмькзер'ине.

Пире к'аг'эз һылда, бәре хw э да авайе Шмыкзер'ин теда. Чу бәр дәри, к'аг'эз нишани мәрие бәр дери да, изьна пире дан, пире чу һөндөр'. Шмыкзер'ине лень-һер'и пирәк жь дәрда һат, гот:

—Тө чь пирәки ?

Го: — Эз пирәкә хw әшхәбәрәм.

Әва пьрса гава пире гот, Шмыкзер'ине заньбу, пьрса пиреда тыштәк һәйә, мьле пире гьрт бьр жор, го:

— Дә бежә, хw әшхәбәрйа тә чийә ?

Го: — Хw әшхәбәрйа мьн әw ә-, әз т'әрәфе Сәлми-йани Сьндда, әз һатьмә шәм тә пьрсәке бькьм.

Гава бә'са Сәлмийани Сьнд кьр, р'өһ'е Шмыкзер'ине т'әзә бу:

— Дә бежә, пире, го.

Го: — Р'остәм сәрдә'w атие тәйә, һна ль мала мәйә, әw жь бона тә һатийә.Йа Шмыкзер'ине буйа, w e сәһ'ә-те w e бьда ду пире бьчуйа, пире го: — На, лаво, тө бьсәкьн, әз һәр'ьм п'әрә гәләки жь Деве һ'әфтсәри бьстиньм, щав бьдьм Р'остәм, чька Р'остәм чь дьвежә.

Пире к'аг'эзәк шәм Шмыкзер'ине һылда, бьр да Деве һ'әфтсәри. Деве һ'әфтсәри леньһер'и теда һви-сийә: „Пире әз ақьлкьрьм, бра т'вдарәке дә'w ата хw э бькә“. Бу ләмә-ләма дәв у драһе Деве һ'әфтсәри: к'әнйа, шеве пире т'жи зер'кьрьн. Пире хw э бь Р'остәмр'а гиһанд, әва пьрс у һ'әвалә һан жь Р'остәмр'а готьн. Р'остәм го:

— Пире, әз әw мерьм, кь бем вра, жьна бьр'әви-ньм, бьвьм, әз бе шәр' начьм.

Свә сафи бу, Р'остәм бәре хw э да кәлә Дев. Дев һаж тыштәки һинбу. W и жи т'вдарәке дә'w ате дькьр. Р'остәм нәр'әһ' сәр нәр'әһ'е р'аһьшт, бь дәнге нәр'әһ'е Р'остәмр'а сур у бәдәһе Қанлиқәлайе һьлшйан. Деве һ'әфтсәри, сәрики w и т'әһе һәбу, шәш сәри жи к'ьнща чекьрбу: мәрийа т'ьре һ'әфтсәре w иһә. Әw к'ьнще w и

шер'бун. К'ынше хwэ ль хwэ кър, hat Р'остамр'а шэр'кър. Р'остам h'эта эваре пер'а шэр'кър: лехьст сэрики wи пэканд, леньher'и-эw дewe qəhəp „мын лехьст, сэрик пэканд, qə ль хwэ шык' нэк'эт“. Р'остам зьвьр'и hat мал, эва гьляа жь пирер'а кър. Пире го:

— Дйа тэ qəрбана тэбэ, лаво, го, эw к'ынше винэ, тэ ледьхи: ль сэре орт'ехэ — сэре орт'е, сэре вийэ, wэки дьне — эw к'ынщын.

Р'остам свэ ле сафи бу, диса чу шэр'е Дewe h'эфтсэри. Сэре орт'е хьст. Дew жорда нг'ыли, hatə э'рде. Р'остам эhэлийе шəhəp гьшк алт'кър, Шмык-зер'ин hьлда, баре дэ эхта кэвьре qимэт, зер' у зив т'оп кър, бэре хwэ да шəhəpе Сэлмийани Сьнд.

Гьништ р'ожэке нава шəhəp. Шайи, дэф у дə'w ат к'эт нава шəhəp. Сэлмийани Сьнд дэ э'йт'эйе хwэ шандьн пэй Э'бузете Бьнзьбет, мзгини дане, ч'э'вр'он-найи. Э'бузете Бьнзьбет эскэр у лəшкэре хwэ hьлда бе Р'остам бьвинэ: эw чawа п'элəw анэ: „Дэ шəhəpа мэ нькарбу Дewe h'эфтсэри мэ алт'бькьра, эwи чу т'эне Дewe h'эфтсэри кəшт, шəhəpе wи алт'кър“.

Бэр дэре Сэлмийани Сьнд эскэр — лəшкэре хwэва пэйа бун, hешка дэф у дə'w ат кьрын. Дэф у дə'w ата ван саз бу, бэла бу. Бэра эw hэр'ын мразе хwэ шабьн.

Э'бузете Бьнзьбет, Сэлмийани Сьнд готьн:

— Эм чь эльке вир'а бькьн ?

Р'остам го: — Qанщйа wэ мын нэлазьмэ, дьхwэ-зьм hун hэрдэ шəhəp бен сэр р'ейа мын: эw мэрьве мынр'а бу бэлэд, hун wи дайньн дəwса Дewe h'эфт сэри, Qанлиqэлайе бьдьне: т'ваqа wэ hэpсе шəhəpа йэкбэ, гьли готьне wэ йэкбьн, Сэлмийани Сьнд дəwса хwэда h'əкəмэтиe бькэ, Э'бузети Бьнзьбет дəwса хwэда h'əкəмэтиe бькэ.

Эвана жь дэстдда ад кър: „hун сэр чь р'ае, эм сэр we р'ае“. Эw бэлэд бьрын Qанлиqэлае кьрын мэзьн. Р'остам р'оке — дэда сэкьни, баре се — чар qант'ьр'а

эшийе баш гьртън, Р'остэм р'е к'эт. Р'о эw р'о бу,
Р'остэм гъништэ нава шәһәре Иране. Бав натә пешие:

— Лав о, т'эфәкури мә зә'ф дьк'шанд, чьр'а дәрәңги буйи ?

Чь кь сәре Р'остэм қәwьми бу, баве хwәр'а, шмаә'та wир'а, әһәлие Иранер'а гъли кьр, әһәлие Иране дәрбәке „р'успити“ Р'остәмр'а готън.

Әw чун мразе хwә шабун, тә жи һәр'и мразе зар'е хwә шаби.

— Әз зә'ф р'азимә, мразе тә жи мал — зар'е тә бьбә.

Әwә к'әта бу.

7. ШЭР'Е Р'ОСТЭМ У ЭЗЬРИФ

Вэхтэке нава шәһәрәки қизәк хортәк дьле шана к'ә-
тьбу һәв: һәма бәра баве кәч'ьке хөрт бу, йа баве гә-
дә алчах бу, бь шана нькарбу. Дьле кәч'ьке у гәдә
зә'ф һәвда һәбу, һәвдө һ'әванд бун, нә дьдане. Кәч'ь-
ке дьгот:

— Эз бьмьрм — ә'рдер'амә, сах бьминьм тәр'амә.

Гәдә нәшербу нә бьхвәста, нә бьр'әванда, гәдә
р'о бь р'о п'уч дьбу жь к'әрба.

Гәдә р'оке нава шәһәрда чу, леньһер'и пирәк
р'уныштийә. Сәлам да пире, пире жела ньһер'и, сәлама
ш и вәгьрт, го:

— Хорте дәлал, дйа пир қөрбана тәвә, тө т'әе
дьк'әви ? То чьр'а ш а жь р'өһ'к'әти ?

Го: — Дйа пир, қәй жь дәрде мьн вәгәр'ә, дәрде
мьн дийә т'ө кәс нәвинә.

Пире го: — Дйа тә қөрбана тәвә, жь дйа хвәр'а
бежә, әзе дәрде тә дәрман бькьм.

Гәдә го: — Дае, тө дәрде мьн дәрман бьки, чь
вьхвәзи әзе бьдьмә тә.

Го: — Лаво, бежә, дәрде тә чийә ?

Гәдә го: — Қиза фланкәсе, наве баве Мәншур,
Алмаст, дьлк'әтийа мьнә — нә дьдьнә мьн, нә жи
дькарьм бьр'әвиньм, жь к'әрба ш е әз ш а бумә, дьк'әрь-
бьм.

Пире го: — Лаво, шәки тө вьр бьр'әвини, ш е

к'ок'а вә биньн. Шөхөле хвә гьшки бинә сәр һәв, кәч'ьке төе бьви һәр'и Иране, мала Р'остәм, мала Зале, хвә баве бәр бәхте Р'остәм. Р'остәм тә хлаз нәкә, кәс тә хлаз нәкә.

Әва гәда глие пире кьрә гөһе хвә. Әви кәч'ьке һәвдө дит. һәрге әви шарәке дьһ'әбанд, кәч'ьке дәһ щара дьһ'әбанд. Кәч'ьке т'вдарәке хвә дит, гәдә т'вдарәке хвә дит, кәч'ьке һьлда бәре хвә да Иране. Р'о әв р'о бу кәч'ьк гәдәва даг'ли нава Иране бун. Пьрси:

— Мала Зале к'ижанә ?

Хортәки да пешйе, бьр чу мала Зале. Чу һөндөр'е мале. К'өлфәте мала Зале леньһер'ин әва мәрийа п'утп'арезә, әв у кәч'ьк. Кәч'ьк р'уньшт. Гәдә бьрын щәм Зале. Зале же пьрси, го:

— Qөрба, тө чь тәваки ?

Го: — Әз п'утп'арезьм, мәрвьәки алчах.

Го: — Тө ван дәра чь дьгәр'и ?

Го, гәдә р'астйа хвә у кәч'ьке, чава мьн гот, го. һәма Р'остәм нә ль мал бу. К'әвкәһ'ьша шандьбу пәй Р'остәм. Р'остәм чубу щәм К'әвкәһ'ьша. Зале гот, бәрдәсте хвәр'а, го:

— Ве кәч'ьке бьвьн һәр'ьн р'ьнд хвәйкьн, һ'әта Р'остәм те.

Мала Зале хвәйкьрын.

Әм жь к'едәре хәбәрдын, шәһәре Qәйсәре, мала баве кәч'ьке у гәдә.

Р'абун, кь кәч'ьк т'өһнә, мала баве һәма пе һ'ьсийа бун дьле ви гәдәйи кәч'ькеда һәйә. Дәре мала гәдә гьртьн: нә гәдә, нә кәч'ьк нәдитьн. Щав данә қр'але шәһәр, қр'ал ә'мьр кьр:

— К'и кә әве хәбәре мьнр'а бежә, кәч'ьк к'әда чуйә, әзе мале дьне бьдьме.

Ә'мьр кьр, т'әлал да газикьрн, нава шәһәре Қәй-сәре т'әлал һ'әнсь һат р'асти we пире һат. Пире го:

— Т'әлал, қөрба, тө иро дө р'о, се р'ожә, тө газидьки, чь тәвайә, ша һәла жь дйа хвәр'а бежә.

— Қизьк, го, жь шәһәре мә р'әвийә, қр'але мә ә'мьр кьрийә, к'и кь щие we кәч'ьке, щие we бежә, әзе мале дьне зә'ф бьдьме.

Го: — Дә wәки өсанә, мьн бьвьн щәм қр'ал, әзе жь қр'алр'а бежьм, щие we әз р'ьнд заньм.

Пире бьрн щәм қр'ал, т'әлал жь қр'алр'а гот. Қр'ал го:

— Пире, го, тө щие кәч'ьке р'аст бежи, го, әзе мале дьне тәдьм.

Го: — Қр'ал саг'бә, го, кәч'ьк нһа шәһәре Иранейә, әw, гәдәва.

Бәра пире жь хвәр'а ша бьвә,

Дһа қр'ал ә'мьр кьр: „һәрчи дәсте wi дар дьгьрә, орди гәрәке т'ьвдарәке хwә бьвинә, һәр'ьнә сәр Иране шәр“. П'әләванәки wi хөрт һәбу, наве wi Әзьриф бу, кьрә сәрәскәре хwә, қөмандарийа әскәр да дест, го:

— Тө шәһәре Иране өса бьки алт', өстие һәв бьки.

Әзьриф әскәр һьлда, чадьр — хәйбәтава, әскәр — ләшкәрава, бәре ордие да Иране. Бәрбанга сбе дора Иране чадьр — хәйбәт өса лехьстьн, һ'әсаве стәйре ә'змана һәбун, һ'әсаве чадьра т'өнәбун.

Сбә п'ак бу, сафи бу. Шәһәр р'абу, кь дора шәһәр чадьр — хәйбәт лехьстийә. Щав данә Зал. Зал леньһер'и, бәле, чава дьвен, өсанә, һьнәк тьрсйан, һьнәк нәтьрсйан. Зале мәрьвәки хwә, наве wi мәрьви Жирьке Мьла дьготьн, шанд щәм, го:

— Көр'о, һәр'ә щәм, бьнһер'ә чька әв чь әскәрә ?

Жирьке Мьла чу дәрк'әтә һ'өнзура Әзьриф. Әзьриф же пьрси, го:

— Тө чь тәваки ?

Жирыке Мыла го: — Эз иранимэ, эз натъмэ пьрсэке жь тэ бькьм. Эва чь эскэрэ, эв эскэре к'ода һэр'э ?
Го: — Қорба, го, эскэре Эзьрифэ, қизэк мэ, гэдэки мэ р'эвийэ натийэ ви шәһәри. Эм сәва we натьнэ. Қиза мэ, гэдэ мэ бьдьн: дьдьн, бьдьн, надьн—эме шәһәр алт' у өст бькьн.

Жирыке Мыла бь ақьл бу, го:

— Эзьриф, го, wәки тә һати, өса молэта тә һ'әфт р'ожаҗмэ һәбә, эм бьгәр'ьн: шәһәре мәда бә, эм қиза тә у гэдә бьдьн.

Го: — һэр'э, һ'әфт р'ож на, чардә рож wәр'а молэт.

Жирыке Мыла вәгәр'яа. Дә хwәр'а — хwәр'а р'әх к'әтьн, же пьрсин. Чу дәрк'әт щәм Зале. һәрчи мәрьве шәһәр'гышк дора Зале т'оп бун. һьнәка го:

— Щаньм, го, Зал хwәш бә, әве мә алт' у өста бькә, wәрә эм кәч'ьке у гэдә бьдьн.

һьнәка жи го: — На, наве мала мәр'а чь ? Әw хwә баве мала Зале, эм жи өса бькьн. Наве Р'остәм қәлс дьвә.

һәма Гөргин п'әләwan шәр'да мабу. Зал го:

— Гөргин п'әләwan, һ'әфт ниве шәве бә һьнә хорт һьлди, тә шәве бьди Р'остәм. Р'остәм нә ль малә, we шәһәре мә зраре бьде.

Гөргин п'әләwan һерса wи һат, го:

— Чава, чьр'а эм мьрьнә, эме дә'we пер'а бьбиньн. Р'остәме бе бь мә бьк'әнә.

Чадьр — хәйбәт дури шәһәр, к'еләка шәһәр, жь хwәр'а лехьстьн. Гөргин п'әләwan теда эскәр бьр т'оп кьр. һәрче эскэре wи Эзьрифр'а шәр'кьр. Шәр'әки гөмрөһ': гөр'э — гөр'а гөрза, ширқә — ширқа мәрт'ала әрд у әзман т'әв һьлани. һәр нәйисә эскэре Эзьриф зор да эскэре Иране: һәй зоре дьде, һәй зоре ле дькә.

Хальти Нәбәза һәбу. Зале шандә пәй Хальт, го:

— Лаво, тә сьһ'иде мала мәйи (зәнгьл дькьнә

лынга).—К'аг'эзэк ньвисн, дае, го:— Хальти Нэбэза, го: н'эфт ниве шэве бэ, ви к'аг'эзи бьгъһини Фирдуси. Хальте Нэбэза к'аг'эз һьлда һайде, һәрке р'йа дө р'о бу, р'оке чу, гиһандэ Фирдуси — дае к'аг'эз.

Фирдуси к'аг'эз бьр да сэр чока К'эжкэһ'ыша. К'эжкэһ'ыша к'аг'эз хвэнд: „Эз һиви жь тэ дькьм, шэһәре мә дэст дьжмьйда зьнецәтие дайә, Р'остәм бышини, эскәре Эзьриф дор мә гьртийә, к'ок'а п'эләwana ль мә ани. Гөргин п'эләван т'әнейә, Р'остәм бышини“: К'эжкэһ'ыша we сәһ'әте щав щанд, Р'остәм һат. К'эжкэһ'ыша к'аг'эз да Р'остәм. Р'остәм ньһер'и, кь баве ньвисийә. Р'остәм чьл щот п'эләван, һ'эсаве базьргана, бәре хвә да шэһәре Иране. Даг'ли к'еләка шәһәр бу. Леньһер'и хрмина гөрс у к'эбәндайә, шәр'әки гранә. Р'остәм дөшөрмиш бу, чадыр — хәйбәте хвә һәма ши бь ши лехьст, нәһ'р'ә сәр нәһ'ьр'а р'аһьшт. Зәл — зәлә к'әт нав эскәре Эзьриф. Гөргин п'эләван ша бу, нәһ'р'е Р'остәм нас кьр. Р'остәм мина гөрәки бьк'эвә нав кәри пәз — әв қәндәр шәр'кьр, щәндәк — щәндәк сәкьни. Щав данә Эзьриф:

— Эскәре Зале к'ок'а эскәре мә ани.

Го:— Көр'ө, һәла бьһер'ьн, го, әва чь эскәрә ?

Мәрьве сәрwәхт навда һәбун, го:

— һәбә, т'өнәбә, әв зәрпе Р'остәмьн.

Эзьриф нав дь эскәре хвә да, го:

— Гьшк бь һәвр'а сйарбьн, гьшк бь һәвдөр'а бьн, бь һәвр'а Р'остәм к'арбьн, бьдьянә гөрс у тира, хен жь бәг у фәқира гьшк ль Р'остәм к'арбьн.

Дә бу хьмина ван у Р'остәм, эскәре Эзьриф дәр-бәке һьлшйа сәр Р'остәмда, т'әрка Гөргин п'эләван дан. Р'остәм өса кьр: „Гери гөт'ран хәбәр олмәди“. Эзьриф гьрт, бьрә щәм баве хвә.

Зале ньһер'и кь Р'остәм өса буйә, қьмьлийә, ч'ә'ве ши т'ьжи хун бунә.

Шабун к'этэ нава шәһәре Иране, һәрчи әскәре Әзьриф, һәрчи р'әви тә һәр'ә, хвә анцах хлаз кьрын. Әзьриф т'әне ма. Зале го:

— Лаво, қиз у көр' ава һатьн, Гөргин п'әләһан жи дә'w пер'а дани. Гөргин го, wәки әм бьдые кәч'ьке, Р'остәме бе мә бьк'әнә, Дә'w пер'а дани, гәлә әскәре мә жи т'әләф к'әт.

Р'остәм го: — Баво, мә һ'әйфа ғышка һьлда, мә әw жи ғырт, ани. Әзьриф ғырт, ани: тә һна чава ә'мьр дыки, әз бькөжьм, чава бькьм ?

Го: — Лаво, мала мә маләкә мразбахшә, ләма т'әслими тә буйә, гәрә тә бьбахшини.

Гази Әзьриф кьр, бахшандә Әзьриф, да дәсте се — чар хөлама, Гөргин п'әләһан пер'а чу, бьрынә т'ьг'убе wi бәрдан, зьвьр'ин һатьн щәм Р'остәм.

Р'остәм әw кәч'ьк, әw гәдә хвәй кьрын щәм хвә.

Әw чун мразе хвә шабун, тә жи мразе көр'е хвә шаби.

Әwә, к'өта бу.

Р'ОСТӘМ ДЬЧӘ ЧИНСТАНЕ

Дьвә, навә п'әләванәки навә'йан дьвә: наве ви — Р'остәм п'әләван, жь мала Зале.

Пирәкә зә'ф бәләнгаз ви шәһәрида һәбуйә. Чь шара тьшт пе лазьм бунә, бәр бь Р'остәм дьһат: жь алие к'ьншада буйа, алие хэзьнеда буйа — бәр бь Р'остәм дьһат. Һәрге к'ьнше we т'өнәбуна, Р'остәм we сә'һәте жер'а дәст дьхьст жь дьк'ана. Wәки мәшала ви жи т'өнәбуйа, we сәһ'әте к'ьнше дйа хwә же дехьст, дьда пире у пир дьчу.

Шарәке жи пивро бу: Р'остәм леньһер'и пире диса һат. Пире го:

— Р'остәм, әз бь қөрбан, шалка мьн т'өнә.

Р'остәм we сәһ'әте шалка дйа хwә же эхьст, да пире. Пире чу.

Ма бәр эваре, wәхте газикьрьна дика, авдана һәспа бу. Хөлам у хьзмәтк'аред Р'остәм ль ван дәрән нинбун. Ле т'әба Р'остәм нәһат, бона һәспе ви: чьмки һәспе ви т'и бу. Р'остәм р'абу һәспе хwә бьрә аве. Wәхта незики кание бу, һәсп жь дәсте Р'остәм фьльти. Р'остәм леньһер'и ә'йни әw пира кә Р'остәм өса жер'а қәнщи дькьрьн, we сәр кание. Р'остәм дьле хwәда гот: „Пире we һәспе мьн бьгьрә“. Ле wәхте һәсп бәр пирер'а дәрбаз бу, Р'остәм леньһер'и, пире һәсп нәгьрт. Р'остәм ле кьрә гази, го:

— Дйа пир, һәспа мьн бьгьрә.

Ле пире қә гӱһ нәда Р'остәм. Герса Р'остәм гәләки р'абу, пирер'а сонд хар, го:

— Пире, нызам тӱ бьмьри, қә те р'ожәке нәейи щәм мьн тыштәки...

Ма һ'әта све. Р'остәм, Р'остәм т'әзә жь нав щие хвә р'адьбу, леньһер'и — пире ва һат.

Р'остәм готе: — Пире, хвәде бәла тә бьдә, гәло қә қәнщие мьн ль тә т'ӱнәбун — тә гӱр'а мьн нәкьр ? Тә дӱһ нава хәлқеда чьма әз бәр тыштәки һ'әсав нәкьрм, тә чьма һәспе мьн нәгьрт ?

Пире го: — Чьма тә чь кьрийә, тӱ вәстийайи буйи, вәки тә һькарбу һәспа хвә бьгьрта ? Чьма тә шәһәрәки мина шәһәре Чишумач'ине ава кьр, вәки вәстийайи ? — әве тә'н ль Р'остәм әсрәда.

Р'остәм диса т'ӱ тышт пирер'а нәго, т'әне го:

— Хвәстьна тә чийә, бежә.

Һәр нәйсә ә'нт'әре дйа хвә жи Р'остәм да пире-Пире чу. Р'остәм гәләки дӱшӱрмиш бу. Аг'рие п'әләванәки ван дьн жи һәбу: һьн дәнгбеж бу, һьн жи қочах бу, навә ши Авас бу. Р'остәм әв п'әләван һьлда, т'әркәсәли дьне бу. Чун. П'ьр' чун, һьндьк чун, чунә бажарәки, чунә мала пирәке. Ле гәрәки бежьм — Аваси бьлйан бу у занә. Вәхте жь мал дәрк'әт бун, Авас жь Р'остәмр'а готьбу:

— Чь кӱ әз бежьм, тӱ жь готьна мьн дәрнәк'әви.

Мала пиреда ман дӱ — се р'ожа. Р'ожәке Р'остәм шәһәрда чу. Дина хвә дае, ве ль нава шәһәр тыштәки дьнвисьн. Р'остәм пьрси:

— Әв чийә һун дьнвисьн ?

Әве кӱ дьнвиси гот: — Навә мәрийанә, ве һәр'ьн буке биньн.

Р'остәм пьрси: — Чава буке биньн ?

— Ле чава, мә жь шәһәрәки дьн букәк хвәстийә. Нһа сәр ве р'е дөв һәнә, кәс тьрса ван дөва һькарә

we p'ep'a дэрбазбэ. Нһа жи эз дьньвисьм, к'өр'е че жь бавчийа к'инэ, we һэр'ьн.

Р'остэм го: — Дэ наве мын жи бьньвисэ.

Һэр нэйсэ, наве ви жи пьрсн, го:

— Наве тэ чийэ ?

Го: — Бу — нэбу. — Ньвиси.

Ма wəхта све сйар сйарбун. Р'остэм жи сйар бу, гьһиштэ сйара чун. Чун дэрк'этьнэ ви шəһəri, к'ижа-ни кə букэ ле бу. Һэр кэс чу фонахе. Р'остэм жи чу дуса мала пирэке. We шəве ман ль ви шəһəri. Све зу сйар р'абун. Р'остэм жи р'абу, һат гьһиштэ сйара. Бук сйар кьрьн, р'е к'этьн, һатьн, һатьнэ ви щийи е'йни шиe дewa бу.

Дewa кьрэ гази, го: — Йан эм шэр'кьн, йан на: сэре мэри пенщ зер', ле е бук у бэрбуе — һэрке дəһ зер': һəвдьн бьшиньн, бра бе, һун азанə.

Һəвдан, һ'əта сьра һатэ сэр Р'остэм, готьн:

— Бу — нэбу, к'а тə жи пенщ зер'е хwə бьдэ.

Р'остэм го: — Qöрба, эз мэрики бэлэнгаз, wəки зер'е мын һənə, эз чьма wəр'а дьгэр'ьм, зьке хwə дьч'ериньм ?

Готьн: — Ле аг'ри ?

— Аг'ри əwə, к'а wan зер'е бэрэвкьри бьдьнэ мын, əзе бьвьм бьдьмэ дewa, əзе wedəре бежьм — зер'е мын т'өнənə: йане we мын бьгьрьн, йане жи азакьн.

Р'остэм зер' жь ви мэри стəндьн. Данə дəсте хwə у фəрахəке сəkьни. Дewa дина хwə даe, зер'а найнə, кьрьнэ гази, готьн:

— Əмe шэр'кьн.

Р'остэм жь нава сйара қужийа:

— Чьма һун ньзаньн, əмe шэр'кьн ?

Wəхте дəстпeбуна шер', əw сйара йək wedəре нəма, гьшк пашда р'əвин, т'əне ман бук, бэрбу у Р'остэм. Дewa у Р'остэм кьрьнэ шэр' һə'та эваре. Эваре

дew чунэ щие хwэ. Р'остэм, бук у бэрбу манэ we бэсте. Чь сэре дьжмьне хwэ бешиньм, сэре тэ нэешиньм — дō р'ожа кьрьнэ шэр'. Эвара сьсйа Р'остэм hat, шив т'өнэбу бьхара. Бэрбуе гот:

— Бра, чь тэ вэшерьм, чь хwэде иро дō р'ожэ мьн у буке нан нэхарийэ, һэма эw буйэ мэ иро чэндэ дайэ тэ.

Р'остэм го:— Wэки ѓсанэ, хушке, дьзык һэйэ меранике четьрэ, эзе ишэв һэр'ьмэ дьзйа дewa.

Чь сэре дьжмьне wэ бешиньм — чу. Дэ Р'остэмэ, йэк дьвежэ йэки дьне, тō п'элэwани. Чу ѓса бьрьнш, савар, мэ'си, харьн ани, һэр хwэде заньбэ, ле wан р'ожа жи ѓса дew қьр'бун, дьһа нае готьне. Жь дewa жи мабун дō п'элэwан. Све диса шэр' кьрьн, эw һэр-дō жи Р'остэм кōштьн, ле брине wi жи гэлэк бун. Р'остэм бук у бэрбу анин дэрхьстьн ере.

Щав данэ п'адше, wэки бук hat. Щмаэ'та шэһэр бь п'адшава щарэке бэр букева hatьн. Леньһер'ин кэс пер'а т'өнэ, хенщи Бу — нэбу.

Чь кō Р'остэм кьрьбу, щарэке бэрбу п'адшер'а го: п'адше мэри шандьн, эw сйаре кō р'эви бун, чун анин, у Р'остэм жи һатэ щэм Авас, ль мала пире. Авас пьрси — Тэ қэ чь кьр?

Р'остэм го:— Мьн малэкэ ч'ук чекьр, мьн дew кōштьн, р'ейа hatьн у чуине фреқэт кьр.

Ман чэнд р'о. Дэрбаз бун. Р'оке п'адше гази Р'остэм кьр, wэки тыштэки п'ешк'ешкэ. Wэхта чуина Р'остэм Авас готе:

— һэрке эw дьве бьхwэзэ п'ешк'еша хwэ, тō бежэ, эз тыштэки нахwэзьм, хенщи шер' бь дeвар'а.

Бь we форме жи Р'остэм п'адшар'а гот, ѓса, чава Авас готьбуе у бь дeвар'а кьрэ шэр'. Дew алт' кьрьн, п'есира wi шэһэри жь wана хлазкьр. Р'йа шэһэр бе

тырс кыр. Паше р'йа шәһәре Чинмач'ине пьрс кырын:
т'ө кәси салых нәдан, паше готын:

— Wәлләһ каләк һәйә, незики сәд у чыл сал
ә'мыр кырийә, һәрге әw заньбә ?

Р'остәм чу шәм кале, әви жь Р'остәмр'а гот:

— Дәа бькә, бра тәйре фьр'ьндә бе, тә бьвә wedәре.

Р'остәм у Авас дәа кырын, һәw ньһер'ин тәйр һат
у гот:

— Р'остәм, әзе wә бьвьм, ле һәма нагьһиньмә
шәһәр, чьмки шәһәрәки дсанә — шәһәре Чинумач'ине,
тәйр — ту жи нькарә сәрр'а дәрбазбә, баскок дькьн
әwana.

Р'остәм у Авас һәспе хwә wedәре һьштын, ль тәйр
сйар бун, чун. П'ьр' чун, һьндьк чун, незкаийи ль Чину-
мач'ине кырын. Ль тәйр пәйа бун, әwana чунә нава
шәһәр у тәйр wәгәр'йа. Р'остәм у Авас чунә маләке,
готын:

— Малә, меванар'а чагани ?

Жьньке готе: — Меван һәнә, меване хwәденә.

Wәхта әw пе һ'ьсйа, wәки әwana жь мала Заленә,
гот:

— Нун чь qәwi һатьнә вьра ?

Р'остәм гот: — Әм бона шер' һатьнә, wәки шәһәрә-
ки мина шәһәре Чинумач'ине жь дәсте dewa аза бькьн.
Нһа мәр'а бежә, чька чь форме дькарьн dewар'а шәр'
бькьн ?

Жьньке гот: — Дә мәйдане шер' һәнә, йәк йа т'әх-
тәйә, йәк жи сәлә. Йа т'әхтә бь сере һатийә чекьрьне,
бында матор' чекьрьнә. Wәхта гөлашгьртьне, wәлдь-
гәр'инә бын хwә, ле йа сәл дсанә, ә'йни мәйданә, нә
мьхәнәти.

Р'остәм у Авас һәw шешьрин, чька све к'ижан
мәйдане бькьнә шәр'.

Авас готә Р'остәм:

— хун мала Зале п'арсие қальһын. Вэхта э'р'ьне
вэ р'адвьһн, кэвьр бэр вэ тэйах накьн. Тō све зу
һэр'э сэр мейдана т'эхтэ: һ'эта кō п'эләwane дewa бен,
э'р'ьнед тәйе р'авьһ, мейдане бьһ тәда бьшке.

Го, we форме жи эw шәв дәрбаз кьрһн.

Свә һ'әфте дō мьләти сафи бу, вә, ван жи, тә жи.
Р'остәм р'абу гази хвәде хвә кьр, чу сэр мейдана
т'эхтэ, һ'эта кō дew пе һ'ьсийан вәки „п'эләwanәк:
һатийә сэр мә шәр“, э'р'ьне Р'остәм р'абун, мейдан
бында шкәст. П'эләwane дewa һежа щав данә матор'чи,
вәки „матор'е бьдә хәбате“. Паше, дәрәнг пе һ'ьсийан,
вәки матор' шкәстийә. Чь сәре вә нәешиньм, сәре
дьжмьне вә бешиньм, Р'остәм we р'оже чәнд п'эләwan
кōштьһ. Р'ожтьра дьне щав данә ви, вәки һәр'ьһ
мейдана кэвьри. We р'оже жи, мина р'ожа э'wльһ
шәр' кьрһн.

Эваре, вэхта Р'остәм дьһатә мал, Авас брине ви
дәрман дькьр. Тō щара харьна кәси нәдьхарьһ, ле
соз жи дабунә хайе we мале, кō тела бун, кō: „Гава
мә п'адше дewa авит, әме тә бькьнә п'адше шәһәр“.

П'адше жи хōламе' хвә шандә пәй ви мәрие хайе
мале у гот:

— Тō нькари меване хвә жә'рладайи бьки ?

Малхwe мале готьһа п'адше ани сери. Эварәке,
вэхта Р'остәм жь шер' һат. чу пешие, го:

— Иро чәндә тō мала мьдани, тә қә пари нане
мын нәхарийә, к'әрәмкә, әм һәр'ьнә мал.

Ле Р'остәм нәдьхвәст бьчуйа, әви диса гот:

— һәма вәрә истәканә қавә бьхвә.

Вэхта Р'остәм бьрә мал, бәре жә'ре п'әрвәдәкьри
бу нав қаведа. Вэхта истәкан дани бәр Р'остәм, әв
бу we бьхара, Авас һатә һōндөр', стәкан жь бәр Р'ос-
тәм һьлда, гот:

— Тō вәстйайи, һьнәки биһа хвә бьстинә, әзе
бьхōм, паше тō.

Вэхта кӧ Аvas стӕкан Һьлда, Р'остӕм бина хвӕ же гьрт. Аvas го:

— Вӕки тӧ хӕйдни, эз жи нахӧм. Гава тӕ һерса хвӕ ани, — стӕкана qawe ль дивер хьст. Дивар шӕшьти. Алаве авитӕ нав шӕһӕр. Мӕһ'ӕлӕк педа пе шӕшьти. Аvas жь һӧндӧр' дӕрк'ӕт, чу шие хвӕ. Р'остӕм ӧса һерс бу, чу кӧ һӕр'ӕ һӧндӧр'. Дина хвӕ дае, Аvas сӕр шие хвӕ вӕлӕзӕйӕй. Р'остӕм нӕдхвӕст пер'а хӕбӕрдӕ, ле Аvas готеда:

— Ле эз навежъм, һун, мала Зале, п'арсӧ qальнын: тӕ qӕ дивар, мӕһ'ӕла шӕшьти нӕди, вӕки дышӕшьти? Нӕ ӕв жӕр бу?

Һ'ӕтани Р'остӕм дӕрк'ӕтӕ дӕрва, т'ӕзӕ инакьр.

Малхве мале qочах бу, жь мале дӕрк'ӕт.

Свӕтыре Р'остӕм диса чу сӕр мӕйдана кӕвьри. Жь п'ӕлӕwane вана хӧрт т'ӕне йӕк мабу, наве ви Ӕ'ьрзын бу: гак дьхар све, йӕк дьхар эваре. Гава Ӕ'ьрзын данин дӕрӕ, п'ешемик пева һатып, ле сӕршемик, бьншемик һа-тын дӕрӕ, Ӕ'ьрзын хенци qочахие гӕлӕки жи мьхӕпӕт бу, ӕви го:

— Вэхта гӧлашгьртъна мӕ бра йӕк льнге Р'остӕм бьгьрӕ.

Гӧлаш гьртын. Йӕки льнге Р'остӕм гьрт. Вэхта Р'остӕм льнге хвӕ пашда авит, льнге ви — һ'ӕта ниви синге вида р'унышт. Вӕхтӕке Ӕ'ьрзын ӕв мерьке льнге Р'остӕм дьгьрт дит у т'ӕг'мин кьр, вӕки Р'остӕмӕ. Хвӕ авитӕ сӕр. Р'остӕм ӕв qӕп'ӕчӕкьр. Шур к'ьшанд, щарӕке ӕв жь р'уе дьне хлазкьр. К'ок'а дева ле ани. Шӕһӕре Чинмач'ин жь дӕсте дева хлаз бу,

Вэхта вӕгӕр'андьне Р'остӕм у Аvas qизкӕк жи хвӕр'а анин, наве we Сӕйран бу, ӕв дьһатӕ һ'ӕсавкь-рьне qизапа Р'остӕм. Дьле Аvas те һӕбу.

Чь сӕре вӕ нӕэшинъм, сӕре дьжмьне вӕ бешинъм, чоли — чолистан, сефил сӕргӕдан, һежа сӕре Р'остӕм у Аvas к'ӕтын хахе гран. һатын дӕрк'ӕтын ви шӕһӕри,

к'ижан кӧ чӧндӧки бӧре Р'остӧм жь деха аза кьрибу, наве хвӧ жи дани бу Бу — нӧбу. хӧспе хвӧ ведӧре сйарбун, ажотын, П'ър' хатын, хьндьк хатын, Р'остӧм щики готӧ Авас:

— Пӧйавӧ, ӧм хьнӧки р'х'ӧт бьн.

Вӧхта кӧ Р'остӧм у Авас пӧйа бун, хӧсп тӧвландьн. Р'остӧм сӧре хвӧ дани сӧр чока Сӧйране, хӧма we дӧме хӧвр'а чу. Вӧхта кӧ Р'остӧм р'аза, Авас готӧ Сӧйране:

— Дьвӧк ӧм хӧр'ьнӧ мал, Р'остӧм тӧ нӧдӧ мьн, р'авӧ ӧм хӧди — хӧди хӧр'ьн, Р'остӧме бе.

Сӧйран чока хвӧ нӧрм бӧр сӧре Р'остӧм хьлтинӧ. Авас сйар дьвӧ, Сӧйране даве т'ӧркуйа хвӧ, хӧма ӧса, Р'остӧм хӧвда дьхельн, дьчьн.

Дехе фьр'ьндӧ, е Спи жь неч'ире те, бӧр бь мала хвӧ хӧр'ӧ. Дьнхер'ӧ Р'остӧм, кӧр'е Зал, вайӧ, р'азайӧ. хӧма ӧса р'азайн дьгьрӧ, тинӧ мала хвӧ, сӧр сери дарда дькӧ. Жь Р'остӧм дьпьрсӧ:

— Р'остӧм, тӧ п'ӧлӧwane мала Зали, гӧло тӧ рӧ дӧст сӧр дӧсте хвӧр'а динӧ ?

Р'остӧм дьве: — К'ӧпӧки гӧвро, дьвӧк тӧ ӧз хӧвда гьртьм, тье бежи, мьн тӧ алт' кьри ?

Хьрса дех р'адьвӧ. Селӧке сор дькӧ, давежӧ сӧре Р'остӧм. Та рӧ бӧз жь нав дьле Р'остӧм дьх'ӧлӧ, тинӧ харе.

Дех све р'адьвӧ, дьчӧ р'авунеч'ире. Ӑваре, вӧхта те, диса дьпьрсӧ:

— Р'остӧм, гӧло тӧ дӧст сӧр дӧсте хвӧр'а дитьнӧ ?

Р'остӧм шава хи дьдӧ: — К'ӧпӧк, тӧ ӧз хӧвда гьртьмӧ.

Дех селӧкӧ дьне жи даве сери. Чь сӧре вӧ нӧ эшиньм, сӧре дьжмьне вӧ бешиньм, бь we форме шӧш села даве сӧре Р'остӧм. Дьминӧ села х'ӧфта, кӧ Р'остӧм бьмьрӧ.

Жьна дeв дьвeжэ: — Р'остэм, малхърав, р'аст жи
фун мала Зале п'арсу қальны. Тō щарэке жи бе —
дэсте тэ сэр дэсте мыр'анэ, т'ō мала тэ храв навэ,
йан на ма селэк — тōе бьмыри.

Дьминэ эвара майин. Wэхта дeв жь неч'ире те,
диса дьпърсэ:

— Р'остэм, гэлo тэ дэст сэр дэсте хwэр'а дитын ?

— Бэле, эшэдбьла, дэст сэр дэсте мыр'а — дэсте
дewe Спийэ, wэки Р'остэм п'элэwane мала Зале гьрт,
шэш сел авитьнэ сери, шэш тақ бэз жь нав дьле wi
h'эландын.

We форме жи Dewe Спи Р'остэм вэдькэ. Готья
готийа дewe Спи чьл шэви р'адьза, р'анэдьбу, чьл
шэви р'адьбу — р'анэдьза. Эw чьл шэве wi бу, wэки
р'анэзабу. We шэве р'аза: гэрэке чьл шэви т'эмам р'аза.
Жьньке жи һьнэки Р'остэм хwэй кьр, ле Р'остэм he
нэһатьбу сэр қам — қадане бэре. Эwi у жьньке али һэв
кьрын. Дeв кōштын. Жьньке жь Р'остэм пьрси:

— Тōе чэнд р'ожа р'е һэ'ри, wэки бьгһижи ера хwэ?

Р'остэм гот: — һ'эфт р'ожа.

Жьньке готэ Р'остэм:

— Дō бре дeв жи һэнэ, wэки тō мөһэке р'е һэр'и—
эwe сәһ'этэке бен, we тэ бьгьрын: гэрэке тō зу бьгь-
һижи ера хwэ. Эзе паше э'ламэтиe бьдьмэ wана, бежым,
wэки Р'остэм, п'элэwane мала Зале, бре тэ кōшт, эз
жи гьредабум: эз һэма һежа фьльтимэ, мын щав wэр'а
ани.

Р'остэм изьна хwэ жь жьньке хwэст у р'е к'эт.

Эм бенэ сэр Авас.

Эw чэндэк бу Авас чубу мал. Ле Авас заньбу,
wэки дewe фьр'ьндэ чь анийэ сэре Р'остэм у дьтьрсйа.
Wэхта Р'остэм чу, хwэ вэшартьбу. Жьна дeв жи т'эзэ
щав да бра, го;

— Р'остәм бре вә кӧштиҗә, әз жи гьредабумә,
һәма һежа вәбумә, һатъмә.

Деве Спи пьрси:

— Иро чәндә чуйә?

Го: — һ'әйштә.

Го: — Вәки ӧсанә, бошә, т'ӧ тьшт пешда нае.

һун чун мразе хвә шабун, бра Авас у Сәйран жи
мразе хвә шабн, һәмин Р'остәм жи хлаз бу.

Әвә ида.

НЭЛЭГЭТИ У Н'АЛ—WЭХТЕ Р'ОСТЭМ О КӨР'ЕД ВИ

9. Р'ОСТЭМ У БЕЩАНЕ КӨР'Е ВИ

(Дэ'wата Бещан у Сэрзэнгазэре)

Wэхтэке ль шэхэре Иране, орт'а Иранеда шэхэре дехада синор хэбу: дарэкэ бэлэк ч'ькандьбун.

Хблеме мала баве Зале хэбу, наве ви Гөргин п'элэван бу. Wэхтэке шав hat шэхэре Иране: „Сэре синор, бэр дара бэлэк шьван у гавана шэр' кьр. Мале Иране р'еншбэре деха бьр“. Гөргин чу хэр'э бьнхер'э, чька р'астэ — дэрэwэ ? Чу ньхер'и — дэрэwэ. хэма мале деха жь дара бэлэк дэрбаз буйэ синоре wана, дьч'ерьн. Гөргин п'элэван бэр wана гэр'йа, шэр' у дэ'w нэкьр. Мале wана жь синор дурхьст, hat бэр даре, сэре хwэ дани, ши бь ши хэwр'а чу.

Бещан п'элэван көр'е Р'остэм бу. хэwарйа Гөргин чу, ньхер'и Гөргин дэрэнги бу. Бещан данздэ сали бу, бе де у баве хwэ чу. Чу бэр дара бэлэк, леньхер'и кб мале деха диса hatийэ незики синор, ньзанбу Гөргин п'элэван бэр даре р'азайэ, го: „Гэбэ — т'өнэбэ, ван р'еншбэре деха Гөргин п'элэван т'элэф кьрьнэ (көштънэ)“. Р'еншбэрар'а шэр' кьр, р'еншбэр ль hatьн хэвдб. Бещан п'элэван гьртън, бьрьн. Мале хwэ ньлдан бьрьн нава шэхэр. Бещан т'эслими п'адше — qр'але хwэ кьрьн. Qр'ал же пьрси, го:

— Тб чь тэваки, ч'ешке көрешйа ?

Го: — Эз көр'е Р'остэмьм !

— Наве тэ чийэ ?

— Бещан п'элэван !

Қр'але дева го: — Эзе тә техьмә һ'эвсе, һ'эта тō теда дьмьри.

Қизкәкә Қр'ел һәбу, бәдәв бу. Бьһистбу, кō р'енщбәре баве we ч'ешкәки кōрешийа гьртьнә анинә. Щарие хwә һьлдан, чу бьвинә чька ч'ешке кōрешийа чаванә ? Чу ньһер'и кь Бещан п'элэван гьртийә. Гава ч'э'в п'элэван к'әт, дьләки на, биступенщ дьла һ'әбанд. Дьле we гьрт, ль сәр дин у һар бу, го: „Әз бьстиньм әвә, нәстиньм әвә“. Зьвьр'и бәр дери, қәрәшьле һ'эвсе дит, го:

— Эзе ашьқа п'әрә бь тәдъм, тō гәрә мьқати әви ч'ешке кōрешийа би, wәки тō р'ьнд хwәйки, харьне бьдейи, сōр'а мьн әшкәла нәки, гьлие мьн жи кәсир'а нәки, әзе мәһе се зер'а бьдьмә тә, хен жь айльха тә.

Го: — Бәравә, қрарбә бәр п'утсэнәма әв пьрса дәве мьнр'а дәрнае, әзе р'ьнд бьдьмә хwәйкьрьне.

Харьн жь к'исе қиза қр'ал дьбьр дьдае. Бәра әв хwәйкә теда.

Бещан п'элэван ида т'алаше нак'шинә.

Әм жь Р'остәм хәбәрдьн. Жь шәһәре Иране Р'остәм Бещан п'элэван гәр'йа. Нәдитьн. Р'асти пирәке һатьн, жь we пире пьрсин. һәркәси Р'остәм нас дькьр: пире һьлда го:

— Р'остәм щан, го, п'элэване хōрт, го, тō Бещан п'элэван дьгәр'и, кōр'е хwә ? Го, әва һәйә сәһ'әтәк — дōдō Бещан п'элэван бәр бь дара бәләк чу.

һәвари шәһәр к'әт, шәһәре Иране. Чун бәр дара бәләк, леньһер'ин Гōргин п'элэван һе р'азайә, р'акьрьн, же пьрсин. Гōргин п'элэван шава ван да, го:

— Әз р'азайи бумә, әз һаж тыштәки т'ōнәмә, мьн Бещан п'элэван нәдитийә, һәма мале Қр'але дева ль вьр бу. Мьн мале вана синор дәрхьстьн, әз һатьм р'азам, мьн һаж тыштәки нинә.

Наве шәһәр жер'а шәһәре Хөремане дьготын. Р'остәм дөшбөрмиш бу, го: „һәбә — т'өнәбә қр'але Хөремане һ'ила көр'е мын бь дәст шийә“. Гәләк гәр'йа, шәгәр бу...

Гөргин п'әләван һьлда һәрчи мәрие пер'а чубун, бәре хвә данә шәһәре Иране, зьвьр'ин. Ве шәве һ'әйани сбе хәш нәк'әт ч'ә'ве Р'остәм п'әләван. Р'абубист щот п'әләван һьлда, Гөргин п'әләван хвәр'а һьлда, һ'әсаве т'өщара чу нава шәһәре Хөремане. Мәйдана Хөремане дәвә — дәлуле хвә данин. Дь қьлхе т'өщарада бу, нава шәһәр гәр'йа. Р'остәм жь хвәр'а ханәк к'ьре кьр мәһәке. Чь әшиә ши һәбун к'ьшандә хане, әш п'әләване ши бәра мқати дәвә — дәлуле ши, қант'ьр'е ши бьн.

Р'остәм Гөргин п'әләванва жь хвәр'а к'әтын нава шәһәр гәр'йан.

Мәрвь хәбәре йан һьлтинә жь кале зәмаидә, йан шаһьле гәр'йайи. Вәхтәке Р'остәм леньһер'и пирәк бәр дәре аванки к'әсибда р'уньштийә, дөшбөрмиш дьвә, го:

— Дйа пир, тә чьр'а дөшбөрмиш дьви ?

Пире сәре хвә һьлда, леньһер'и, Р'остәм п'әләване т'әвгьредайи, форма т'өщара сәрр'а сәкьнийә, го:

— Дйа пир қөрбана тәвә, вәки әз дөшбөрмиш нәбьм, к'е дөшбөрмишбә. Мала баве мын шәһәре Иранейә, зар'отйа мында дөва әз жь хвәр'а гьртьмә, анимә, наһа әз пир бумә, мере мын т'өнә, көр'е мын т'өнә, қиза мын т'өнә, кәси мын хвәйкә — т'өнә, ләма жи дөшбөрмиш дьбьм.

Р'остәм го: — Әз бь хвә жи жь Иранемә.

Пире ша бу, го: — Хөде мын қөрбана тәкә, вәки тә жь Иранейи, тә қәшме мала баве мыни, тә чь қәши һати вьра ?

Р'остәм гот: — Әз т'өщарьм, һьнә әшийә мын һәйә, мын анийә бьфрошьм.

Пире го: — Жь бой хадебэ, wэки тō мьн хwэр'а бьви Иране...

Р'остэм гот: — Wэки шōхōлэки мьн һэйэ, тō бь-
қәдини, эзе тэ бьвм Иране, һэла қәншик п'ак тэр'а
бькьм, тэ бь к'ышц бькьм, тэ хwэй бькьм, һ'эта гава тō
дьмьри.

Пире ша бу, го: — Бежэ, го, дәрде тэ чийэ, эз
заньбьм ?

Го: — Мэрьwэки мэ онда буйэ, готьне, һатийэ ви
шәһәри.

Пире го: — Эз wedәре ньзапьм, бьр'а ч'ешкәки
кōрешийа гьртьнэ, һ'әбс кьрьнэ, дьве наве ви Бещан
п'әләwanэ, готийэ: „Эз кōр'е Р'остэмьм“: эва шәһәра жи
зә'ф жь Р'остэм дьтърсә.

Р'остэм ша бу, к'әннийа, бәшәра ви хwәш бу, гōла
сурәте ви wәбу. Пире һьлда бьр базаре, жер'а дәстә
ч'әке баш стәнд, шотә сол стәнд жер'а, эп'ещә пире
к'ок кьр у хәмьланд. Пире бьр чу нава дәwә — дәлуле
хана теда, го:

— Пире, тōе чь илащәке бьки, тō заньби, чька
кōр'е мьн һэйэ, йан т'ōнэ, йан кōштьнэ ?

Пире дһа го: — Әw борще мьнэ, го, дәйне мьнэ, кō
эз ле бьхәвьтм.

Пире бәре хwә да қопаха қиза қр'ал, чу бәр дери,
леньһер'и щари ль бәр дери сәкьнинэ қраwьл. Щари
ле һатьнэ һәвдō, готьн:

— Нәчә һōндөр',

Щариер'а гот: — Эз һатьмә һәр'ьм қиза қр'ал
бьвиньм.

Изьна пире дан, пире чу һōндөр'. Қиза қр'ал
леньһер'и, щарийа we пирәк анинэ һōндөр'. Наве қиза
қр'ал Сәрзәнгазәр бу. Әwe һьлда гот:

— Гәли щарийа, эва чь пирә wә анийә һōндөр' ?

Щарике һьлда гот: — Сәрзәнгазәр, эва пира һатә

бэр дери, мэ нэһышт, пире жи мэр'а гот; „Шөхөле мьн щэм Сэрзэнгазэре һэйэ“.

Го: -- Пире, шөхөле тэ ль щэм мьн чийэ, тэ һати ?

Го; — Шөхөле мьн, эз бэлэнгаз бумэ, нькарьм хвэ хвэйкьм, һесир бумэ. Фрэйа мьразе тэ тэ қөльхэке быди мьн, эз быхэбытым, нанкьнге хвэ быхөм, дөа ль э'мьре тэ быкьм.

Сэрзэнгазэре гот; — Чь жь дэсте тэ те ?

Го; — Чь бежи дэсте мьн те, мьн дьне дийэ.

Сэрзэнгазэре жер'а гот: — һэр'э све вэрэ, тэ мэхсус бей, эзе қөльхэке бы тэ быдьм. Гэли щарийа, пире бывьн, све пире те — йэк вэ же хэвэрнэдэ, бра бе һөндөр'.

Щарийа пире бьр дэрва. Пире лехьст, бэре хвэ дуса да щие Р'остэм теда, хвэ гиһандэ хана Р'остэм теда бу. Р'остэм же пьрси:

— Пире, го, тэ чьр'а дэрэнги буйи ?

Го; — Аншах, го, мьн қиза қр'ал Сэрзэнгазэр мэ һэвр'а хэбарда, we све қөльхэке быдэ мьн, бэлки эз заньбьм, чька Бещане п'элэван же бьпьрсьм чаванэ ?

We шэве сэкьни һ'эта све. Свэ хер сэр вэда бе, сэр ванда жи һат. Пире тэ'ште хар, бэре хвэ да диwana Сэрзэнгазэр. Шарйа изьн да, пире чу һөндөр'. Сэрзэнгазэр же пьрси:

— Пире, тэ һати ?

Го: — Бэле, эз һатьм'.

— Сэршуштьнер'а чавани ?

— Чава бежи, эз бсаньм.

Кьр сэршуйа хвэ. һэрге р'оке, һэрге дө р'о пире қөльх кьр, эваре жи дьчэ щэм Р'остэм.

Wэхта сэршуштьна Сэрзэнгазэр һат, пире Сэрзэнгазэр бьр һ'ьмаме, һ'ьмамишкьр: сэре we шушт. Сэрзэнгазэр ле нһер'и чь қөльхчикэ дэлалэ, го:

— Э'фэрьм, пире !

Пире жи к'ефхвэш бу, хофа пире р'эви, гот:

— Сэрзэнгазэр, дьве ч'ешкэки кӧрешйа вьра гьр-
тйә, чь тәвакә ?

Сэрзэнгазэр һьлда гот: — Йәки ч'уч'ькә, зар'ә, әв
қәндәр бәдәш у дәлалә, лола ч'ьра дышхӧлә, дьле мьн
гәлә һ'әвандийә. Әз ӧса хвәй дькьм, жь баве ви
четьр. Дьве кӧр'е Р'остәмә, шәһәре Иранейә.

Пире һьлда гот: — Wәки әз пьрсәке бежъм, тӧ жь
мьнр'а дәнг накн ? Р'остәм бь хвә меване мьнә.

Нһа орт'а Сэрзэнгазэр ә'зминда нәма, әв қәндәр
бьльнд бу, го:

— Әм чава бькьн ле ?

Го: — Сэрзэнгазэр, тӧ зани !

Сэрзэнгазэр го: — Wәки әз занъм, әзе Бещан
п'әләван жь һ'әвсе дәрхъм, ле һәма қрарәк һәйә,
Бещан п'әләван гьништә баве хвә, тӧ we қраре бьдә
Р'остәм, мьн бьвә жь кӧр'е хвәр'а, әзе Бещане п'әлә-
ван дәрхъм.

Пире го: — Бәравә, — соз дайе !

Дәй ль щарийа кьр, щарийа нан ани. Сэрзэнгазэр
пире щәм хвә да р'упьштандьне, т'әв пире нан хар.
Дьле пире барьстан бу, заньбу дьле қиза Қр'ал дһа
р'астә, дузә.

Пире дәрк'әт, изьна хвә же хвәст, чу мала хвә,
чу щәм Р'остәм.

Әва гьлийа жь Р'остәмр'а гот. Р'остәм қәбул кьр.
Свә сафи бу, пире щав да Сэрзэнгазэр, го:

— Р'остәме тә бьвә кӧр'е хвәр'а.

Сэрзэнгазэр ша бу. Бещане п'әләван жь һ'әвсе
дәрхьст, да пире.

Бещане п'әләван һ'әбседа қиза хәмьланд: чаршә-
вәк авит сәр сери, әһлие Хӧремане пе нәһ'ьсә. We
дәк'е бьр гиһандә Р'остәм. Р'остәм ша бу бь кӧр'е
хвә: дәвә дәлуле хвә бар кьрьн, нава шәһәр дәрк'әт.
П'әләвана жь шәһәр һьнәки дур чадьр у хебәте хвә
лехьстьн.

Әм жь қр'ал хәбәрды. Щав данә қр'ал: „Р'остәм көр'е хwә жь һ'әбсе дәрхьст, бьр“. Қр'ал шаш мә'т ма: — Бьнһер'ыи, көр'о, дәргәване кәла мьн һәбу ?

Щав дане: — Р'остәм гьртийә бь хwәр'а бьрийә, әм ызаньн көштийә, әм ызаньн дәргәван хwә вәшарт ?

Қр'ел кьрә һәвар у гази, әскәр у ләшкәре хwә һьлда шәһәр дәрк'әт, пәй Р'остәм к'әт: т'оз у духан бь ә'рде к'әт. Р'остәм леньһер'и, алие шәһәре Хөрема-неда т'оз у думан ль ә'рде к'әтийә. Гази Гөргин п'әлә-ван кьр, гази чьл п'әләwane хwә кьр, го:

— Әва әскәрә, пәй мә к'әтийә, т'ьвдарәке wә һазьрбә.

П'әләwana т'ьвдира хwә дит, к'ьнще шер' ль хwә-кьрын у пешйа әскәрда чун, кө незики чадьре ван нәвын. Бу шәр'әки хөрт: шәр'е гөрз у к'әбанда, шәр'е шур у мәрт'ала, шәр'е тир у кәвана, ч'ьвик ль һәва һ'ышк бун. Ль ч'йа һ'әнг; дәшта — пьльнг т'әв р'әвин, хwә дан сәре ч'йа, го: „Әв чь шәр'әки гранә“ ? Оса кьр Р'остәм, бра ль бра һәбу хөданә, хун р'әбу, авитә р'ьк'ефе һәспанә. Р'остәм бәрдае шәһәре Хөремане же стәнд. Әw дәргәване бәр гьртийа кьр мәзыне шәһәр у бука хwә һьлда, чадьр — хебәте хwә һьлда, чьл п'әлә-wane хwә һьлда, Гөргин п'әләван пер'а бу, бәре хwә да шәһәре Иране — һат. Р'остәм ә'мьр кьр сәр һәвалед хwә, го:

— Баре дәвә — дәлул, қант'ьр'а дайнын, әм һьнәки хwәр'а р'ьһ'әт бьн.

Хөлам хьзмәтк'ара баре дәвә — дәлула, қант'ьр'а данин. Р'остәм дәвәр'у вәләзйа, һәма р'анәза, гөһе wi һ'ьшйар бун, леньһер'и п'әләван гьшк жь хwәр'а гьлийа дькьн. Йәки п'әләван гот, го:

— Һ'әйф, Р'остәм дәвәр'у р'адьзе, қиза wi жи wәхте қаше мә бәла дькә, лева хwә мә һьлдькә, һәр қсура Р'остәм һәйә — әwә дьнеда.

Р'остәм р'абу сәр хвә: — Көр'о, һун чь дьвежын ?
Гьшк һәма ши бь ши зйа бун, сәкьнин, щава Р'остәм нәдан. Р'остәм гот:

— Көр'о, һун чьр'а хәвәр надьн ?

Йәки гот: — һ'әйфа тә, тә дәвәр'у р'адьзейи, әм тен диwana тә, қиза тә қавә дьдә мә, хен жь Гөргин п'әләван, һәрче мә дьне, дәве хвә ль мә хар дькә.

Р'остәм гот: — Әз вәки сәр пыште р'азем, дьжмын дькарә йан р'ьмәке, йан қәмәке зьке мынхә, мын бькөжә, ле вәки ч'ийак бе сәр пышта мын, әз дькарым бьнда р'абьм: әва сәва we йәкейә. һәма қиза мын, әз гьһиштьме, әзе қиза хвә бькөжым ? һун чава, п'әләване мын бьн, бәр мында хуне бьр'ежын, әв қавә бьдә вә, лева хвә вә хар бькә ?

Дәвә — дәлула, қант'ьр'а биньн бар бькьн.

Дәвә дәлул анин, қант'ьр' бар кьрын, ажотьн, гьһиштьн нава Иране. Шайн к'әтә Иране, к'еф у әшқ к'әтә Иране. Р'остәм чу шәһәре Хөремәне, көр'е хвә ани. Гьшк һатьн ч'әвр'онайи дан Р'остәм, леньһер'и. Р'остәм пьр'ч'укьрийә. Қиза Р'остәм қавә ани бәла кьр ль п'әләвана. Р'остәм бьн ч'әвар'а леньһер'и, бәле, р'астә, хәбәра п'әләвананә, лева хвә п'әләвана хар дькә. Диwana ви бәла бу, Р'остәм гази қизе кьр, го:

— Зани, әзе тә бькөжым ?

— Чьр'а, баво, го.

Го: — Тә қавә бәла дьки, го, тә лева хвә п'әләвана һьл дьки, пештьри Гөргин п'әләван, һәма мын қрар кьрийә, әзе тә бькөжым.

Кәч'ьке го — Баво, изьна мын бьдә һ'әта све, све мын бькөжә.

Һәма Р'остәм вәстйайи бу, к'әсьри бу, Р'остәм изьна қизе да, хвә жи р'аза.

Қизьк чу, дәстә к'ьнще п'әләвана хвә кьр, һәспәк к'ьшандә дәрва, һат бәр п'әнщәра баве we теда р'азайи бу, гази кьре:

— Р'остәм, Р'остәм...

Р'остәм банзда сәр хwә, леньһер'и бәр п'әншәре п'эләwanәк сильһ'е хwә гьреданә, сәр пышта һәспе, гази дьке. Р'остәм р'абу, к'ынше хwә ль хwәкьр, сильһ'е хwә гьреда, дәрк'әтә дәрва, го:

— Тõ чь дьвежи ?

— Готьна мьн, го, әwә, мьн нав у дәнге тә бьһистийә, мьхәсәрәки мьн дәрәке һәйә, гәрә тõ бейи, һ'әй-фа мьн һьлди.

Р'остәм зьвьр'и һõндõр', р'әwше хwә зинкьр, к'ьшанд дәрва у сйар бу. Qизе нас накә, ажотьн. Qизе да пешйе, әwi да ду. Ажотьн һõндõр'е гәликида, бәр знарәки, леньһер'ин шкәфтә, го:

— Р'остәм, дьжмьне мьн, го, а дь вьрдайә, наве тә зәф һәйә, гәрә тõ дьжмьне мьн бькõжи.

Р'остәм банзда әрде, дьзгина һәспе хwә дае, чу бәр дәрә шкәфте, леньһер'и хур'ә — хур'а дешәки теда те, гава һõлма хwә дьк'шинә, кәвьр — кõч'ка дьвә т'ьжи һõндõр'е шкәфте дькә, гава кõ һõлма хwә бәрдьдә, кәвьр — кõч'ьк жь мьг'аре дәртен.

Р'остәм нәшербу бьчуйа һõндõр'. Зьвьр'и шарәкә дьн чу щәм кәч'ьке. Qизе же пьрси, го:

— Тә чава кьр ?

Го: — Әз һ'õшум накьм һәр'ьм һõндõр'.

Кәч'ьке банзда әрде, чу һõндõр'е мьг'аре, сәре деш жекьр, позе wi гьртә дәсте хwә, ани һат щәм Р'остәм. Р'остәм леньһер'и сәрики õсанә, Р'остәм же әщев гьртьн у сйар бун, ажотьн бәр дәрә авайе Р'остәм. Кәч'ьке сәри һьлда нава Иранеда ажот, т'әг'мин кьр бав р'аза. Кәч'ьке ажот бәр дери, һәспе хwә к'ьшанд һõндõр', чу һõндõр'е ода хwә, әw сәри бьр дани щәм хwә, к'әтә нава ньвина, р'аза һ'әта свә сафи бу.

Р'остәм хәше р'абу, сәрч'ә'ве хwә шушт, тәштийа хwә хар, гази qизе кьр, кь бькõжә. Qизе го:

— Баво, те мьн бькѳжи ? Дэ һеди эз һэр'ьм һѳндѳр', эз бем — мьн бькѳжѳ.

Кѳч'ьк чу һѳндѳр', эь сѳри һьлда, ани щѳм Р'остѳм, го:

— Баво, эз эь қизьм, бѳр дѳре мьг'аре, тѳ нькарбу бьчйайи һѳндѳр', эз чум, мьн сѳре ви деви жекьр, ани: хен жь Гѳргин п'ѳлѳван, п'ѳлѳване тѳ дьне щѳм мьн лола зар'аньн.

Р'остѳм шаш у мѳт'ѳл ма, гот:

„Н'ѳйфа ве қизе эз бькѳжьм“, бѳр ч'ѳ'ве хьѳ дибу. Қиз һьлда бьр мале, ч'ѳ'ве ве пач кьр. Қиз да Гѳргин п'ѳлѳван. Дѳ'вата ван кьрьн.

Паше жи дѳ'вата Бешан у Сѳрзѳнгазѳре кьр. Һе-жа Р'остѳм бь дьлѳки р'ьһ'ѳт р'унышт сѳр нане хьѳ.

10. Р'ОСТӘМ БЕЖӘН ЖЬ ЗИНДАНЕ ХЛАЗ ДЬКӘ

Кәч'а Әлфәсйабе—Мәнища қәрәwәше хwә һъланин, чу сәйране: чадьре хwә вәдан, қәрәwәше хwә дьшинә.

Бежән у Зораф чунә неч'ире: Зораф р'екеда, Бежән бь р'екеда чу, һәв ӧнда бун. Бежән дәрк'әт, қәрәwәше Мәнищае р'асти ван һат. Қәрәwәш Бәжән гьртън, бьрьн чунә щәм (ньк) Мәнищае. Бежән зә'ф хортәки дәлал бу, дьле Мәнищае к'әте. Бежән гьртън хьстьнә сандухкеда (қӧт'и), баркьрьн, бьрьн бажаре Т'иране (Т'уране), жь хwәр'а хwәйкьр, һ'әта сала ви т'әмам бу.

Р'ожәке бабе Мәнищае чу от'аха кәч'а хwә, дьфь-кьри (леньһер'и) сандохәк данийә от'ахе, го:

— Мәнищә, әва чь сандохә льһа ?

Гот: — Тышт теда т'ӧнә !

Әлфәсйабе дәре сандохе вәкьр, фкьрийә зәламәк тедайә, го:

— Әв чь зәлам тә анийә ба хwә хайдьки ? — жь қәрәwәшан пьрси,

Готън, го: — Әв саләкә, әв зәламе һана мә гьртийә, қиза тә чуйә мераң қәбул кьрийә.

Әлфәсйаб ль қиза хwә ә'ньр'и, го:

— Әз п'адшабьм, чьр'а, қиза мьн, тӧ тыште бена-мус дьки ? — эди пьрси, — к'а әв чь зәламә ?

Го: — Әв хәлқе Әйранейә (Иранейә), Бежәнә.

Әлфәсйабе Бежән гьрт аветә зиндане, қиза хwә щьле (к'ьнще) we жь бәркьрьн, жь мал дәрани, го:

— Тө эди мыр'а нөлазьми, тө эди набытэ қиза мьн-
Қиз к'этэ нава бажер, нан бэрәһэв дькә, дьбэтэ
сәр зиндане, Бежән хвәйдькә теда — һ'эта сала ши
т'эмам бу, бу дō сал.

Дō салә Бежән өндайә, ль щие Әйране Р'остәм
Бежән дьпърсә: Бежән әва дō салә өнда буйә. Мороф-
данинә сәре р'йан, дьпърсын, к'а кәс сальхе Бежән надә?

Базьрганбашиө Хороме дьчэтә щие Т'иране, ль we-
хер дькә, нан дьдэтә фәқиран. Мәнища дьчи (дьчә), нан
дьдөнә Мәнищае. Базьрганбаши дьфкьрә (дьһер'ә)
Мәнищае, Мәнища қизәкә зә'фә бәдәwә, го:

— Қизе, тө қиза к'ейи? Wәрә тә жь хвәр'а бьвьм..

Дежи: — Әзьм Мәнища, кәч'а Әлфәсиабе, шуна
красе кт'ан, мьн хвә кьрийә қәтәкьн, к'әтьмә сәр бәх-
те Бежәне бәхтәшор'. Әзе жь нава бажер нан бәрәв:
дькьм, Бежән зьнданейә, нан жер'а дьвьм.

Базьрганбаши баркьр. чу wәлате хвә. Нава р'еда:
чу, щьһе Иране зәламәк р'аст һат, го:

— Базьрганбаши. тө жь к'ө тейи?

Го: — Әз жь щие Т'иране тем.

Го: — Қәт хәбәр сәһнәкьрынә, wәдәре тә наве Бе-
жән сәһ нәкьрийә?

Го: — Мьн наве Бежән сәһ кьр: мьн фр'ун вәкьри-
бу. мьн нан дьда фәқира ль Т'иране. Р'ожәке қизәк
һат wьр: қизәкә зә'ф бәдәw бу, мьн жь қизе пьрси,
мьн го: „Тө қиза к'ейи?“ Го: „Әз Мәнищамә, қиза
Әлфәсиабе. Мьн го: wәрә әз тә жь хвәр'а бьвьм“.

Қизьк гьри, го. — Әзьм Мәнища кәч'а Әлфәсиабе,
шуна красе к'тан, мьн хвә кьрийә қәтәкьн, к'әтьмә
сәр бәхте Бежәне бәхсәшор'. — һақа мьн сәһ кьрийә.

Әши мәрвьи чу Р'остәмр'а гот, го:

— Мьн наве Бежән сәһ кьрийә. Базьрганбашиө
Хороме готә мьн, го: Бежән ль щие Т'иранейә. Қизәк
һатә ба мьн: нан бәрәв дькьр. қизәк зә'ф бәдәw бу,

мын жь қизе пьрси; мын го: „Тө қиза к'ейи?“ Го: „Эз Мәнищәмә, қиза Әлфәсйабемә“. Мын го: Wәрә әз тә жь хwәр'а бьбьм“. Қизьк гьри, го: „Эзьм Мәнищә — кәч'а Әлфәсйабе, шуна красе к'тан мын хwә кьрийә қәтәкьн, к'әтьмә сәр бәхте Бежәне бәхтшор'“. Мын го: „Бежән чи тәйә ? Го: „Мере мынә, авитьнә зиндане, әз нан бәрәв дькьм, жер'а дьвьм“. Гада мын сәһ кьрийә.

Р'остәм р'абу, хwәр'а һьлани һ'әйште п'әләван, гөрзе хwә данинә сандоқада, баркьр, т'әхлите базьрганан. Р'остәм бу базьрганбаши, бәре хwә данә шийе Т'иране. Чунә бажер, фьр'ун вәкьр, нан да к'әсибан: һәрчи һат ле пьрси, кәси наве Бежән сәһнәкьр.

Р'ожәке қизәк чу п'орме (фьр'не). Готә қизе:

— Тө чь қизәки ? Қизәк бәдәш хойа дьки, тө wәрә, тә жь хwәр'е бьбьм.

Го:— Эзьм Мәнищә, қиза Әлфәсйабе, шуна красе к'тан мын хwә кьрийә қәтәкьн, к'әтьмә сәр бәхте Бежәне бәхтшор'.

Го:— Бежән ль к'өйә ?

Го:— Зинданеданә.

Р'остәм готә хөламе хwә, го:— Қазәке бьпежьн. Һөнгөстира хwә эхьстә нав зьке қазеда, т'ьжи сәр бьрьнщ кьр, данә дәсте Мәнищае, го:

— Жь хwәр'а бьбә.

Мәнищае бьр, бьрә сәр дәве зиндане, ба Бежән. Бежән хар, го:

— Мәнищә, әв бьрьнщ тә жь к'ө анийә ?

Го:— Мыне базьрганбаши ани.

Го:— Тама ви бьрьнщи бьрьнще Әйранейә. — Дәма қаз вәкьр, нава қазеда һөнгөстирәк дит, һөнгөстир нас кьр, го:— Әв һөнгөстира Р'остәмә, го, Р'остәм хале мынә.

Qизе го: — Эди эз начьм we, wэки хале тэйэ, эз: начьм.

Се р'ожа ма бърчи, qизьк нэчу нан нэани. Бежэн: готе, го:

— Мэнищэ, һэр'э жь мьнр'а нан бинэ. Го, һэки хлазбуна мьн һэби, Р'остэм злам we мьн жь зиндане-хлаз бькэ.

Qизьк чу, чу ба Р'остэм. Р'остэм р'абу, харьн дае, нан дае, qизьке нан бър, чу. Зэламэк пева шанд, го:

— Һэр'э, к'а нан бэтэ к'ө ?

Нан бър чу сэр зиндане.

Зэлам hat, го: — Нан бър сэр зиндане.

Го: — Тэ щие wi нас кър ?

Го: — Э. Девэки п'эр'эндэр данийэ сэр зиндане, ша кэс нэчэ щэм Бежэн.

Бу шэв. Р'остэм гөрзе хwэ һ'эму дэрани, р'эхше хwэ һ'эму сйар бун, чунэ сэр зиндане. Деве п'эр'wэн-дэр кōштън, Бежэн ль зиндане дэранин, Мэнища анип. hatьнэ wэлате Эйране.

11. Р'ОСТӘМ У БЕЖӘН

Деве Мазэндәрәне у Сәлмане Сьнди

Щарәке щаран р'әмә ль де баве гõндаран.
Щарәке һ'к'йат ль щьһе Иране қәшьми.
Зал р'абу чо ч'йа неч'ире,
Леньһер'и дешәк шева те:
П'әләһанәк—вәкә ч'йаки,
Зал го: „Неч'ира мьн һат,
Әзе бычъм ви п'әләһани быкõжъм,
Һәспе ви, т'әйбира ви жь хвәр'а быбъм“.
Го, дәма Зал чо гõрзәк ле да,
Чаһа қõмләкә п'әмбõ,
Ль диһер быдәйи, пашва бе—
Ва пашва һат.
Әви деһи дәсте хвә аветә Зал:
Жь һәспе ани хар.
Дәст—п'ие ви дани р'ьк'ева хвә,
П'е хвә дани сәр.
Зал р'ьк'ева ви—леда чо.
Зал бы дәст һиви кър.
Го:—Зал, тõ һиви жь мьн нәкә,
Әзә хәбәрәке бежъмә тә,
Һәкәр тә әһд бы мьн кър,
Әзе тә бәрдьм,
Һәкәр нә, әзе тә п'ар—п'арикъм,
Һәма ды р'ьк'еһеда.

Го, һәкә тө әһд бо мьн кәйи,
 Көр'е хвә Р'остәм,
 Wәки бу һ'әфт сали,
 Тө бо мьн р'екәйи, әз бькөжъм,
 Әзе тә бәрдьм.
 Нәкәр тө нә р'екәйи,
 Әзе тә бькөжъм.
 Т'ариха мьн һәйә,
 Мьрна мьн бь Р'остәме көр'е тәйә.
 Р'остәм нәбә, мьрна мьн т'өнә.
 Зал го: — Әһдбә,
 Неж Р'остәм нәбә һ'әфт сали,
 Әзе Р'остәм бьшиньм, бе ба тә.
 Го, әви жи Зал бәрда һат.
 Р'остәм бу һ'әфт сали,
 Дәһ сали, чардә сали,
 Зал дьлнәкьр Р'остәм р'екә бо дөв.
 Әһде ль ви әсәр кьр,
 Чьдас хәвр'а дьчо,
 Дәст — п'ийе хвә р'ькева вида дьдит,
 Qур'ин же дьчо.
 Щарәке Р'остәм диwane р'уньштибу,
 Сәр т'әхте хвә,
 Нәрдө нькаре диwane п'әләван р'ез р'уньш-
 тьбун:

Зал жи р'әх диwane хәвр'а чо.
 Нәв дитьн Зал вәщеньқи,
 Qур'ин же чо.
 Р'остәм же пьрси, го:
 — Зал, әв чь ль тә қәшьми ?
 Зал го: — Мьн хәвнәк дит,
 Әждьһаки тө гьредьдайи,
 Жь we әсәре әз вәщеньқим, qур'им.
 Р'ожәк дьн, щар дьн, Зал диwane хәвр'а чо.

Шар дьн дь хәшеда вәщеньқи, қур'йа.
Шар дьн Р'остәм же пьрси.
Зал го: — Мьн дь хәшнеда ди,
Тө жь знарәки нати әрде,
Әз ләма вәщеньқим, қур'йам.
Шар дьн Зал ль we р'аза.
Шаркә дьн Зал қур'йа.
Р'остәм ч'әнгьле Зал гьрт, го:
Бь сәд щари аниһа мьн,
Тө р'аст набейи мьн,
К'а чь әсәркьри тә,
Тө нәбежи р'аст жь мьнр'а,
Әзе тә ви тақе дишердъм,
К'әлпәтана һәстуге тә,
Жь дишаре нәйе вәкьрьне.
Зал го: — Деве Мазьндәрәне wõһа әз гьртъм,
Әз дамә сонде у әһде,
Го, т'ариха мьнда һа һәйә:
„Р'остәм кө быбә һ'әфт сали,
Р'екә бра бе, әз бькөжъм“.
Мьн әһдкьрийә, мьн тө р'е нәкьри:
Әһде ль мьн әсәр кьрийә,
Һьнди әз хәвр'а дьчъм,
Дәсте хwә дь р'ькева дәшаре wiда дьбинъм,
Әw қур'ин жь мьн дьчә.
Го: — һәй дәве тә бышке,
Дәма әз бумә се сали,
Тә әз вәр'е бькьрама.
Го, Р'остәм р'абу нав дишане,
Се щаран гази кьр,
К'и we бь мьнр'а бе —
Кәси шаба wi нәда.
Бежән го: — Хало, әзе тәр'а бем.
Р'остәм го: — Хал хөлам.
Тө зар'ийи, һеж тө дә'w у шәр'ан нәк'әти.

Го: — Хало, хэбэре тэ ль э'рде нак'эвэ, эзе
тэр'а бем.

Бежэн п'элэванэки сьвьк фьр'ьндэ бу.

Го, р'абун к'аре хвэ кьрын,
Нэрэке шангозэк жь хвэр'а чекьрын,
Qльхе дэвреша ль хвэ кьрын,
Р'остэм мук жь Р'эхше — Бэлэк к'ьшанд,
Дани қот'ийа хвэ, данэ р'е, чон.

Го, чон, һ'эфтйэк бь р'е чон,

Чонэ нава дэштэке,

Дитьн қэсрэк нава дэште бу,

Го, чонэ бэр қэсре каник һэбу:

Чонэ бэр кание р'уньштын.

Р'остэм го: — Бежэн, хэва мьн те,

Эзе р'азем, һэма ч'э'ве мьн гэрмбу, эзе
р'абьм.

Бежэн го: — Төе чьқаси хэв би, ч'э'ве тэ
гэрм бьн ?

Р'остэм го: — Се шэв, се р'ожан,

Бэле бэр сэре мьн р'анэби,

Т'ө э'рда нэчи.

Го, ма һ'эта һьнгоре,

Хайе қэсьре һэр һ'эфт дөв бун:

Нэр һ'эфт дөв жи һатын, чонэ қэсьре,

Го, брайе бьч'ук жь ван,

Гөм — гөм һлани, һэр'э кание аве.

Го, Бежэн чо пешийе, го:

— Нэй дөв, хале мьн we ль сэр кание
һвьстьйэ,

Тө нэчэ сэр кание,

Нэрке дэнг у сэда бэ, хале мьн һеса набэ,

Гөм — гөм бьдэ мьн, эзе чьм аве биньм,

Бьбэ һэр'э бо хвэ.

Дөв го: — Тө ви дэвреше һ'эрам бьһер'э,

Ҳатийә сәр канийа мә, р'азайә.
Дьбежә мьн жи — нәе сәр кание,
Сәр р'уе хвә бышойи,
Гӧл — р'ьһ'ана бычьни.
Хәбәрәк жь ши, йәк жь дөү,
Бежән шангозәк ль нав анийа ши да,
Дөү ль we кӧшт.
Гӧм — гӧм һълани, һатә кание.
Дөүе дьн ньһер'ин брае ван дәрәңги бу,
нәһат.
Дӧ бра же р'абун пәй һатьн.
Диса Бежән һәма сьвьк — сьвьк гӧм — гӧм
да бәр аве,
Т'жи кьр, бьр чо пешйа ван, го:
— Һәй дөүно, брае wә һатә аве,
Бь т'ьр'ани кьр, мьн леда брае wә кӧшт,
Дьле wә нәминә,
Һа, ава гӧм — гӧм жи хвәр'а бьбьн.
Хале мьн we ль сәр аве р'азайә,
Һ'шьяр нәбә.
Дөүа го: — Ве ә'щебе бьһер'ә,
Ви дәүреша брае мә жи кӧштиә,
Дьбежә мә нәйен сәр кание жи,
Го, һәрдӧ дөү гьһиштьнә Бежән.
Бежән шангозәк ль ши да, йәк ль е дьн:
Һәрдӧ брае дьн жи кӧштьн,
Вәгәр'йа сәр кание.
Ма һәрчар брае дьн,
Леньһер'и брае ван дәрәңги бун,
Р'абун һәрчар һәвр'а һатьн.
Бежән гӧм — гӧме ван шар дьн т'ьжи кьр,
Чо пешйа ван дөүа.
Го: — Дөүно, мьн брае wә кӧштиә,
Дьле wә нәминә,
Һа гӧм — гӧме wә, ава хвә бьбьн,

Нәйенә сәр кание,
 Хале мьн сәр кание р'азайә,
 Н'ьшйар нәбә.
 Го, дәма ва го;
 Нәрчар дех ль Бежән һатынә һәв, шәр'кьрын.
 Ма һ'әта се р'оже Р'остәм т'әмам бу:
 Р'остәм р'абу сәр хвә,
 Ньһер'и Бежәне харзи т'өнә.
 Гәр'йа, р'еч' дит, пәй р'еч'а вана чо.
 Ди шәр' кьрынә, Бежән йәк жь вана көштиһә,
 Р'ьһ'әт дыбьн, Бежән орт'а ванада р'уныштиһә,
 Нәрсе дора ви р'уныштынә.
 Дәма Р'остәм пеш к'әт,
 Го: — Бежән, чь шөхөле тә ван фәдира к'әтийә,
 Тө ван дыкөжи ?
 Дәма ч'ә'ве ван бь Р'остәм к'әт,
 Дәсте хвә жь Бежән к'ьшандьн,
 Н'өшум ль Р'остәм кьрын,
 Гон: — Әм әве мәзын бькөжьн,
 Е бьч'ук жь хвә т'өнә.
 Го, Дәма незики Р'остәм бун,
 Р'остәм дәсте хвә авет,
 Йәк — йәк гьрт, һәрдө ль һәвдө да,
 Вәкә лошке һежире манә һәв.
 Ма йәк, әв жи дәсте хвә авет —
 Сьнге ви гьрт, бада, авет.
 „Шаһнамә“ дыбежә һеж нһа жи — дычә.
 Р'остәм у Бежән вәгәр'йан һатын,
 Чон, гәләк чон, ль қәсыра дехе Мазьндәране
 дәрк'әтын,
 Чонә баг'че дехе Мазьндәране:
 Сәр кание р'уныштын,
 Р'остәм го: — Бежән, әва қәсыра дехе Ма-
 зьндәрәйә,

Нһа эw к'этийә хәwe,
 Әw хәwa ферьзийә,
 Нһа эw р'абә, әз бе хәw нькарым wi,
 Әзе жи бьк'эвьмә хәwa ферьзи.
 Го: — Хало, тәе чьqас бьк'эви хәwa ферьзийе ?
 Го: — Се р'ож, се шәван,
 Нәма тә жь бәр сәре мын р'анәби,
 Т'ә э'рда нәчи.
 Го, Бежән һ'әфт р'ожа бәр сәре wi р'уньшт,
 Паше го: — „Әзе р'абьм бьчьмә we қәсьре,
 К'а чь һәйә, чь т'әнинә ?“
 Го, дәма чо дәре қәсьре вәкьр,
 Леньһер'и се кәч'ьк we р'уньштнә,
 Мров нә бьхwә, нә вәхwә, т'әмаша ванкә.
 Кәч'ька готьнә Бежән: — Wәрә р'уни, нанәки
 бьхwә.
 Аве вәхwә, һәр'ә, ль дьнйәйе қәсәкә —
 Бежә, әз чомә қәсьра дewe Мазьндәране,
 Гәр'йам, мын т'ер нан харийә, ав вәхарийә,
 Әв пав жь тәр'а бәсә, һьнги тә саг'и.
 Го: — К'а дewe Мазьндәране нишани мьндьн,
 Әзе р'әһ'е wi бьстиньм.
 Готьн: — Хер гөне тә стуе тә,
 Нәр'ә, ль we мьг'ареда ньвьстийә.
 Бежән дәст аветә щангозәке хwә, чо,
 Ди we мьг'ареда ньвьстийә,
 Сәре wi ль ч'йәе Масисе данийә,
 П'ие wi ль Әләгәзе дьрежбуйә.
 Бежән щангозәк хwә һьлани,
 Нат ледана сәре wi,
 Нәwқа леда, һ'ьшйар нәбу.
 Чо ль щәм жьна wi, го: — Кәч'о, һ'ьшйар
 набә,
 Бежьнә мын, к'а чава кьм, һ'ьшйар бьбә ?
 Го: — һәр'ә гисьне к'отане we ль we,

Дайнэ к'уре, соркэ, дайнэ кэпе ви, we
h'ышйарбэ.

Го, Бежэн чо, к'уредэ гисьне к'отане соркър,
Дани нав кэпе ви.

Щар ди h'ышйар нэбу.

Деве Мазьндэране хwэ эхьстэ сэр мьле дьн.

Го: — Кэч'ыно, wa шыне мын спьh'ида,

Кеч'е эз гэстъм, эз иро нэр'эh'этым.

Жьна ви чо сэр сери, го:

— Р'абэ, п'элэванэк hatийэ — we тэ бькөжэ.

Го, дэма деве Мазьндэране р'абу,

Бежэн бэр һолма дэве ви жь дери дэрбаз бу.

Эw һарсе жьньк р'абун,

Бежэн данинэ бьн льh'еф — дошэкан.

Чьqас льh'еф — дошэк һэбун,

Лекърьн, вэшартын.

Деве Мазьндэране го: —

— Эw п'элэван к'өва чо ?

Гон: — П'элэван дэрк'эт, чо дэрва.

Эва дэрк'эт, чо пэй гэр'иа,

Бежэн нэдит. Чо сэр кание,

Дит we ферьзэк сэр кание ньвьстийэ.

Дев сава хwэ же гьрт,

Го: Хwэде занэ, эзе дэрбэке ль ви зэлами
дэм.

Бь дэрбэке нэк'эвэ, эwe h'ышйарбэ, р'абэ

Эди эз бь ви нькаръм.

Го, Р'остэм бьн дарэ ч'наре р'азабу,

Эw ч'нар wэкэ дьнйаке мэзын бу,

Го, ч'ьqэкэ дарэ ч'наре hatбу сэр Р'остэм -

Wэкэ бажарэки бу.

Деве Мазьндэране го:

„Эзе р'абъм ви ч'ьqi бьшкенъм,

Эзе жи хwэ гэл бавемэ сэр,

Эзе сэрбьм, н'эта бена ви те бьр'ине".
 Го, дэма даре ч'наре да шкенандьн,
 Хвэ ль сэр бэрда, сэр Р'остэм к'эт:
 Р'остэм б'д'остэке чо э'рде.
 Бежэн жи р'абу к'этэ нав вап жьнькан,
 Жь хвэр'а дьлэйзэ, н'энэка дькэ,
 Го, хале ви к'этэ бира ви,
 Го: — Эw дeш чойэ сэр хале мьн,
 We хале мьн бьк'ожэ,
 Нэрке хале мьн бьк'ожэ,
 Эзе де к'ова хлазбьм жь дэсте ви ?
 Бежэн шангозе хвэ дани,
 Сэр мьле хвэ, чо сэр кани.
 Ди хале ви we ль мьр'нейэ.
 Бежэн жи дьчэ, нэр чар шангозе хвэ нав
 ч'э'ве дeшe Мазьндэране дьдэ.
 Дэма дэсте хвэ даветэ Бежэн,
 Бежэн дьр'эвэ,
 Го, дэма шар льн Бежэн нат,
 Шангозэкэ дьн ль кэпе ви соти да,
 Дьле ви шэшьти:
 Р'абу, сэкьни, бэрда пэй Бежэн.
 Го, ч'ьдэка ч'нара сэр Р'остэм сьвьк бу,
 Р'остэм дэст авет ч'наре, сэр хвэ авет,
 Р'абу, кьрэ гази дeшe Мазьндэране,
 Го: — Эз Р'остэмьм, т'е к'ова дэсте мьн
 хлазби ?
 Го, дэма wa го, wэкэ панздэ х'ондк'ари
 Жь тьрса дeшe Мазьндэране кем бу.
 Нэрд'о ферьз бэрйэк в'эһатын,
 Нэрд'о ферьз, п'элэwan чонэ бьн ч'энге нэвр'а,
 Го, дeшe Мазьндэране Р'остэм дьбэ сэрe
 мэйдане,
 Р'остэм ви дьбэ бьне мэйдане,

Ә'рд бәр п'ие вана дықалышә,
Дьбә нәвала гәләк к'ур,
Ә'рд бәр хуна ван дьбә һ'әр'и:
Се р'ож, се шәва манә бәр һәв,
Нә Р'остәм ч'ар ши кър, нә әви ч'ар Р'остәм
кър.

Пьшти се р'ожан, Р'остәм қәвата хвә шьванд,
Сәр сәре хвә һълани,
Деве Мазьндәрәне, әв әждәһәе ә'рд у ә'зма-
нан ль ә'рдеда.

К'ер бәр хвә дәрани,
Аветә стө жекър.
Р'остәм, Бежән р'абун чонә қәсыра деве
Мазьндәрәне.

Р'остәм го: — Бежән.

Бежән го: — Чийә ?

Го: — Әзе бык'эвъм хәва ферьзи,
Әв һәрсе жьн деве Мазьндәрәне бы хөрти
анинә,

Ван быбә һәр'ә т'әслими хайе ванкә,
Н'әта се р'ожан, әзе жи т'ер быньвъм (р'азем),
Вәгәр'ә вәрә, әме бычьнә мал.

Бежән пьрскър жь ван жьнькан, го:

— Нун кәч'е к'енә ?

Йәк го: — Әз кәч'а Сәлмийане Сьндимә.

Йәк жи го: — Әз кәч'а п'ашае Брсайемә.

Йа ди го: — Әз кәч'а п'ашаие Әнк'аемә.

Нәр шарн Бежән кәч'ыкәк һълани, чо т'әсли-
ми хайе ван кър, һат.

Н'әта се р'оже ши т'әмам бун,

Нәрсе кәч'ан быр, чо,

Т'әслими хайе ван кър, һат.

Н'әта е думайи Бежән һат,

Р'остәм жи һ'ышйар бу жь хәве.

Го: — Бежэн, тō ль дыйайе гэр'йайи,

Тэ чь бажарэки хвэш ди ?

Бежэ эм бычн ви бажари,

Р'эһ'этбьн, паше эм бычнэ мал.

Го: — Хало, т'ō бажар жь бажаре Бэрхе
хвэштър т'ōнэ ль дыйайе.

Го, р'абун бэре хвэ данэ бажара Бэрхе, чон.

Чонэ гьништн бажаре Бэрхе,

Сэр дэргэ сэкьнин,

Бежэн дэрбази бажер бу,

Эз нэ, „Шаннамэ“ дьбе дэргэ р'е нэдэ,

Эди Р'остэм дэргэһи дэрбаз нэбу нав бажер.

Го: — Бежэн, һэр'э ньк п'адшае бажер,

Һостан р'екэ, дэри дэргэ р'акьн,

Wэки эз дэрбазбьм — бажер.

Эван жи Сэлмане Сьнди һатийэ сэр бажаре
ван.

Хэрше гран дьхвэзэ — нькарын хэрш бьдн.

Шин — гри к'этийэ бажаре ван,

Нькарын хэрше ви бьдн.

Бежэн чо ль ньк п'адше,

Го: — Хале мьн we ль сэр дэргэһ,

Дэри дэрбаз набэ, дэри р'е надэ,

Һостан р'екэ дэри дэргэһ р'акьн,

Wэки хале мьн дэрбази бажербэ.

Го: — Һэр'э weда, дэвреше к'оти,

Жь хвэ к'ефа тэ, к'ефа шийэ.

Бежэн һат, го Р'остэм.

Р'остэм го: — Һэр'э ч'энгле п'адша у wэзир
бьгьрэ

Һэрдба бьк'ьшинэ, бинэ ньк мьн.

Го, Бежэн чо, дэсте хвэ авет ч'энгьле п'ад-
ше, wэзир,

К'ьшанд ани һ'эта дэргэһ.

Го, дэма ч'э'ве ви ль Р'остэм к'эт,

Го, шэрм кър, хвэ да паш.
 Го: — П'адшаһьм, шэрм нэкэ,
 Ностэм бинэ, дэри дэргәһи р'акэ,
 Вэки эз дэрбази бажербьм.
 Го, дэма һатьн дэргәһи р'акьрын,
 Р'остэм дэрбази бажер бу,
 Қэст мьле хвэ гоше диwара дьхэ,
 Гоше диwара дьһ'эрьфанд.
 Дэрбаз бун,чон.
 Р'абун ль диwана п'адше,
 Го: — П'адшаһьм, әw чь қир'инэ, чь хьртолә—
 Ль бажаре Бэрхеда ?
 Го: — Сэлмане Сьнди һатийә,
 Хәрщәки гран жь мә дьхазә,
 Әм нәшен бьдьн.
 Р'остэм го: — Хөдане шәв у р'ожан,
 Һун п'эрәки бьдьн, Һун жь дәсте мә хлаз
 набьн.
 Эди жь тьрса Р'остэм нә хәрще wн бэрәв
 кьрын,
 Нә дьwерьн бьчьн һиви жь Сэлмане Сьнди
 бькьн.
 Го, Р'остэм диса к'әтә хәwа ферьайя, р'аза,
 Го, се р'ожан бажаре Бәрхе —
 Қәс нәчуйә щәм Сэлмане Сьнди.
 Го, Сэлмане Сьнди го: — Хwәде занә
 Бажаре Бәрхе бәр мә асе буйә.
 Го, се п'әләwане Сэлмани Сьнди һәбун.
 Иәк — Шәнге Т'уз,
 Йәк — Мәнге Т'уз,
 Йәк — П'әнге Т'уз.
 Го, р'абу Шәнге Т'уз р'екьр, чо бажаре
 Бәрхе.
 Го: — Һәрчи п'әләwан һәйә бажаре Бәрхе,
 Бла бе шәр'е мьн.

Т'о кэс т'онэбу бычойа шэр'е Шэнге Т'уз.
Бежэн р'абу чо ль п'адше, го:
— П'адшаһым, дэварэки (һәсп) бьдэ мьн,
Вэки эз бычмэ шэр'е ви.
Го, дэварэк да Бежэн,
Бежэн чо шэр'е Шэнге Т'уз.
Го, һ'эта нивро шэр' кьрын,
Нивро леда Шэнге Т'уз кöшт.
Бажаре Бэрхе льбен:
— Вэллэһ дэвреше мэзын т'онэ,
Һэкэр тыштэки бькэ,
Дэвреше бьч'уке бькэ.
Го, се р'ожан Бежэн чо шэр',
Һәрсе п'элэwane Сэлмане Сьнди кöшт.
Го, р'ожтыра ди Сэлмане Сьнди һатэ мөйдане.
Дэма Бежэн чо пеш
Сэлмане Сьнди лэп авет,
Бежэн һәспвэ гьрт, р'акьр, бьр мала хwэ.
Дэма гьрт, бьр,
Кэч'а ви ч'э'в к'эт, наскьр, кö Бежэнэ,
Го, „Хwэде занэ, эз т'эйбирэке нэкьм,
Бабе мьне Бежэн бькөжэ“.
Чо пешйа бабе хwэ, го:
— Бабо, эви п'элэwани се п'элэwane тэ кöшт,
Ви п'элэwани бьдэ мьн эз бьбьм
Се һэйван шэза бьдьмэ р'өһ'е ви:
Паше бэ бькөжэ.
Жь бабе хwэ стэнд:
Бежэн бьр мала хwэ,
Бежэнр'а да харьн, вэхарьн, к'еф кьрын.
Дэма Сэлмане Сьнди Бежэн гьрт, бьр,
Диса шин — гьри к'этэ бажаре Бэрхе.
Р'остэм һ'ышйар бу, го: — Эв чь буйэ ?
Го: — Малһэдьми, тö һати ньвьсти,

Сэлмане Сьнди нэвале тэ гьрт, бьр.
Р'остэм р'абу муйе Р'эхши Бэлэк да агьр,
Дьбен — Р'эхше Бэлэк ль т'эвлела п'еколкьр.
Го, Зал го: — Р'абын Р'эхше Бэлэк биньн,
Зин р'эхт лекьн,
Гөрс — к'элбэнда ши гьредьн, бла бычэ,
Гамеше неч тэнги к'этиэ, нэр'э быгиже.
Го, р'абун зине Ә'йнт'абе ле шдандьн,
Гөрс у к'элбэнд ле гьредан,
Шире ферьзие дь қәрп'узеда да к'ьшандьн,
Р'эхше — Бэлэк — Гэй бәрдан, р'е дан,
Го, чо гьништэ ч'йайе Әлэгазе.
Го, р'йа ши дь Масиср'а дәрбаз буйэ.
Р'эхше Бэлэк го, жь хвәр'а го:
„Әз н'эта ве дәште бычъмә Масисе,
Әзе дәрэнги бьм.
Әзе хвә жь льна бамвмә Масис,
Вәки зу быгьнижьме“.
Дәма хвә авет, шлфа гөрс қәтиа,
Дәште к'эт.
Жь we вәгәр'йа һат:
Дәве хвә аветә гөрс һьлани, чо.
Го, Р'остэм н'эта све жь тьрса, хәва ши
нәһат,

Дьчо сәр дәргәһ, дьһат.
Го, бәре све бу —
Р'ежнәк (дәнге зрав) да гөһе ши,
Го: — Хвәде аләмә һәспе мьн нәһат,
Сэлмане Сьндийә һатә шәр'е мьн, әзе чава
кьм ?

Дәма һат незкайи ле кьр,
Дит Р'эхше — Бэлэк бу.
Чо сәре Р'эхше — Бэлэк пач' кьр,
Леньһер'и һәләхәкә шлфе гөрге ши қәтиабу,

Готә п'адша, го: — хостан биһын, бла шлфа—
(шлфа) гөрзе мьн чекьн.
Ностә һатьн шлфа гөрзе ви чекьрын.
Го. дәма Бежән гьртын, Р'остәм бьһист,
Чьл хөндк'ари һ'өндөр'е Р'остәм
Жь тьрсан же кем бубу.
Го, Р'остәм р'абу Р'эхше Бәләк ани,
Т'имарәкә п'әләвани даје,
Зине Ә'һнт'абә сәр мьлан хьр'ьканд,
Тәнг у бәне ви шьданд,
Дәсте хвә авет ч'әнгьле гөрзе гран гьрт,
Шир у мәрт'ал аветә мьле хвә:
Льнге хвә дани р'ьк'еве,
Сәр зине сьһ'әте р'уһьшт,
Чо шәр'е Сәлмане Сьнди.
Бу шәр'е ферьз п'әләванан.
Го: гисьне к'отане сәр сәре һәв соркьрын,
Агьре мәншәнәқийе сәр сәре һәвдө һежандьн,
Жь әрде хәте к'отане —
Бәр п'е һәспе ван вәдьбу.
Го, се р'ож, се шәван манә п'есири һәв,
Нә ви ч'ар жь ви бьр, нә ви ч'ар жь ви бьр.
Го, дәма Сәлмане Сьнди чо мал,
Готә кәч'а хвә:
— Әв п'әләване пеш мьн к'әти,
Мьн т'ө т'әйбир ле нәкьр,
Әв п'әләване мьн гьрт ани,
Сбе бинә сәр бане кәле —
Qәт — қәткә бавежә,
Вәки Р'остәм бьбинә һ'өһьре ви кембә,
Вәки әз ч'ар жекәм.
Го, дәма сбе Р'остәм чо шәр',
Сәлмане Сьнди ле кьрә гази,

Го: — Р'остәм, хwәде занә, иро р'ожа тәйә,
Әw сәре тә ч'йае Qафе жи һәр'ә,
Жь мьн хлаз набә.
Сәре хwә р'акә, дьнйае т'әмашәкә,
Сөбә се зәлам нәбежьн —
Сәлмане Сьнди бебәхт бу.
Нәһшт Р'остәм дьнйа т'әмашәкьра, кöшт.
Wa го, wәки Р'остәм бьнер'и,
Qәтед Бежән бьбинә, кö жь бане кәле бавен,
Qәwата wi кембә.
Кәч'а wi Бежән бьр чо сәр бане кәле,
Мьле һәв гьртьн, мәшухк дькән,
Сәр бани ви али, йәк wi али.
Мьле һәвдö гьртьн — дьчьн, тен,
К'әйфхwәши дькьн.
Дәма Р'остәм сәре хwә һьлани,
Ди Бежән саг'ә, бь кәч'а шир'а
Сәр бане кәле к'әйф дькә:
Саг'и Бежән ди.
Әз нә, „Шәһнамә“ дьбе,
Чьл хөндк'ари qәwата Р'остәм зедә бу,
Р'остәм ль Сәлмане Сьнди кьрә гази:
Го: — Сәлмане Сьнди, тö бьнһер'ә дьнйае,
Иро эзе тә бькөжьм,
Щане тә щә'ньме р'екьм.
Го, дәма wa го,
Сәлмане Сьнди ль бане кәле ньһер'и —
Кö кәч'а wi, Бежән сәр сәре бане кәле
К'ейф дькьн, бист хөндк'ари qәwата wi кембу,
Бәре хwә жь Р'остәм вәгәр'анд,
Бәре хwә да кәч'а хwә, чо.
Го, дәма әw чо,
Р'остәм жь пыштва чо,
Р'абу сәр р'ькева хwә,

Гӧрзе хвэ һълани,
Wэкэ спиндарэки бльнд кър:
Жорда к'эле Сэлмани Сьнди да,
Кӧшт, щане ви щэ'ньме т'эслим кър.
Го, дэма Сэлмане Сьнди кӧшт,
Бажаре Бэрхе бэзин т'алане ван.
Р'остэм го бажаре Бэрхин, го:
— Нэрчи т'алане ви, йа мьн,
Нэрчи аха ви т'эслиминэ.
Го, р'абу, чьқа т'алане Сэлмане Сьнди һэбу,
Һълани, кэч'а wir'а ани, hat.
Гьһиштэ қэсьра десе Мазьндэране —
Чьқас т'алане ви жи һэбу —
Һълани, ани hat.
Гьһиштэ қэсьра ван һэр һ'эфт дewan:
Чь т'алане ван жи һэбу —
Н'эму бар кър,
Кър'э к'арван
Ани hat, чо ль эйвана Забьле.
К'ӧта бу, чо.

12. Р'ОСТӘМЕ ЗАЛ У БӨРЗОЕ КӨР'Е ВИ

Р'остәм һәбу көр'е Зал бу, Зал көр'е Ал бу, Гело, Гево, Гөһдәрди Пир, Т'уси Нәзәр, Әйлаз, Әйвәз, Қәйк, Пәйк — әв п'әләwane ви бун.

Зале го: — Гөһдәрди Пир, мқати Р'остәм бын, дьжмьне Р'остәм һәнә. Дьжмьне Р'остәм бса һәнә, wәки Р'остәм жь мала мьн дәрк'әвә, дьжмьне wәе к'ок'а wә бинә.

Р'ожәке Гөһдәрди Пир, әв у Р'остәм дькьнә шәр'. Р'остәм го:

— Гөһдәрди Пир, го, эзе р'авьм тә ль диwерхьм, тәе пева бьви сивах бьсәкьни, бьви щьл бьсәкьни, эзе тә бьчәлқиньм.

Гөһдәрди Пир го: — Р'остәми Зал, эзе гөрзәки бьдьмә нав ч'ә'ве тә, тәхьм, тә һ'әфт тәвәке әрде һәр'и харе, тә батмиш бькьм.

Р'остәм ақьл бу, р'абу да фкьра хwә: „Әз Гөһдәрди Пир бькөжьм, хәлqе мә бьк'әнә...“. Р'остәм жь бәр р'абу. Хәйди жь мал дәрк'әт, чу шәһәре Зәйнк'әри к'әфьр.

Зәйнк'әри к'әфьр дьжмьне баве ви бу, әви гази п'әләwane хwә кьр.

Го: — Гәли п'әләwana, го, һун заньн дьжмьне мә жь мала хwә хәйдийә, лазьмә кь, қизәкә мьн һәйә, наве we Зәйнәвә, эзе бьдьмә Р'остәм, жер'а бьвә жьн. Wәхтәке көр'әке жер'а бьвә, жь қиза мьн. Һәрге

көр'е ви мэзын бу, эме ижа жь мала хwэ дэрхьн. Көр'е ви гьништ, бу п'элэван, мэзын бу — шэр'е ма ван һавэ, эзе ижа көр'е ви бэри вандьм, к'ок'а вана бьцэлинэ.

Ижа wэхтэке ава шэхэре Зале жь шэхэре Зэйнк'эри к'афьр дьһат. Чун ава шэхэре Зале бьр'ин. Зэйнк'эри к'афьр, п'элэване ви сэр бьр'ин. Щав данэ Зале, го: — Ава шэхэре тэ бьр'инэ.

Го: — Гөһдэрди Пир, тöйн ээ'фи цочахи, һэр'э п'элэванар'а шэр' бькэ, ава шэхэре ма бе.

Зэйнк'эри к'афьр бэри Р'остэм да, жь мала хwэ да дэрхьстьне.

Көр'эки Р'остэм, наве ви Бөрзо, хwэ жи нэвие Зэйнк'эри к'афьр һэбу. Бөрзо бьнп'ийа диwana Зэйнк'эри к'афьр сэкьни бу. П'элэвана шав данэ Зэйнк'эри к'афьр: „Жь мала Зале ава шэхэре тэ бьр'ин“.

Бөрзо го: — Чава, калько, чава цочахьн, ава шэхэре тэ бьр'ин, цэ п'элэване тэ т'өнэньн ? Калько, эзе һэр'ым. Жь хwэр'а мэр'экэ чьл п'ути, мэр'эке чекьм, жь хwэр'а бьдьм гьредан. Све эзе һэр'ым сэр аве, аве бьдьм бэрдан, биньм шэхэр.

Зэйнэв дйа Бөрзо бу, циза Зэйнк'эри к'афьр бу. Нэвие Зале чу ль сэр аве, ава шэхэр бэр бь шэхэре Зэйнк'эри к'афьр бэрда. Дйа Бөрзо ль бэр көр'е хwэ сэкьни, го:

— Бөрзо, эз бь цөрба, шур калане хwэ набьр'э.

Бөрзо жер'а го: — Чава, Зэйнэв, шур калане хwэ набьр'э ?

— Лэмак набьр'э, Р'остэм баве тэйэ, Зале кальке тэйэ, те һэр'и те бь ванар'а шэр' бьки. Эw апе тэнэ. Гөһдэрди Пир апе тэйэ, Бэдьһ' Щэмал апе тэйэ, диса бре Р'остэмэ, гэрэке тө нэчи. Төе һэр'и апе хwэ бькөжи.

Бөрзо гот: — Дае, го, эзе һэр'ым, апе хwэ бьщер'биньм, чька п'элэванийа ван чаванэ ?

Гöндэр ди Пир гһиштэ Бöрзо, жер'а да хэбэра.

Го: — Апо, мэкэ.

Гöндэрди Пир гөрзэк авитэ Бöрзо. Бöрзо р'абу сэр пышта һэспе, эw гьрт, да бэр хwэ, дани э'рде. Пэйр'а Әйваз һат — бре Гöндэрди Пирэ. Бöрзо эw жи гьрт. Зэйнэв ль бэр Бöрзо сэкһни, го:

— Бöрзо, Зэйнк'эри к'афьр we апе тэ бькöжэ, гэрэк тö щаве бьди Зэйнк'эри к'афьр: „Гьртик эз дь-гьрм, дэнгмиш нэви. Эw гьртие, кö тö дэнгмиш бьви, эз к'ок'а тэ у п'элэwana эзе бьқэлиньм“.

Зэйнк'эри к'афьр щав да п'элэwane хwэ, го:

— Куч'ьке хайе хwэ нас кьр, öса нас кьр, эз һэ-мэ, эз кöр'е Р'остэмьм.

Бöрзо го: — Һ'эта һна Зэйнк'эри к'афьр дьгот, тö кöр'е мьни, мьп һьзанбу эз кöр'е Р'остэмьм. Эw мабу, мьн к'ока апе хwэ, п'элэwane апе хwэ т'эмам бьқэланда.

Бöрзо вэгэр'йа ль сэр Зэйнк'эри к'афьр, го:

— Һ'эта нака тэ чьма нэгот, тö кöр'е Р'остэми, тэ дьгот, тö кöр'е мьни ?

Бöрзо р'абу, апе хwэ да бэрдане. Эw апе хwэва ль п'элэwane шөһэре Зэйнк'эри к'афьр хьстьн, ниве п'элэwane ши к'öта кьр. Зэйнэв ль бэр сэкһни, го:

— Эз бь қöрбана тэ, жь бона хатьре мьн, баве мьн — Зэйнк'эри к'афьр, гэрэке тö баве мьн бьбахшини, һэкöжи.

Го: — Wэки öсанэ, мьн баве тэ бахьшанд.

Р'остэм хэйди бу, һатьбу шөһэре Анае, нэчубу мале, жь бона Гöндэрди Пир нэчубу мала хwэ. Чу шөһэре Анае, щэм Лоши Зальм.

Бöрзо го: — Апо, — жь Гöндэрди Пирр'а гот, — эм чава баве хwэ бьвиньн ?

Го: — Баве тэ чуйэ шөһэре Анае. Тö зани эм чава бькьн ? Эме вра дэве ч'эме ава Р'эш, эме хравие бькьн, мэрийа қьр' бькьн. Щаве бьгһижэ Лоши Зальм —

шәһәре Анаеда. Уе бежә: „Чь буйә?“ Уе бежын:
„Щәрд дәрк'әтийә“. Р'остәме хвә бьдә пешйа ван, уе
бе сәр щәрде дә'уе. Ль уедәре тō у Р'остәме шәр'
бькын. Әзе уи чахи баве тә, әзе нишани тәдъм, тō
баве хвә нас бьки. Мә нас кьр, әме бежыне:

— Лоши Зальм, һ'әта һна баве мьн хәйди бу, чь-
ма әу мала тә храв бу, тә дō мәри бьдана пешйа
Р'остәм, тә банийа т'әслими Зале бькьра: „Зале, һ'әта
нака Р'остәм щәм мьн бу, ч'ә'ве тә р'онайи, диса Р'ос-
тәме тә саг' у сламәт“.

Бөрзо баве хвә нас кьр, го:

— Апо, — апе уи Гōһдәрде Пир, го, зани, го, әз
иро баве хвә бьщәр'биньм, уә зә'ф сальхе баве
мьн дьда, дьгот: „Зә'ф п'әләванәки қочахә“.

Әуи Р'остәмва шәр' кьрын. Гөрзәк гөрза авитә
Р'остәм, һ'әсауе чауа мәрвь к'әлпәтане баве драп —
нава гошт жь дәве мервь дәрхә, өса гөрзе уи жь
Р'остәм гьрт.

Р'остәм гөрзе хвә авитә Бөрзо, һ'әсауе зар'оке,
чауа кō зар'әк севәке баве диуарәкихә. Бөрзо го:

— Баво, әз кōр'е тәмә, әз жь бона тә һатьмә. Тō
һати щәм Лоши Зальм. Шькьр мьн тō дити. Гәрәке
т'әщира мьн бьбахшини мьн, чауа кō тō баве мьн,
мьн гөрзәк ль тә хьст, мьн тō щәр'ьбанди.

Қир'ина Р'остәм, к'усти — мә'стийа сәре хвә жь
бә'ра дәрхьст. П'әләванәки өса қочах бу.

Жь уе шунда Р'остәм бь Бөрзо у Гōһдәрди Пир-
ва т'әваи вәгәр'йа, һатә мала хвә.

13. Ч'ЪQE P'OCТӘM У БРЗОЕ КӨP'E WI

Р'остәм вәхтәке т'әне бу:
Ль аха ви шәр' т'өнәбу:
Т'эг'дир дьбу дьняе бьгәр'ә.
Щарәке т'эг'дир бу,
Чо бажаре Чин у Мачине гәр'йа,
Чо ль ода п'адше.
Чо һ'әфтеки ль диwana п'адше:
П'адша дә'н харьна ви дьда,
Дьма ль we.
Го: — Р'остәм, р'ожәке р'абу сәр бан сәкьни,
Го, теньһер'и чьл п'әләван,
Һәрәк пыштәк харьн, р'ун, савар,
Пьшткьрьбун, дьчонә ч'йе.
Го, Р'остәм к'әтә пәй ван, чо.
Чо, сәрда, we мг'арәкеда чьл дөв,
Сәре мг'аренә, р'уньштьнә ль we:
Нане хвә дьхөн, мәйе вәдьхөн.
Го: „Һәй дөвно, т'асәк мәйе жи бьдьнә мьн,
Р'едарьм, дөве мьн зьһа бу,
Wәки эз вәхөм“.
Mәзьне ван го: — Т'асәке бьдьне вәхвә,
бла бьчә.
Т'асәк дане, вәхар,
Го: — Wәлләһ, дөве мьн шьл нәбу.
Го: — Ви гөм — гөми бьдьн,

Бьдын, дэве хвэ бьдьме,
 Дэве хвэ шьлкьм, дэмэбэ.
 Чэнд дewan го: — Эм надьне.
 Деве мэзын го: — Дэне, р'ешийэ,
 Бла дэве хвэ шьлкэ, дайнэ.
 Го, дэма гөм — гөм данэ дэсте Р'остэм,
 Р'остэм да дэве хвэ,
 Зу вэкр, вэхар.
 Эв һэр чьл деве п'адша хвэйдькр,
 Жь тьрса Р'остэм, кō Р'остэм бе шэр'е ви,
 Һэр'ьнэ пеш Р'остэм шэр'кьн.
 Кэч'а п'адше р'екьрьбу ль ван дewan,
 Го — дewan, к'и т'аса мэйе вэхар,
 Кэч'а п'адше беһн дькр, дьда е ди,
 Кэч'а п'адше зани, кō п'элэванэ,
 Го: — П'элэванэ, э'фйатбэ.
 Го, дewan ныйэта хвэ кьрын,
 Р'абун Р'остэм бькōштана,
 Го, Р'осстэм эди нэсэкьни,
 Дэст да гөм — гөм,
 Һэр гөм — гөм дева хьст,
 Һэр чьл жи кōшт.
 Кэч'а п'адше һат ньк бабе, готэ бабе хвэ:
 — Дэвреше тэ хайдкьри,
 Һэр чьл деве тэ кōштын.
 Го, п'адша шанд, дэвреш ани,
 Го: — Һэй дэвреш баба, эв чьл деве мьн
хвэй дькр,
 Т'ариха мьн һэйэ, Р'остэме сэр мьнва бе,
 Мьне бэрда п'еси́ра Р'остэм.
 Го: — П'адшаһьм, эзе льһа бьм
 Р'оже сьнйэк савар бьдэ мьн,
 Һэма к'энге Р'остэм һат,
 Мьн бэрдэ п'еси́ра Р'остэм.

П'адша го: — Qема мьн ль тә нае,
Wэрә дәсте мьн, эзе кәч'а хwә дәмә тә,
Tө нәчи.

Го, чу дәсте п'адше, кәч'а п'адше стәнд:
Чар һәйван (һив) ма ль we.

Р'остәм пе һ'ьсйа жьна ви бь һ'әмлә бу,
Го, р'ойәк эваре го кәч'а п'адше го:
Го: — Һәй жьне, Р'остәм эз бь хwәмә,
Бежә бабе хwә, бла нәтьрсә,
Эзе we дьчъмә мала хwә.

Готә жьньке: — На жь тәр'а базбәндәк,
Нәкәр жь тәр'а кәр'әк бу,
Гьредә мьл бра бетә әйwana Забыле,
Ньк мьн, һәрке кәч'ык бу, бьфрошьн,
Һьнги һун саг'ьн, бьхөп, вәхөн — хлас набә.

Го, Р'остәм р'абу чо,
П'адша сбе р'абу, ди Р'остәм т'өнә,
Го кәч'а хwә: — К'а мере тә к'ода чуйә ?
Го: — П'адшаһьм, мере мьн Р'остәме кәр'е
Зал бу,

Го, бежә п'адша, бла т'ө фкара нәкә,
Эзе we чомә мала хwә.

Го, ма нәһ мәһ, нәһ р'ож т'әмам бу,
Кәч'а п'адшер'а кәр'әк бу,
Наве ви данинә Брзо.

Го, кәр'е п'әләwana бу,
Р'ож бь р'ож мэзьн дьбу.

Го, ма сала ви т'әмам бу,

Дьчу дәст даветә даре спиндаран,

Дьтәwand,

Зар'ө дьчун ль сәр бо хwә же дар бьрьн,

Бәрда, зар'ө бь дарва бьнд дьбун,

Бәләв дькьрьн зар'ө, дур дьзәльқандә әрде,

К'ижан дькөштьн, к'ижан дәст — п'е сәдәт

дькьрьн.

Бабе ван һәршар дьчон ньк бапире ви
шк'ят.

Ма р'ожәке, диса ва кьри:

Зар'е пиркәке нав ванда кӧшт:

Пире жь вева һат, нав сәре хвә да,

Го: — Севиe һ'әрам, кәс иьзанә —

К'а кӧр'е к'ижан дәврешийә ?

Кӧр'е к'ижан гаванийә,

Зар'е мә һ'әму қәланд.

Го, Брзо жи фә'м бьбу,

Мә'де хвә кьр, чо мал,

Готә дйа хвә, го: — Даде, к'а бабе мьн ?

Го: — Әва п'адша бабе тәйә,

Әз жи дйа тәмә.

Брзо го, го: — П'адша бабе тәйә,

Хо бабе мьн жи нинә ?

Го, эдн дйа ви кьр — нәкьр,

П'еси́ра хвә же хлаз нәкьр.

Го: — Әзе бьчъмә ньк бабе хвә.

Го, дйа ви жи р'абу, базбәнд греда,

Греда мьле ви, дйа ви жи р'абу пер'а чо.

Го, чон, эди р'е шаш кьр,

Нә чонә әйвана Забьле,

Чонә әйвана К'әнге нав нәйаре Р'остәм.

Го, һәмане Вәйси хвәйи т'әрихбу,

Һат, р'асти ван һат, го: — Тӧ жьна к'ейи ?

Һуне к'ӧва бьчьн ?

Го: — Ә жьна Р'остәмьм,

Әв жи кӧр'е Р'остәм — Брзоіә,

Әм дьчьиә әйвана Забьле,

Ба Р'остәм.

Һәман готе: — П'адшае мә нәйаре Р'остәмә,

Дәма бьбинә, һуне бьчьн ба Р'остәм,

Ве вә бькӧжә.

Нна п'адшае р'екэ вэ бьбэ,
Ве бежэ — Р'остэм эзьм,
Нун жи бежын — т'ойи, т'о.
Го, һэмане Вэйси р'абу чо нык п'адше,
Го:— П'адшаһьм, жына Р'остэм, к'ор'е Р'ос-
тэм,

Шаш бунэ, һатьнэ льһа.
Биньн эм хвэйкын —
Бэрдьнэ п'еси́ра Р'остэм.
Го, шандьн, анин, ва гот:
Дйа к'ор' жи тьрса нэшербу т'о бькьра:
Се — чар сала Брзо сэр гошт у брынше ви
хвэйкьрын,

Го, ма дэма мэзын бу Брзо,
Р'абун Т'ураһиан эскэр щэм кьрын,
Брзо р'акьрын, чонэ сэр Р'остэм шэр'.
Го, Р'остэм жи т'эвдил буйэ,
Го ль дьһи́ае дьгэр'э,
Го, п'элэwane Р'остэм йэк — йэк һатьнэ шэр'е
Брзо.

Го, к'и дьһат, сәһ'этәке бэр нэдьсәкьни:
Брзо саг' дьгьрт, дьбрь.
Го, чьqас п'элэwane Р'остэм һэбу,
Брзо йэк — йэк гьрт, бьр,
Бьр эхьстэ дь һэлэг'ка зьнщиле,
Го, Әлфәсйаб го: — Брзо,
Ван п'элэwanан т'о дьгьри тини, бьк'ожэ.
Брзо го: — Нэ, чьqа п'элэwane ван һэйэ,
Әзе бьчьрьм, һ'эму бь һэвр'а бьк'ожьм.
Па, нэ гьрти һесире Брзо бун,
К'ефа Брзо бу, һәqе т'о кәси т'онэбу,
Бьготана: — Ила т'о бьк'ожэ.
Шәрте п'элэwanанэ,
Һәр кәс дь һәqе хвәда.
Го, эди п'элэwan дь аха Иранеда нәма:

Н'эму гьрт, ани гьреда,
Эхьстэ ль нэлэг'ка зьнциле.
Го, бабе Р'остэм, Зал,
Чо, го: — Нэби, нэби, эв п'элэван
Тьштэк жь Р'остэмэ.
Го, дэма чо, Брзо гази кьр,
— Нэй бапир, п'элэван ль аха вэ нэбу,
Тө бь калйа хвэ нати шэр'е мьн ?
Го: — Эз нэһатьмэ шэр'е тэ,
Эз һатьмэ пьрсэке жь тэ бькьм.
Го: — Дэ бежэ, тө көр'е к'ейи ?
Брзо го: — Бира мьн нае,
Бьсэкьнэ, эз бьчьм пьрса дйа хвэ бькэм, бем.
Го, чо жь дйа хвэ пьрси,
Го, дйа ви го: — Көр'е мьн, тө көр'е Р'остэме
Залейи,

Го, дэма һатэ ль we, го:
— Бапир, эз көр'е Р'остэмьм.
Зал хвэ жь пышт һэспе аветэ хар, һат.
Го: — Төе чь бьки ?
Го: — Тө нэвие мьни, эзе бемэ сэре тэ,
Эз Зал бабе Р'остэмьм.
Брзо ль we дэме агаһ бу, сэрвэхт бу,
Сэр хвэва һат, го: — Бапир, вэки вайэ,
Тө нһа нэе сэре мьн,
Тө нһа бейи сэре мьн
Шөхдле we э'йанбэ,
Эвқас п'элэване бабе хвэ мьн гьрт,
Н'эта эз бьчьм, н'эму we бькөжьн,
Һэспе хвэ сйарбэ, эз тө жь қэста шэр'кьн,
Н'этани эваре, эзе һэр'ьмэ мал,
П'элэване хвэ бэрдьм,
Эм бен бьгьһижьнэ тэ.
Го, шэр'е хвэ кьрьн н'эта эваре:
Эваре Зал вэгэр'йа чо мал,

Брзо һатә ньк Әлфәсйаб,
Әлфәсйаб го: — Әв чь п'әләван бу,
Һ'әта эваре тә шәр'е ви кьр,
Тә т'ө мәщәл же нәкьр?
Го: — П'әләванәки хөрт бу,
Мьн т'ө женәкари кьра.
Го, ма һ'әта эваре дәрәнг, хәлқ р'азан.
Р'абу п'әләванед хвә, кә зьнцил п'еч'кь-
рьбу:

Һ'әму бәрда, дйа хвә һлани шьра,
Бь шәв һатын, чон әйвана Забьле.
Го, һ'әта Брзо, әв чон,
Го, Р'остәм жи һат, ль we бу шайи,
Бь Брзо, бь һатына ви.
Әлфәсйаб го: — Әв we шайа хвә дькьн,
Һаж хвә ниньн,
Әме р'абьн, бьчьн сәр ван шәр'.
Го, Әлфәсйаб р'абу, чо ньк Филасьми Чин:
Филасьме Чин п'әләванәки вайи мәзын бу,
Ва навдәнг бу,
Р'остәм жи анщәх бәр сәкьниба.
Әлфәсйаб го: Филасьме Чини, го,
— Һәр'ә шәр'е Р'остәм,
Әзе бьдьмә тә чьл синие шәвахьран,
Сәр сәре шарийан бьгәр'иньм,
Бахшише п'әләване дащьм (хөрт).
Әзе бьдьмә тә сәд к'ьһ'еле р'әхт — бусат
Жь зер' чекьри,
Һәкәр тә фәдһа шьһе Р'остәм кьр,
Әзе п'адшайа шьһе ван бьдьмә тә.
Филасьм го: — П'адшаһьм,
Дәвләт сәре хөде, сәре тә,
Һинги тә бьве мале дьһйәе,
Әзе дә тышта жь тә бьхвәзым,

Тө бьди мын, эзе бьдьм,
Тө нэди мын — Эз наем.
Го, йэк тө хана К'урэхане бьди мын,
Ава бьки, эзе бьчьм теда р'унем,
Йэк жи шарйа Сусьнщэдине бьдэйи мын.
П'адша го: — Эзе хана К'урэхане ава бькьм—
Нэр'э теда р'унэ,
Ле шарийа Сусьнщэдине, эз надьм т'о п'э-
лэванан,

Надьм тэ жи.

Го: — Тө нади мын — Эз жи наем.

Эw жи нэ илащ ма, го:

— Wэрэ, эзе Сусьнщэдине дэмэ тэ.

Сусьнщэдин сеһрубэнди бу,

Щарйа п'адша Элфэсйаб бу,

Го, һлани химе хана К'урэхане р'акьр,

Бэре ши нер у ме кьр,

Ск'эһе пола навда қота,

Р'ьсас, зив һ'эландьн, педакьрын,

Хана К'урэхане чекьрын,

Р'аст сэре э'wран эхьстьн:

Чадьрэк ль пышта хана К'урэхане вэкьрын:

Щарйа Сусьнщэдине данин теда.

Филасьме Чини го Сусьнщэдине:

— Эз холаме тэмэ, мын тэ анийэ жь серар'а,

Эwi сеһр аветэ дьнйае, чо,

Аqас жи нэгэр'йа,

Дö қоте зер' да дэст хадьмед хwэ,

Го: — Бэн бавен қолэт'ена Забьле,

Вэгэр'ьн, wэрын.

Бьрын аветьн, һатьн.

Р'остэм чьqас п'элэване ши һэбун:

Һ'эму диwана Р'остэмда р'уньшьтбун:

Го, һ'эйште һ'эйшт п'элэван мала Т'узо бун:

Н'эфте н'эфт п'элэван мала Гewо бун.
Бежэн жь дэрва һат готэ Р'остэм, го:
— Хало, сер аветьнэ дьһийае,
Тари кър, пева һат.
Р'остэм готэ Зале, го:
— Зал, р'абэ бэр дери, бьһер' к'а чь серэ?
Го, Зал р'абу, леньһер'и, һат, го:
— Р'остэм, дэйн нэкэ,
Сер аветьнэ Нинозе — К'абыле,
Мшала (дькаре) бьгьрта Забыле.
Го, кэс жь диwane дэрнэк'эвьн,
Н'эта тэ'в гэрмбэ, к'а эв чь серэ.
Т'узе Навзэр ль мал нвьсдьбу,
Нәһат бу ль диwane,
Сбе жь хэwe р'абу,
Шьнабэт бу (чу щэм жьне) —
Чо, го: — Эз хwэ бьхьмэ аве.
Чо, щьле хwэ эхьст, чо нав аве,
Сере ль певэда, шашбу, гежбу,
Аqьл бэлави бу, эди һаж жь хwэ нэма,
Р'абу, дэнге хwэ ль бола дани,
Чьqас щьле ши һэбу, дани сэр шьданд,
Аветэ мьле хwэ, wa щиб тэ'зи,
Бэре хwэ да диwane, чо.
Дэма чо, Р'остэм го:
— Нэһ п'элэван, кэс ви п'элэванир'а нэахе-
вэ,

Э'лэмэки ль ши дайэ.
Гөһдэрзе хwэ пе нэгьрт, го:
— Т'узо, малькһэдьми,
Хэлq лебокэк (листьк) эваран чь дькьн,
Хэлq сбан чь дькьн ?
Т'уз готе: — Нэһ көр'е н'эсьнqөте Бэг'дае,
Кэс нэбу эв хэбэр бьгота мьн, — тэһе бьгота.

Гөһдәр го: — Бәле, вәллә, бабе мьн һ'әсьн
қөте Бәг'дае бу,

П'ашайәкә мә һәбу,
Дө эздьһәйе мә'ра сери бун,
Һәрт'о дө лаво льбрьн шәр'жедькьрьн:
Эздьһа мә'ран хуна ван далестьн,
Вәки п'аше бәрда хлас бьбуна.
Го, әм шәш бран бун,
Шәш щара дор нав бажер гәр'йа,
Һәр пенщ брае мьн бьрьн шәр'жекьрьн,
Паши шәша дор һатә ль мьн,
Мьн жи го бабе хвә, р'абә,
Нав бажер бьгәр ә бь һәвалбәнде хвә,
Бь хөдане шәв р'ож чекьри
Әзе ви п'ашайн бькөжьм.
Әз р'абум, мьн мьһәда (сьндйан) дьк'ан дани
Бьн п'еша ә'бае хвә.
Лавьке зәйн ашин данни р'әх мьн.
Әм чонә дәре п'адша,
Дәма әм чонә ньк п'адша,
Го: — Гази щәлата бькьн,
Зәйе мә'ран әз дабәландьм,
Һ'әта щәлат һатьн,
Мьн мьһәда дьк'ане жь бьн ә'ба к'ьшанд
Нав һәрдө ч'ә'ве п'аша дан:
Һәрдө ч'ә'ве ви щот һатьнә дәре:
Зәйе мә'ра сери бун, чон,
Бәрзә бун жь бьни.
Го, бабе мьн жи бьһист, һат һәваре,
Һәвалбәнде мә жь һәвалбәнде п'аше
Четьрбун, гәләктьрбун:
Хәбәр бу хәбәре мә.
Мә паше п'ашәки ди т'әзә жь хвәр'а дани,
Әм бунә ә'гите ви п'ашайи.
П'адше Иране п'адшаки хөрт бу,

Нат бь хөрти, эм анин кьрьнэ э'гите хвэ,
Го, малһэдьми, бэ тө йа хвэ набежи ?
Го: — Эз Т'узе Навзэрьм,
Жь ньслэта п'адшаһьм,
Хайе п'эра у зер'ьм.
Гewo го: — Бэле, вэллэ тө Т'узе Навзэри,
Жь ньслэта п'адшайи,
Ле тө көр'е к'аба гарьсфроши.
Т'уз го: — Әw чь нав бу, тэ ль мьн дани ?
Гewo го: — Тэ бабэк һэбу — сал данздэ мөһ
гаван бу,
Паизе һэде хвэ гарьс бэрэв дькьр:
Гарьсе хвэ ьмбар дькьр,
Звьстане дэварэк п'элэко һэбу
Сйар дьбу, һэр һ'эфте дьчу мала мадулэки,
К'исе ви дьхар, дьборанд.
Һэр гарьсе хвэ бса бэрэв кьр, ьмбар кьр,
Һ'эта салэк грани леда, бу хэлайи:
К'аба хвэ кьрэ к'ел (чап)
Гарьсе хвэ пе фрот,
Wэйи бу хвэйе зер'ан,
Го, бабе тэ әw гонди бу,
Тө әw тотьке һани.
Го, Т'уз энрь'и, хөр'и хәнщэле,
Ль анийа Гөһдэрз да.
Һ'эйште һ'эйшт п'элэван дь мала Т'уз бун,
Һ'эфте һ'эфт п'элэван ль мала Гewo бун:
Һэр малбэтэк ль мьләки р'унышьтбун.
Дэсте хвэ аветьн, хәнщэре хвэ к'ьшандьн,
Р'абун п'есира һэва.
Р'остэм жь т'эхте хвэ һатэ хар,
Нав wанда чо, го:
— Т'ө дэрбе ль һэв мэдьн,
Ле Гewое мьн, мьн дәстура тэ дайэ,
Хәнщэра Т'уз жь дәст бьстинэ,

Ль дишанеда бышкенә. Жь дәст
Хәнщәра Т'уз һлани.

Го, Gewo хәнщәра Т'уз һлани,

Ль дишер да, кьрә дәһ қәт,

Хәнщәра ши һежә панздәһ к'исан,

Го, Т'уз шыле хвә сәр мьле хвәва ани шәр-
кьр,

Го: — Әзе бькьм шыһе Иране,

Куч'ьк пәй хōдане хвә нәчә.

Р'остәм го зәләман, го:

— Йәк р'абьн дәрва бьнер'ьн,

Һәкәр чо ньк п'адьше,

Мьнәта ши п'адша бәр дәрә ван,

Һәкәр чо нав нәйаран,

Зәламәк һәр'ьн вәгәр'иньн.

Го, р'абун сәһкьрын —

Бәре хвә да нав нәйаран, чо.

Р'остәм го Gewo: — Зәламәки р'екә ду, вә-
гәр'инә.

Го: — К'и дьчә ? Гōһдәрзе бьчә бинә.

Гōһдәрз р'абу сйар бу, чо, го:

— Т'узо, вәгәр', Т'узо, вәгәр'.

Го, һнди дәнге ши дьчитә гōһе Т'уз,

Т'уз четьр дьләзинә.

Го, п'әләwane ди жи чон вәгәр'иньн.

Го, п'әләwanәк жь мала Т'узо пева чон,

Йәк жи жь мала Gewo бу,

Йәк, йәк пе (пәй) һәв дьчьн.

Сери аветийә, тари кьрийә, һәв набиньн,

Пе р'езбун, дьчьн.

Пешиа ван Бежән чо,

Пәй Бежән Фәрәмәс чо,

Пәй фәрәмәс Зале бабе Р'остәм чо,

Пәй Зале Р'остәм, Брзо бь һәвр'а чон.

Го, дәма Т'уз әтәка ч'йе қōльби,

Чо, теньһер'и эвэ — К'урэханэ авақырьнэ,
Чадьрэк ль ава пышта хана К'урэхане веданэ.
Бэре хвэ да чадьре, чо.

Щарйа Сусьнщэдине бэрда р'абу, сэкьни,
Го: — Тө сэр сэре мьн, бабе мьн һати,
Алчийе п'адшае Иране, вэрэ р'унэ,
Эзе қэдре п'адша жь тэр'а быгырьм.
Т'узо жи чо, р'унышт.

Т'асэк арақ да, сэрхвэш кыр,
Гази Филасьме Чине кыр:
Һат бьр эхьстэ һэлэг'кэ знцире.
Һ'ыкйата дурва нэхвэшэ,
Чьқас п'элэwane ван һэбун, дува чон.
Һ'эми wосан дөһэв гьртьн кьрьнэ һэлэг'ка
знцире.

Пашкама ван Бежэн чо:
Щарйа Сусьнщэдине пева р'абу,
Го: — Тө сэр сэре мьн һати Бежэне көр'е
Гewo,
Вэрэ р'унэ, қэдьре п'адшайи жь тэр'а быгы-
рьм.

Го: — Кэч'о, эз нэие р'уныштьнемэ,
Қаре (р'еча) сйаре мә бь һада һатьнэ,
Бежэ, к'а чь же һатьнэ ?

Го: — Сэд шар бь анииа тэ,
Мьн т'ө сйар нэдитьнэ,
Эwэ, мьн һежа т'ө дити.

Бежэн дэрк'эт, дора кэле гэр'йа,
Т'ө р'еча ван, т'ө э'рда нэдит,
Вэгэр'йа һат ль we, го:

— Кэч'о, сйаре мә һ'эта ль һатьнэ,
Эди нэборинэ, бежэ к'а к'ова чонэ ?
Диса сонд хар, го: — Мьн т'ө сйар нэдитьнэ.
Эw жи һawqа э'ньр'и, дэст авет тажана хвэ,
Һэwқас тажан ль лэше we да,

Ләше we р'әш һешин кър,
 Әше кърә гази: — Нәй Филасьме Чин, һәвар,
 Әви п'әләвани әз бәр тажана кōштым.
 Го, Филасьме Чин һат,
 Ләпәк леда, Бежән һлани,
 Бър чо эхьстә һәләг'ка зншире.
 Фәрәмәсе кōр'е Р'остәм пеш к'әт.
 Кърә гази, го: — Нәй п'әләвано,
 Го, әw зәлам харзе мьнә,
 Тō тыштәки бежи харзе мьн,
 Әзе бем, әзе һавәйне п'әләвана
 Жь малбәта wә хласкьм.
 Әви го: — Нәла ван сут'аран бьһер'ьн,
 Нәрчи те жь мала хwә, зьрте жь хwәр'а
дькә.,
 Тō wәрә һәләг'ка зншире т'ера тә жи һәйә.
 Бьхwә, бьхwә, щар ди бьхwә, го, го:
 — Хwәде занә, дәнге ви п'әләвани тижә,
 Әз нә дәваре хwә, гōрзе хwә, шире хwә
һәбьм,
 Әз нькарьм пеш ви бьчьм.
 Ль дәваре хwә сйар бу:
 Гōрзе хwә һлани,
 Шире хwә аветә пышта хwә,
 К'әлбәнда хwә аветә мьле хwә:
 Р'ьк'еб ль һәспа хwә да:
 Пешйа Фәрәмәсда чо.
 Әw Фәрәмәс пеш һәв к'әтын:
 Бу шәр'е ван һәрдō ферьзан,
 Налена һәрдō п'әләванан чо бәр әтәка чәрх—
фәләке.
 Го, wәйлекър, Фәрәмәс майә щьне,
 Дәрбәк ма, wәки ле быда Фәрәмәс бькōжә,
 Зале Зер'ин пеш к'әт,
 Теньһер'и жәнга мьрьне к'әтийә р'уйе Фәрә-
мәс,

Го: — Хwәде занә, эз т'эйбирәке нәдыме,
Фәрәмәсе жь дәст һәр'ә.

Зал кьрә гази Фәрәмәс, го:

— Нәй нә жь мьни, нә жь пышта мьни,

Сут'ар'е һ'әфт сут'ар'а к'әти,

Әв Филасьме Чинейә,

Бабе мьн, бабе ви һәwqас досте һәв,

Әз, әw досте һәв,

Тõ шәрм, фехет наки:

Бәр ви дәст һлтини ?

Дәма wa го, Филасьме Чине,

Шәрм жекьр, го:

— П'әләwано, һәр'ә, мьн тõ дайи хатре ви
кали.

Го, Фәләмәс (фәрәмәз) вәгәр'йа, һатә ньк
Зале.

Зал го: — Нәр'ә бьгижә qоqмәзын,

Бог'кьлгьр бе ан ве нәг'qле:

Фәтһа щийе Иране һатә кьрын.

Го, Фәләмәз чо ль эт'әка ч'ийе qõльби:

Р'остәм, Брзо һәрдõ һатьнә пешие:

Р'остәм теньһер'и жәнга мьрьне аветийә
р'уйе Фәләмәзи.

Р'остәм го: — Фәләмәз, кõр'е мьн,

Әв чь жь тә һатийә ?

Го: — Дәй мәкә, бабо,

Филасьме Чине һатийә:

Хана К'урәхане авақьрийә:

Чьqас п'әләwане мә һәйә,

Һ'әму гьрти, эхьстийә һәләг'ка знцире.

Әз чом, wәхта эз бькõштама,

Зале бапир дәwләт сәре хwә эз хлас кьрым.

Р'остәм го: — Нәй нә жь мьн, нә жь пышта
мьн,

Сут'ар'е жь һ'әфт сут'ар'ан к'әти,

Тә шәрм, феһет нәкър, тә сәмәд
Қавч'укәк (кәвчи) хуне
Тә пышта хвә да Филасьме Чине,
Тө р'әви һати.
Һәр'ә, бьгәһә ләһ'еф дошәке мьн бинә,
Шәр'е мьн Филасьме Чине
Нә р'ожәк, нә дө, нә бистан хлаз набә.
Готә Брзо: — Брзо, ве щәһде бьгьрә һәр'ә,
Тө бьчи кәһһа Әстәрхе,
Тө бьчи ньк п'адшае мә,
Һәваре ль п'адшае мә дәрхи.
Го, Р'остәм чо, чо ль әт'әка ч'ийе қөльби,
Ди Зал, Филасьме Чине ль бәр сәкьни:
Т'әглифа һәвдө дькьн.
Жь хала Р'остәм шәр' дькьн.
Р'остәм ле кьрә гази, го:
— Һәй п'әләһано, әһ кале фәқир бабе мьнә,
Тө тыштәки бежи бабе мьн,
Әзе бем һавейне п'әләһан
Жь малбәта вә хласкьм.
Филасьме Чине шаб дае, го:
— Һәлә ван сут'ар'ан бьһһер'ьн,
Һәрчи те, зьртәк жь хвәр'а дькә,
Әз әв кале һан сәкьнинә бәр һәв,
Хәбәра дьдәйин, вәки бенә мәдәре,
Әһ тен жь хвәр'а зьртан дькьн.
Әһ һавқа ә'һьри,
Р'ьма хвә да бьн зьке һәспа Зал,
Р'акьр бәр ә'зманан:
Сәр шьлка стуйе хвә авет.
Р'остәм әди нәһьшт т'әмам бькьра:
Да дәве р'е, Зал хлас бу.
Әди бу шәр'е Р'остәм у Филасьме Чин:
Се р'ож, се шәван һәрдө п'әләһанан манә
п'есира һәв.

Пышти се р'ожан ләһ'еф—дошәке Р'остәм һат.
Р'остәм готә Филасьме Чине, го:

— Әва се р'о, се шәвә эм ль бәр һәв,
Дәваре мә жи гөнәнә:

Ләһ'еф — дошәке кьн һат:

Тө жи һәр'ә бәр шарйа хвә,

Әз жи һәр'ым нав ләһ'еф — дошәке хвә,
р'азем,

Әм р'әһ'әтвьн һ'әтәка сбе,

Сбе шарди к'аре мьн тә шәр'ә.

Әш жи шәв р'удьнен,

Бь р'ож шәр' дькьн.

П'адше Иране, п'адше Р'остәм,

Бь әскәрва һатьн һьлшйан бь хана К'урәхане,

Р'остәм эваре дәма дьчо,

Готә хале хвә Мехрабе К'абыле,

Го: — Дө қасьдан дайнә ль бог'аза ч'ие,

Чь дәма әскәре Әлфәсйабе һат,

Әме бькарьбьн шәр'әке бькьн,

Һәки нә, әме бьр'әвьн.

Дәма ва кәс нәшерә бьчә:

Брзо р'абу шәв чо,

Ма һ'әта р'ожа ди эваре.

Р'остәм жь шәр' һат —

Ди кәс нәчойә,

Брзо р'абуйә чойә,

Р'остәм газикьр брайе хвә Зәвар,

Го: — Малһәдьми, эваре дәма мьн гот:

Кәс нәчойә, Брзо т'әне р'абуйә чойә,

Дьле хәлқе пе нә сожит,

Әш т'фал бразе тәйә, дьле тә хө пе дьсожит,

Р'абә һәр'ә дор Брзо.

Зәвар р'абу чо бог'аза ч'иа,

Ди Брзо т'әне we хвә дрежкьри бог'азе —

Сәр р'е буйә п'ьра.

Зэвар го: — Малһэдьми, хэва тэ дьһат,
Тө жь р'е дэрк'этайи, тө хэвр'а бьчуйа,
Тө ль вьр буйи п'ьра — сэре р'е,
Эскэре Элфэсйабе бен һ'эму сэр тэр'а бь-
борьн,

We тэ бькөжьн.

Го: — Эз льһа ньвистимэ, wэки бен сэр мьн,
эз һ'ьшйарбьм.

Эw р'абу, йэк дьнвит, йэк нобэ дькьр.

Го, эw һ'эфтеке, дөда ман.

Р'ожэке таве да һ'эта нивро:

Бу мьж у мор'ан, бар таве һат:

Дурбин дани бэр ч'э'ве хwэ:

Нер'ин — бэле, эскэре Элфэсйабе тен:

Сйаред пешйа wi we тен:

Т'оза бэрп'е wана р'адьбэ э'змана:

Дьһйа буйэ тари же.

Брзо го Зэварэ, го:

— Эзе ви эскэрир'а шэр' бькьм,

Го, һэр'э һэвар, бо Р'остэме бабебьбэ.

Зэварэ го: — Wэки тө нае, эз бьчьм,

Хэлде лома ль мьн бькьн,

We бежьн Брзо бьр һела дь шэр'да т'эне,

Бь хwэ р'эви һат.

Го: — Де wьсанэ, льһа бэ,

Эме бь эскэре wандьн,

Бла эскэре wан ль ч'йе паһьибэ,

Һ'эта т'эхтэр'эwане Элфэсйабе незики мә бэ.

Элфэсйаб кьрэ гази, го:

— Һ'мане Wэйси, эw к'ишкэ һатийэ пешйа
мэ ?

Һ'мане Wэйси го: — П'адшаһьм, Брзойэ.

Элфэсйабе ле кьрэ гази, го:

— Брзо, лакхөре мьн, т'ө кэс т'өнэбу,

Баһата пешйа эскэре мьн ?

Тө нати пешйа эскәре мьн ?

Го: — П'адшаһьм, чь һ'әде мьн, бабе мьн
һәйә,

Әз бемә пешйа эскәре тә,

Әз һатъмә дәсте тә р'амусьм.

Әви го: — Дә вәрә, фкьри, го:

— Дәма Брзо бе незик, әзе

Ширәки ль стөдъм, бькөжъм.

Дәма Брзо чо, готә Зәвар, го:

— Әзе we бьчъм дәсте ви,

Дәма дәст бьдъмә лыг'ава эрдәке дьгьръм,

Тө мәнәл нәдә, дәфәк ль файтона видә,

Дә да п'адшаһр'а кәидәлва чьн.

Дәма Брзо пеш п'адшева чо,

Зәвар да ду,

П'адша пьрси, го: — Әв чь кәсә ду тә те ?

Го: — Әw хөламе мьнә.

Дәма Брзо чо ба п'адше,

Брзо дәст авет сәр щәләба эрдәка п'адше:

П'адша дәст аветә шир,

Wәки баве стөе Брзо.

Зәварә эди моләт нәда,

Дә'фәке ль мафе да,

Мафә ль we кәндали дәракьидил бу,

Чо бьне нәвалә:

Эрдәка ван ма дәст Брзо.

Әскәр һ'әми бәрәвбун,

Чонә сәр п'адша,

Брзо готә Зәварә, го:

— Нә'та әw һәр'ьн эрдәкәк ди жь п'адшер'а
биньн,

Әw эди жь ви ә'рди наен:

Qонаха биступенщ р'ожанә.

Н'әта бьчьн, бен,

Әме т'әйбирәке ль хwә бьдьн.

Брзо әw лы we р'уныштын,
 Дитып п'әләwanәк дәрк'әт:
 Бәре хwә да лы шыhe Т'уране.
 Брзо эрдәк һлани —
 Чо лы хана К'урәхәне,
 Лы нык п'адше хwә.
 П'адша го: — Дә бьхwәзә бахшиша хwә,
 Бьдъм тә бахшиша лаиқи жь тәр'а.
 Го: — Дәwләт хwәде сәре тә,
 Чь мале дьнйәе һәйә, мын һәйә.
 Мын т'ө наве, мын әw дыбе, әз чь хәбәре
 бежъм,
 Тө хәбәре мын лы ә'рде нәди.
 П'адша го: — Wә'дәбә, Брзо.
 Го, чь хәбәре бежи мын,
 Хәбәре тә лы ә'рде нак'әвә.
 Р'остәм чо шәр' һ'әта нивро шәр' кьр:
 Филасьме Чине р'абу сәр һәрдө р'ьк'еван,
 Гөрзәки мықдаре ьспиндарәке
 Бьльнд кьр, аветә к'әла сәре Р'остәм.
 Р'остәм т'аса мәрт'але да бәр,
 Жер'а нәкьр, к'әт ч'әнге Р'остәм:
 Йа р'асте гьрт, шкенанд.
 Р'остәм жь дәст һланине к'әт,
 Го: — Филасьме Чине, иро дәрәнгә,
 Эди wәхте шәр' нинә,
 Һ'әта сбе шәр'е мып тә шәр'ә.
 Филасьме Чине го: — Wәлләһ иро һеж нив-
 ройә,
 Бәле әз заньм иро дәрбәкә туж лы тә к'әтийә.
 Һәр'ә — һәкәр иро әз тә дыкөжъм,
 Һәкәр сбе әз тә дыкөжъм,
 Әз нә қәнще wә дыһельм, нә храбе wә,
 Нә бьч'уке wә дыһельм, нә мәзьне wә.
 Го: Р'остәм вәгәр'йа һат, нав әскәре хwә,

Дэма һат, хōма һат:
 Жь дэваре хвэ һатэ хар.
 Го, чьдас Р'остэм бриндарбэ,
 Брине ви һ'эта стер дэрк'этыне бу,
 Стер дэрк'этыне, брине ви дыщэб'ри:
 Саг' дьбу.
 Ве р'оже эв брине ви вэ храб бу.
 Ве дэмеда саг' нэбу.
 Ма сбе Филасьме Чин һат ль майдане,
 Т'ō кэс нэбу бычуйа шэр'е ви.
 Фэрэмэс го: — Р'остэм, иро тō шэр' бьдэ мьн,
 Ан эзе хвэ бькōжьм, ан Филасьме Чине.
 Ан хвэде бьдэ мьн, ан Филасьме Чине.
 Р'остэм го: — Кōр'е мьн, хвэска ви баби,
 Кōр'е қәнщ пэй дьк'эвэ,
 Мьн шэр' дайэ тэ, ле чебэ тō,
 Ва һэспе мьн, ва гōрзе мьн,
 Ва к'элбэнде мьн, ва шире мьн,
 Ёлинэ, дэ һэр'э шэр'.
 Го Фэрэмэс р'абу, дэсте хвэ аветэ гōрзе гран,
 К'элбэнд аветэ мьле хвэ:
 Шир гьреда пышта хвэ:
 Р'эхше — Бэлэк сйар бу:
 Чо шэр'е Филасьме Чине.
 Р'остэм готэ Зале, го:
 — Шаре нав тедан жь дэст һланин четьрэ,
 Ёэр'э шэр', нав тедэ.
 Зал чо, һэма һьнд дьго:
 — Дэ нино, дэ саг'о, дэ бэзо,
 Йэк эждэһаки мэзьнэ,
 Йэк бэрхе се салийэ,
 Дэ бабе мьно Фэрэмэс,
 Бьчави лекэ, дэ бабе мьно,
 Дэ зоре лекэ.
 Зал эв чэнд хэбэра һэрщари дьго,

Фэрэмэс пе мьжул, қәват бьбйа,
 Шәр'да Филасьме Чине кьрә гази,
 Го: — К'ане п'әләwane р'ожан —
 Кө һәpp'о дьһатә шәр'е мьн ?
 Фэрэмэс ль кьрә гази, го:
 — Әз п'әләwane р'ожаньм,
 Гөрзе р'ожаньм, к'әлбәнде р'ожаньм,
 Һәспе р'ожаньм.
 Филасьм го: — Wәллә гөрзе р'ожанә,
 Һәспе р'ожанә, к'әлбәнде р'ожанә,
 Ле нә п'әләwane р'ожани.
 П'әләwane р'оже синге wi мәзьн бу,
 Спи ль муйе сәре wi һәбун,
 Тө нә п'әләwane р'ожейи.
 Го: — Әз Фэрәмәзе ч'әкдрежьм,
 Һ'әсабәки мәзьн ль мьн бькә,
 Әз һатьмә р'өһ'е тә, щане тә, щәһ'нме т'әс-
мил бькьм.
 Го: — Дә wәр мьн һ'әсаб жь бабе тә нәкьрйә.
 Бу шәр'е wan һ'әта ниврое,
 Жь нивро паш Фэрәмәз р'абу сәр һәрдө
р'ьк'еван,
 Гөрзәк һьнди ьспиндарәке бьльнд кьр —
 Аветә Филасьме Чине.
 Әwi т'аса мәрт'але да бәр:
 Же нәгьрт, ль пьшта дәwаре wi к'әт;
 Дәwаре wi көшт.
 Р'остәм тирәк ль бәр дәре чадьре дабу:
 Мьсинәк ль сәре тирьке хьстьбу:
 Дәрбе wan жь һәв шөда дькьр.
 Дәма Филасьме Чине дәрбе даветә Фэрәмәз—
 Ч'ьнги жь т'әсе дьбу:
 Дәрбе зор бу, чьмки.
 Дәма Фэрәмәз ле дьда:
 Һәма дәнге зрав же дьбу.

Дәма Фәрәмәз дәваре ви көшт,
 Дәнге гөрзан һатә бър'ин.
 Р'остәм готә хале хвә Мехрабе К'абыле, го:
 — Дәнге гөрзан һатә бър'ин,
 Дьбә әви к'афьри Фәрәмәз көшт ?
 Мехрабе К'абыле чо сәһкьр, һат, го;
 — Н'ут жь бә'һран хали наби,
 Шер жь бишйан (мешә) хлаз наби:
 П'әләван жь малбәте хлаз наби,
 Фәрәмәзе харзе мьн ледайә,
 Һәспе ви көштйә.
 Ль бәр буйә һесир.
 Го: — Зале чь дькә ?
 Го: — Ль we дәре сәкьнйә, нав те дьдә.
 Р'остәм го: — Һәр'ә бежә, шәр' бәталкьн,
 Һәспе ви т'әзә бе р'әһ'әтә,
 Р'әхше — Бәләк а'щыз буйә,
 Әве Фәрәмәз бькөжә,
 Бла шәр' бәталкьн һ'әта сбе,
 Сбе әзе бьчьм шәр'е ви к'афьри.
 Мьһәдәка (бәрбанга) сбе Р'остәм саг'бу,
 шер'и вәкә шерә.

Готә Мехрабе К'абыле, го:
 — Әме һәр се шһан бькьнә шәр',
 Тө һәр'ә сәр дәре һ'әвсе шәр',
 Ә'рде п'әләване мә знширкьри,
 Фәрәмәз бла бьчә сәр чадьре шәр'е Гөлшин.
 Әзе жи бьчьм шәр'е Филасьме Чини.
 Һежь сбе бу шара хери,
 Әв к'әргәдан р'абуйи ль һәрсе шери,
 Хәмле чари, чари накьн:
 К'әмәрбәсти, бь һ'әмуйалан:
 Р'аст у ч'әп щәвахьран:
 К'өлахе ақкуз зьмрухт сәре хвә дани:
 Хала к'әлбәнде пышта хвә вәр ани:

Хэншэра алмасти бэр пышта хwэ да:
Сихөр сьнбелан да, данэ дэр,
Э'ньр'и, дэс дэсте хwэ авет
Сесьд шестьшэш хөнк'ари —
Батмане ван дewan, гөрзе хwэ һлани:
Сэр қарп'уза зине хwэ дани.
К'эргэдан сэр к'эргэдани сйарбуйи
П'е хwэ аветэ р'ьк'еба эдэте,
Банзда сэр зине дэwлэте:
Бэре хwэ да ог'бре.
Пышта хwэ да фэлэке.
Го: — Йа эллаһ, йа хwэде, чон дэсте мьн,
Һатын йа хwэде.
Чо, һэрдө ферьза синг данэ һэв,
Агыре мэнщэнеқиe сэр сэре һэвда барандьн:
Гисьне к'отане сэр сэре һэвдө соркьрын:
Һ'этакэ нивро шэр' кьрын.
Фэрэмэз леда Гөлшин кöшт.
Чо чадьре, Сусьшэдин дани сэр чока хwэ,
пе лэйст.

Ч'э'ве Р'остэм ле к'эт, го:
— Филасьм, бьнер', к'а көр'е мьн
Чь ль шарйа тэ дькэ ?
Дэма ч'э'ве Филасьме Чине we к'эт,
Бэре хwэ жь Р'остэм вэгэр'йа:
Бэре хwэ да чадьре, чо.
Р'остэм к'этэ пэй, го:
— Филасьме Чине, мэчэ, эзе тэ бькөжьм.
Кьр нэкр, эди Филасьме Чини нэсэкьни.
Р'остэм Р'эхше — Бэлэк сйар, бэрда пэй,
Гьниште, „Йа эллаһ, йа хwэде“, го,
Р'абу сэр һэрдө р'ьк'еван,
Гөрзе хwэ бэжна ьспиндарэке бльнд кьр,
Жорда ль базуһа стуе Филасьме Чине да.
Сту шкенанд, жь һэспе инандэ хар.

Элфэсйаб р'абу к'аг'эзэк жь Р'остэмр'а нь-
виси, го:

— Р'остэм, һьнди К'ьнк'аус бу
Саме бапире тэ нэдьһышт,
Мэ һэрдө п'адша шэр'кьра,
Һьнди Щьмшид п'аша бу,
Бабе тэ нэдьһышт.
Эва һан К'эрим хвэстърэ (навэ),
П'адшае тэ нэвие мынэ,
Эм һэрдө п'адша, эме бычьнэ шэр'.
Нэгэр п'адшае тэ эз көштъм —
Һэрдө аг'клим (дъһйа) жь тэр'а.
Нэки мын п'адшае тэ көшт —
Һэрдө аг'клим жь мынр'а,
Эзе чь мэаше п'адше тэ бьдьмэ тэ.
Дэма қасьд к'аг'эз ани:
Р'остэм к'аг'эз хвэнд, вэшарт.
П'адшае Р'остэм һат, го:
К'ане Р'остэм, қасьд һат,
К'аг'эз анийэ, ан ан ?
Го: — Сэд шар бь анийа тэ,
Қасьд һатийэ, ле к'аг'эз пэанийэ.
Бь дэв готийэ, эме шэр'е эскэр кьн.
Р'остэм кьр — нэкрь
Хвэ жь п'адше хлаз нэкрь.
Эш жи э'һьр'и, к'аг'эз жь бьн чоке хвэ
дэрани,

Аветэ бэр п'адша.
Дэма п'адша к'аг'эз ньһер'и:
Занэ Элфэсйабе бапире ши шэр' ши хвэстийэ,
К'эрим хөсрэ р'абу щьле п'адшае дэрхьст,
Щьле хэзэве шэргьрт:
Р'абу ль дэваре хвэ сйар бу:
Гөрз, к'элбэнд аветэ мьле хвэ,

Чо шэр'е Элфэсйабе.
Р'остэм р'абу, чо пешйа п'адша,
Го: — П'адшаһьм, вэгэр'э.
Чьқас мэзыне ви, гьрэгьре ви һэбун
Һ'эму чонэ пешйе, вэнэгэр'йа.
Брзо р'абу, чо, чо ль пешйа п'адше,
Сэкьни, го: — П'адшаһьм !
Ан төе вэгэр'и, ан эзе хвэ бькөжьм.
Го: — Йа Брзо, па нэ мьн сонд харийэ,
Чь хэбэре тө бежи, эз хэбэре тэ ль э'рде
нэдьм,
Ле па эв к'афьр һатийэ, дэ'ва шэр' мьн
дькэ,

Һатийэ пешйа мьн сэкьнийэ.
Брзо го: — П'адшаһьм, тө вэгэр'э,
Тэ шөхөл ль мьн, ви т'өнэ.
П'адша вэгэр'йа, һатэ ордийа хвэ.
Брзо ль һэспе хвэ сйар бу, чо.
Дэма ч'э'ве Элфэсйабе лек'эт,
Ньһер'и Брзо һатэ шэр'е ви.
Элфэсйабе ль Брзо кьрэ гази, го:
— Брзо, лакхөре мэ, кэс һэбу
Тө һати шэр'е мьн ?
Го: — П'адшаһьм, мьн дийэ эскэр дэрк'этийэ,
Эз һатьм дәсте тэ р'амусьм.
Го: — Дэ вэрэ, го „бла бе,
Ширэке ль стуйе видьм, жекьм“.
Го, дэма Брзо чо ньк п'адше,
Дәсте хвэ аветэ щэрга Элфэсйабе гьрт,
Аветэ пышт һэспе хвэ,
Вэгэр'йа нав эскэре хвэ.
Элфэсйабе ль п'элэwane хвэ кьрэ гази, го:
— Гьмано, эз бьрьм,
Qәһрәмано, эз бьрьм

П'ирано, эз бьрьм,
Qэлси — Wөлсо, эз бьрьм,
Филасьмо, эз бьрьм,
Gөлэзэро, эз бьрьм,
Эман, сэд эман,
Гэли п'элэwано, эз бьрьм.
Нэр данздэ п'элэwане ван —
Ль дор Брзо натьнэ нэв:
Чар р'эх Брзо данэ бэр гөрзан.
Брзо дэстэк авет гөрзе хwэ лланийэ,
Дэстэк п'адша гьртийэ,
Мьлэки п'адша дьдэ бэр гөрзе ван.
Мьлэки гөрзе хwэ дьдэ бэр гөрзе ван,
Го, нэwqа гөрз, р'ьм, ль р'эше Элфэсйабе
дан;

Лэше Элфэсйабе р'эш у шин кьрьн.
Элфэсйабе го: — Эман, ньмане Wэйси,
Wэ эз бэр гөрзан, бэр дэрбан кöштьм.
П'элэwане ван хöрт ньмане Wэйси бу:
Гөрзе хwэ авет бь нэрдö дэстан,
Göhe п'адше гьрт,
Бада жь дэст Брзо дэрхьст п'адшае хwэ.
П'адшае Брзо го:
— Пьшти Брзо дьнйа ль мьн н'эрамбэ.
Эскэре гран го:
— Пьшти п'адша дьнйа ль мьн н'эрам бэ.
Щарэке нэрдö эскэре гран,
Синг бь нэв данин.
Го, р'ьм ль нэв зьравкьрьн,
Р'ьм ль нав ч'э'ве нэвдöда кьрьн,
К'öлэне аг'куде анийа нэвдö т'эqандьн,
Н'уре нэвдö qэтандьн,
Зьрн'е нэвдö qэтандьн:
Нэwqа щэндэк жь нэв эхьстьн,

Лейа хуне р'абу, лэш бэрда чон.
 Го, э'рд бу шэш тэбэк,
 Э'зман бу һ'эйшт тэбэк,
 Се р'ож, се шэван,
 Һэрдö эскэре гран манэ п'есира һэв.
 Һнька го: „Дьһйа храб бу“.
 Һнька го: „Сери бэтал бу“.
 Һнька го: На вэлэ Иран, Т'уран,
 Синге һэвдö гьртһнэ, дькһнэ шэр“.
 Э'рд у э'зман ль бэр һ'эжһа,
 Дьһйа храб бу.
 Исан дьһйае бьр'анди:
 Мале һэвдö бьрһнэ мират'е,
 Пьшти се р'ожан,
 Р'остэм пьшт ль ван шкенанд:
 Мерқәнщ эвэ жь мал нәһат,
 Мерхас эвэ, һэспе ви свьк бь р'эвбэ,
 Хвэ хлазкэ.
 Р'остэм бэрда пәй ван,
 Бьр ль һьпдьстане дэрбаз кьр,
 Вэгэр'йа һат, эди т'ö шэр' у т'ö дэ'в.
 Т'ö кэс эди сэр р'йа ван т'өнэбу.
 Р'абун эскэре хвэ һланин:
 Қонаха биступенщ р'ожа һатһн.
 Бь шэв р'удьһньштһн, р'о дьһатһн,
 Қонаха биступенщ р'оже ван т'эмам бу:
 Чон кәлһа Эстәрхе пәйа бун,
 П'адшае Р'остэм да Р'остэм —
 Чьл сьһие шәваһьра:
 Сэр сәре шарийан гәр'анд,
 Бахшише п'эләwane дащьм,
 Да Р'остэм сэд к'ьһеле р'эхт у бэст.
 Р'остэм те һьһер'и һэқке эскэре хвэ дэр-
 нәк'эт,
 Шанд һақасе дьһ жь к'исе мала хвэ ани.

Ль эскәре хwә, ль сәрәкед ван бәла кър,
Һәркәси ангори ши.
Дәстура эскәре хwә да,
Бәлабунә мале хwә, чон р'ьһ'әт бьбьн.
К'өта бу.

14. Р'ОСТӘМ У КӨР'Е ВИ ФӘРӘМӘЗ

Р'ожәке п'әрwandә Р'остәм гьрт, бь сере, бь ишата бьр ода бә'реда дани. Н'әфт сала Р'остәм п'әрwandә шәр'кьр: йәки йәк алт' нәкьр.

Көр'әки Р'остәм һәбу, наве ви Фәрәмәз. Wәхта П'әрwandә Р'остәм бьр, Фәрәмәзи ч'ук бу. Зале готә мала хwә:

— Фәрәмәз нәйи башәрә, нәфә'мә, нәвежьн — тō көр'е Р'остәми, бежьн, тō көр'е Залейи. Не зар'ōйә, һун бежьн — тō көр'е Р'остәми, we пәй qачаха баве хwә к'әвә. Qәwата ви нагижә гөрза, гөрзе дә'we. П'әрwandәйе we Фәрәмәз бькōжьн: бьзанәк к'ок'а мала Зале we жь дьнйәе бьqәлә. Нәма Фәрәмәз мәзьн бьбә, wәхта qәwата ви бьгижә гөрза, wәки кō qәwата хwә стәнд, бра ви чахи һәр'ә пәй qачаха баве хwә к'әвә, we һ'әйфа баве хwә һьлдә.

Р'ожәке Фәрәмәз панздә сале хwә кьр. Ви чахи чу шәһәре баве хwәда. Ви у һәвала һол жь хwәр'а листьн. Нол жь нава һәвала дәрхьст. Көр'е пире һәбу, чу сәр һола Фәрәмәз сәкьни. Әви һол шарәкә дьн зьвьр'анд, кьрә нава һәвала. Фәрәмәз гот:

— Әз һоле жь нава һәвала дәрхьм, әз Фәрәмәз бьм, тō һола мьн бьви ? Тә чьма һола мьн шарәкә дьне кьрә нава һола, тә әз бенамус кьрьм ?

Тамарәк ль аниһа Фәрәмәз р'абу, гьһиштә көр'е пире, дәсте хwә авит гōһе ви р'акьр. Көр'е пире к'ōме хwә һьлда, бәре хwә да дйа хwә, чу.

— Көр'о, — де жер'а го, — чь бу ?

Го: — Н'ал у н'эвале мьн у Фэрэмаз эв бу: мьн нола ви зьвьр'анд, кьрэ нава нэвала, ль мьн хьст, гөһе мьн жи р'акьр.

Пире го: — Көр'о, тө бьсэ, эзе вэхта глики жер'а бежым: „Төйи зэ'ф қочахи, тө чьр'а гөһе көр'е мьн р'адьки, нэр'э н'эйфа баве хвэ. Тө көр'е Р'остэми, п'эрванда исал бу н'эфт сал баве тэ п'эрванда бьрийэ, н'эйфа баве хвэ жь п'эрванда һьлдэ“.

Фэрэмэз ижар зьвьр'и, нат мала хвэ, бэр Зале сэкьни, го:

— Баво, чьма к'ок'а вэ қэля бу, н'эта нна тэ дьго, тө көр'е мьни, тэ чьма жь мьнр'а нэгот, тө көр'е Р'остэми, тө нэвие мьни. К'ок'а вэ чьма қэля бу, вэ чьма н'эйфа баве мьн н'эта нака вэ һьштийэ ? Пэй қачаха баве мьн к'этана, н'эйфа баве мьн вэ һьлда.

Зале жер'а гот: — Лаво, го, лэма мьн жь тэр'а гот — тө көр'е мьни: тии һе зар'ө буйи, қэвата тэ т'өнэбу. Мьн заньбу, тө көр'е Р'остэми, төе пэй қачаха баве хвэ к'эви, п'элэwane we тэ бькөжьн, н'эйфа мьн ль тэ нат.

Жер'а го, го: — Калько, к'аре мьн бькьн, эз пэй қачаха баве хвэ к'эвьм, эзе бэлк'и н'эйфа баве хвэ һьлдьм.

Кальке готэ Гөһдэрди пир, го:

— Фэрэмэзи һе ньзанэ: бьвэ нава гөрза, гөрзе дэ'ве, бьвэ гөрзе хортанья мьн, we дь э'рдеданэ, хэ-лэқа гөрз жи дэрванэ. Тө дәсте хвэ бавежэ хэлэқа гөрз, тө жь э'рде дэрмэхэ, һэма тө жи нькари дэрхи. Фэрэмэз быщер'бинэ, бе: „Фэрэмэз, эз қөрбана тэмэ, вэрэ, гөрз вайэ, дәсте хвэ бавежэ ви гөрзи“. Нэрге Фэрэмэз дәсте хвэ авитэ гөрз, дэрхьст, бьзанбэк Фэрэмэз қэвата хвэ стэндийэ, к'одак нэр'э т'алаша Фэрэмэз нинэ дна. Фэрэмэзе н'эйфа баве хвэ we жь дьжмьне баве хвэ жи һьлдэ.

Фэрэмэз дәсте хwэ авитэ гөрз, жь э'рде дэрхьст. Гөрзе хwэ бьльнд кър, авит. Щарэкэ дьн гөрз жорда hatэ хар. Дәсте хwэ да бэр гөрзе хwэ, го:

— Апо, — жь Гөһдәрди Пирр'а го, — зани, эва гөрза һьнәки п'акә. Гөһдәрди Пир зьвьр'и щәм Зале, го:

— Баво, ч'э'ве тә р'они, Фэрэмэз гөрзе тә хортанне жь э'рде дэрхьст. Гөрз авит, дәсте хwэ да бэр гөрз, щарэкэ дьне гөрзе хwэ гьрт, го: „Эвайа п'акә, нә дьле мьнә, гөрз wәки жь ви гушли т'өнә, п'акә жь мьнр'а“.

Зале го: — Шькър, Р'остәм чуйә, Фэрэмэзе шуна Р'остәм диса бьгьрә.

Фэрэмэз го: — Калько, т'ьвдарәке мьн бькә, эз пәй qачаха баве хwэ к'эвьм.

Зале жер'а гот, го: — Гөһдәрди Пир, тө т'ьвдарәке хwэ бькә, тө жи Фэрэмэзр'а һәр'ә: Фэрэмэзи һе щаһьлә, шәр' у дә'w һе нәдитьнә. Эw һе щаһьлә, чола нәк'әтийә. Дә р'авә, хwәде ог'ьре бьдә тә. Һәма т'у-ләкә мьн һәйә. Эваре р'о чу ава, бьсәкьнә жь хwәр'а һ'әтани сбе. Шәвак тө сәкьни, дәнге т'ула мьн hat, бьзанбәк, тө бьзанби, эw һәнә, дешьн, мqати хwәбә.

Р'абун чун, т'улә хwәр'а бьрн. Натьнә т'опраха дewe Сор: кәвьре т'опрахе гьшки сорә, ава we сорә. Эваре жь хwәр'а Гөһдәрди Пир Фэрэмэзва хwәр'а ле һевьрин. Гөһдәрди Пир жер'а гот:

— Фэрэмэз, хwәде мьн qөрбана тәкә, хәwa тә те, тө жи хwәр'а р'азе. Апе тә we мqати к'әргәдане тә бә; т'алаша тыштәки нәк'шинә.

Фэрэмэз гот: — Апо, к'ефа тәйә, тө зани.

Фэрэмэз qап'уте хwэ к'ьшандә сәр хwә. Амьнийя Фэрэмэз пе нәhat, го: „Чька эз апе хwә бьщер'биньм“. Фэрэмэз сәре хwә кър бьн qап'уте хwә, жь хwәр'а Гөһдәрди Пир т'эмашә кър. Бистәки шәве ле дәрбаз бу. Бала хwә дае Гөһдәрди Пир р'аза. Һьндавда Фә-

рэмэз р'абу. Гава кӧ р'абу, бала хвэ дае, т'улэ жь бэр һеура вана чу. Дэнгэки т'улэ э'wtийа. Фэрэмэз гот, го: „Хэвэра Зале калыке мьнэ, эзе һэр'ым т'эсэ-лйа дэнге т'уле бькьм, чька эw чийэ?“ Фэрэмэз гӧрзе хвэ һьлда бэр бь дэнге т'уле чу. Бала хвэ дае, дешэк, гӧрзэки сэр мьланэ пер'а дэрк'эт. Дэнгэки деш Фэрэмэз кьрэ гази, го:

— Бэрхе һ'эмльк, нэ бэране қьрд, исал бу һ'эфт сал, эз ль э'змана дьгэр'йам, дрәне мьн дешйа, эе ансах тэ ч'ешке кӧрешйа техьмэ нав дрәне хвэ.

Фэрэмэз жер'а гот:— Дешо, бьхвэ, паше бьше-кьринэ, бежэ, дьнйа дорэ, йан зорэ?

Деш жер'а гот:— Ч'ешке кӧрешйа, дьнйа бь дорэ.

Фэрэмэз жер'а го:— Дешо, мала мэ бибэхти нэ-кьрийэ, дора тэйэ.

Деш гӧрзэк авитэ Фэрэмэз. Чардэ сали бу Фэрэмэз. Эwи жь бэр гӧрз хвэ да алики, гӧрзе деш һатэ э'рде.

Фэрэмэз ажотэ сэр деш, жер'а го:

— Деш, дьнйа дорэ; йан зорэ?

Деш жер'а го:— Ч'ешке кӧрешйа, дора тэйэ.

Фэрэмэз гӧрзэк ль сэре wи хьст, сэре wи бэр бь шэ'ньме шакьр. Ль сэр пэйа бу, һэрдо гӧһе wи же-кьр, авитэ щӧһӧр'е к'эргэдәне хвэ. Зьвьр'и һатэ щэм апе хвэ, дэнгэк ль апе хвэ кьр. Апе wи го:

— Фэрэмэз, эз бь қӧрбана тэмэ, тӧ р'азе, сӧбэйэ дьһа, қэ т'алаша тышки нэк'шинэ дьһа.

Сӧбэ ле сафи бу, жь хвэр'а р'ьсге хвэ анин харьн. Р'абун, к'эргэдан анин, сйар бун. Фэрэмэз жер'а го:

— Апо, ве сбе, го, дэнге к'элба вьра незик дьһат.

Ажотьн чун. Чунэ бэр к'очка деше Сор. Машоқа деше Сор, го:

—Хорте мьни дэлал, го, ньзаньм мляк'эта тӧ э'зма-нада ани харе? Эв чь т'опрахэ, тэе анийэ, ле буйи

мык'ан. Эва т'опраха, т'опраха деме Сорэ. Го, һэр'э—
тō т'ии, эз аве бьдьмэ тэ, бьрчий, нан бьдьмэ тэ, һэр'э,
деме Соре нака we бе, һ'эйфа мын тэ те we гөрзэки
тэхэ.

Фэрэмэз жер'а гот: — Машоқа деме Сор, тэ нанэк
быда мын, тэ паше кōлэк техьста дьле мын.

Фэрэмэз дәсте хвэ даве гōне дев, шōһөр'е к'эр-
гәдан дәрдьхэ, ль сәр чока машоқа деме Сор датинэ.

Ль ведәре машоқа деме Сор дьләки на, бистучар
дыла дьһ'эбинэ. Эваре машоқа деме Сор шице хвэ у
Фэрэмэз т'эв датинэ. Фэрэмэз шур дьк'ышинэ, орт'а
хвэ у машоқа деме Сорда датинэ.

Машоқе го: — Һа, Фэрэмэз, эз қөрба, тэ чь қьсур
мында дит, шур тэ да орт'а мын у хвэ ?

— Машоқе, го, эз адк'арьм, эз ада хвэ биньм
сери, эзе тэ бьвьм.

Машоқе гот: — Фэрэмэз, эз қөрбана тэбьм, чька
ада тэ ль сәр чийэ ?

Фэрэмэз го: — Һ'ал у һ'эвале мын у баве мын; эз
һәмэ кōр'е Р'остэми Зальм, исал бу һ'эфт сал п'эрван-
да баве мын бьрийэ, эз пәй қачаха баве хвэ к'этьмэ,
эз шōхōле өса накьм.

Машоқе го: — Фэрэмэз, эз қөрбана тэмэ, све тō ль
вьр сйарбэ, һэр'э к'оч'ка деме Спи. Хушка мын машо-
қа деме Спийэ, бра эв сальха жь тәр'а бьдэ.

Фэрэмэз съве р'абу, бәре хвэ да к'оч'ка деме Спи.

Машоқа деме Спи го: — Фэрэмэз, эз қөрбана тэ,
го, дьле тэ жь мын нәминэ, эв чь һ'эсаве тэ, эв к'оч'ка
деме Спийэ, мляк'эта тō жь э'зманада ани хар ? Нь-
зам тō жь э'рде дәрк'эти ? Деме Спи we нака бе, тэ
техэ нава дрәне хвэ.

Фэрэмэз жер'а гот: — Тэ нанэки хвэ быда мын,
паше кōлэк техьста дьле мын. Све к'е р'е дьчэ, эваре
к'ижан р'е те ?

Го: — Фэрэмэз, — машоґе го, — эз ґөрбана тэбьм, ч'э'ве тэ ль бэдэҗйа мын к'этийэ, тэ һ'ыше хвэ онда кьрийэ, к'аре тэ деге Спи нэк'этийэ: дарэкэ сэр мьле жийэ, һ'эйфа мын тэ те, we ль тэхэ, тэ техэ ах у т'опрах.

Эви жи го: — То мґати апе мын бэ, эзе һэр'ьм пешйа деге Спи, йан хвэде we бьдэ мын, йан хвэде we бьдэ деге Спи.

Фэрэмэз сйар бу, чу пешйа деге Спи. Деге Спи пешйа хвэ дит, дит ч'ешкэки корешйа, дэнгэки ле кьрэ гази:

— Бэрхе һ'эмльк, нэ бэрапе ґьрд, шива шэве нагьһижэ тэ'ште, бэниадэме аха жь ахе, эзе дарэки лехьм, we бьвэ ах, бьвэ т'опрах, т'ера драпе мын намиңэ.

Фэрэмэз ле кьрэ гази, го: — К'афьро, бьхвэ, паше бьшскьринэ, деге Спи, дьнйа дорэ, йан зорэ ?

Дег жер'а го: — Ч'ешке кьрешйа, дьнйа дорэ.

Фэрэмэз жер'а гот, го: — К'афьр, дьнйа мала мэ бебэхти пэкрыйэ, дора тэйэ.

Деге Спи дарэк авитеда, Фэрэмэз жь бэр р'эви, дара ви һатэ э'рде. Фэрэмэз сйар бу, ажот сэр деге Спи:

— Деге Спи, дьнйа дорэ, йан зорэ ?

Деге Спи го: — Ч'ешке кьрешйа, дора тэйэ.

Фэрэмэз гьрзэк лехьст, сэре ви пэканд, һэрдö ґөһе ви жекьр, авитэ шдһөр'е к'эргэдане хвэ.

Машоґа деге Спи жь хвэр'а р'абубу сэр к'оч'ка хвэ. Йазьха хвэ гэлэки Фэрэмэз ани, го: „Гэло ви к'афьри, гэло Фэрэмэз нэхьст ?“ Бала хвэ дае, һэв ньһер'и — Фэрэмэз һат. Чу пешйа Фэрэмэз, һани ль бэр к'оч'ке да пэйакьрьне. Фэрэмэз бьр мала хвэ, жер'а э'зйэт, ик'рам кьр. Сэкьни һ'эта эваре, ль бэр Фэрэмэз сэкьни, к'ьнше ви же кьрын, кьрэ нава орг'ан — дошэка. Машоґа деге Спи, эве жи к'ьнше хвэ эхьст, к' этэ п'ашла Фэрэмэз. Фэрэмэз р'абу, шур

хани дани орт'а хwэ у машоqа дeвe Спн. Машоqе го:

—Фэрэмэз, эз qөрбана тэвм, тэ чь qьсур мьнда. дит, чьма шур тэ'зи кьр, да орт'а мьн у хwэ, эм жи мразе хwэ шабуна.

Фэрэмэз жер'а гот:—Машоqа дeвe Спн, эз адк'арьм.

— Жь бона чь ?

— Жь бона Р'остэм. Эз көр'е Р'остэмьм, исал бу һ'эфт сал дeвe П'эрwандэ баве мьн бьрийэ, эз пэй qачаха wi к'этьмэ: һ'эта эз һ'эйфа баве хwэ һьлнэдьм, эва йэка навэ, мьн һ'этани һ'эйфа баве хwэ һьлани, эзе тэ бьвьм.

Машоqе гот:—Фэрэмэз, эз qөрбана тэ — аqьле сэре тэвм, р'астэ тэ сэре дeвe Спн лехьст, тэ сэре дeвe Сор лехьст, ищар браки дeвe Сор һэйэ. Эw Щанполатэ, тэ нькари пер'а бьки дэ'w. Һэр'э, машоqа Щанполат, эw хушка мьнэ. Һэр'э, чька гьли — готьне хушка мьн, чька чийэ. Бра хушка мьн жь дeвe Щанполатр'а бежэ: „Эз жь тэр'а машоqие накьм: wэки эз машоqа тэмэ, тэ чьма qэ пьрсэке жь мьнр'а навежи, пьрса, чька тэ чь тейи кёшт'ьне, чь тейи алт'кьрьне“. Wedэре хушка мьн машоqа дeвe Щанполатэ, we шие р'өһ'е wi пьрс же бькэ.

Сöбэ ле сафи бу. Фэрэмэз бэре хwэ да к'оч'ка дeвe Щанполат. Машоqа дeвe Щанполат дит хортэки дэлал тер'а дэрк'эт, го:

— Хорте мьни дэлало, пьзам мляк'эта тэ жь э'зманада кьри харо: эва мьк'ане дeвe Щанполатэ; йазьха мьн ль тэ те. Эз заньм — тэ сэре дeвe Спн Лехьстийэ, сэре дeвe Сор лехьстийэ, һэма дeвe Щанполат мьрьна wi т'өнэ: wэки öсанэ, тэ һати щэм мьн, тэ гöһдарбэ, эзе тэ вэшерьм һ'эта эваре. Эваре дeвe Щанполате бе, эз нане wi ченакьм, агьре qэльна wi саз накьм. Дeвe Щанполат эваре гава кö һат, эзе пьшта хwэ педа кьм.

Эваре, гава кö Щанполат һат, машоqе пьшта хwэ педа кьр. Дeвe Щанполат гот, го:

— На, го, машоқа мьн, чь һ'эсабе тэйә, тә пышта хвә мында кър ?

Машоқе жер'а гот, го: — К'афьро, тө wәки машоқе мьни, тө чьма қә глие хвә жь мьнр'а навежи ?

Деве Щанполат гот: — Глие чь тәр'а бькьм, дьле тәда буйә хәм ?

Машоқе готе, го: — Wәки әз машоқа тәмә, тө чьма пьрса хвә р'аст жь мьнр'а навежи ?

Деве Щанполат гот: — Чь пьрсәк әз жь тәр'а бежьм ?

Го: — Wәки тө ақаси сәре шер, пьльнга, п'әрwанда тө жедьки, тө сальхе қәwата хвә жи мьнр'а навежи.

Щанполат гот: — Wәки өсанә, қәwата мьн, р'өһ'е мьн се щушькьн, we дь нава қөт'икә пола, нава гөрзе мынданә. Әз wәки тек'әвьм шәр'а, дә'wa, дарәкә сәр мьле мьнә: әз дар давем wi, е кө бь мьнр'а шәр' дькә. Мын к'е гава гөрзе хвә авит, әw ль сәр бьсәкьнә, гөрзәки орт'а гөрзе мьн хинә, қөт'ике жь орт'а гөрзе мынданә: се щушьке теда р'өһ'е мьнн, дь орт'а қөт'иеданә. Әwe кө мьнр'а шәр' бькә, һәр'ә әwe қөт'ие дәрхә, сәре wан щушька жекә, паше әзе жь дьне хлаз бьм, әзе ижа бьмьрьм, әw кь жь тәр'а р'аст дьвежьм, сәр һәр мьләки мьн бәрәшәки аша теданә. Әз бәрәше хвә бавежьм, е кө мьнр'а тек'әвә дә'we, бәрәше мьн wәки к'өта бун, паше қөт'ийа мьн да дәрхьстьне, әзе бьмьрьм. Әва жь тәр'а дьвежьм дһа.

Фәрәмәз хвәр'а ль гөһдари дькър. Сәкьни һ'әтани сөбһе. Сөбһе Щанполат р'абу, чу неч'ира хвә. Фәрәмәз машоқер'а гот:

— Глие тә қә чь бун ?

Машоқе гот: — Фәрәмәз, қөрбана тәбьм, чьма төйи нәйи һ'ышйар буйи, мьн пьрс жь Щанполат кър, һ'ал у һ'әwал, Щанполат әв гли готбун.

Фәрәмәз гот: — Машоқа деве Щанполат, к'әргә-

дане мьн дэрхэ жь дэрва. — Лынге хвэ кьрэ зэнгуяа сэх'эте: „Йа эллаһ омэте“. Фэрэмэз го машоқа дөвө Щанполат, го:

— Щанполат сбе к'е р'е дьчэ, эваре к'е р'е те ?

— Фэрэмэз, го, эз қөрбана тэбьм, го, һ'эйфа тэ, тө шаһлы, ч'э'ве тэ мьн у бэдэвйа мьн к'этийэ.

Фэрэмэз го: — Машоқа дөвө Щанполат, сэрикэ эв ог'ьрэ.

Фэрэмэз чу пешйа дөвө Щанполат. Дөвө Щанполат бала хвэ даеда, һэв ньһер'и тешкэки көрешйа тер'а дэрк'эт, го:

— Уэй тешке көрешйа, бэрхе һ'эмльке, нэ бэране қьрд, исал бу һ'эфт сал, эз ль э'змана дьгэр'йам, драње мьн дешйа, эзе анцах тэ, тешке көрешйа те хьмэ нав драње хвэ: нэ жь мьнр'а дьвэ шив, нэ дьвэ тэ'ште. Э ль э'змана дьгэр'йам, драње мьн исал һ'эфт салэ дешйа, эз бэлк'и һ'эвэ гоште ви те хьм нав драње хвэ.

Фэрэмэз го: — К'афьро, дьнйа дорэ йан бь зорэ ?

Щанполат жер'а гот: — Дьнйа бь дорэ.

Фэрэмэз го: — Щанполат, дора тэйэ.

Щанполат дарэк авитэ Фэрэмэз. Фэрэмэз зэнгө авитэ к'эргэдане хвэ. Сьвьк бу, жь бэр р'эви. Дар же нэгьрт. Щанполат гот:

— Бэни адэме аха ахе, мьн лехьст бу ах, т'опрах, гоште ви т'ера драње мьн нэма.

Фэрэмэз ажот ль сэр: — Щанполат, дьнйа дорэ йан бь зорэ ?

Щанполат го: — Дьнйа дорэ.

Фэрэмэз шуре хвэ ль сери хьст, р'эви чу дэра һана, же дур к'эт. Щанполат бэраше аша жь мьле хвэ дэрани, авит Фэрэмэз. Бэраше аша же нэгьрт. Бэраше дьн жи — эв жи авит, диса же нэгьрт. Фэрэмэз ажотэ ль сэр дөвө Щанполат, шурэк ль қафе ви

хьст, сесъд шестушәш тамаре аниѳа десе Шанполат т'әви һәв бун — чаѳа тешке кӧрешѳа мьнр'а тек'әвә дә'ѳе ? Дәсте хвә авитә гӧрзе хвә, гӧрзәк авитә Фәрәмәз. Гӧрзе ѳи чу, гәләки же дур к'әт. Фәрәмәз ажотә сәр гӧрзе Шанполат. Ль сәр гӧрзе ѳи пәѳа бу. Гӧрзәк Фәрәмәз орт'а гӧрзе ѳи хьст. Бала хвә дае — қӧт'ик жь орт'а гӧрзе ѳи дәрк'әт. Дәре қӧт'ие вәкьр, бала хвә дае — се шушьк қӧт'иеданьн. Фәрәмәз сәре шушьке жекьр.

Десе Шанполат го: — Тешке кӧрешѳиѳа, тӧ бре мьни мәзьни, һ'әѳа мьн, сәре шушьке дьне же мәкә, мьн жь дьнѳае хлаз мәкә.

Фәрәмәз сәре шушька дӧда жекьр. Р'ӧһ'е Шанполат һатә қәфәсе, го:

— Фәрәмәз, жь бой хвәдейә, мьн жь дьнѳае хлаз мәкә, тӧ бре мьни мәзьни, — р'ӧһ'е ѳи һатә қәфәсе, го, — Фәрәмәз, тӧ қӧрбана ширәтк'ара хвәби, һ'әфт сәри, сәре тә һәбуѳа, тӧ жь дәсте мьн хлаз нәдьбуѳи.

Фәрәмәз сәре ѳе шушька майин жи жекьр. Ль сәр сәре ѳи пәѳа бу, һәрдӧ гӧһе ѳи жекьр, һани ль бәр машоқа Шанполат дани.

Сәкьни, машоқе р'абу сесъд шестушәш шах жь хвә данә бәрдане, жь газ у гәрдәна, ч'ә'в бру бьжанга, дәв леве дь шәкьри, жь хвә да бәрдане, Сәкьни һ'әта эваре, йат'аха хвә у Фәрәмәз т'әв дани. Фәрәмәз нав йат'ахада дани. Машоқе, әѳе жи к'ьнице хвә жь хвә шықьтанд, орг'ан һьлда, бьн орг'ане п'ашла Фәрәмәзда дани.

Фәрәмәз шур тә'зикьр, орт'а хвә у ѳеда дани. Машоқе го:

— Фәрәмәз, го, қӧрбана тәвьм, гәлӧ тә чь қьсур шане мьни назьк нәрмькда ди, тә шур тә'зикьр, орт'а хвә у мьнда дани ?

Фәрәмәз жер'а, машоқа десе Шанполатр'а гот:

— Эз адк'арьм, эз һәмә Фәрәмәзм, көр'е Р'остәме Зальм, эз пәй қачаха баве хвә к'әтьмә. Ғ'әтани: эз нәчъм, баве хвә нәбинъм, шөхөле өса жь мьнр'а. һ'әрамә.

— Һа, го, Фәрәмәз, эз қөрбана тәмә, дөвә П'әр-вәндә, исал бу һ'әфт сал, әви у Р'остәмва шәр' кьр: йәки йәк алт' нәкьр. Һәма исал бу һ'әфт р'ож П'әр-вандә баве тә алт' кьр, өсанә, ада бә'реданә. П'әрвандә жь қафи сәқәтә, әш шване нерийанә, һәр'ә дур бьсәкьн, хвә баве ль бәр кәвьра, дәнгәки ле техә гази, бежә: „П'әрвандә, машоқа дөвә Шанполат го-тийә, бра нерие кәвәр, нерие р'әш жь мьнр'а бышинә, бе“. П'әрвандәйе р'авә сәр хвә, к'еләка хвә бьнһәр'ә—кәс т'өнә. П'әрвандә жь қафи сәқәтә, we бьғһижә-нерийа, жь нава пез вәқәтинә, we пез дәвә бә'реда. бьк'шинә. Гава кө пәз бьр, һәр'ә нерийа жь мьнр'а бинә вәрә.

Фәрәмәз чу нери һанин, машоқа дөвә Шанполат го:

— Фәрәмәз, сәре нерийа жекә, жь мьнр'а ә'йаркә.

Фәрәмәз нери һанин, сәре нерийа жекьр, п'осте-вана ә'йар кьр. Машоқа ведәре исмәки хвәнд:

— Фәрәмәз, һа жь тәр'а п'осте нерийа т'өльхкә: исмәки мьн хвәнд, әвә шьва мьн бьвә һәр'ә ль дәвә бә'ре, һәрдө п'осте нерийа сйарбә, шьвәке лехә: „П'ост-но, мьн дәрхьн ада бә'ре“.

Фәрәмәз п'ост бьрьн ада бә'ре, ль сәр п'оста сйар-бу, шьвәк лехьст, исмәки сәре хвәнд. П'оста Фәрәмәз ада бә'реда дәрхьст. Чу ль бәр к'оч'ка дөвә П'әрвандә. Машоқа дөвә П'әрвандә леньһәр'и хортәки дәләл тер'а дәрк'әт. Қир'ин жь машоқа дөвә П'әрвандә һат:

— Һан, го, гәло тә хайе чәнд сәрийани, әва к'оч'ь-ка дөвә П'әрвандәйә: эз ньзанъм мляк'әта тә жь ә'зманда кьри хар, ньзам щер' — ищата жь ә'рде тә дәрк'әти ?

Го: — Машоқа дөвә П'әрвандә, һазьр бьвинә.

Го: — Чава, йэки пола Р'остэми Зал, вэки дькьрэ қир'ин — к'уси, мә'сийа жь қир'инйа Р'остэме Зал сэре хвэ жь бэ'ра дэрдьхьст, тэйаиш нада бэр П'эр-вандэ, нһа төе тэйах быди ?

Фэрэмэз жер'а го: — Машоқа дөвө П'эрвандэ, эз һэмэ, эз көр'е Р'остэмьм, Р'остэме Зальм. Эз пэй қа-чаха бавө хвэ к'этьмэ.

Машоқе го: — Фэрэмэз, эз қөрбана тэмэ, иро бу һ'эфт р'ож П'эрвандэ Р'остэм алт' кьрийэ, һэма мь-хэнэти нэкөштиё. Э'рд һанийэ к'олайэ, Р'остэм пыш-тостан кьрийэ э'рде: иро шэш р'оже шийэ, һ'эфт қат бэз ль сэр зьке Р'остэмьн. Вэрэ эз дэрмана бьдьмэ тэ, тө бьвэ һэр'э бэр позе Р'остэм. Агьр ль сэр зьке Р'остэм бьдэ алики. Тэ агьр да алики, агьр венасэ. Дөвө П'эрвандэ к'едэре һэвэ вө дүе агьре Р'остэм пева бьхвенбэ, һа жь тэр'а ви дэрмани, бьдэ бэр позе Р'остэм. Р'остэм вэки саг'бэ, дэрмане бьһ'элэ, бьк'э-вэ позе ви. Дэрман к'этэ позе ви — вэрэ шавө бьдэ мьн.

Фэрэмэз дэрман да бэр позе Р'остэм. Дэрман һ'э-лийа, к'этэ позе Р'остэм, налин жь ви һат. Фэрэмэз дөвө хвэ кьрэ гөһө Р'остэм, дэнгэки „баво“ кьр. Р'ос-тэм дэнге Фэрэмэз нас кьр. Эш нэк'эт һ'эйра хвэ, брине хвэ, к'этэ һ'эйра Фэрэмэз. Фэрэмэз р'абу чу шав да машоқа П'эрвандэ. Фэрэмэз го:

— Машоқа дөвө П'эрвандэ, мьзгина мьн жь тэр'а, Р'остэм сламэтэ.

Машоқе го: — Фэрэмэз, дэ вэрэ, эвө карпета — шьла һана, вэрэ эм бьвьн, Р'остэм дайньнэ сэр, бишьн.

Чун Р'остэм һьлдан, даннн сэр карпете, машоқе го:

— Фэрэмэз, хвэде мьн қөрбана тэкэ. Вэхтэкэ зэ'фэ хвэшэ, һэма лэмак хвэшэ — чьл шэви П'эрван-дэ нае к'оч'ка хвэ. Һэр'э дөвө бэ'ре, хьзна П'эрван-дэ ль вейэ, ль бэр бьсэкьн, һэқ навө хвэде һьлдэ,

гӱрзэки һьлдэ, ль дэре хьзнехэ. Дэре хьзне вэкэ, вэрэ щэм мьн. Эзе жи чьл шэви Р'остэм теда хвэй бькьм.

Фэрэмэз р'абу чу бэр дэре хьзне. Дэре хьзне вэкьр, һатэ щэм машоқа П'эрwandэ:

— Мьзгинйа мьн жь тэр'а, мьн дэре хьзне вэкьр.

Машоқе р'абу, эве Фэрэмэз, Р'остэм һьлдан бьрьншице ви дь хьзнеда данин. Бистунэһ р'ож т'эмам бун. Р'остэм брине ви гэлэки саг' бун. Сиунэһ р'оже ви т'эмам бун, машоқе гот:

— Фэрэмэз, эз қӱрбана тэвьм, дьле тэ нэминэ, иро П'эрwandэ we бе. Гава кӱ һат, тӱ һэр'э дэре хьзне, Р'остэм дэсте ви бьгьрэ бинэ майдана Дэ'we. Гӱрзе Р'остэм бавезэ мьле ви. Гавак тэ гӱрзе ви авитэ мьле ви, вэрэ. Деве П'эрwandэ we бе к'оч'ка хвэ. Гава кӱ эw һат, тӱ бьсэкьн майдана Дэ'we, дэнгэки ле техэ гази, бе: „К'афьр, дэрк'эвэ, дэ'wa мьн тэр'а дэ'wэ“. П'эрwandэ дэнг бьһистьне, we жь һебэ-та р'авэ сэр хвэ, алики к'оч'ке we сэре хвэр'а вэлгэр'инэ. Гавак һатэ дэ'wa тэ, вездэре тӱ у П'эрwandэ гӱрза һуне ль һэвхьн, һэма Р'остэме ль wэ т'эмашэкэ, һэма тӱ т'апа П'эрwandэ найни. Р'остэме бала хвэ бьде — тӱ т'апа П'эрwandэ найни, Р'остэме дэнгэки ле техэ қир'ин. П'эрwandэ we сэр стӱе хвэ вэгэр'э. П'эрwandэе бьһер'э -- Р'остэм we хвэ дьхӱрщьлэ, гӱрзе хвэ һьланийэ, we хвэ пер'а бьгһинэ, қэдэме П'эрwandэ we жь қӱдум we бьк'эвьн, дэсте тэда we қӱдум бьк'эвэ. Ви чахи тӱ чоке бьдэ сэр дьле ви, бежэ:

— П'эрwandэ, эз тэ накӱжьм, тэ чава мхэнэти баве мьн нэкошт, эз жи тэ накӱжьм, һэма глики мьн тэр'а һэйэ, те мьн, баве мьн, мэ бьви ви али аве. Эзе т'эхтэбана тэ сэр сэре тэ бьдьмэ гьредане: тӱ мьн, баве мьн жь бэ'ре дэрбазки, р'эше we дайни.

Фэрэмэз ӱса жи кьр, паше дэсте ви пыш пыштева гьреда, чу — т'эхтэбана П'эрwandэ ани у сэре ви дани.

Р'остэм ль сэр сәре т'эхтәбане вида р'унышт. Машоқа дөвө П'эрвандә, әв жи т'эхтәбанеда р'унышт.

Фәрәмәз гот: — П'эрвандә, р'авә мьн у баве мьн бьвә қәрәдаине дайнә.

П'эрвандә р'абу ль сэр хвә, да нава бә'ре. Бә'ре авитә феза чока. П'эрвандә дөшөрмиш бу, го: „Гәләки мьн зор, щәфа мьн дайә Р'остэм, анцах Фәрәмәз гьһишт баве хвә, вәки һ'әфт сәри сәре мьн бьн, әз жь дәсте Р'остэм, Фәрәмәз хлаз навьм“.

П'эрвандә мьле хвә ба дьдә, мьле хвә вәдькә, дәсте хвә даве т'эхтәбане, орт'а бә'реда сәр дәсте хвә т'эхтәбане давежә қәрдание. П'эрвандә шунда бә'реда вәдьгәр'ә. Фәрәмәз ле дькә гази:

— П'эрвандә, го, вәки мьн хьзна тә бьр, машоқа тә бьр, һәрге тә қочахи, вәрә дә'вө, бьбин.

П'эрвандә го: — Әз анцах жь дәсте тә Р'остэм хлаз бумә. Әзе сөбе һәр'ьм машоқәкә дьне биньм хвәр'а.

Фәрәмәз, машоқа П'эрвандә, Р'остэм дьчьн. Машоқа Щанполат жь хвәр'а ледьһер'ә, бала хвә дае— Фәрәмәз вө һат, машоқа П'эрвандә һани, Р'остэм жи хвәр'а һани.

Машоқа Щанполат чу пещие, һани ль к'оч'ка хвәда дани. Вө шәвө вөдәре бунә меван. Сәкьни һ'әтани сөбе. Сөбе Р'остэм, Фәрәмәз, Гөһдәрди Пир, Т'у-си Нәзәр жь к'оч'ка Щанполат һатьн к'оч'ка дөвө Спи. Вө шәвө к'оч'ка дөвө Спи бунә меван. Р'ожа майин— машоқа дөвө Спи һьлдан чунә меване машоқа дөвө Сор. Р'абун, сөбе машоқа дөвө Щанполат, машоқа дөвө П'эрвандә, машоқа дөвө Спи, машоқа дөвө Сор һьлдан — бәре хвә данә шәһәре Зале.

Мзгин бьрын данә Зале. Зале, Гәрдәнк'ешан, Хәв-сәри Шер, Щәгәрман, Бәдиһ'щәмал әв жи һатьнә пешйө.

Машоқа деге Сор данэ Гөһдәрди Пир, Машоқа деге Спи данэ Т'уси Нэзәр, машоқа деге Шанполат данэ Фэрәмэз, машоқа деге П'эрwandэ данэ Бәдиһ'шәмал.

Т'эзэ дэф у дэ'wатe хwэ кьрын. Әw чун мразе хwэ шабун.

Се сев дәрк'этьн шьнәте: йәк п'ара һостәе мьн, севәк п'ара һ'ьк'йатбеж, севәк жи п'ара шмаә'те. Кемасик жи һәрге һәбә, әw жи гәрәке бьбахшиньн. Мразе тә жи зар'е тә бьвьн.

— Әз жи гәләки р'азимә.

15. ФЭЛЭМЭС Р'ОСТЭМ ЖЬ ДЕВЕ ХЭРМАН
АЗА ДЬКЭ

Ч'йак һэбу. Зал Р'остэмп'а дыго:

— Лаво, т'ө шар нэчэ ви ч'йайи — неч'ира хэзала.

Р'остэм го: — Баво, чър'а эм нэчын ви ч'йайи ?

Баве һылда гот: — Нэсьла мэ р'абуйэ, р'анэбуйэ,
т'ө шар нэчуйэ ви ч'йайи.

Р'остэм го: — Баво, эзе һэр'ым ви ч'йайи, чь те,
бэра бе.

Баве го: — Т'ө кэси лэзэт ви ч'йайи нэдитийэ.

Ве р'оже Р'остэм сэкьни, свэтьре тир кэване хвэ,
гөрз — к'эванде хвэ һылда, чу ви ч'йайи: леньһер'и
дар өса сэр һэвда к'этынэ, һе т'ө кэси дар же нэбрь'инэ,
мешэки сьхэ. Ёнэки навда чу — ле ньһер'и дуки зрав
ви мешэйи дык'ьшэ, го: „Баве мын дыгот, т'ө кэс нэ-
чуйэ, лэзэт нэдитийэ. һэла ле бьнер'ым ду нава ви
мешэйи һылдык'шэ“. Хвэ ль ви дуйи гьрт у чу. Нь-
һер'и пирэк ситьл дайэ сэр агьр, қьлпа — қьлпа сить-
лейэ — дык'элэ, һэскэ навдайэ, лев дыдэ ве һэске
сительеда дыкэ у ль сэр хвэда дыкэ, дэндька жи пьр'
дыкэ. Р'остэм зэ'ф же тьрсйа, сав же к'ьшанд. Шарэкэ
дын Р'остэм нав да хвэда, ле кьрэ қир'ин (нэһ'эр'э
ле р'аһьшт). Леньһер'и пире қэ һэйни хвэ дэрнэхьст.
Р'остэм гөрзэк нав мыле веда лехьст. Пире һэск дани,
звьър'и, гот:

— Эз дйа деве Хэрман бьм, эв гөрза нав мыле
мынхэ ? — звьър'и дэст авитэ Р'остэм, гьрт, лола бэр-

хэке дани э'рде, жь п'ор'е хвэ перса багэк к'ьшанд,
пе дэст у п'е Р'остэм гьреда. Пире нэска хвэ ньлда,
гэйсие хвэ харьн.

Р'остэм шаш у мэт'эл ма. Дө сэх'эт чун, леньпер'и
мина п'ьлтэ э'вре р'эш жорда нат деве Хэрман, фр'ьн-
де сйарэ, жорда пэйа бу. Р'остэм ньлда кьрэ фьр'ьнде,
брь бажаре хвэ. Бажаре ви ада бэ'реда бу. Бьр кьр
зиндане, ль зинданеда хвэйкьр. Же дьпьрси:

— Эw ч'йае мэ, дйа мэ қрэшьлэ ведэре, сэва нэ-
сэба Зале. Р'остэм нэйэ, тө нэби Р'остэми ? Тө нати
ви ч'йайи...

Р'остэм дөшөрмиш бу: „Эз бежым эз Р'остэмьм,
we мын бькөжэ“. Гот:

— Эз нэсэба мала Залемэ.

Деве Хэрман гот: — Дьбэ Р'остэм нэварйа тэ бе ?

Эви гот: — We бе.

Зьрзалэте щане деве Хэрман гьрт: жь Р'остэм
зэ'ф дьтьрсиа.

Эм ижар бажаре Иране хэбэрдьн.

Көр'эки Р'остэм нэбу, наве ви Фэлэмэс (Фэрэмэс)
бу. Wэхта Р'остэм гьртын — эw зар'ө бу, дьчу мэк'т'эб-
хане хвэндьне. Чардэ сали бу. Р'ожэке жь мэк'т'эб-
хане нат, зэ'ф анизаз бу, ль согаде р'асти бьр'э зар'а
нат. Эван зар'а к'ап дьлист: эви к'апе зар'а бэлакьр.
Йэки к'өлмэк синге вида лехьст, эw хвэ жи к'эчэл
бу. Фэлэмэс силэк лехьст, к'өме к'эчэл сери к'эт:
сэре ви хане бу. Гэдэ р'эви чу щэм дйа хвэ. Дйа ви
йэкэ пир бу. Де мьле көр'е хвэйи к'эчэл гьрт, бьр
щэм Зале. Пире жер'а гот:

— Нэвийе тэ ава ль көр'е мын бэлэнгаз хьстийэ.

Фэлэмэси сэкьни бу, пире гот: — Wэки нэвие тэ
хбртэ, чьр'а начэ баве хвэ жь дэсте деве Хэрман
дэрнахэ ?

Фэлэмэс бьһист, чу щэм дйа хвэ, наве дйа ви
Спир'ежбу, гот:

— Дае, к'а баве мын ?

Дйа ви гот: — Лаво; чь тэ ван шōхōла к'этийэ ?

Фэлэмэс гот: — Дае, тō р'аст дьвежи, бежэ, навежи, эзе хэр'ым: мын бьхистийэ деве Хэрман баве мын гьртийэ — эзе хэр'ым, т'вдарэк жь мынр'а бьвин.

Де т'эээ дэрде we т'эв р'абу, чу щэм Зал, гот:

— К'е нэвие тэ сэрвэхт кьрийэ ? Хвэйи чардэ сали — нна дьве „эзе хэр'ым“. Зал р'абу чу щэм нэвие хвэ, жер'а гот:

— Лаво, хэла тō чардэ салии, тō нькари шэр' бьки у шэр'е ванда нькари тэйаиш бьви.

Фэлэмэс гот: — Калько, эзе хэр'ым, сэкнандьна мын — иройэ.

Зале ньхер'и Фэлэмэс насэкьнэ, we хэр'э, т'вдарэк жер'а дит. We р'оже сэкьни, свэтыре р'ек'эт, чу р'асти кэла деве Р'эш хат. Дора кэле вэгэр'йа. Фэлэмэс леньхер'и кэч'ькэк ль к'оч'кеданэ. Кэч'ьке жер'а гот:

— Хорте дэлал, н'эйфа тэ тō ль ван дэра чь дьгэр'и ? Хэр'э, баве мын вэхта бе: we тэ бавежэ кōрйа драхе хвэ.

Гэдэ гот: — Qиза дэлал, тэ нэ нан да мын, нэ ав да мын, тэ чь зу тырс кьрэ дьле мын ? Го, р'йа баве хвэ нишани мындэ, чька к'ода чуйэ ?

Кэч'ьке гот: — Баве мын чуйэ мешэ.

Гэдэ жь кэч'ьке пьрси, гот: — Баве тэйе зу бе, йане дэрэнг ?

Кэч'ьке готэ гэдэ: — Вэхт хэйэ нивро те, вэхт хэйэ эваре: н'эта неч'ире дэст нахэ — нае.

Гэдэ готэ кэч'ьке: — Qиза қәнщ, баве тэ к'иалида чуйэ ?

Кэч'ьке готэ гэдэ: — Баве мын ви алие ханда чуйэ.

Чахе кэч'ьке оса готэ гэдэ, кэч'ьке зэф йазьха хвэ бь гэдэ ани, вэки баве we we гэдэ бькōжэ. Гэдэ ажот чу п'эр'е мешэ. Фэлэмэс леньхер'и зэл — зэлэ к'этийэ нава мешэ, хур'э — хур'а шийэ: дэрк'эт дев,

wәки шәш сәре wi бәранбәри дара те, дарәк сәр мьле
wийә, һәр ч'ьқле дарева тәрәшьльк гьредайә. Деве
Р'әш п'ор'е wi сәрч'ә'ве wiда һатьбу, әwn дәсте хwә
лехьст, п'ор'е хwә сәр ч'ә'ве хwә һьлда, ньһер'и йәк
сәкьнийә, бу лубә — луба wi у дьрмә — дьрма wi, гот:

— Исал һ'әфт салә дрәне мьн дешә, п'ьртика
(к'ьтеба) мә готийә — дәрмане дрәне тә гоште п'әлә-
wanанә.

Фәләмәс гот: — Деве қәһәр (мәзын), бьхwә, паше
бьшекьринә.

Бу ләма — ләма деве Р'әш: әw дара мьле хwә бь
тәйр у тәрәшьлава жорда ани. Фәләмәси хwәнди бу,
хwә жь бәр да алики, дар әрде к'әт. Т'оз у думан
әрде р'абу, гот: „Ах бу, бу ах (хwәли), ч'ич'кәк нә-
ма, мьн бавита бәр кӧрйа дрәне хwә“. Фәләмәс п'әлә-
wan газикьр, го:

— Бьхwә, паше бьшекьринә, гот, дора мьнә — до-
ра тәйә ?

Дев гот: — Дора тәйә.

Фәләмәс тир кәван ль щәгәре wi хьст, кӧшт: гӧһе
wi жекьрын, бәньк тер'а кьр, ани һат бәр к'оч'ьк у сәра
кәч'ьке.

Кәч'ьке бь дьләки на, бистпенщ дьла Фәләмәс
һ'әванд: дәри вәкьр, к'әтә бьн мьле п'әләwan, бьрә
от'аха хwә. Жер'а нан у хӧрәк ани. Wәхта р'азане,
йат'ахе хwә данин, бьк'әвьнә нав ши. Фәләмәс ньһер'и
щик т'әне дани, го:

— Сәйран, — наве we Сәйран бу, — қиза қәнщ,
шие мьн чьр'а данайни ?

Кәч'ьке гот: — Шик бәси мьн у тәйә.

Фәләмәс гот: — Қиза қәнщ, дәрде мьн зә'фә, һ'әтә
әз дәрде хwә дәрман нәкьм, әз сәре хwә т'ӧ кәсир'а
надьм сәр бә'лгийә.

Кәч'ьке гот: — Хорте дәлал, дәрде тә чийә, дәрде
хwә бежә.

Фэлэмэс гот: — Дэрде мын эвэ: шие деве Хэрман бежэ, эзе һэр'ым шэр'е деве Хэрман.

Кэч'ьке гот: — Қөрба, деве Хэрман апе мынэ, шие ви эз бь хвэ нызаньм. Ле эз заньм, эв апе мынэ. Гэма дō апе мын дьн жи һэнэ: деве Сор, деве Спи — апе мынн: тэ баве мын кōшт, эзе вьра т'эне чава э'бура хвэ бькьм ?

Фэлэмэс гот: — Қиза қәнш, к'эс нькарэ т'ьхибе деве Р'эш к'эвэ, тō жь мын нэчетьри.

We шэве сэкьни һ'эта све. Све кэч'ьке р'йа деве Сор нишан дае. Фэлэмэс да сэре р'е, чу. Wэхтэке леньһер'и эрди сор, кэвьрмэ сор, пьш шива к'оч'ьк у сэрakэ сор дьхвенэ. Чу незики к'оч'ьк у сэре.

Қиза деве Сор леньһер'и хортэки дэлал у т'эвгь-редаий, сильһ'е ви пер'а we те. Щарйа хвэ шанд, гот:

— Бежэ ви бэлэнгази, бэра һэр'э һе деве Сор нәһатийэ ви бькōжэ.

Щари һат, жер'а гот: — Хорте дэлал, тō ван дэра чь дьгэр'и ? Гэр'э, деве Сор һе нәһатийэ, we бе — тэ бькōжэ.

Фэлэмэс гот: — Қиза қәнш, һе мын нан у ава тэ нэхарийэ; деве Сор к'е р'е чуйэ — р'е нишани мындэ.

Кэч'ьке гот: — Деве Сор һа we р'йа һан чуйэ: пьшта ч'йеда мешэйэ, чуйэ неч'ире.

Фэлэмэс к'этэ we шьвэр'е, чу, дэрк'эт сэре ч'йе — пьшта ч'йеда хар бу, леньһер'и мешэйэ: деве Сор дэрк'эт: дō бэраше аша дэстданэ, шэқэ — шэқа ванэ, дэвса т'збийа дьк'шинэ.

Дев леньһер'и п'элэванэк we пешбэри ви сэкь-нийэ. Дев гот: „Эв чь неч'ирэкэ р'ьндэ“. Дев жорда бэраше аша те вэрдькэ. Бу т'оз у думан. Гава т'оз у думан к'ōта бу, Фэлэмэс шур давежэ стōкра дев, дев дькōжэ, гōһе ви жедькэ, тинэ те бэр к'оч'ьк у сэра дев.

Qиза дeвe Сор лeньпep'и, гoнe бaвe we дeстe хop-тaкидaнэ: лb бэр к'oч'ьк y сэрe сэкьнийэ. Щарйа хwэ шaнд, гo:

— Бэpa бe һoндoр'.

Щapи чy, гoт: — Wэрэ эм һэр'ьн һoндoр'.

Фэлэмэс гoт: — Эз нaeм, дэрде мьн һэйэ, һ'этa дэрде хwэ нэйньм сepи, эз нaeмэ һoндoр'.

Щapи чy һoндoр', гoт: — Дьвe, „Эз нaeмэ һoндoр' дэрде мьн һэйэ: һ'этa дэрде хwэ нэйньмэ сepи, эз нaeмэ һoндoр'“.

Qизa дeвe Сор гoт: — Һэр'э бeжэ бэpa бe һoндoр' эзe дэрде wи дэрманкьм.

Щapи чy, жь гэдэр'а гoт. Гэдэ һатэ һoндoр': жер'а э'зэт y ик'рам кьр, һ'этa wэхтэ шэвe. Qизa дeвe Сор дьхwэст, wэки Фэлэмэс бьстинэ. Кэч'ькe гoт:

— П'элэwанe дэлал, нaвe тэ чийэ ?

Гэдэ гoт: — Нaвe мьн Фэлэмэсэ.

Кэч'ькe гoт: — Дэрде тэ чийэ ? Һэла дэрде хwэ бeжэ.

Фэлэмэс гoт: — Эзe һэр'ьм бажape дeвe Xэрман.

Кэч'ькe гoт: — Һe... дeвe Xэрман aпe мьнэ: шие wи эз пьзаньм, лe aпэки мьн һэйэ, дeвe Cпийэ, жь мэ wеданэ — дьвэ эw зaньбэ, эз пьзаньм, — һэма qизa дeвe Сор дьхwэст Фэлэмэс бьстинэ.

Фэлэмэс гoт: — Qизa qэнш, гэрэке тo све p'йa дeвe Cпи нишани мьнди.

Кэч'ькe гoт: — Tо wэрэ т'эв мьн p'азe, эзe све p'йa дeвe Cпи нишани тэдьм.

Һэма Фэлэмэс лb кэч'ькe ит'бар нэдьбу: башqэ бь cиль'е хwэвa p'азa.

Cвэ сафи бу, тэ'ште харьн. Qизa дeвe Сор гoт:

— Tэ бaвe мьн кoшт, тo нһа дьчи, лe эзe вpa чaвa бькьм ?

Фэлэмэс гoт: — Һэркэ эз һатьм, эзe тэ хwэр'а бь-вьм һэр'ьм: һэркэ нэһатьм, тo жь мьн нэчeтьри.

Кэч'ык пәйа бу, р'е нишани Фэлэмэс да: Фэлэмэс изьна хвә жь кэч'ыке хвәст, к'этә р'е, чу. Һәркә п'ыр' чу, һәркә һындьк чу — леньһер'и ә'рде спи, пыш шива кәлакә спи дьхшенә. Незики кәле бу. Тө пәвежи қиза дөвө Спи жь хвәр'а п'әншәрер'а дьнер'ә: мәрвәк ве- да те, пәйа бу, һат пешйе, го:

— Хорте дәләл, һәр'ә, дөвө Спи р'азайә, вәки дөвө Спи р'авә, ве тә бькөжә.

Готына кэч'ыке гәләки ль Фэлэмэс зор һат. Фәлә- мäs кэч'ыкер'а гот:

— Әз мэхсус һатмә баве тә бькөжым.

Фәләмэс нәһ'р'әк ле р'аһьшт: дөвө Спи жь хәвө қйлоз бу, леньһер'и дәнге п'әләвана те. Дөвө Спи дәрк'әт, хвә дрежи Фәләмэс кыр: Фәләмэс т'ә'лимдар бу (һинкьрибу). Һәрдә гөлаш гьрт: Фәләмэс дөвө Спи ә'рде хьст, сәре ви жекьр. Қиза дөвө Спи һат к'әт бьн мьле Фәләмэс: Фәләмэс бьрә ода хвә. Кэч'ыке дьләки на, бь бистпенщ дьла Фәләмэс һ'әванд у һ'ызкьр көштына баве жь биркьр, ле Фәләмэс жи кэч'ык һ'ә- ванд. Кэч'ыке жь хвә у Фәләмэср'а орг'ан у дошәк да- ни, һәрдө к'әтынә п'ашла һәв. Фәләмэс шуре хвә тә'зи кьр, данн орг'а хвә, қиза дөвө Спи.

Қиза дөвө Спи готә Фәләмэс: — Тә чьр'а һа кьр, әз заньм кәс жь мьн бәдәштьр т'өнә: тә баве мьн көшт, һна жи шур датини орг'а мьн у хвә ?

Фәләмэс гот: — Әз гәрәке һәр'ым дөвө Хәрман бькөжым.

Кэч'ыке гот: — Дөвө Хәрман апе мьнә, бажаре ви ада орг'а бә'реданә, р'азе, әзе све нишани тәдьм.

Р'азан һ'әта све. Свә сафи бу: р'абун сәрч'ә'вө хвә шуштьн, тә'ште харьн, лақьрди һәвкьрын. Кэч'ыке к'аг'әзәк һьвиси, гот:

— Лодкәчие мә һәйә, әви к'аг'әзи бьвә бьдә лод- кәчи, ве тә дәрбази бажаре дөвө Хәрманкә: бәхте тә

һәбә, апе мьне р'азайибә: апе мьн чьл р'ожи р'адьзе, чьли жи һ'ышйар дьминә: ле һәма тә вәрә тә быкӧжә. Тә дәст хлас нәви, ле һәма тә сламәт һати, гәрәке тә мьн хвәр'а бьви.

Фәләмәс дестда адкър: „Әз сламәт зьвьр'им, әзе тә хвәр'а бьвьм“.

Кәч'ьк дәрк'әт дәрва, р'е нишан дае, к'аг'әз да Фәләмәс п'әләван.

Фәләмәс чу, незики бә'ре бу, леньһер'и дәве бә'ре-да лодкәкә ч'ук чекьрийә, лодкәчи теданә. К'аг'әз гьрт да дәсте лодкәчи. Лодкәчи к'аг'әз хвәнд, теда ньвиси бу: „Qиза дөве Спи готийә, гәрәке тә ви мәрьви дәрбази кәла дөве Хәрманки, ведәре жи сламәт бини“.

Лодкәчи Фәләмәс п'әләван кьрә лодке дәрбази т'г'убе дөве Хәрман кьр. Лодкәчи вра сәкьни: Фәләмәс п'әләван чу бәр кәла дөве Хәрман, нәһ'р'ә сәр нәһ'р'е р'аһьшт.

Qиза дөве Хәрман һөндөр'е от'аха хвәда, дөнге нәһ'р'а Фәләмәс бьһист: п'әншәрер'а ньһер'и, вәки п'әләванәк нәһ'р'е р'адьһелә, кәч'ьке гава әв дит, бь һ'әзар дьли әв п'әләван һ'әванд: ақьле we сери чу. Кәч'ьк нәрдәванеда һатә харе, һатә щәм Фәләмәс п'әләван, го:

— П'әләване дәләл, тә чь дьхвәзи ?

Фәләмәс го: — Qиза дәләл, әз дьхвәзьм дөве Хәрман: шәр'е мьн шир'а шәр'ә.

Кәч'ьке һьлда, го: — Дөве Хәрман баве мьнә. Дөве Хәрман әва мәнәкә чуйә дьгәр'ә, майә дәһ р'о, вәки әв бе, әм нәмәрдие ньзаньн, вәки тә һати шәр'е ши, вәрә әм һәр'ьн мал, һ'әта баве мьн те. Гава кӧ баве мьн һат, шәр'кә.

Фәләмәс п'әләван чу кәла дөве Хәрман, у кәч'ьке жер'а ик'рамәкә зә'ф баш кьр. Нане хвә харьн, we шунда кәч'ьке же пьрси, гот:

— Хорте дэлал, сэба чь һати шэр'е баве мьн ?

Фэлэмэс гот: — Эви баве мьн гьртийэ, эз һатъмэ, йане эзе хwэ бьдъм кoштьне, йане жи — эзе һ'эй-фа баве хwэ һьлдъм.

Qиза деве Хэрман гот: — Хорте дэлал, баве тэ к'ийэ ?

Фэлэмэс гот: — Баве мьн Р'остэмэ.

Qизьке гот: — Фэлэмэс щан, эм ньзаньн wэки эw Р'остэмэ, ле баве мьн же пьрсийэ, эw дьве: „Эз жь мала Залемэ“, наве хwэ нэготийэ.

Фэлэмэс гот: — Qиза дэлал, эм һэр'ьнэ зиндане, бьһер'ьн чька баве мьнэ йане на. Нэркэ нэ баве мьнбэ, эзе бьһельм һэр'ьм.

Кэч'ьке да нешье, чунэ һөндөр'е зиндане. Гава кo Фэлэмэс ч'э'в баве хwэ к'эт, дьле ви храв бу, ч'э'ве ви т'жи һесьр бун у гьрйа, һэма Р'остэм кoр'е хwэ нас нэдькьр, һэма дьле ви гэлэ шэwьти, леньһер'и п'элэwанэки зэ'фи дэлали гөмрөһ'. Р'остэм oса заньбу, wэки эw п'элэwан жь нэсэва wанэ, ле Р'остэм пе ит'бар нэдьбу. Р'остэм гот qиза деве Хэрман, гот:

— Эв чь п'элэwанэ, тэ хwэр'а анийэ ?

Qиза деве Хэрман һьлда гот: — Тэ һ'эта нака нэдьгот эз Р'остэмьм. Эва п'элэwана кoр'е тэйэ, һэwарйа тэ һатийэ, наве ви жи Фэлэмэсэ. — Qизьке гот, wэки мьн заньбйа тo Р'остэми, мьне тo р'ьнд хwэй бькьрайи, нэ дьһьшт тo бьк'этайи ве р'оже.

Р'остэм диса пе ит'бар нэбу. Р'остэм һьлда гот:

— Хорте дэлал, наве тэ чийэ у наве кальке тэ чийэ ?

Фэлэмэс гот: — Наве мьн Фэлэмэсэ, наве кальке, мьн Залэ, наве баве Зал Далэ. Дал кoр'е Нэриманэ, Нэриман кoр'е Qэһрэманэ.

Р'остэм же пьрси: — Наве пирька тэ чийэ ?

Эви гот: — Наве пирька мьн Р'удэ'wэйэ.

— Р'удэ'wэ qиза к'ейэ ?

— Р'удэ'wэ qиза Сэлмани Сьндэ.

— Ле наве дйа тэ чийэ ?

— Наве дйа мьн Сьпир'ежэ.

Нежа дьле Р'остэм барьстан бу, у хвэ авитэ п'е-
сира кӧр'е хвэ.

Һэрдӧа Р'остэм һьлдан, бьрн от'аха қиза дewe
Хэрман. Қиза дewe Хэрман Р'остэм һьлк'ьшанд р'ьште,
брьэ һ'маме, һ'мамиш кьр, сэр сурэте ви кӧр'кьр, баш
хвэйкьр, һ'эта дӧһ р'ожа. Wэ'де дewe Хэрман ма р'ок,
wэки чьл р'оже ви т'эмам бэ. Қиза дewe Хэрман гот:

— Р'остэм, иро wэ'де баве мьн т'эмам бу, we бе,
хwэр'а р'еке бьвинэ: wэкик һат, һун шэм мьн дитьн,
we wэ жи бькӧжэ, мьн жи.

Wана Р'остэм кьрнэ зиндане, дэри дадан, қиза
дewe Хэрман гот:

— Фэлэмэс, тӧ жи р'авэ жь шэм мьн һэр'э, ма
сӧһ'этэк баве мьн бе.

Фэлэмэс р'абу, сильһ'е хвэ һьлда, дэрк'этэ дэрва,
кэч'ьке пар'а дэри дада. Гава кӧ сӧһ'эт т'эмам бу,
Фэлэмэс һ'эйатедә пышта хвэ да даре, нӧһ'р'э сэр
нӧһ'р'е р'аһьшт: гава кӧ леньһер'и нот'ла п'элтэ э'wре
р'эш же ч'ике тэйроке давит. Дewe Хэрман бь фр'ьн-
де сэр авайе хвэ гэр'йа: гава кӧ бэржер ньһер'и—
п'элэwанэк we ль бэр дери сӧкьнийэ, нӧһ'р'е р'адьһелэ.
Жорда бь фр'ьнде пӧйа бу, гот:

— Һӧй п'элэwано, нэви тӧ Р'остэми ? Һэwарйа
мэрийе хвэ һати ?

Фэлэмэс гот: — Дewe қӧһэр, эз нэ Р'остэмьм, ле
эз Р'остэме бьп Р'остэмьм, эз қасасе сәре тәмә.

Һерса дewe Хэрман һат, нола п'эрчэ агьр к'этэ
шане ви. Эw Фэлэмэсва гьһиштьнэ һэвдӧ, һэрдӧа
һэвр'а гӧлаш гьртьн— һ'эта эваре һэв бьрн—анин,
йәки йәк ль э'рде нэхьст.

Дewe Хэрман һьлда гот: — Қр'ешийе жь қр'еши
эзи wэстйамэ, све һ'эфт р'ӧһ'е тэ һэwэ, тӧ жь дэсте
мьн хлаз нави.

Нэвдö бэрдан, леда чу мала хвэ. Фэлэмэс п'элэ-
ван т'эне ма ль бэр дери.

Деве Хэрман жь қиза хвэ пьрси, го: — Эв чь
п'элэванэ һатийэ ?

Кэч'ьке го: — Ньзам, баво. Эва п'элэвана дöһва
һатийэ, нэһ'р'е сэр нэһ'р'е — р'адһелэ, мьн дэри ле
вэнэкьр.

Гот: — Лаво, эзе све шийа бькöжым: эз деве Хэр-
ман бьм, эв қиза мьн техэ қэрэбэндие, нэһелэ дэрк'э-
вэ дэрва ?

Деве Хэрман р'аза, хэвр'а чу. Қиза деве Хэр-
ман к'эрби Фэлэмэс, хэв нэк'эт ч'э'ва, р'анэза. Р'абу,
дзы чу дэре зиндане вэкьр, готэ Р'остэм, го:

— Р'остэм, малхрав, баве мьн иро һатийэ, ве све-
да эш кöр'е тэ шэр' дькьн: ле иро баве мьн вэстйа
бу, ле све ве кöр'е тэ бькöжэ, тö чь дьвежи ?

Р'остэм го: — Тö вэки мьн дэрхи, мьн бьгһини
кöр'е мьн ?

Кэч'ьке Р'остэм дэрхьст, гиһандэ Фэлэмэс. Нан
жь ванр'а ани, к'этэ һöндөр', дэри к'литкьр.

Фэлэмэс у Р'остэм гэлэки сэр һэвда гьрйан. Р'ос-
тэм гот:

— Лаво, эз хвэ сэр қэдэма нагьрьм, р'о р'ожас
баве тэ бу.

Сэкьни һ'эта свэ сафи бу. Деве Хэрман жь хэве
р'абу, сэрч'э'ве хвэ шушт, тэ'штйа хвэ хар. Фэлэмэ
п'элэван бэр дери нэһ'р'э р'аһьшт. Р'остэм го:

— Лаво, вэрэ пышта мьн бьдэ даре, баве тэ нэһ'р'е
р'аһелэ, һöндөр'е ши бьқэтинэ.

Фэлэмэс пышта баве хвэ бьр да даре, деве Хэр-
ман жь кэла хвэ дэрк'эт, хвэ дрежи Фэлэмэс кьр,
һэрдö элрлэмиши һэвдö бун, Р'остэм нэһ'р'э сэр нэһ'р'е
р'аһьшт. Деве Хэрман леньһер'и гьртие ши бэрданэ:
һерса дев р'абу. Фэлэмэс сэр һэвда ани, Р'остэм лень-
һер'и, ве кöр'е ши ль э'рдехэ, бькöжэ. Р'остэм гот:—

— Лаво, дыкари бэр бь мын бинэ, we тэ э'рдехэ.
Фэлэмэс дewe Хэрман бэр бь баве хwэ бьр. Р'остэм пар'а дэст авит лынге дewe Хэрман к'ьшанд, э'рде хьст.

Кэч'ьке п'эншэреда ньһер'и, wэки баве we э'рде хьстьн, сэре баве кэч'ьке жекьрын. Кэч'ьке дэри wэкьр, чь һурмуре we хас һэбу, һьлдан, бьрын бэр қэйке, сйар бун, дэрбази wi али бун.

Р'остэм у Фэлэмэс, қиза дewe Хэрманва т'эвайи чунэ к'оч'ьк сэра дewe Спи. Чэнд р'ожа wedэре ман, қиза дewe Спи жи һьлдан, т'эвайи чунэ к'оч'ьк сэра дewe Сор. Қиза дewe Сор жи һьлдан, қиза дewe Р'эш жи һьлдан, т'эвайи чунэ шәһэре Иране.

Қиза дewe Хэрман данэ Фэлэмэс, һәрсеке дьн жи данэ п'эләwane хwэйә баш у э'гит.

Бь wэва к'өта бу.

16. Р'ОСТӘМ У КӨР'Е ВИ ФӘЛӘМӘСТ

Р'остәм р'ожәке, әв дәһ һәвалане хвәва дьчнә сәре ч'йәе Qафе сәйранге. Р'остәм дьвежә п'әләване хвә:

— Әзе р'азем, щаре йәк қәрәшльйа мьн бькә.

Р'остәм р'адьзе, щаре п'әләванәки қәрәшльйа Р'остәм дькьр. Те дора Горган. Гава дьһер'ә — р'әшәк хайин дькә. Дьһер'ә әв р'әш бәрә бәрә бәр бь ви те. Горган гава дьһер'ә — пира мәрвьхөрә. Горган дьвежә:

— Пире, дур һәр'ә, хале мьн р'азайә, we тә бькөжә.

Пире хвә дьһинә Горган, һьлдьдә дьвә мала хвә. Дәһ көр'е пире жи һәбунә. Пешйа дйа хвәда тен.

— Дае, дьве, тә әв һ'әмлька к'ө анийә ?

— Лаво, мьн сәре ч'йәе Qафе анцах мьн әва анийә, дәһ һ'әве дьне жи р'азанә, вәрә әм һәр'ьн биньн.

Пире һәр дәһ көр'е хвә дьдә пәй хвә, дьчә сәре ч'йәе Qафе, тиньн тен: һәр нәһ п'әләвана тиньн. Дькьн — накьн, нькарьн Р'остәм биньн. К'өр'әки пире дьминә бе п'ар. Пире дьвежә көр'е хвә:

— Нәр йәке мә һьнәки бьдә тә, п'ара тә жи we қаси п'ара мә бьвә.

П'әләвана тиньн тен, дарда дькьн, шиша дькьнә эгьр сор дькьн, вәки п'әләвана бьхдн.

Р'остәм гава һ'ьшйар дьбә— п'әләване ви т'өнәнә, алав сәре Р'остәм дьк'әвә. Р'остәм йали — йали дьчә, те. Р'остәм гава дьһер'ә к'оч'ьк у сәрак вайә, дуки

зърав же һьлдък'шә. Р'остәм хwә к'оч'ьк у сәре дьгьрә, дьчә. Дьчә һөндөр'е к'оч'ьк у сәре.

Пире готә көр'е хwә: — Лаво, һ'әмльке мә йайә хwә — хwә һат.

Р'остәм дьвежә: — Әз һ'әмльке тәмә, — гөһәки пире дьгьрә дишер дьхә, пире п'ърти — п'ърти дьвә. Р'остәм тинә һәр дәһ көр'е we жи дькөжә, п'әләwane хwә вәдькә тинә. Дьчә мешә. П'әләwane ши гава дьн-һер'ьн п'әлә ә'wр дәрк'әт. Һат Р'остәм орт'а ван һьлда бьр.

П'әләwane ши тенә мал, дьвежьнә баве ши (наве баве Р'остәм Зал бу).

Зал дьвежә: — Әw дewe һ'әфтсәри буйә, авитийә бира Чьлнери. Кәвьре Чьлнери дьдә сәр.

Жьна Р'остәм жи пәйр'а гран буйә. Р'адьзе көр'әки тинә. Наве ши датинын Фәләмәст. Зале кальке Фәләмәст хwә дькә баве Фәләмәст.

Р'ожәке Фәләмәст дьчә нава зар'а к'ап дьлизә. Көр'е пире к'апа Фәләмәст дьр'әвинә. Фәләмәст дьдә пәй көр'е пире, дьгьрә. Гөһәки ши р'адькә. Пире р'адьвә, гази дькә:

— Чьр'а начи һ'әйфа баве хwә һьлнади ? Тә т'ьре Зал баве тәйә, әw кальке тәйә, дewe һ'әфтсәри баве тә бьрийә кьрийә бира Чьлнери, кәвьре Чьлнери данийә сәр.

Фәләмәст вәдьгәр'ә мал, дьчә щәм кальке хwә. Фәләмәст дьвежә:

— Калько, мьнр'а р'аст дьвежи, бежә, йане на, әзе тә бькөжьм, бежә, чька баве мьн ль к'едәрейә ?

Зал дьвежә: — Хаде бәла we бьдә, к'е тәр'а готийә: wәлләһ әз кальке тәмә, баве тә дewe һ'әфтсәри бьрийә кьрийә бира Чьлнери, кәвьре Чьлнери данийә сәр.

Фәләмәст дьвежә: — Калько, к'аре мьн бькә, әзе һәр'ьм.

Кальке ви дьвежэ: — Лаво, һәла тө зар'бйи, нәһати қәда мера.

Фәлэмәст дьвежэ: — Нәбуйә, навә, әзе һәр'ым, — р'адьвә дьчә щәм дйа хвә, дьвежэ:

— Дае, к'аре мьн бькә, әзе һәр'ым.

Кальке ви готе: — Әве һана гөрзе Р'остәмә, тә дәрхьст, бьзанбә бәнга тә шер'ә.

Фәлэмәст сйар бу, сәрики дōда чу һат, дәсте хвә авитә гөрз һьлда, готә кальке хвә:

— Хвәзыл се — чар п'уте дьне жи сәрда зедә буйа.

К'аре Фәлэмәст дькьн, әв дьчә. П'ьр' дьчә, һьндьк дьчә, хаде бьзанбә, дьчә р'асти канике те, һәспе хвә қаш дькә, р'удьне нане хвә дьхвә, қап'уте хвә дьк'ьшинә сәр хвә, р'адьзе.

Гава ханьм п'әнщәре дьнһер'ә сйарәки йайә һатийә сәр кание, қап'ут авитийә сәр хвә р'азайә. Гази шарйа хвә дькә, жер'а дьвежэ:

— Бьльмә нан чекә, бьвә һәр'ә сәва сйаре һана.

Щари нен чедькә, тинә те бәр сәре сйер. Гава щари ледьнһер'ә — нә мәрвь бьхвә, нә бьдә — ле бьнһер'ә. Щари тинә те льнге Фәлэмәст мьз дьдә. Әв банз дьдә сәр хвә, щариер'а дьве:

— Ә'вда хаде, тә әз гөнәк'ар кьрьм.

Щари дьвежэ: — Фәлэмәст, тө бьрчийи, нан бьхвә, вәхтә дөве бе тә бькōжә.

Фәлэмәст р'адьвә. Щари дьвежэ:

— Фәлэмәст, дөве р'йа һане бе, нәви — нәви р'йа һанда һәр'и.

Щари пьшта хвә дьде, Фәлэмәст дьчә. Фәлэмәст жи бәре хвә дьдә р'йа дөв теда бе, вьрда дьчә. Фәлэмәст дьнһер'ә дөв йайә те. Дөв ле дькә қир'ин:

— Һәй — һәй, тешки гōра, әз ә'рда дьгәр'йам, тө ә'змана мьнр'а һати. Мьн анщах тө дити. Исал һ'әфт сале мьнә к'ок'а драње мьн дешә, әзе тә текьм бәр к'ок'а драње хвә, бәлк'и эша драње мьн датинә.

Фэлэмэст дьвежэ: — К'афъри — к'афърийо, бьхвэ, паше бышекъринэ.

Фэлэмэст у дөв дьгъһижьнэ һэв. Дөв дьвежэ:

— Дора мьнэ, йане дора тэйэ ?

Фэлэмэст дьве: — Дора тэйэ.

Гава эв һ'эфт бэраше аша тинэ давежэ Фэлэмэст, Фэлэмэст хвэ бэр дьдэ йалики, дьвежэ:

— Дора мьнэ, йане дора тэйэ ?

Дөв дьвежэ: — Дора тэйэ.

Фэлэмэст тинэ те шур бэр хвэ дьк'ьшинэ, дөв дьхэ, дькөжэ. Һэрдө гөһе ви жи дькэ хөрщка хвэ, бэре хвэ дьдэ к'оч'ьк у сэра ви, те щэм ханьме. Һэрдө гөһа хөрщка хвэ давежэ. Дьвэ р'ынгэ — р'ынга ханьме. Эв ханьм йа хвэ дькьнэ йэк. Эваре р'адьзен. Фэлэмэст шуре хвэ дьк'ьшинэ дьдэ орт'а хвэ у ханьме.

Фэлэмэст све дьчэ шәһәр, дэрдьк'эвэ мөйдана Хәнима. Гөрзе хвэ мөйдана Хәнима дьһ'эжинэ. Ханьм дьчэ сэр бира Чьлнери, гази Р'остэм дькэ:

— Йәки һатийә мөйдана Хәнима, эвина жь бэра вәйә.

Р'остэм дьвежэ ханьме:

— Тө һәр'э бьһер'э, һэрге гөрзе ви мина э'вьре нисане бьрқ вөдан, бьзанбэ — эв бэра мөйә.

Ханьм, гава дьчэ, дьһер'э — гөрзе ви мина э'вьре нисане бьрқ вөдьдә.

Һат, готә Р'остэм: — Гөрзе ви мина э'вьре нисане бьрқ вөдьдөн.

Паше, гава пе дьһ'ьсә, вәки Фэлэмэст бэра Р'остэмә, хвэ Фэлэмэстр'а дьгъһинэ, дьве:

— Р'остәми йайә вьра.

Фэлэмэст те сэр дөве бире, гази дькэ, дьве:

— Р'остэм, әм чава бькьн, вәки тә дэрхьн ?

Р'остэм дьвежэ: — Фэлэмэст, гэрә т'эмам орт'ан — дошәк бьн, шрите бавежьнэ нава мьн, дэрхьн.

Р'остэм дэрдьхын. Эw чыл р'оже дeв бу, wэки чубу неч'ире. Свэтыре wэ'де дeв бу, wэки бьhата. Ханьм дьвежэ Фэлэмэст:

-- Све дeвe бe.

Свэтыре Р'остэм дaтиньнэ бэр дaре. Дeв лeдьхэ тe малe. Фэлэмэст р'адьвэ мэйдaнa Хэнимa дьсэжэ. Дeв лeдьхэ тe. Эw у Фэлэмэст дькьнэ шэр'. Оса дькьнэ шэр', hэспе wанa худанeдa р'эш дьвьн. Фэлэмэст дьвeжэ:

— Дeв, wэрэ эм дэстө бьбарэкиe бeнэ hэв.

Эw пэйa дьвьн, к'ынщe п'элэwанa хwэ дькьн, гóлаш дьгьрьн. Р'остэм лeдьнeр'э — дeв we зope дьдэ Фэлэмэст. Дeв дькэ гaзи — qир'ини, qóдyмe дeв дьшкe. Фэлэмэст чэнд шарэка дeв дьвэ тинэ, дeв дaвeжэ э'рдe. Ханьм жордa дькэ гaзи:

— Мэкóжьн, гэмэкэ wайэ бьн кэвьeрe hандa, биньн тeнэ дeв.

Гэмe дькьнэ дeв, дьвэ qант'ьр'эки. Р'остэм, Фэлэмэст, hэрдó ханьмa hур — мурe хwэ лeдькьн, сэрдa сйар дьвьн, бэpe хwэ дьдьнэ мaлa хwэ.

Щав дьчэ Залер'а: „Р'остэм у Фэлэмэст саг' — слaмэт hатьн“.

Дэ'wатa Фэлэмэст жи дькьн.

Эв йэка hан жи сэpe Р'остэм qэwьми. Эw чун мpaзe хwэ шaбун, hун жи hэр'ьн мpaзe хwэ шaбьн.

К'óтa бу.

17. ШӘР'Е Р'ОСТӘМ У КӨР'Е ВИ ЗОНРАБ

„Шаһ — намә“ ва дьбе:
Һынги һеж Р'остәм т'өнәбу:
Зал дайм шөхөлк'аре ви т'алан бу,
Чар нькаре хвә т'алан дькър, ,
Қонаха һ'әфт р'ожан,
Чарнькаре Забыле храб кърбу.
Р'ожәке чо бо хвә неч'ире,
Һ'әта эваре т'ө неч'ир дәст ви нәк'әт:
Ма һ'әта эваре,
Вәгәр'йа де бетә мала хвә,
Ди дө п'әләван бь шәһдера (р'йа мәзын) тен.
Го: „Әзе бьчым ван п'әләвана бькөжым,
Т'аланкым, жь хвәр'а бьбьм,
Бо мьн әв р'о бәсә“.
Дәваре (һәспе) хвә ажот чо сәре р'е,
Һ'әта п'әләван жь вева һатьн.
Зал р'абу сәр һәрдө р'ьк'еве хвә,
Гөрзәк хвә һьнди спиндарәке р'акър,
Аветә к'әла сәре ви деше мәзын.
Дәма кө авет, чава тө қөрчьк п'әмбу ль
дишер бьди,
Бьдехи, пашва вәгәр'и.
Гөрзе ви ыь пашва һат,
Т'ө жь ван нәкър.
Ван п'әләванан чәнгәле хвә аветьиә Зал:
Гьртьн, жь һәспе анинә хар:

Дэст п'е ви данинэ р'ьк'ева хвэ,
Гьредан, вь ма к'еш һэспе ванва,
Һэспе хвэ ажотын, чон.
Зал бь һэспева бэр мьрьне к'эт:
Гэлэк һиви жь ван кьр.
Вана гот: — Т'о һивйан жь мә нэкэ,
Зал, эме хэбэрэке бежьнэ тэ,
Һэкэр тэ хэбэре мә кьр,
Һэкэр тэ эһд кьр жь мэр'а,
Эме тэ бэрдьн:
Һэкэр на, эм тэ бэрнадьн.
Гонэ Зал: — Көр'эке жь тэр'а быбэ,
Төе наве ви дайни Р'остэм,
Бь т'арица мә, һ'эйа мьрьна мә,
Кө бь дәсте Р'остэмэ, бь дәсте ви нэбэ, —
Мьрьна мә т'өнэ.
Го, Зал, дэма көр'е тэ быбэ се сали,
Тө р'еки бе шэр'е мә,
Һэки се сали быбори (дэрбаз бэ)
Эди эм нькарын бь ви.
Зал нэилащи эһд кьр, го:
— Дэма быбэ дө сали,
Эзе р'екьм, бетэ шэр'е вэ.
Зал бэрдан, һатэ мал,
Р'остэм һатэ сэр дьһйае,
Бу дэһ сали, эди дьл нэда,
Р'екэ шэр'е вана.
Р'ожэке чьқас п'элэwane Р'остэм һэбу,
Ль диwane р'уньшьтбун,
Зал ль we р'аза бу — ль диwane,
Хэwеда қар'ин жь Зал һат,
Р'остэм р'абу — ч'энгыле Зал гьрт,
Го: — Бежэ, к'а эw чь тэ қэwьми,
Эва чь қар'ин бу жь тэ чо,
Һэкэр нэбежи, эзе тэ ль диwаре быдьм,

Бь к'элпэтанап һэстуге тэ ванэбьн.
Зал го: — Р'остэм, неж тө саг'ки,
Мьн ль хэвне ди эждапи,
Ль тэ дабэландьн, эв қар'ен жь мьн чо.
Зал диса бэрда, диса Зал хэв чо,
Диса эв қар'ен жь Зал чо хэведа.
Р'остэм шар ди ч'энгьле ви гьрт,
Го: — Зал, р'аст бежэ,
Тэ зрав п'элэванан қэтанд.
Го: — Вэй Р'остэм, неж тө саг'ки,
Мьн ди тө ль дэве знара буйи,
Тө жь ви к'эти, тө нава һ'эфт бэ'ра к'эти.
Р'остэм го: — Бь сэд шар анийа мьн,
Нэ вайэ, бэле бла вабэ.
Бэрда, диса Зал бь хэвр'а чо,
Хэв чо, нэчо, диса қар'ен же чо.
Р'остэм р'абу сэкьни,
Ч'энгьле ви гьрт,
Го: — Хөдане шэв — р'ожан,
Тө р'асти набежи мьн,
Эзе тэ ль дивердъм,
Һэстуйе тэ бь к'элбэтана жевэнэбьн.
Го: — Р'остэм, эркин нан аве тэ,
Һэвка мабу ль дьнйае.
Р'остэм го: — Гэлэк дурва дьреж нэбежэ,
Бежэ, к'а чь буйэ?
Го: — Н'ал — қасэте мьн эвэ:
Девед Һештэхан, К'ештэхан,
Wõha эз гьртым к'ешдам р'ьк'ева хвэ,
Һо эз дамэ сонде, эһдкьрьне,
Ко эз тэ бьшиньм шэр'е ван.
Мьн дьл нэда, тэ бьшанда.
Эһда мьн ль мьн эшэркьрийэ,
Һьнги хэвр'а дьчъм,
Дэст п'е хвэ р'ьк'ева һэспе ванада дьбиньм.

Р'остэм го: — Дәве тә бышке,
 Дәма эз бумә дө сали,
 Бла тә быгота, эз чобам.
 Р'остэм готә Зал: — Әw ль к'бнә ?
 Эзе бычъмә шәр'е ван.
 Го: — П'әләwane п'адше Бьрсаненә.
 Р'остэм р'абун, го: — Дә к'и жь wә бе ?
 Әм бычын.
 Кәс нәшерийа, быгота — эз бем.
 Се щара wa пьрскър,
 Кәс нәшербу, быгота — эзе бем.
 Бежәне харзе wi го: — Хало, эзе бем
 Әwana р'абун, қълхе дәwреша wәргъртын,
 Һәр йәки шангозәк (гөрзе ч'ук) жь хwәр'а
 чекърьн,
 Данинә сәр мьле хwә, чон.
 Чон, дьбен гәләк ль дьнйәе гәр'йан,
 Чон ль бажаре Брсайе дәрк'әтын,
 Чон қонаха п'адше.
 Һәrr'о се дән харьна ван дьдан — дьхарьн,
 П'ал дьдан, эди т'ө ә'рда нәдьчун.
 Ма р'ожәке, Р'остэм сәр бани сәкьни,
 Леньһер'и дән мров савар, нан, р'ун һъланин
 пьшта хwә,
 Жь бажер дәрк'әтын.
 Р'остэм ль пәй ван к'әт, чо.
 Чо р'әх бажер, ль бедәрәке,
 Ди савар эхьстьнә we бедәре,
 Р'ун эхьстьнә сәр.
 Мәр'әк ль wi мьли дан, мәр'әк ль мьле дьн
 дан,
 Вәгәр'йан һатьн, мровәк т'әне ль we ма:
 Р'уньшт, к'а нане ван, саваре ван
 Һәкәр кембә, щар дьн биньн.
 Р'остэм жи ль we р'уньшт, го:

„Хwәде занә әв таштийа Ғештәхан — К'ештә-
ханә“.

Р'остәм те ньһер'и дьһиа тари бу.

Бьске бәрфе аветьһ,

Те ньһер'и жь weва Ғештәхан — К'ештәхан
һатьһ:

Һатьһ пәйа бун.

Дәве ван к'ольф (к'ьлиф) кьрибу,

Дәве хwә вәкьрһһ,

Ғәр йәки мәр'әк дәст хwә гьртһһ,

Саваре хwә харьһ.

Р'остәм го: — Ғеди, шамеро.

Кәс саваре wә жь wә һастинә:

Мәр'е хwә бавен, бь шамери р'уһен,

Бь дәсте хwә бьхөн.

Ғештәхан го: — Хwәде занә к'әрба ви савари
дайә дьле ви мрови.

К'ештәхан го: — Нә wәллә, һәби — нәби жь
мала Зале тьркәрә,

Ләма әв хәбәр готә мә.

Дәма wöһа готьһ,

Р'остәм гәләки ә'һьр'и,

Р'абу чо дәстәк аветә Ғештәхан, гьрт,

Йәк К'ештәхан гьрт,

Ғәрдөкан ль һәвда,

Wәкә лошке һежиран һәрдө манә бь һәвр'а,

Ғәрдө кöшт, аветә ль we.

Р'уһьшт саваре хwә т'ер хар,

Вәгәр'йа чо мал.

П'адша ль we занә кöштһһна п'әләwане хwә
бь дәсти Р'остәмә,

Р'екьр пе (пәй) Р'остәм вә бьр,

Ле һьзанә Р'остәмә, занә дәврешәкә,

Бь һәваләки дәврешба, готә Р'остәм, го:

— Йа дэвреш, тэ чьр'а һэрдө п'элэwane
мын көшт ?

Т'эрихка мында һэбу —
Р'остэме мэва бьһатийа,
Мэйе бэрда п'еси́ра Р'остэм.
Го: — П'адшаһьм, э́е льһа бьм,
Чь дэма Р'остэм һат —
Мын бэрдэ п'еси́ра Р'остэм.
П'адша го: — Wэки вайэ, цема мын ль тэ нае,
Wэрэ дэсте мын, э́е кэч'а хwэ бьдьмэ тэ,
Бьби завае мын,
Wэки цема мын ль тэ бе.
Чо кэч'а п'адше стэнд,
Се чар һэйван манэ ль we,
Жьна ви, кэч'а п'адше,
Же бь һ'эмлэ бу, го, жьна хwэ, го:
— Эз Р'остэмьм,
Э́е вэгэр'ьм мала хwэ,
Бежэ бабе хwэ, т'ө фькара жь мын нэкэ,
Һа жь тэр'а ве базбэнде,
Һэкэр тэ көр'эк бу — гредэ мьле ви,
Бла бетэ эйвана Забьле ба мын,
Һэкэр кэч'ьк бу, ви базьни бьфрошэ,
Һьнди тө кэч'а хwэ саг'ьн, бэсэ бо wэ,
Бьхөн, вэхөн, пе дэрбазьн.
Р'остэм жь we вэгэр'йа һат,
Кэч'а п'адше готэ п'адше,
Го: — Wэллэ, э́е тэ эз дамэ жьнти — Р'остэм
бу,

Го: „Бежэ бабе хwэ, п'адша,
Бежэ, эз Р'остэмьм, эз we чом,
Бла т'ө фькара жь мын нэкэ“.
Бабе we жи го: — Дэ дьле шийэ,
Т'ө зэрара тэ эди же наби, чо, чо.
Го, ма нэһ мэһ, нэһ р'ож т'эмам бу,

Көр'эк жь кэч'ькер'а бу, наве ви данин Зоһ-
раб,

Көр'е п'эләwana бу —

Р'ож бь р'ож мэзын дьбу.

Дәма бу йэк сали,

Дәсте хwә даветә к'ижан зар'ойи,

Нав дәсте хwә зар'ө дькөшт:

Р'ожәке wa — wәхте ләйстьне,

Көр'е пирәке көшт.

Пирьке ль сәре хwә хьст, гьри,

Го: — К'и занә көр'е к'ижан дәwрешийә,

Көр'е к'ижан суг'аранә,

Зар'ед мә һ'әми нав дәсте хwә көшт.

Көр'ьк жи фә'м бьбу,

Гьри, һатә ба дйа хwә,

Го: — Дае, к'а бабе мьн к'ишкә ?

Дйа ви бә'са бабе ви п'адша кьр,

Го: — Көр'е мьн, нә әw бабе тәйә ?

Го: — Дае, нә, әw ан бабе тәйә, ан бабе мьнә,

Бежә, к'а бабе мьн к'ишкә ?

Да а'шьзкьрне, да ч'ар пе нәкьр.

Го: — Көр'е мьн, бабе тә Р'остәме көр'е За-
лейә,

We ль Забьле.

Го: — Дае, wәки wайә, к'аре мьн бькә,

Әзе бьчьмә ньк бабе хwә.

Дйа ви жи базбәнд гьреда мьле ви,

Көр' т'әне һаһелә бьчә:

Р'абун, әw дйа хwә чон.

Чон, эди р'йа хwә шашкьрн,

Ньзаньн бьчьнә әйwana Забьле,

Чон ль диwana К'әнге,

Дәрк'әтьн нав нәйаред Р'остәм.

П'эләwane Әлфәсйаб һәбу — һьнане Wәйс:

Фелбаз бу, долабчийе Т'уране бу,

Ҳеж хатын аха ван, бэр'а чон,
Ле П'оранд занэ, кө көр'е Р'остэмэ,
Мэ'лум ль Элфэсйабе кър,
Жер'а т'эйбир да, кө: „Көр'е нэйаранэ,
Эм жер'а хвэшкэн, хвэйкэн,
We бо шөхөле мэ лазым бэ:
Бэлки эм пе нэйаре хвэ тиньнэ р'ае“.
Р'е ва нишан дан, көр'ьк бърьн шэм Элфэ-
сйабе.

Элфэсйаб дит, го: — Ҳун к'ишкьн ?
К'ода дьчьн ?
Дйа ви го: — Эз жьна Р'остэмьм,
Эв жи көр'е Р'остэмэ.
Эм дьчьн эйвана Забьле.
Элфэсйаб, һьнан ле т'эйбир дабу,
Готэ жьньке, го: — Эв эйвана Забьлейэ,
Р'остэм эз бь хвэмэ, тө нас наки ?
Эве жи жь тьрсан го: — Төйи, хвэ төйи.
Го: „Бежым нэ, we көр'е мын бькөжэ“.
Эви Зоһраб һьлани, бър дани одэке,
Р'оже се дан гошт у бърьнц дане,
Гон: „Эме мэзынкьн, бэрдьнэ п'есири Р'ос-
тэм“.

Ма һ'эта мэзын бу, бу ферьз п'элэван.
Һьмане Wэйси вэлэдзанэбу,
Ва т'эйбир даие, ва Т'уранйан ьлан кърбу,
Пе т'эйбир дабу, кө щьмл Т'уранйан ва пе
бахевэ,
Кө Зоһраб ньзанэ, кө һэр'э шэр'е Р'остэм.
Һьле хьстьн шыг'бли, р'абун чон ль мөйдане,
Зоһраб пеш эхьстьн, чон гази кър, го:
— Һэй Ирани һэнэ, бла бенэ мөйдане.
Р'остэм р'абу Р'эхше — Бэлэк' к'шанд дэрва,
Зине Э'йнт'абе сэр мылан хьрьканд
Тэнг у бэр ле шьданд,

Дәст аветә ч'әмьле гөрзе гьран,
 Шир у март'але хвә һълани,
 Лынге хвә дани р'ык'еве,
 Сәр зине Ә'инт'абе р'уньшт,
 Ажот чо ль мәйдане,
 Зоһраб, Р'остәм пеш һәв к'әтын,
 Бу шәр'е ферьз — п'әләванан.
 Аһа налина һәрдө ферьзан,
 Чо бәр чәрха фәләке,
 Гисьне к'отане сәр сәре һәвда соркьрын,
 Агьре мәнщәниқ сәр сәре һәвда барандьн.
 Әв дьчу сәре мәйдане,
 Гөрзе хвә даветә ви,
 Әв дьчу бьне мәйдане —
 Те гөрзе хвә даветә ви.
 Се р'ож, се шәв ман п'еси́ра һәв,
 Нә әв ч'ар жь ви бьр,
 Нә әв ч'ар жь ви бьр.
 Р'остәм го: — Нәй п'әләвано,
 Дәваред мә гөнәнә,
 Әм жь дәваре хвә пәйабьн,
 Әме дәстәп'ьрч' бьчьнә һәв.
 Әв пәйа бун, чонә бьн ч'әнга һәв,
 Се щара Зоһраб Р'остәм һълани,
 Ль ә'рде да, дьл ле нәбу бькөшта,
 Диса ль сәр р'абу.
 Паше Р'остәм қәвата хвә бәрәвкьр,
 Р'остәм Зоһраб һълани сәр сәре хвә ль ә'рде
 да,
 Р'остәм гәләк ащьз бубу,
 Эди моләт нәдае,
 Хәнщәр жь пышта хвә к'ьшанд,
 Ль дәфа синге Зоһраб да.
 Зоһраб го: — П'әләвано, тә әз көштъм,
 Төе чава шаба бабе мьн бьди ?

Р'остэм го: — Бабе тэ к'ийэ ?
Го: — Бабе мьн Р'остэме көр'е Залейэ.
Р'остэм го: — Малһэдьми,
Р'остэме көр'е Зале, эз бь хвэмэ.
Эде Р'остэм дьл нэда,
Хэнщэр жь синге көр'е хвэ дэрани,
Һэма көр'е хвэ һълани, дани сэр сэре хвэ,
Чо ньк п'адшае хвэ.
Го: — П'адшаһьм, дэрмане нождэри бьдэ,
Бавемэ брина көр'е хвэ, саг'бэ,
Әw жь мьн четър п'элэванэ.
П'адша го: — Тö йэк п'элэвани,
Эз тэ анцах хвэй дькьм,
Бьбьнэ дөдө, эзе чава хвэй бькьм ?
Qöt'ийа дэрмане нождари аветэ бэ'ре,
Р'остэм жи э'ньр'и. Хэнщэра хвэ к'ьшанд.
Көр'е ви мър, бьр көр'е хвэ һълани,
Сонд хар, го: „Эди тав ль мьн нэк'эвэ,
Эз т'ö кэси нахевьм“.
Чо, р'абу ч'йаки, шкэфтеда сэкьни.
Све зу дьчо сэр аве,
Дэв р'уе хвэ дьшо,
Аве тинэ, дьчэ шкэфте,
П'адша чо пэй — нәһат,
Зал чо пэй — нәһат,
Меһрабе К'абьле чо пэй — нәһат:
Ма ль we шкэфте.
Р'ожэке пирэк чо ньк п'адше,
Го: — П'адшаһьм, төе чь бьди мьн,
Эз бьчьм, Р'остэм биньм.
П'адше го: — Ҙз чом, нәһат,
Сэд п'элэван чон, нәһат,
Бабе ви чо, нәһат,
Дэ Р'остэме чава хэбэра тэ-бе ?
Пире го: — Эзе биньм.

П'адша го: — Wэки тō бини,
Эзе дō шара бэрк'еша тэ зер' дэмэ тэ.
Пире р'абу чо,
Тэзэк (qэтэк) шьле р'эшмуи бър чо сэр ви
аве дышут:

Ә'рде Р'остэм дьхат сэр аве,
Р'остэм р'ожәке һатэ сэр we аве.
Һәрр'о ди, әв пирьк, we шьле р'эш дьшо.
Па, нә Р'остэм гэл кәси хәбәр нәдьда,
Дьчо, дьхат, ә'шеб дьма.
Әв пирьк аwqa р'о we даймә ви шьле р'эш
дьшо,

Гэләк һ'әйфа ви пире һат, ди, wэки
Әw шьл сьпибуне бу.

Пьрса пире кър, го:

— Пире, әв чь шьлэ, тō һьндә р'ожә р'уньш-
ти сэр we аве, дьшойи ?

Пире го: — Мын тәжәк шьл спи һәйә,
Эзе we жи бьшом, спибә,
Дәма һәв бьдърум, бавемә сэр к'өрси
Зар'е мын бьчьнә бьнва.

Го: — Пире, әw р'эш, әw спи набә, чьqас тō
бьшойи.

Пире го: — Әз гори, wэки тō зани әв р'әшә,
спи набә,

Көр'е тә мьрийә, әди саг' набә,
Тō һати льһа, чь фәйдә,
Р'абә, әм бьчьн.

Го: — Пире, т'ō кәс әз нәбьрьм,
Ле тә әз бьрьм.

Р'абу к'әтә пешйа пирьке,

Һат, чо ньк п'адше,

П'адша дō шара к'еша пире —

Зе р' да пирьке, пирьк чо мала хwә,

Бу шаһена wan бь һатьна Р'остэм.

18. Р'ОСТӘМ ЗӨҢРАВЕ КӨР'Е ХВӘ ДЫКӨЖӘ

Р'остәм Иранеда бу, Т'уран башқә бу: һәма орт'а синоре Иран у Т'уранеда ч'әмәки гран дык'ышйа.

Р'остәм р'оке Р'әwшибәләк сйар бу, һәспе wi бу, чу сәр синоре Иран у Т'уране неч'ира хәзала. Хәзаләк кōшт, һат сәр wi ч'әме Иран у Т'уранеда һәспе хвә тәwьланд, хәзала хвә н'ост кър, қърш хвәр'а бәрәвкърьн, дар бәрәвкърьн, чъл — чон бәрәвкърьн, жь хвәр'а к'баб чекър, хар. Р'остәм жь к'әси нәдътърсйа, п'алтоне хвә к'шандә сәре хвә, жь хвәр'а р'аза: һәспе wi жи дыч'ерә хвәр'а. Әw бәра хвәр'а щибьщи хәвр'а һәр'ә.

Алие Т'уранеда шәһәрәк һәбу: п'адшае wi шәһәри р'әво һәспе wi һәбу: чъл һәспе wi һәбун. Жь алиие Т'уранеда р'әвочи һәсп ании авдә.

Р'әwшибәләк ч'ә'в бь мьһ'ина к'әт, жь бәре алиие Иране ськ'а хвә р'акър, аве к'әт, дәрбаз бу, к'әт нава мьһ'ине алие Т'уране. Р'әвочи һәсп ле т'опкърьн, бәре хвә да шәһәр, һ'әта гиһандә нава шәһәр, Р'әwшибәләк пышта бист мьһ'ина шкенанд. Щаб дан п'адше шәһәр: „Кь һәспәк алиие Иране тәwланди бу, тәwла хвә р'акър, ль аве к'әт, дәрбази ви али бу, пышта бист мьһ'ине тә шкенанд, мьн анщах бист мьһ'ине тә анин, мьн һәсп жи пер'а ани“.

П'адша ә'мър кър: — Бра һәспе wi биньн бәр диwана мьн, әз бьбиньм, чаwа һәспә ?

Һәсп бьрн бәр дәре диwana п'адша. П'адша дәрк'әт, һәспе ньһер'и, го:

— Әва һәспе һане бь чьл мьһ'ини һежәйә, бьвьн, көр'о, гредьн, хайе ви һәспи we бе.

Һәсп бьрн гредан.

Әм жь Р'остәм хәбәрдьн. Р'остәм жь хәше һ'ьшйар бу: зине һәспе ль к'еләкейә, һәсп хвә жи т'өнә. Чу ньһер'и һәспе ськ'а хвә р'акьрийә. Р'еч'а ськ'е к'әт, чу, ньһер'и, кь һәсп аве к'әтийә, дәрбазбуйә, зине хвә ль пышта хвә греда, го: „Гав һәйә қул ль зин, гав жи һәйә, зин ль пыште“. Дәрбаз бу, ль аве к'әт, дәрбази ви бәри аве бу, леньһер'и һәспе ви пышта бист мьһ'ини шкенандийә: шәндәк ль вьр к'әтийә, йәк ль дәра һан. Из чу нава шәһәрәкн гран. Чу нава шәһәр. Әһәлие шәһәр ле т'оп бун, қәрф пекьрьн: йәки п'еша ви к'ьшанд, йәки к'олозе ви һьлда — қәрф пекьрьн. Р'остәм һерсләмиш бу, жь шәwата һәспе хвә мәрвьәк, дөдө көштын. Ведәре Р'остәм го:

— Щаньм, wә дне нәдитийә, әз жи мәрвьәки нола wә.

Щаб данә п'адша: — Хайе һәспе һатә нава шәһәр, мәрвьәк, дөдө көштын.

П'адша ә'мьр кьр, жь щвата дора хвә, мәрвьәк, дөде ақьл шандьн, го:

— Көр'о, әw п'әләwanәки хөртә, һәр'ьн бәр бьгәр'ьн, бь змане хwәш биньн wәрьн.

Се — чар мәрвье бь ақьл р'абун чун, го:

— Қөрба, п'әләwane дәлал, го, әва шәһәра, го, әм жи мәрвььн, тә чьр'а ақа зьрар да мә, дө — се мәрие мә көштын ?

Р'остәм готе: — Мәрие лола wә ақьл батана, мьн т'льфати нәдьда әһәлие шәһәр.

Ван мәрийа го: — Наве тә чийә ?

Го: — Наве мьн Р'остәмә.

— Р'остэм, һ'эйрано, р'авә әм һәр'ын, п'адшае мә һәйә, мәзьне мә һәйә.

Р'остэм бьрын шәм п'адша. Р'остэм дәрк'әт һынзура п'адша. П'адша леньһер'и п'әләһанәки дәләли р'ынд, лайқә әв һәсп, һәспе шийә. Ши нишан дае, р'унышт, же пьрси:

— Тө чь мәрвьәки ?

Го: — Әз жь Иранемә,

— Пьрсе әт'ьб те т'өнәбә, наве тә чийә ?

— Наве мьн Р'остәмә.

П'адше го: — Р'остәме Зал тәйи ?

Го: — Әзъм Р'остәм.

— Наве тә һәйә, һәспе тә пышта бист мьһ'ине мьн шкенандийә, мьн бахшандә тә, һәспе тә диса тәр'а, р'әһ'әт р'уне, — ә'зәт ик'рам жер'а кьр.

Р'остәм се — чар р'ожа ые сәкьни. Р'остәм нһер'и р'оке дө әйт'е қр'але дөһа һатьн, к'аг'әз анин шәм ыи п'адшайи. К'аг'әзеда ньвисийә: „Гәрәк тө қиза хвә быди кәр'е мьн“: К'әфа ыи зә'ф шкәстбу, йа п'адше, Р'остәм к'аг'әз жь дәст һьлда, жь п'адшар'а гот:

— Әв чь к'аг'әзә ?

Го: — Әм қөрешьяньн, дора мә шәһәре башқә һәньн: нһа п'адше ә'рсәва шандийә қиза мьн дьхвәзә жь кәр'е хвәр'а: әз жи дьл накьм бьдьме, һәма вәрә бьнһер'ә гуша ыи зә'фә, тө вәрә шәһәре мьн жь мьн бьстинә.

Р'остәм к'аг'әзе ыи қәлашт, да әйт'а, го:

— Һәр'ә, қиза әм бьдьн, т'өнә, чь жь дәсте вә те — бькьн.

Әйт'а к'аг'әз һьлда бьр да дәсте қр'ал. Қр'ал әй-ната ыи һат, го:

— Чаһа, әз к'аг'әз бьшиньм әв бьн дәсте мьнда, әв к'аг'әзе мьн бьқәльшинә, бьшинә ? — К'аг'әз шар дьн кә шанд, вәки қизе жи надә мьн — шәр'е мьн пер'а шәр'ә. Қр'аләки хөрт бу.

Шәһәре Р'остәм теда, зә'ф жь ви қр'али дьтърсйа. Һәйт'е ви к'аг'әз анин, данә дәсте п'адша, п'адша хвәнд, ләрзәт к'әтә щане ви, ишьда ч'ә'ве ви кембу, қбдуме ви сьст бу, пөрч'у кьр, һәвале хвәр'а гот, щмаә'та хвәр'а:

— Әме ижа чава бькьн, мә гәрә қиз бьдае, әм пе нькарьн.

Р'остәм һьлда гот: — Сәр к'ижан мьли we бе шәр', шәр'е ви һәйә.

П'адша гот: — Сәр к'ижан мьлибә, бе әм пе нькарьн.

Р'остәм һерс бу, го: — Щаньм, һун чьр'а зә'ф же дьтърсьн, әз т'әне мәрикьм, әзи хәрибьм, версәке шәһәр дур мьнр'а чадьре бьвьн лехьн, әзе теда бьсәкьньм: әзе пешйа ордийа ви шәр'кьм. Әз к'әнге кбштьм, бра бе вә жи қьр'кә.

Чадьр бьрьн лехьстьн. Р'остәм чу чадьре, нане ви жь нава шәһәр дьчә.

Әм жь қр'ал хәбәрдьн. Әскәр бса т'опкьр: һ'әсаве стәйре ә'змана һәбу, һ'әсаве әскәре ви т'бнәбу. Һат, бе сәр шәһәр шәр'кә.

Р'остәм ньһер'и әскәр дәрк'әт. Қр'ал пеш хвәва ньһер'и, версәке дур шәһәр чадьрәк лехьстийә. Әскәре хвә да әгләкьрьне: „Демәк әва қәрәшьле ванә“. П'әләһанәки хвә шанд:

— Һәр'ә, қәрәшьл тедабә, ви қәрәшьли бьгьр, бькә нав дәст у п'ие хвә, әз пьрс у һ'әвала же бькьм.

П'әләһанәки ви қәһәр һат нә'һрә ль Р'остәм р'аһьшт. Р'остәм дәрк'әт. Р'остәм бь мьле ви мәрвьи гьрт, қәтанд, пышта ви шкенанд. Қр'ал леньһер'и әв п'әләһане ви нәһат. Дб п'әләһане дьн шандьн. Р'остәм п'әләһанәк диса кбшт, е дьн бәрда, го:

— Һәр'ә бежә қр'ал, чь жь дәсте ви те, һ'әта мьн нәкбжә, әв нькарә бьк'әвә нава шәһәр.

Мэрьв чу жь қр'алр'а гот. Қр'ал эскэр к'ышанд сэр Р'остэм: шэр' дькьрын. Р'остэм р'ое дәһ — панздәһ жь ван дькөштьн. Р'оке қр'ал ә'мыр кьр: „Т'әк мэрьвәкә, һуи нькарын бькөжьн: р'ое дәһ — панзда жь вә дькөжә. Бист һ'әв бь һәвр'а һәр'ьне шәр'кьн“. Сэр Р'остэм швйан, сэр Р'остэм бу хьр'ә — хьр'а гөрз у к'әвапда. Һ'әта зваре шәр'дькьрын. Эваре Р'остэм дьзвьр'и чадьра хвә, эскэр жи шие хвәда дьсәкьни. Р'ое шэр' дькьрын, Р'остэм бса бу, р'оке, һьнге, бь гөрза Р'остэм дьхьстьн: һ'але Р'остэм хәравкьрын. Әв мэрьве жер'а нан дани, шаб бьрын шәһәр, шаб дан п'адша: „Мала вә храб бә, Р'остэм гәләк ащыз дьбә жь шане хвә: вә Р'остэм бькөжьн, бен шәһәр храб бькьн“. Шин у гри к'әт нава шәһәр. Қиза п'адша һәбу: әв қиза әви қр'али дьхвәст. Дәнг к'әтә гөһе вә: „Һ'ал у һ'әвалә шәһәр әвә“. Шав шанд жь баве хвәр'а:

— Баво, изьна тә һәбә, чьл п'әләвани бьдә мьн, әз к'ьнше мера ль хвәкьм, һәварйа Р'остэм һәр'ьм, вә хлазкьм, һесире вә хлазкьм.

П'адша әв зор дитбу, дһа қиз ль бәрч'ә'в дьһат ? Го:

— Әз һ'ьзнакьм ? — ә'мыр кьр, қиза ви дәстә к'ьнше п'әләвана хвә кьр, чьл шот п'әләван һьлда, чадьр — хәйбәт һьлдан, сйарбун, ажотьн шәм Р'остэм. Чадьр — хәйбәте хвә лехьстьн. Кәч'ьк чу һөндөр'е чадьра Р'остэм.

— Р'остэм, һ'але тә қә чийә ?

Р'остэм го: — П'әләване қәһәр (һьзанбу қизә), һ'але мьн хвәшә, шәр'е мьн бь ванр'а шәр'ә.

Кәч'ьке һьлда гот: — Р'остэм, р'ьһ'әтйа тә се р'ожа һәйә, әзе се р'ожа шәр'кьм.

Бәра Р'остэм р'ьһ'әт бьбә. Қиза п'адша гема п'әләвана ле бу, хайа гөрзе гран бу: шәр'әки бса кьр, қә Р'остэм нькарбу нивчарика вә шәр'бькьра: һәрке Р'остэм дәһ у панздәһ дькөштьн, әвә р'ое чьл у пенши дькөштьн.

Шаб данэ қр'але к'афър: „Сэр we чадьра қрашьл, нһа шэш — һ'эфт чадьре дьне лехьстьнэ. Эскәре ван зэ'ф буйә, һәма п'әләванәки жь қрашьле ван хөртгър һатийә, р'ое чьл — пенщи мери дькөжә“.

Қр'ал ә'мыркър: — һәрчи гөрс у к'әбәндбьн, һәрче мәрт'ал бь дарбьн, һ'әму ле к'арбьн.

Эскәре қр'ал даһьч'йа сәр мьле ван. Р'остәм у кәч'ькева шәр'әки өса данин, кьрьнә ахьра зәман, ә'рд һ'әжйа, жьнед шәһәрда һ'әмлә зар'е хвә т'льф кьрьн, сур у бәдән һьлшйан, кала жь һәвр'а гли кьрьн, йәки гот: „Әв чь тәвайә, әва ахьра зәминә“. Йәки һьлда го: „На, шәр'е Р'остәмә, дәнге гөрге Р'остәм, әскәре қр'алр'а шәр' дькә“.

Р'остәм өса кьр, йәки хәбәр шунда нәбьр шәһәр. Р'остәм шәһәре ван жи т'әслим кьр, қр'али к'афър көшт, зьвьр'и һат, жь п'адшар'а гот:

— Гәрә изьна тә һәбә, һәспе мьн бьдә, әзе һәр'ьм.

П'адша швата хвә т'опи сәр һәв кьр, вәк'иле хвә, кьрә шват, го:

— Жь ви п'әләван Р'остәмп'а чь лаиқә әм бьдьне ?

Вәзир һьлда гот, го: — Чь лаиқә әм бьдьне, лаиқә тә қиза хвә бьдейи.

Кәч'ьк данә Р'остәм. Р'остәм ль we әглә бу, сәкьни мөг'дарәки. Р'оке изьна хвә жь п'адша хвәст, го:

— Гәрәк әз һәр'ьм, әз саг' бьминьм, әзе бем қиза тә бьвьм нав шәһәре Иране. Әз онда бумә, жь бойна мьн К'әвкәһ'ьша дьфкьрә, чькане чь бь Р'остәм һат.

П'адша изьна ви да. Р'остәм чу шәм жьна хвә, изьна хвә же хвәст, го:

— Әзе һәр'ьм, дьбә зөр'әт жь тә че бьбә, һа жь тәр'а базбәнда мьн, әрке көр'бә, ль мьле ви гьредә. Т'ьм — т'ьм сәр синоре Иран у Т'уране дьбә шәр': дьбә вәхтәке көр' һәбә, мьле ви гьредә, шәр'да әз нас бькьм, — базбәнд дәрхьст, да жьна хвә, изьна хвә жь

жыне хвэст, жь п'адша хвэст, Р'эвшибэлэк сйар бу, дэрк'эт шәһәре Иране.

Баве ви, мала ви гэләки ша бун. Щаб данә К'эwkәһ'ыша, К'эwkәһ'ыша го:

— Бәра щәһ'ныме бе, — ле һерс бу, — бәлки ду бир'а шәр' ль вьр һәбуя.

Р'остәм бьһист К'эwkәһ'ыша эва пьрса готийә. Р'остәм жь баве хвәр'а го:

— Баво, К'эwkәһ'ыша пьшти мьн шаһтие дькә. К'эwkәһ'ыша эв пьрс готийә: йа мьн дьки, әме мала хвә һьлдын жь Иране һәр'ын.

Р'остәм мала хвә бар кьр, чу дэрк'эт шәһәре Т'еһране.

Әм жына Р'остәм хәбәр дьн: қиза п'адше пе ма, хвәде көр'әк дае, наве көр' кьрын Зөһраб. Зөһраб мәзын бу, чардә — панздә сали, бубу п'әләванәки өса, қә Р'остәм нәдьбу ниве, ниве чарика ви. Дәрса п'әләване шәһәрда әви дьдае.

Р'оке, сәре синоре Иран у Т'уране бу шәр'. Әскәре К'эwkәһ'ыша у е хәзуре Р'остәмва сәба синор шәр' кьрын. Һәй әскәре К'эwkәһ'ыша бәри әскәре Т'уране дьда, һәй синор же дьстәнд, мәрие ван у дьдзин, дьбьрын дькөштьн.

Вәхтәке щаб данә п'адша: „Әскәре К'эwkәһ'ыша һәй пешда те, мәрие тә гьшк қьр'кьрын“. Мәзыне әскәре К'эwkәһ'ыша Гөрген п'әләван бу. П'адше Т'уране гәләк к'ефа ви сәр бу. Зөһраб леньһер'и кальке ви р'о бь р'о п'ис дьбә, жь дйа хвә пьрси, го:

— Ван р'ожа чьр'а к'ефа кальке мьн т'өнә ?

Де го: — Лаво, шәр'е мә Иранейә: гәләк әрд жь мала кальке тә стәндьнә, гәлә мер қьр'кьрынә, һна һәй зоре дьдә.

Го: — Дае, гәрәк тә жь кальке мьнр'а бежи әскәр бьдә мьн, әз һәр'ым нав әскәре кальке хвәда.

Де чу жь бавер'а го, го: — Нэвие тэ дьхвэзэ һэр'э шэр'.

Кальке һылда го: — Зар'ийэ, хавэ, шэр'е Р'остэм теда, тө вэрэ тэйаамиш нэдэ, Р'остэм тө вэрэ көр'е хвэ бькөжэ.

Qизе һылда го: — Нэвие тэ буйэ хэта, дьве — эзе һэр'ым.

П'адша изьн да. Көр'эки п'адше һэбу, газикьре, жь көр'е хвэр'а го:

— Лаво, Зöһрабр'а һэр'э, тө бэлк'и Р'остэм пе бьди наскьрыне, эва шэр'а бьтэмьрэ.

Көр' т'вдарэке хвэ дит, Зöһраб сйар бу, чадьр жь хвэр'а һылда, чэнд п'элэван жь хвэр'а һылда, чу нав эскэре кальке хвэ: леньһер'и р'энге эскэр буйэ р'энге һэйвайе, гэлэ э'рд же стэндийэ. Зöһраб бу мэзьне эскэр, нэвие п'адшайэ, қолайи нинэ. Бу шэр'е ван. Зöһраб э'рде же стэндьбу, эв э'рде хвэ же стэнд шарэкэ дьне, қаси ви э'рди жи э'рде Иране жь вана стэнд, һ'эта хале ви ль шэр' у п'элэвана дьн-һер'и — Р'остэм нэ навдайэ, нишани Зöһрабдэ.

Кэлакэ Иране һэбу, нэ нав шәһәрда бу, синоре шәһәр бу, дурбу. Зöһраб бьр кэле һасе кьр эскэре К'эвкәһ'ьша. К'эвкәһ'ьша мэр'ум бу. Шаб данэ К'эвкәһ'ьша. К'эвкәһ'ьша шаб да эһэлие хвэ, шаб да шмаэ'та хвэ, го:

— Иро р'ожа Р'остэм бу, мын ч'э'ве хвэ коркьр, эз Р'остэм һьлатьм.

К'эвкәһ'ьша вэзире хвэ һылда, бэре хвэ да Т'еһ-ране, хвэ авит мала Зал. Гава ч'э'ве Зал К'эвкәһ'ьша к'эт, бу ав р'ьжйа.

— К'эвкәһ'ьша, эв чь йэк ?

Го: — Мын хвэде готийэ, паш хвэде тө, һ'ал у һ'эвале мын, эскэре алие Т'уране эвайэ, гэрэ тө мала хвэ бини, Р'остэм нэ навдабэ, we шәһэре мын бьсти-ньн, т'эхте мын хравкьн.

Зал шанд пэй Р'остэм, эв гли Р'остэмп'а кър, го:
— Р'остэм, лаво, го, К'эжкэһ'ыша шаһе мэйэ, вэки
вэзире хвэ һылдайэ һатийэ, го, гэрэке эм һэр'ын.

Мала хвэ шаркэ дьне ани һат Иране. Лы Р'эвше
хвэ сйар бу, чадьрэк бьрын нав эскэре К'эжкэһ'ыша
т'эк лехьстын. Р'эвшибэлэк лы бэр дэре чадьре тэшь-
ландын. Зöһраб жь алие эскэре кальке хвэда дурбине
леньһер'и: жь чадьра чадьрэк т'эк лехьстийэ, һэспэки
лы бэр дерийэ, п'элэванэк лы бэр дэри дьгэр'э, ле
қьрынт'эйи калэ. Хале хвэр'а го, го:

— Хало, го, эв чь чадьра һан т'эзэ ле зедэбуйэ,
мэрывэк бэр дэре чадьре дьгэр'э, п'элэванэки гöмрö-
һ'э, тö ишэв қэрэшьлтйа эскэр бьки, һ'этани све.

Бэра хал қэрэшьлйа эскэр бьсэкьнэ. Р'остэм шуре
хвэ гьреда, шэв һат дьзийа эскэре Зöһраб: хал ды
хэшеда гьрт, да бьч'энга хвэ, дэве ви гьрт у һайде,
һ'эта гиһандэ нав чадьра хвэ, хале Зöһраб бьч'энга
вида фэтьси, мьр.

Свэ сафи бу, шав дане: „Зöһраб, хале тэ гьртынэ,
брьнэ“. Зöһраб бу п'эрчэ агьр, шаһе хвэ к'эт, чу мэй-
дане сэкьни, нэрэ сэр нэрэ р'аһьшт. Р'остэм сйар бу —
эв жи пешбэр һат. Шэр'эки öса кьрын, дһа бь змана
нае готын, гэрэ мэрыв бь ч'э'ве хвэ бьдита, заньбйа,
чька шэр'эки чаванэ. Р'остэм кър у нэкьр, ч'арэ бь
Зöһраб нэкьр. Дö р'ожа шэр'кьрын, Р'остэм го:

— Эз ви гöлаше э'рде нэхьм, набэ тыштэки, —
мэйдане сэкьни, го: — П'элэване ч'ук, го, банздэ э'рде,
эме гöлаш бьгьрын, йан тöе мьн э'рдехи, мьн бькöжи,
йан эзе тэ бькöжьм.

Зöһраб банзда э'рде, Р'остэм жи банзда э'рде,
һэспе хвэ ашкьрын, дэст авитьнэ һэвдö у гöлаш гьр-
тын. Зöһраб Р'остэм лы э'рде хьст, хэншэра хвэ к'ь-
шанд, кь жорда лехэ, лы дьле бавехэ.

Р'остэм го: — Эз калым, тö шаһьли, қэвле мера
се шарьн.

Шарэкэ дьне бэрда. Р'остэм р'абу сэрхвэ, шарэкэ дьне гōлаш гьртън, Зōхраб диса Р'остэм ль э'рде хьст. Шар дьн го:

— Қәwле мера се шарьн.

Диса Р'остэм бэрда. Р'остэм р'абу сэрхвэ, шар дьн гōлаш гьртън, Р'остэм Зōхраб шашкър, ль э'рде хьст, чонг да сэр синге wi, сорани ль кәвч'ька дьле wi хьст: сорани дō т'ьли пыштер'а авитә дәр. Зōхраб го:

— Нәмәрд, мьхәнәт, мьн дō шара тō ль э'рде хьсти, мьн моләт да тә, тә хәбәр дьда: тә қә моләт нәда мьн, мьн пьрс у һ'әвал жь тә бькьрана: wәки тō бьви мә'си, бьк'әви бьне бә'ре, wәки тō бьви тәйр, бьфьр'и э'змен, тō жь дәсте баве мьн хлаз наби.

Р'остэм же пьрси:— Баве тә к'ийә ?— Хәнщәр һе тедаңә.

Го:— Баве мьн Р'остәмә.

— Кōр'о, го, чь Р'остәмәкә ?

Го:— Р'остәме Зал, кōр'е Залә.

Бу қир'ина Р'остэм, да бәр дьле хвә, дә сәрда гьрйа, гот дһа. Дō мәрвь шандьн:

— Кōр'о, һәр'ьн щәм К'әwkәһ'ьша, бра һьнә дәрман бьшинә, эз текьмә брина wi, бәлки вәгәр'ә.— Р'остэм го:— Кōр'о, wәки тō кōр'е Р'остәми, нишана Р'остәме тәр'а һәбә.

Го:— Нишана Р'остэм базбәндә, дйа мьн гьреда: тә эз бриндар кьрм, эз нькарьм.

Р'остэм мьле wi дәрхьст, гәнди әw базбәнда дабу жьна хвә, әw базбәндә. Ёжа Р'остэм заньбу э'сәйи кōр'е wийә, гот, гьрйа. Әw мәрвье чубун щәм К'әwkәһ'ьша, жь К'әwkәһ'ьшар'а готън:

К'әwkәһ'ьша го:— Р'остэм йәкә, әм хвә же хлаз накьн, һәмьн, wәки бьвә дōда, әм дәстда т'ап накьн,— дәрман нәшанд. Wан мәрйя һат, Р'остәмп'а готън. Ёрса Р'остэм һат, го:

— Әши көр'е мьн да көштын.

Щийазе көр'е хвә һьлда, әскәре көр'е хвә һьлда,
әәре хвә да шәһәре хәзуре хвә, алие Т'уране. Дһа
орт'а ши К'әүкәһ'ыша бу дьжмьнайикә ва қанәқанә
(хөрт).

К'өта бу.

ШЭР'Е Р'ОСТЭМ ЖЬ БОНА ХВЭЙКЬРЬНА
WƏЛЕТ У АГ'РИ — АҚУБЭТА ВИ

19. ШЭР'Е ДЕ WЕ СПИ У Р'ОСТЭМИ ЗАЛ

Щарэке ль щаран, р'эһ'мэ ль де у баве на-
дыр гөһдеран.

— Е тэ жи.

П'адша диwanэк дани,
Чьqас ферьз, п'элəwan һəбун,
Гази кьр, ани диwanе,
Бəре хwэ зьвьр'анд Гewо, го:
— Сэд щара бь аниѳа мьн
Һунe һəр'ьнə щие Т'уранe,
Намусəке бькьн,
Кө Р'остэм теда нинбə.
Го: — П'адшаe мьн, wələ хwэш готьнə,
Хwэш хəбэрə,
Бəле шэр'е Р'остэм теда нинбə,
Əw шэр' жи нəхwэшə.
П'адша бəре хwэ зьвьр'анд Т'ус,
Т'ус жи wa щабa п'адше хwэ да:
П'адша го: — Сэд щари бь анниѳа мьн,
Һунe һəр'ьнə щие Т'уранe,
Намусəке бькьн,
Кө Р'остэм теда нинбə.
Чь р'ожa дьqəwмə. Р'остэм дьбeжə:
„Һун бь сайа Р'əхше — Бəлəк

Шие Иранеда нан дьхөн".
 Гөвөе Гөдэрз, го, гази к'атьбакьн.
 Гази к'атьбан кьрын, к'аг'эз ньвисин,
 Ши у мэмлэк'этан гэр'андьн:
 Ынди шуре ван дьбрь'и,
 Эскэре хвэ данэ цвандьн.
 Эскэре хвэ данэ саме,
 Эскэре ван бу һ'эфт лаг,
 Ыр лагэк ван сэд һ'эзар.
 Сэк'ма зер'ин к'ышандьн лынге Т'ус,
 Алэгеван данэ сэр мьле Т'ус,
 Т'ус пешйа эскэре хвэ к'эт,
 Гөвө жи ду эскэр чу.
 Эскэре ван к'этэ р'йа Чьлханеда:
 Чол у чолистане, бэр'и — бэр'истанеда чун,
 Чун ах у ава дөвө Спи дэрк'этын.
 Сбе дьнйа р'он бу.
 Шван — гаване дөвө Спи р'абун,
 Гар'ан, пэз бьрынэ ч'ерэ,
 Ынди стерке эзманан,
 Ынди бэлге даран,
 Ынди хизге ч'эман,
 Ынд қэдэр агьр — хөбэт дьч'ьлвьльн.
 Шван — гаван пашва зьвьр'ин,
 Қэста дөвө Спи кьрын,
 Готьн: — Эскэр жь Иране һатийэ сэр тэ.
 Дөвө Спи го:
 — Т'ө мэләһ'эзран нэкьн,
 Р'абьн р'эвойа бьбьнэ ч'ерэ,
 Сер авитэ сэр ираниян,
 Ч'э'вө ван һ'эму коркьр,
 Сер авитэ дьле хвэда.
 Сбе дьнйа р'он бу,
 Гөвө гази кьр, го:
 — Т'усо, ч'э'вө мьн набиньн.

Әскәре Иране һ'әму кор бун,
Һ'әму йәк — йәки набиньн.
Харзе Р'остәм — Бежән т'әне майә,
Т'әне майә, әв дьбинә,
Һәрчи серейә ль мала Р'остәм әсәр накә.
Гәво го: — Бежән,
Мьн һиви, сәд һиви жь тә һәйә,
Тө бьгижи п'адша, т'әйбирәке бькә,
Һәкәр нәкьр, жь әскәре мә наминә,
Инсане ләше инсан бьхвә.
Бежән һәспе хвә сйар бу,
Пашва зьвьр'и, қәста п'адше кьр,
Һат ль диwane дәрк'әт,
Чо һәспе хвә гьреда тәвләхане,
Қәста әт'әка п'адше хвә кьр,
П'атәк авет щьһе әт'әбе сәкьни.
П'адша т'әглифа р'уньштьне кьр,
Бежән щьһе хвәда р'уньшт.
Го: — Бежән, вәсйәта шәр' бо мьн бькә.
К'а әвана чь намус кьрийә ?
Го: — П'адшаһьм, хвәш би,
Сәд шар бь анийа тә,
Мә нә т'ө шәр' кьрийә,
Мә нә т'ө намус кьрийә,
Р'ожа әм ав у аха деве Спи дәрк'әтын,
Сер авитә сәр Иране, һ'әму кор кьрийә,
Сер авитә дьле хвәда.
Т'әйбирәке бькә, һәкәр на,
Инсане ләше инсан бьхвә,
Һ'әта чьл р'ожи дьн дьбә.
П'адша ә'мьр кьр сәр жьһе вәлет,
Һ'әму хвә бь р'әшә — шине гьредьн,
Бенә щәм Бежәне харзие Р'остәм,
Бенә щәм шаһзадед п'адше.

Сйарбун қэста Забыле кърн.
Р'остэм дурбин данийэ,
Дурбине т'эмашэкър дэште.
Го: — Ве р'ахьстьне жь оде р'акьн,
Р'ахьстьнэкэ дьне бавенэ оде,
Хвэде херкэ, һэрдө шаһзаде мьн
Гэл Бежэне харзие мьн
Дь дэр мында һатьн,
Чька чь қэшьмийэ, кӧ жьнед шӧлет
Хвэ бь р'эше у шине хвэ шӧркьрнэ,
Хвэде херкэ.
Нэрчи жьн бун чун алие һэрэме,
Һэрчи шаһзаде п'адше — харзе Р'остэм Бе-
жэн бун

Қэста ода Р'остэм кърн:
Чунэ ньк Р'остэм,
Славэк данэ Р'остэм,
Р'остэм бэрва р'абу.
Һэрдө шаһзаде п'адше бьрн,
Дани жоре — сэр т'эхте хвэ.
Бежэн жь малейэ,
Шие хвэда р'унышт.
Го: — һэрдө шаһзаде п'адше,
К'а шӧйсэте шэр' бо мьн бькьн.
Бабе шӧ э'мьр кьрийэ:
Кӧ бе Р'остэм һэр'ьн намусэке бькьн,
Кӧ Р'остэм теда нинбэ,
К'а шӧ чь намус кьрийэ ?
Го: — Пьрсан жь харзе хвэ Бежэн бькэ,
Жь шэр'е эш те, бла бо тэ қьсэ бькэ.
Р'остэм го: — Бежэне харза !
Бежэ мьн, к'а шӧ чь намус кьрийэ ?
Бежэн го: — Йа сэрбьльнде Иране,
Мэ нэ т'ӧ шэр' кьрийэ, нэ т'ӧ намус кьрийэ,

Р'аст у ч'эп бэр хвэ шьданд -- дани,
П'е хвэ авете р'ьк'ефе,
Хатър жь баве хвэ хаст,
Го: — Баво, мьн ниви жь баве хвэйэ —
К'а р'йа к'орт нишани мьн бьдэ,
К'а к'ижан р'еда һэр'ьм, к'о зу бьгижым эс-
кэре хвэ ?

Го: — Р'ек һэйэ, дьбен р'йа Чьлхане,
Дь we р'еда һэр'и —
Анцах чьл р'ожи бьгижи эскэре хвэ.
Р'ек һэйэ, дьбен р'йа һ'эфтхане,
Һэрке дь we р'еда һэр'и —
Т'ое һ'эфт р'ожа бьгижи эскэре хвэ.
Ле сламэт дэрбаз наби.

Т'о хэбэра мьн бькэ, р'йа Чьлханер'а һэр'э.

Го: — Баво, һ'эта р'йа Чьлханер'а һэр'ьм,

Инсане we лэше инсан бьхвэ,

Хвэде эгэр сэр мьн бьдэ һьлане,

Эзе дь р'йа һ'эфтханер'а һэр'ьм.

Го: — К'өр'е мьн, wэки т'ое р'йа һ'эфтханер'а
һэр'и,

Ль щие авайи нэсэкьни, һэр'и сэр ч'йаед
бльнд —

Шэвбьһерие дербаз бьки.

Го: — К'өр'е мьн, ог'ьрбэ жь тэр'а.

Р'остэм хатър жь баве хвэст

Сэре Р'эхше — Бэлэк бэрда,

К'этэ дэште, чол у чольстане, бэр'и — бэр'ис-
тане,

Һэкэр п'ьр' чу, һэкэр һьндьк,

Чу нава р'эз у баг'эки дэрк'эт,

Г'ол у г'олч'ич'эк сэр бьнке хвэда харбунэ,

Бейна щьнэте жь р'эз у баг' те,

Р'эхше — Бэлэк һатэ харе,

Р'эхше — Бэлэк һэйкър нава р'эз у баг',
Р'уньшт сэр кание, сэр ч'э'ве хвэ шушт,
Нане хвэ дэрани, нане хвэ хар,
Сэре хвэ дани сэр гөрзе хвэ т'эне р'аза.
Р'эз у баг'е дewe Сорэ.

Ма эваре, дewe Сор hat,
Ч'э'ве ви бы Р'остэм к'эт,

Го: — Хвэде занэ —

Wэки эз шькьле ьсанан мина ви п'элэвани
бькьм,

Нэстие саг' дь лэше мьнда һьлнае.

Хвэ кьрэ эждаһак, чу сэр Р'остэм.

Wэки Р'остэм дақөртинэ.

Р'остэм р'азайэ,

Ч'э'ве Р'эхше — Бэлэк ле к'эт.

Hat дэве хвэ аветэ гөһе Р'остэм,

Р'акър, дани сэр гөрзе ви.

Кэвьр жь навбэйна сэре гөрз р'адьбэ,

Р'остэм жь хэва һ'ьшйар набэ.

Сэре эждэһайи гьһиштэ бэр п'е Р'остэм,

Wэки Р'остэм дақөртинэ.

Р'эхше — Бэлэк дэве хвэ аветэ пышта эждэ-
һа гьрт,

Н'эжанд, ль э'рде да, пышт нивида шкенанд,

Бу дө кэр — һэр кэрэк ч'йаки к'эт,

Ч'ьлка хуне аветэ р'уе Р'остэм:

Р'остэм ч'э'ве хвэ жь хэве вэкър,

Сэре хвэ һьлани, фькьри,

Дew кьрэ гази: — Тө қөрбана Р'эхше — Бэ-
лэкби,

Нэкэр на, мьн иро һэстөе саг' ль лэше тэ
нэдьһьшт.

Р'остэм э'ньр'и, шур жь калан хлаз кьр,

Бэрда ду Р'эхше — Бэлэк

Го: — Бехөдан, wэки тө бейи кōштын,—

Р'остэм мэлэхэзэре кър,
Го: — һәрчи дешын мьхальфын,
Нэкэр эз бежым — деме бьдын: Деме ль бэ'ре-
ва ледьн.

Го: — Мьн дем бьдын,
Сэре мьн минит битэ к'арвансара,
Чь к'араване бетын сэре мьнда эвузит,
Де бежын сэре Р'остэмэ.

Готьне: — Р'остэм, һэла тō ль вьра
Наве тэ ль сэр дьняе бьминэ ?

Ч'энге хвэ қолкърьн,
Р'остэм дәсте хвэ йэк аветэ шахе Ә'диб,
Йэк шахе Бьтил,

Шахе Ә'диб гьрт зьке Бьтил да,
Е Бьтил жи бь зьке Ә'диб да,
Нәрдō зэльқандьн һәвдō.

Р'остэм к'этэ бэ'ре,
Масйэк дәве хвэ аветэ Р'остэм,
Гьрт, ани дани деме.

Р'остэм қэста эт'эка ч'йа кър,
Чу ньһер'и Р'эхше — Бәләк к'этийә т'озеда:
Т'озеда онда буйә.

Т'имарәк ль Р'эхше — Бәләк да,
Зине зер'ин аветэ сәр пыште,

П'е хвэ аветэ р'ьк'ефе,

Т'у кър, го: — Хвәде тә храб бькә, мәмләк'ә-
то.

Р'эхше — Бәләк сйар бу, жь шьра ажот — чу.
Нәгәр п'ьр' чу, һәгәр һьндьк чу,
Чу ль зәвьәк щәһ дәрк'әт.

Го: — Хвәде п'ехәмбәр, Р'эхше — Бәләк бьр-
чийә.

Әзе һәйкәмэ нав, чәнд р'ож бьра т'ер бьхвә.
Р'эхше — Бәләк һәй кьрә нав щәһ.

Р'эхше — Бэлэк һәршар кӧ дэве хwэ давит,
Wэкэ бедэрэке р'эш дькър.

Йэк дьготыне — Эвлэт дев:

Жь веда ч'э'в лек'эт, кърэ гази:

„Йа сэйбсан, эw чава буйэ,

Тэйр бь тэйранийа хwэва,

Wэки сэр шие мьнр'а дьборит,

Эз дуге ви мэдэс дькьм,

Т'ӧ тӧ хофэк бь хwэ наки.

Тӧ нати нав щӧне мьнда датини ?

Р'остэм кърэ гази, го:

— Кӧр'о, кэсе хwэ бльнд бежэ,

Гӧне мьн граньн,

Wэрэ незик, к'а тӧ чь дьбежи ?

Эw незики Р'остэм бу.

Р'остэм сэр пышта һэспе хwэ к'эт.

Се р'ож, се шэван һатьнэ кэла Сэре,

Йэк — дӧ гӧрза һэй дьбэ гӧр'э — гӧр'.

Т'оз р'адьбэ эт'эка э'зман,

Нэ эw эшйа, дэрбэке ль ви бьдэ,

Нэ Р'остэм эшйа дэрбэке ль ви бьдэ.

Р'остэм кърэ гази: — Йа Дәһбыл, э'рд — э'з-
ман,

Эв һ'эйwane бьн мѣда гӧнәнэ,

Wэрэ эз жи пэйа бьм, тӧ жи пэйа бэ, кӧш-
тыри бькьн.

Пэйа бун.

Дэстэлэпе гьһиштьнэ һэв кӧштэри,

Wэхте пэ'ние ван дьк'эвэ э'рде

Wэкэ хэта к'отане — э'рд дьдэльшэ,

Н'эта тэ'штиг мирани ӧса кърьн.

Нивэка дэште һэвдӧ гьртьн бьрьн — анин.

Р'остэм дэwата хwэ шьванд,

Дэwата һ'эзар пенсьд п'элэwани ле зедэ бу,

Дыйа гэрм бу.
 Р'остэм дурбин дани, фькьри,
 Ида нэ кэс те, нэ кэс дьчэ.
 Р'остэм һынгьрт Э'влад дех
 Гэрдө жорда һатьнэ хар.
 Жела, вэки дьчынэ қэсыра дехе Спи,
 Знарэк ль ведэре — мина ч'йаки.
 Пышта Э'влад дех ль ви ч'нари гьреда,
 Вэки нэр'эвэ.
 Жь we Р'остэм қэста қэсыра дехе Спи кьр.
 Чу сэр дэри, го: „Дэргэвано, дэри вэкэ“.
 Готэ Р'остэм: „К'а дәсте хвэ бьдэ мьн“.
 Р'остэм дәсте ч'эпе да дэргэван,
 Вэки гьвашт, хун ль бьн нэйнуке Р'остэм
 аветьн.
 Р'остэм го: „Қэвата тэ эвэ? К'а тө дәсте
 хвэ бьдэ мьн“.
 Эви кӧ дәсте хвэ да Р'остэм,
 Р'остэм э'һьр'и, мьле ви жь қӧрмва һьлк'ь-
 шанд.
 Ль базьне стӧе ви да, стӧе ви фьр'и,
 Сэре ви фьр'и, сэр Э'влад дехда чу.
 Э'влад дех го: „Бһна, хӧдане шэв у р'ожан.
 Эва сэре Р'остэмэ“.
 Леда ч'нар бь р'аһ у р'ишва һьлк'ьшанд,
 Р'эви, р'йа сэһ'этэке чу.
 Го: „Дьбэ, сэре Р'остэм нэбэ, е дэргэван
 бу?“.
 Диса ч'наре хвэ пышва ани, дани шие хвэ.
 Р'остэм дэри вэкьр, чу мала дехе Спи.
 Дехе Спи сэре хвэ данийэ,
 Сэр чока назьк у назани,
 Эw мэшьже р'эш дьхвэ,
 Ле гава Р'остэм дийар бу,

Го: — Йа п'элэван, тō чь дьхвэзи, бьхвэзэ,
Бо хвэ бьбэ һэр'э,

Нһа дөвө Спие р'абэ,
Нэстүе мэзыи we гōһе тэ бьһелэ.

Го: — Эз һатьмэ, щане ви шэ'нэмишкьм.

Го: — Шире ви, эве һан дишерда,
Нэкэр тэ шир жь калан к'ьшанд,
Төе шэр'е ви бьки.

Р'остэм бь һэрдō дэстан —

Анцах шире ви һълани, дани э'рде,
Бь һэрдō лынган чу сэр барч'ьпка шир.
Бь һэрдō дэстан анцах шир жь барч'ьпке
к'ьшанд,

Ширэк лынге дөвө Спи да,

Лынге р'асте бь чокева бьр'и.

Леньһер'и да хвэ, ль синге Р'остэм да.

Р'остэм бь таде мьг'аре дьк'эвэ,

Шире зькмаке те дөвө Р'остэм.

Р'остэм ви дьбэ ль таде мьг'аре дьхэ,

Бөһна зэһ'рмаре жь дөвө ви сэ'бэйи даве.

Н'эта таштийа мирани, һэвдō гьртьн, бьрьн —
анин.

Нэрчи дөв бу, пе лынгэки бу, эв қэр'ьми.

Р'остэм қөватә хвэ щьванд,

Қөватә һ'эзар пенсьд п'элэвани ле зедэ бу,

Дөв һълани сэр сэре хвэ,

Дөв ль э'рде да,

К'ер авитэ стōе дөв бьр'и,

Зьк, дөвө ви қэлашт,

Дьле дөв дэрани,

Ль сэре р'ьма хвэ да.

Мэрьв дьбежэ — дьле ви һ'эсьнэ,

Жорда һат щэм Э'влад дөв.

Ә'влад дeв жи бәрда,
Дит, ч'нар жь ә'рде к'ьшандьнә.
Го: — Ә'влад дeв, тә чьма ч'нар жь ә'рде
к'ьшандийә ?

Го: — Йа Сәрбьльнде Иране,
Wәки тә сәре дәргәван сәр мында фьр'анд.
Әз жь небәт у тьрса —
Мьн т'әг'мин кьр, кә сәре тә бу сәр мында
фьр'андьн.

Әз жь we тьрсе р'әвим,
Мьн ч'нар бь хwәр'а бьр,
Р'йа се сәһ'әта чум,
Щар дьн зьвьр'им бәр бь тә.
Әва сәре нобәдаре сәр мында фьр'анди,
Тә we дeвe Спи жи кәшт,
Дьл — һ'ьнав дәрхьст — вайә анийә.
Р'остәм Ә'влад дeв бәрда.
Бь хwәр'а ани һат нав әскәре хwә,
Һ'әспед иранйан дькьрнә һ'ир'ә — һ'ир',
Гeво кьрә гази: — Т'усо, индатәк бо мә һа-
тийә,

Һ'әспед мә дькьнә һ'ир'ә — һ'ир'.
Р'остәм ани әw дьл бь ч'ә'вe йәки к'ьшанд,
Йәки ч'ә'вe дәһа к'ьшанд,
Дәһа ч'ә'вe сәда к'ьшанд —
Öса һ'әму саг'бун.

Гeво го: — Р'остәм !

Го: — Чийә ?

Го: — Wәрә гәл дeван !

Әм гөрке суләк бькьн (барьшбьн), паше
бьзвьр'ьн.

Го: — Гeво, wәки дө к'оме нәйаран,
Бәр һәв бьк'әвьн, сәлһ'анә т'өнинә.

Го: — Йа Сәрбьльнде Иране !

Тõ һәр сәрһ'ышки, п'арсу қалың.
Го: — Гәво, әз начың Сõлһ'е,
К'и жы вә дьхвәзә, бра һәр'ә,
Сõлһ'е — гөрке быкың,
Паше әм бызвьр'ың.
Р'абун, п'әләванәки мер — қәнш һәбу,
Дьготың — Қир'ун,
Вәр'екьрың Сõлһ'е,
Вәки сõлһ'әке быкың,
Паше бызвьр'ың.
Чу сәр дәри, го:
— Дәргәвано, дәри вәкә.
Го: — К'а дәсте хвә быдә мың,
Дәсте р'асте да дәргәван.
Гьвашт, хун дь бың нәйнуке ви аветың,
Дәма дәсте ви бәрда, пашва зьвьр'и,
Қәста Р'остәм кьр, һат.
Р'остәм го: — Гәво, мың го,
Әз гөркә — сõлһ'а накың,
Тә бавәр нәкьр,
Вәки әз нәчың — йәки дың нькарә шõхõл
быкә.
Го: — Р'остәм, вәлләһ, тõ һәр'и сõлһ'е —
шәр'ә.
Р'остәм қәста п'адше дөван кьр,
Вәки гөркә сõлһ'ә быкың, пашва бызвьр'ың.
Чу сәр дәри, го:
— Дәргәвано, дәри вәкә.
Го: — К'а дәсте хвә быдә мың.
Р'остәм дәсте ч'әпе дае.
Вәки гьвашт: һәстõ у гошт йәк кьрың,
Хун дь бың нәйнукар'а авит.
Го: — һәма қәвата тә әвә ?
К'а тõ дәсте хвә быдә мың.

Дэсте хwэ да Р'остэм.
Р'остэм леда, мьле ви жь qөрм р'ак'ьша,
Ль базьне стые ви да,
Сту жь нав мьлан фьр'и,
Жорда чу хар.
Р'остэм дэр вэкьр,
Синге хwэ да дэри,
Сэрдэр, бьндэр бь дэрива бьрэ жор.
Славэк да п'адше.
П'адша т'эг'лифа р'уньшт'ьне ль кьр.
Щьне р'уньшт'ьне Р'остэм р'уньшт.
П'адше го: — Хwэде херкэ,
Чь qэшьмийэ, тō хати диwana мьн ?
Нас нэкьр Р'остэмэ.
Го: — Эз хатьмэ, wэки эм гөркэ—сөлх'эке
бькьн,

Пашва бьзвьр'ьн.
П'элэwanэки жь weва гот:
— Жь хера хwэдeр'а п'элэwanэк хэйэ,
Дьбен Р'остьк,
Р'ожэке бьхата мэйдана мьн.
Го: — Р'остьк эз ниньм,
Бэле, мьн Р'остьке гэлэк кōштери кьрийэ,
Гэкэр тэ эз данам, тэ Р'остьк дана.
Ле нер'ене дан диwana п'адше.
Ль синге хэвдō дан, ль хэвдō гьрт'ьн,
Пэ'ние ван дьк'эвьнэ э'рде —
Шьбти хэте к'от'ане э'рде дьqэльшэ,
Р'остэм дьбэ, ль таде мьг'аре дьхэ.
Шире зькмаке жь дэве Р'остэм те,
Р'остэм ви ль таде мьг'аре дьхэ,
Бейна гэни жь дэве дeв те.
Г'эта шэв р'аст к'эт нивэка шэве,
Р'остэм хьлани сэр сэре хwэ дeв ль э'рде да,

Чонгвэда ль сэр зькда,
Р'уви жь дэве ви һатэ дэр,
К'ер авет, стуге ви бьр'и,
Готэ п'адше: — Эз Р'остэмьм,
Сбе мьн һабэ шэр'э.
Р'остэм пашва зьвьр'и,
Qэста ордйа хвэ кьр,
Го: — Gewo, мьн р'ожа э'wьл тэр'а гот,
Wэки дө к'ома нэйаран пеш һэвк'эвьн,
Бди сөлһ'анэ т'өнэнэ,
Го: — Йа Сэрбьльнде Иране,
Т'өнинэ, к'ефа тэйэ,
Сбе Р'остэм бэр эскэре хвэ к'эт.
Qэста шэр' у дэ'wa гран кьрьн.
Деве Спи дак'этэ майдане,
Ль нивэка майдане бь һэв гьртьн.
Р'остэм гөрз дани,
Хун мина шатирвана давит,
Навака һэспа дьгьрт,
Һ'эта эваре фэth'а деве Спи кьрьн.
Эваре зьвьр'ин һатьнэ ордйа хвэ,
Эw жи чунэ ордйа хвэ,
Сбе деве Сор дак'этэ майдане,
Орт'а майдане йэк — йэки гьртьн,
Гөрз данин — хун швети шатирвана давит,
Хэта к'отане р'аст кьрьн,
Ава бэ'ре дэрхьстьн,
Хуне ль бьн нэйнуке к'эргэданан давит.
Һ'эта дэв — дэве эваре —
Фэth'а деве Сор жи кьрьн.
Эваре зьвьр'ин ордйа хвэ,
Эw жи чунэ ордйа хвэ.
Р'ожа пашьн чьqас деве Р'эш һэбун —
Һатьн, к'этьнэ майдане,

Йәк — йәки гьртън, бьрън анин,
 Ёнәк дьбен — т'озә,
 Ёнәк дьбен — думанә,
 Ёнәк дьбен — ахьрә,
 Ёнәк дьбен — ахьрзәманә.
 Жь һ'ир'ина һәспан,
 Жь қөр'ина п'әләванан
 Ё'уте һ'әфтсәр сәре хвә дәрхьстьн жь бә'ра,
 Әв шәр'е гран,
 Ль дьнйәе бу ә'щәб,
 Чь ә'щәбәкә гранә.
 Ёнәка гот: — Ахьрә,
 Ёнәка жи го: — Зәманә,
 Тө р'успи би — Р'остәме көр'е Зал.
 Тә кьр фәтһ'ан дөван һ'әмуйан,
 Әваре дөван дәзмала р'әе һьлаветьн,
 — Йа даһбьле ә'рдә, ль ә'зман,
 Бьхвәзә, к'а мразе дьле тә чийә ?
 Го: — Мразе дьле мьн әвә —
 Әз фәтһ'а дөван һ'әмуйа бькьм.
 Әв зьвьр'и, һатә ордийа хвә,
 Әв чунә ордийа хвә.
 Ә'влад дөв го: — Р'остәм,
 Сбе дөвед мәрвьхөре бенә мәйдане,
 Жь ван тенә көштън бавенә бәр ван,
 Жь иранийа тенә көштън
 Диса бавен бәр ван,
 Әв бь харьне мьжул бьн —
 Ёун — бь көштъне.
 Ёәкәр на, хвәде занә,
 Ёуне гьшк онда бьн.
 Р'остәм сбе Р'әхше — Бәләк' сйар бу,
 К'әтә пешийе, Иран к'әтә ду Р'остәм,
 Синге Р'остәм бу чәпәре Иране — наәшьн,

Жь вана тенэ кӧштӧн — давежӧн бэр ван
дӧхӧн,

Жь ирания тенэ кӧштӧн —

Р'остэм даве бэр ван.

Нэрчи эш бун, бь харьнева мьжул бун,

Нэрчи Р'остэм бу — бь кӧштӧне мьжул бу.

Н'эта дэв — дэве эваре фӧтһ'а деве Мэрвь-
хӧр кьрӧн,

Р'остэм бэзи п'адше дewan,

П'адша р'эви — Р'остэм да ду,

П'адша р'эви, Р'остэм незики п'адше бу,

Кӧ п'адше бьгьрӧ,

П'адша сер ль хвӧ кьр.

Бу кӧвьрӧк.

Р'остэм сэр кӧвьр сӧкьни,

Го: — Бь э'зӧте хвӧде кьм,

Тӧ бь хвӧ шькьле инсана нишани мьн нӧди.

Эзе гӧрзек гӧрзе гран

Ль к'ӧле сӧре тӧ хьм,

Кӧ н'ӧфт тӧбӧк э'рдеда нэр'и харе.

Го: — Тӧ адкӧ, вӧки мьн нӧкӧжи,

Эзе хвӧ бь шькьле инсана нишани тӧдьм,

Нӧкӧр на, эз хвӧ нишани тӧ надьм.

Р'остэм бь ад кьр: „Эз т'ӧ тӧ накьм“.

Сер жь хвӧ вӧкьр,

Хвӧ бь шькьле инсана нишани Р'остэм кьр.

Эш к'ӧтӧ пешийе,

Р'остэм к'ӧтӧ ду,

Qӧста диwanхане кьр,

Хӧрше н'ӧфт салан стӧнд,

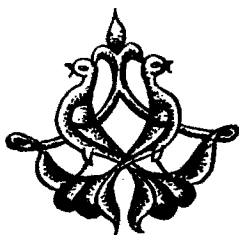
Йа н'ӧфт салан жи кьрӧ бақи,

Э'влӧд дев кьрӧ п'адша,

Чь qӧдӧр дев нӧбун,

Ани бьн шуре Э'влӧд дев дӧрбаз кьр.

Нишане п'адше ль мьле Э'влад дев гьредан.
П'адша кьрә wәзир,
Э'влад дев бу п'адша.
Эw манә щие хwә.
Р'остәм пешйа әскәре хwә к'әт,
Пашва зьвьр'ин, һатын мала хwә.
Эw бьра бьгижьн мразе хwә,
Әм жи ль вра бьгижьн мразе хwә.

20. ШӘР'Е ИРАНЕ У Т'УРАНЕ

К'амуси к'ещан у Әч'капус тенә кӧштӧне

Шарәке шаран, р'ә'мә ль де у баве һадър
гӧһдаран.

П'адша р'абу диванәк дани,
Гази ферыз п'әләванан кър,
Бәре хвә зьвьр'анд Гewо,
Го: — Гewо, р'ожед қәwmандӧне
Р'остәм дьбежә: „Һун сайа сәре Р'әхше —
Бәләк' нанәк ль щийе Иранеда дьхӧн“.

Шәш шар бь аниһа мьн,
Һуне һәр'ьн щие Т'уранан
Намусәке бькьн, кӧ Р'остәм теда нинбә.
Гewо го: — П'адшаһьм, хвәшбә,
Хвәш готьнә, хвәш хәбәрә,
Бәле, шәр'е кӧ Р'остәм теда нәбә,
Әw к'еф у шәр'е кӧ Р'остәм теда нәбә,
Әw жи нәхвәшә.

П'адша бәре хвә зьвьр'анд Т'ус.
Т'ус жи wa шаба п'адше да.
Гewо р'уньштийә мьле ч'әпе,
Т'ус р'уньштийә мьле р'асте.
П'адша го: — Сәд шар бь аниһа мьн,
Һуне һәр'ьн Т'уране
Намусәке бькьн,

Кö Р'остәм теда нинбә.
Gewo го: — Гази к'атьбан кьн.
Гази к'атьбан кьрн, к'аг'эз ньвисин,
Щьн у мэмлэк'эгада шандьн:
Һьнди шуре вана дьбрьи —
Әскәре хwә щвандьн.
Әскәре хwә данә same:
Әскәре ван бу һ'әфт лаг:
Һәр лаг сәд һ'эзар:
Чәк'аме зер'ин к'ьшандьн лынге Т'ус,
Алагеванан данин сәр мьле Т'ус,
Т'ус пешйа әскәр к'әт:
Gewo к'әтә думайе.
П'адша р'абу ль п'әнщәре — кьрә гази,
Го: — Gewo, браки мьн һәйә,
Жер'а дьбен Фрудщан,
Әва һ'әфт салә чуйә нав нәйаран,
Wәки жь weва һун дьбиньн,
Т'ö дәрбан ле нәдн.
Һәрчи сйарбун, сйар чун,
Һәрчи пәйа бун, пәйа чун.
Гәлие Авхарькеда дак'әтьнә хар:
Һатьнә пышта гьре Левинан,
Хебәт у чадьре хwә ль we дан.
Һәрдö кöр'е Т'ус мьл данә һәв,
Ль we дәштеда чун бо хwә к'ефе,
Брае п'адше Фрудщан жь weва һат:
Тәйре дәвләте сәр дәсте Фрудщан бу.
Кöр'е Т'ус ле кьрә гази, го:
— П'әләвано, әв чь қьр'ка р'әшә сәр дәсте
тә ?

Го: — Кöр'е сәйбсана,
Ле тö шәрм наки —
Тәйре дәвләтейә сәр дәсте мьн,
Нә қьр'ка р'әшә.

Вэки ва гот:
Нэрдö кöр'е Т'ус жь щьн р'ьк'ефкьрын.
Дö тире Фрудшан һэбун
Леда, һэрдö кöр'е Т'ус кöштьн.
Бежэне — харзие Р'остэм —
Дурва ч'э'в ле к'эт,
Жь щийе хвэ р'ьк'ефкьре:
Тиред ви хлаз бубун:
Фрудшан да бэр шуран,
Брае п'адше кöшт.
Ч'э'ве Гөво жь дурва пек'эт,
Кьрэ гази: — Бежэн, нэкөжэ,
Н'эта гьниште, Бежэн кöшт.
Гөво зьвьр'и һатэ ньк Т'ус,
Го: — Т'ус, р'абэ бьзвьр'ьн.
Брае п'адше леда, һэрдö кöр'е тэ кöштьн,
Бежэне харзие Р'остэм —
Леда, брае п'адше кöшт.
Эм т'эхте Эврэсйабе Щэбафиш жи бьстиньн,
Дһа ч'э'ве п'адшае мә пе р'анабэ:
Намуса мә кьри —
Намуса мә бу ч'ьл хус.
Хебэт у чадьре хвэ эхьстьн,
Бэре хвэ данэ п'адше хвэ,
Нэрчи сйарбун — ль пешйе к'этьн,
Нэрчи пэһа бун — к'этьнэ думайе,
Сэре хвэ харкьрын сэр қэрп'уза зинда.
П'адша дурбин дани,
Дурбинеда т'эмашэкр,
Те фкьри, го:
— Хвэде п'ехэмбэран,
Сйаре мә к'еф накьн,
Эвана дэрбэк ль Фрудшан да.
Незики бажер бун,
П'адша ле кьрэ гази, го:

— Gewo, хwәде херкә,
 Сйар бо чь к'еф накън,
 Нәбә wә дәрбәк ль Фрудшан да ?
 Gewo готә п'адша, го:
 — П'адшаһьм хwәшби,
 Фрудшан чу, тә хwәш.
 П'адша го: — Сәд шар бь аниһа мьн,
 Һьнди кәштһна Фрудшан бе бира мьн:
 Т'ус зишир п'еч'кьм, бавемә зиндане.
 Т'ус зишир п'еч'кьрһн, аветһнә зиндане,
 Һәркәсәк бәла бу, бо хwә чу.
 Жһна Т'ус һат, хwә аветә мала п'адше,
 Го: — Т'ус мәрвәки әхтйарә,
 Жь зиндане бәрдә,
 We дь зинданеда бьмьрә, һ'әйфә,
 Т'ус гәләк бо wә кьрийә.
 П'адша го: — Бь сәд шар бь аниһа мьн,
 Һьнди кәштһна Фрудшан те бира мьн,
 Т'усе дь зинданедабә.
 Жһна Т'ус қәста мала Р'остәм —
 Қәста Забьле кьр.
 Хwә аветә сәр дәсте Р'остәм,
 Го: — Мьн һиви, сәд һиви жь тә һәйә,
 Т'әйбирәке бькә, Т'ус жь зиндане дәрхә.
 Р'остәм р'абу, к'аг'әзәк һьвиси,
 Го: „П'адшаһьм хwәшбә,
 Мьн дәсте тә р'амуса,
 Мьн һиви, сәд һиви жь тә һәйә,
 Тә Т'ус жь зиндане бәрди.
 Т'ус мәрвәки әхтйарә,
 Бежәне харзе мьн бькәжә —
 Шуна брае хwә:
 Т'ус жь зиндане бәрдә“.
 К'аг'әз да дәсте Бежән, го:
 — Бьбә, бьдә п'адша.

Бежән к'аг'әз бър да дәсте п'адше.
П'адша го: — Сәд шар бь ания мьн,
Нна Р'остәм бь шурәки ль стуе мьнхә, бь-
фьр'инә,

Әз Т'ус жь зиндане бәрнадьм,
Ғьнди кәштьна Фрудшан те бира мьн —
Т'усе дь зинданедабә.

Бежән зьвьр'и чу ньк Р'остәм,
Р'остәм пьрси, го: — Бәрнәда ?

Го: — На хер.

Р'остәм го: — Се әнде хвәде ль шане мьн
бьк'әвьн,

П'адше бьгьрьн, бедәра киваран пе бьднә
кьрьн,

Иди Р'остәм жь Забьле р'анабә,
Начә т'ө шәр'ан, шөхөле ви пе нәк'әтийә.
Чәнд р'ожәк we наве чун.

Әм бенә сәр қсәта Әврәсийаб:

Әврәсийаб бәре хвә зьвьр'анд Ғьнан,

Го: — Ғьнано, тә чь һаж Иране һәйә ?

Го: — П'адшаһьм хвәшбә,

Һәрчи Иран гае нвьвстийә,

Вәрә әм жь хәве р'анәкьн.

П'адша бәре хвә зьвьр'анд П'иран,

Го: — П'ирано, тә чь һаж Иране һәйә ?

П'иран го: — Тө т'ө пьрсан жь мьн наки,

Һәр пьрса жь Ғьнан дьки,

Р'ожа зора мә ль нәйара бе — иройә.

Р'ожа брае п'адше Фрудшан, жь р'әх тә чу,

Һәрдө көр'е Т'ус һатнә пешйе,

Леда һәрдө көр'е Т'ус кәштьн,

Бежәне, харзае Р'остәм,

Леда Фрудшан кәшт:

Т'ус зьнцир п'еч'кьрьн,

Аветьнэ зиндане,
 Р'остэм э'ньр'ийэ,
 К'этийэ Забыле.
 Р'ожа қәwата мә ль нэйара бе — һәр иройэ.
 Тө р'абэ, т'эйбира мьн бьбиниэ,
 Кө эз һәр'ымэ Чин — Мачине,
 Бо тэ эскәр биньм.
 П'адша р'абу, хөрща ви т'ьжи зер'кьр,
 Дөр' у шәwаһьр данэ сәр,
 П'иран һәспе хwэ сйарбу,
 Хөршәк гьреда пышта һәспе,
 Қәста Чин у Мачине кьр.
 Һәкәр п'ьр', һәкәр һьндьк,
 Чу Чин у Мачине дәрк'әт,
 Чу әт'әка п'адше,
 Т'атәк авет ль щийе ә'дәбе сәкьни:
 Т'әглифа р'уньшт'ьне ле кьрьн,
 П'иран щие хwәда р'уньшт.
 П'адшае Чин у Мачине го:
 — Хwәде херкә, чь қәwьмийэ, П'ирано ?
 Тө дәр мәда һати ?
 Го: — Әврәсйабе Щәбафиш к'этийэ тәнгае,
 Индадәкә гран жь тә хwәстийэ.
 Го: — П'ирано, әва һ'әйшт салә, wә чаwа
 дәрбазкьр,
 Диса һәр'ьн өса дәрбазкьн.
 Чь ль мьн к'этийэ, wәки эз Чин у Мачине
 бем,
 Бьк'әвьмә нава хьр'ьнгеле.
 К'амусе К'әшани сәр чока хwәда һат,
 Го: — П'адшаһьм хwәшбә,
 Ч'ьвик, ч'ьвикә хwә даве п'әжане,
 Кө бь ви п'әжане хлазбә,
 Әw п'әжане ч'уч'ьк пе хлас набә,

Хwәде we п'әжане хласкә.
 Бәре хwә зьвьр'анд Әч'кап'ус,
 Па нә П'иран гәwрийа wан т'ъжикьрбу,
 Әч'кап'ус жи wa шаба п'адше да:
 П'адше го: — Гази к'атьбанкьн.
 Гази к'атьбан кьрьн,
 К'аг'әз ньвисин,
 Щьн у мәмләк'әдада гәр'андьн:
 Ньнди шуре wан дьбрьи,
 Әскәре хwә щьвандьн:
 Әскәре хwә данә same:
 Әскәре wан бу һ'иждә лаг:
 Нәр лагәк сәд һ'әзар.
 Чәк'ама зер'ин к'ьшандьн лынге Әч'кап'ус,
 Алагешанә данин сәр мьле Әч'кап'ус:
 Әч'кап'ус пешйа әскәре хwә к'әт:
 К'амусе К'әшани к'әтә думайе.
 Нәрчи П'иран бу, го:
 — П'адшаһьм хwәшбә,
 Нун һеди — һеди бь дьле хwә wәрьн,
 Әзе шабе бьбьмә бо п'адше хwә,
 Кө т'әйбира хwә бьбинә, һ'әта һун тен.
 П'иран хатьр жь п'адше хwәст,
 Нәспе хwә сйар бу, һат.
 Нәспе хwә гьреда тәwләхане,
 Чу әт'әка п'адше:
 П'адша т'әне р'азайә:
 Го: — П'адшаһьм хwәшбә,
 Р'абә сәр хwә,
 Мьн әскәр жь бо тә Чин у Мачине ани.
 П'адша р'абу сәр хwә,
 Го: — Гази к'атьбанкьн, —
 Чь қәдәр к'атьб һәбун — гази кьрьне:
 К'аг'әз ньвисин,

Щьн у мэмлэк'эдада гэр'андьн:
Ньнди шуре ван льбьр'и —
Эскэре хвэ данэ щьвандьн:
Эскэре ван бу н'нждэ лаг,
Нэр лагэк — сэд н'эзар.
Чэк'ма зер'ин к'ьшандьн льнге П'иран,
Алайиге вана данинэ сэр мьле П'иран,
П'иран пешйа эскэре хвэ к'эт,
Ньнан к'этэ думайе.
Нэвалэк һэйэ,
Дьбен нэвала гре Левинан,
Нэрдө тире эскэран
Ль we нэвале ль һэв қэльбин:
Ньнди стерке э'зманан,
Ньнди бэлге даран,
Ньнди хизе ч'эман,
Ньнди қэдэр ферьз п'элэван,
Гьнищтьнэ һэвдө.
Сьворик (жужи) се сәһ'этан
Сэр даре р'ьман дьлэйстьн,
Ль э'рде нэдьк'этьн.
Натьн сэр гьре Меванин,
Чадьр — хебэте хвэ ль ведан,
Сбе н'эта днйа тари
Шван, гаванед Иране р'абун —
Кө дэваран бэрдьн, бьбьнэ ч'ерэ:
Ньне стерке э'зманан,
Ньнд қэдэр агьред хебэт — чадьран дьшхө-
льн.

Щаб данэ п'адше, гон:
— Р'абэ сэр хвэ,
Эскэре Чин Мачине натийэ сэр тэ.
П'адша го: — Гази Гевокьн, бла бе.
Гевө нат.

Го:— Гewo, лe we чaшaбэ ?
 Эскэр жь Чин у Мачине һатийэ сэр мэ.
 Гewo го; — П'адшаһым хwэшбэ,
 Р'абэ Т'ус жь зиндане бэрдэ,
 Вэр'екэ Сэрмэзын жь Забыле р'абэ,
 Һэкэр на, хwэде п'ехэмбэран,
 Эм нькарьн се сәһ'эта шәр'е wi эскэри бькьн.
 П'адша го: — Гewo, сэд шар бь анийа мьн,
 Һьнди кōштьна Фрудщане бра те бира мьн —
 Т'усе дь зинданеда п'еч'абэ,
 Дь зинданедабэ.
 П'адша го: — Гази к'атьбанкьн.
 Гази к'атьба кьрьн.
 К'аг'эз ньвисин.
 Щьһ у мэмлэк'эдада гэр'андьн:
 Һьнди шуре ван дьбьр'и.
 Эскэре хwэ шьвандьн,
 Эскэре хwэ данэ same,
 Эскэре ван бу һ'эфт лаг:
 Кэс т'бнәнэ, wэки алагевана һьлинэ.
 Гewo го: — П'адшаһым хwэшбэ,
 Йэк һэйэ — дьбен Фребьрзе п'ис.
 Һ'эзар пенсьд салийэ,
 Һэкэр эw алагевана һьлинэ,
 Һэкэр на — кэс т'бнэ.
 Гewo чу, го: — Фребьрзе п'ис,
 Wэрэ алайа һьлинэ, һэр'ьнэ шер'.
 Го: — һэр'э бежэ п'адша,
 Бра дйа хwэ бь мьн мэр'кэ,
 Wэки зьрч'эганэке бькьн, кō һэр'ьмэ шер'.
 Гewo п'ашва зьвьр'и
 Һатэ ньк п'адше,
 Бо п'адше қьсэкр.
 П'адша го: — һэр'э, дйа мьн лe мэр'кьн.

Дйа п'адше данин сәпәтәкеда,
 Данин пьшта п'әләванәки, бьрьн,
 Бь Фребьрзе п'ис мәркьрьн.
 Нәвқас мәзын бубу,
 Нькарбу бьр'әвә, һәр'ә,
 Данин сәпәтеда,
 Бьрьн, ле мәркьрьн.
 Чәк'ма зер'ин к'ьшандьн лынге Фребьрзе
 п'ис,
 Алагеванан данинә сәр мьле Фребьрзе п'ис:
 Фребьрзе п'ис пешйа әскәре хвә к'әт:
 Гевә к'әтә думайа әскәр:
 Натьнә пьшта гьре Авхарке:
 Хебәт, чадьре хвә ль we вәдан.
 Һәрчи Гевә бу, һынгьрт һ'әзар пенсьд п'әлә-
 ван,
 Дь р'йа Авхаркеда чу хар,
 Бо хвә к'ефе.
 Һьнан бь т'әне һәспе хвә сйарбу,
 Жорда һатә хар,
 Дь бәр Гевор'а бори, слав нәда.
 Гевә зьвьр'и, го: — Wәки әз Гевә Годәрзбьм,
 Һ'әзар пенсьд п'әләван гәл мьн һәбә,
 Тә сбә сйарәкби, бәр мьн бьбори,
 Славе нәди мьн ?
 Һьнан го: — Wәки мьн хофәк жь тә —
 Жь һ'әзар пенсьд п'әләване тә һәбә,
 Мьне жи славәк бьда тә.
 Дьбежьн, Гевә һ'әзар пенсьд п'әләванавә
 Жь щьһ р'ьк'еф кьрьн сәр Һьнан.
 Һьнан ле зьвьр'и һ'әзар пенсьд п'әләван авет,
 Сәр сәре Гевә пәйа бу,
 Йәк же сездә сали бу,
 Һәла нә дьбу чардә сали.
 Бәһрәме һеч' ала ль Һьнан кьрә гази,

Го: — Йа сэйбсан, тө ль шэр'е пирэмеран
э'льмийи,

Бьсэкьнэ, һ'эта эз дьгәһьмэ тә.
Һ'эта Һьнан п'ие хwэ аветә р'ьк'ефе,
Бәһрәм һатә к'әле сәре ви бь гөрзан:
Дәсте р'асте се щьһа ле шкенанд.
Һьнан анцах р'әви, хwэ аветә нава ордйа хwэ.
Хwэ бәрзә кьр (вәшарт).
Гewо пашва зьвьр'и,
Бәһрәм р'әһ'әт бьн чадьре р'уньшьтбу.
Све днйа р'он бу,
Стерка ә'гит дәрк'әт,
Һ'эзар пенсьд п'әләван
Жь малбәта Гewо дәрк'әтә мәйдане,
Һ'эзар пенсьд п'әләван жь мала һьнан дәрк'ә-
тә мәйдане,

Орт'а мәйдане ль һәвдө гьртьн,
Гөрза давенә һәв, гөрз дькьнә гөр'ин.
Дәнге ван дьчә һәйло ә'змана.
Хәте к'отана р'адькьрьн —
Ава бә'ра дәрхьстьн.
Хун дь бьн п'е к'әргәдана давит,
Т'асе мәрт'ала сәр сәре һәвдө фьр'андьн,
Һ'эта тә'штиһа миран Фребьрзе п'ис,
Алагewан данә сәр мьле хwэ,
Жорда дак'әтьнә мәйдане;
Һәр һ'әфт алайе Т'уранйан,
Чь қәдәр әскәре ван һәбу,
Дак'әтьнә мәйдане.
Дьбежьн Фребьрзе п'ис ала авет, р'әви.
Һьнан бәзи, ала Иране һлани,
Бәһрәм бәчи Һьнан гьһиште,
Ала хwэ һлани.

Һ'эта эваре һәр һ'әфт алайи нав сәре Бәһрәм
мылт'әқә бун.

Хуне давит — мина шадирванан:
Н'эта дэв — дэви эваре,
Әw зьвьр'и чуиә ордйа хwә,
Әw һатьнә ордйа хwә.
Гewо кьрә гази: — Бәһрәм.
Р'абә чадьр — хебәте хwә бехьн,
Нәр'ьнә сәре гьре Лешинан,
Нәкәр на — хwәде, п'ехәмбәран,
Әw әскәре мьн дит, к'ьтәке жь мә һаһелә.
Хебәт у чадьре хwә баркьрьн,
Чунә ниве һәвраз,
Бәһрәм кьрә гази: — Гewо,
Го: — Чийә, бра хөлам ?
Го: — Тажане (qамчи) мьн майә нав ләшан,
Әзе һәр'ьмә ду тажане хwә.
Гewо го: — Мьн һ'әфт хзьнә тажан һәйә,
Све, әм кә чун, тә же һьлдә.
Го: — Ахьр, наве мьн сәр тажане мьнә,
Све we бежьн — Бәһрәм жь тьрса авет у р'ә-
ви.

Әз брае тәмә, Бәһрәм һеч'ьм,
Н'эта эваре һ'әфт алайи —
Сәр сәре брайе тә мьлт'әққайибун,
Мьн хәм пе нәк'ьша —
Гәләк — гәләк, һ'әзар пенсьд п'әләван
Бәр брае тә к'ьмин (мнабун), чун.
Гewо ма дь баранва.
Бәһрәм сәре Р'әхше хwә гьрт,
Жорда сәрк'ешкьр, чу хар.
Дьфькьри: налә — наләк те.
Чу сәр сәкьни, брае ви Р'ойил,
Го: — Р'ойил, тә чавани, бра хөлам ?
Го: — Wәки мьн хөдан һәбуйа,
Мьн бьбьн дәрманкьн,

Эзе ван брина саг'бьм.

Го: — Бәһрәм, тө ды к'ода дычи ?

Го: — Тажане мьн майә нав ләшан,
Дьчьм ду тажане хвә.

Го: — Wәки тө хәбәре мьн бьки, тө начи.

Бәһрәм щоткәк р'ьк'еф ль һәспе хвә да:

Шәwqа һиве леда:

Тажане ви дьбрьри.

Льнгәк р'ьк'ефе дәрани,

Дәсте хвә аветә тажане хвә.

Һ'әзар пенсьд п'әләван —

Жь вева р'ьк'ефи сәр Бәһрәм кьр.

Бәһрәм сәр пышта р'әхше хвә к'әт.

Мина гөрәки бьк'әвә нав гәләк бәрхан,

Ль ви мьли, ль ви мьли бьр' — бьр' кьр.

Йәк һәбу, дьготьне Т'әщави,

Го: — Йа сәйбсан, мьн ньзам чийе тә,

Т'ө щар хун нәбуйә ав.

Бәһрәм кьрә гази: — Т'әщави, йа бь бәхт ?

Т'әщави го: — Йа бь бәхт.

Дьбежьн Бәһрәм ль алие Т'әщави

Пьштр'аст бу, ви хәбәри.

Т'әщави пыштва сәр р'ьк'ефе банзда,

Р'ьмәк ль һәстуйе пышта Бәһрәм да,

П'әр'ьке дьл аветә дәр.

Бәһрәм го: — Ах, Т'әщави...

Т'әщави зьвьр'и чу нав Т'уранйан ви хәбәри.

Т'әщави мәзьн кьрын, хебәт бо вәдан:

Һ'әзар пенсьд п'әләван данә бәр дәсте Т'ә-
щави.

Әм бенә сәр қьсәта Гәwо.

Гәwо р'ушьт бьн чадьре,

Го: — К'а Бәһрәм, ьһна хөдане шәв у р'ожан.

Го: — Бәһрәм чуйә ду тажане хвә,

Нәкәр на, we ль врабуйа.
Гөwо сәре р'әхше хwә гьрт,
Жорда сәрк'ешкьр, һатә хар,
Чу нава ләшанда,
Те фкьри налә — наләк те,
Чу сәр, әва брае ви Р'ойил.
Го: — Гөwо, тө дь чь дьки ?
Го: — Бәһрәм һатийә, ду тажане хwә: дийар
накә.

Р'ойил го: — Мьн һьнд бьһист,
Го: „Ах Т'әшави“.
Го: „Бһә, хөдане шәв — р'ожан
Т'әшави Бәһрәм кәшт“.
Гөwо хwә т'әркәльбас (к'ьншгөһер'и) кьр,
Чу нава Т'ураһиан,
Чу чьqас хwәшмер, п'әләwанед Т'ураһиан
һәбун —

Бәрәв бубун нивәка дәште,
Бь хwә qьсә дькьрьн,
Qьса кәштьна Бәһрәм дькьрьн.
Һьнан го: — һ'әйфа (мьхабуйа) Бәһрәм,
Дәсте ви сәбәби һатә кәштьн,
Бла дәсте Әч'кап'ус бьһата кәштьн,
Бла дәсте К'амус бьһата кәштьн.
Гөwо го: — Нәйарийә, к'и бькә, йәкә.
Һьнан сәр мьле хwәр'а ль Гөwо зьвьр'и,
Го: — Сеуийо, әзе һһа п'ьһ'инәке ль зьке
тәдьм,

Р'уйе тә бе бәр п'ие тә.
Һьнан Гөwо нас кьр. Гөwо дәрбаз бу, чу нав
чадьран.
Те фкьри швети р'езка мөһргийе (моз) —
П'әләwан дьчьн нав чадьре, дәрдьк'әвьн.
Го: — Хwәде п'ехәмбәра, жь чадьра ви сәба-
би Т'әшави пева (бестьр) һинә.

Незики чадьре бу.
Ч'э'ве Т'эщави ль Gewo к'эт,
Кьр кӧ бьр'эвэ,
Gewo бэзи, дэсте хвэ ль сәпәта синге ви
хьст,
Г'эта анишке дэсте Gewo чу ды сәпәта Т'э-
щавида:

Дани сәр мьле хвэ:
Шуре хвэ жь калан к'ьшанд,
Жорда ды нав ордиета дак'этә хар.
Ферьз п'эләванан т'эйбира хвэ кьрын,
Дитын, кӧ һәр'ьнә пешйа Gewo,
Гьнан гот: — Бь э'зәт у шәләләта хвәдекьм,
Инсане жь дәст Gewo һәр'ә,
Әзе тамара бь к'әлпәтана нав мьле хвэ бь-
к'ьшиньм.

Г'ьрчә бриндарә, бра бьбә брина хвә пе
бьк'әвгьринә.

Gewo Т'эщави ани сәр ләше Бәһрәм,
Го: — Бәһрәм, хало, мә к'әнге тә кьрйә бе-
бәхти ?

Го: — Ах, Gewo, тӧ дьһели һеж дәнге ви
сәйи ды гӧһе мьнда бьчит.

Gewo Т'эщави бьрә ви мьли,
Сола бәр бзмар чу сәр сәри,
Г'эта мәжу ды гӧһада һатә хар.
Һежир, Р'ойил, брае хвә кьрынә бәндәке:
Бәһрәм кьрынә нава бар,
Гьлдан һатын нивәка һәврази.
Бәһрәм жи э'мьр да һазьра.
Һежир, Р'ойил һатын бьн чадьре, готын
Бежән, го: — Ва к'аг'әз бьбә бьдә п'адше:
Бәһрәм һеч һатә кӧштын,
Бра Т'ус жь зиндане бәрдә,

Вэр'екә, Сәрмэзыне Иране р'абә,
 Һәкәр на — бы хвәде, п'ехәмбәран,
 Све we п'адше быгьрыи,
 Бедәра кәвьр пе быдынә кьрыи,
 Т'эйбирәке бра быкә.
 Бежән ль һәспе хвә сйар бу,
 Қәста п'адше кьр,
 П'адше дурбин дани, дәште ньһер'и,
 К'а чь хәбәр жь шер' те ?
 Дурбинедә т'әмашә кьр,
 Теда харзае Р'остәм —
 Сйарә, жь weва те.
 Бежән чу һәспе хвә тәвләханедә гьреда,
 Чу әт'әка п'адше, славәк да п'адше,
 П'адша го: — Хвәде херкә,
 Вәйсәта шер' бо мын быкә.
 К'а wә чь намус кьрийә ?
 Тө бо мын бежә, Бәһрәм т'әне бо мын саг'бә,
 К'и һатийә кәштын дьле шийә.
 Го: — П'адшаһым хвәшбә, сәд щари бы сәре
 тә,
 Т'әщави кьрә бебәхти, леда Бәһрәм һеч кәшт.
 Дәма wәки wa гот, қәдуме п'адше шкәстын,
 Ч'ә'ве п'адше п'әләмиск дан,
 Дәзмаләк жь бәрийа хвә дәрани,
 Һәрдө ч'ә'ве хвә пақышкьрыи.
 Го: — Wәлләһ кәштына Бәһрәм ль мын бу
 хирәт,
 Һәкәр на, мын Т'ус жь зиндан бәрнәдыда:
 Һәр'ын Т'ус жь зиндане бәрдын.
 Чун Т'ус жь зиндане бәрдан,
 Һ'әзар пенсьд п'әләwan ль мала Т'ус мабун:
 Чәк'ма зер'ин к'ьшандын лынге Т'ус,
 Алагewanә һьланин данә сәр мыле Т'ус,

Qэста шэр'ед — дэ'вед гран кър.
Жьнед Годэрзийан у Эвэзийан —
Хвэ дь р'эш у шинда дан,
Гэл кър'е Бährэм.
Бежәне харзийе Р'остэм к'этэ пешье,
Гэл һэрдö шаһзадед п'адше,
Qэста Забыле кърн.
Р'остэм бьһистийэ сэр Иране шэр'э,
Ле э'нър'ийэ, к'этийэ Забыле.
Р'остэм дурэбин дани, ль дэште ньһер'и:
Го: — Хвэде херкэ, жьнед Годэрзийан — Э-
вэзийан,

Гэл һэрдö шаһзаде п'адшенэ,
Гэл Бежәне харзайе мьньн,
Сэр мында һатьн:
Хвэде херкэ, чь қэшьмийэ ?
We р'ахьстьне жь оде р'акьн,
Р'ахьстьнэкэ армиш бавенэ оде.
Һэрчи жьн бун, чунэ алие һэрэме,
Һэрчи һэрдö шаһзаде п'адше бун, гэл Бе-
жән —

Чунэ эт'эка п'адше — п'атэк аветьн.
Р'остэм жь бэрва р'абу,
Һэрдö шаһзаде п'адше бър дани щийе хвэ,
Го: — Шаһзадед п'адше мьн.
Qьсэта шэр' жь бо мьн бькьн.
Шаһзаде п'адше готьн: —
— Пърса жь харзе хвэ Бежән бькэ,
Эw жь шэр' те.
Го: — Бежән, қьсэта шэр' бо мьн бькэ,
К'а wэ чь намус кърыйэ ?
Тö we бо мьн бежэ,
Бährэм т'эне бо мьн саг'бэ,
Йе дьн к'и һатьбу кöштьн, дьле шийэ.

Го: — Сэд шар бь анийа тэ,
 Бэһрэм һатэ кӧштын.
 Р'остэм го: — Се аде хвэде бь мьн к'этьнэ,
 Пьшт кӧштйна Бэһрэм, иди эз т'ӧ шэр', т'ӧ
 дэ'ван накьм,
 Ч'э'ве Р'остэм п'элэмиск дан,
 Дэзмалэк жь бэруйа хвэ дэрани,
 Һэрдӧ ч'э'вед хвэ пацьшкьрын,
 Щийе хвэда р'унышт.
 Бабе wo Зал, зарин һате,
 Го: — Р'остэм, кӧр'е мьн,
 Wэки жьн тенэ хунан, хун бэтал дьбьн,
 Иран һ'эйфа, храб нэкэ.
 Р'остэм го; — Се аде хвэде ль мьн бьк'эвьн,
 Пьшт кӧштйна Бэһрэм, иди т'ӧ шэр'а, т'ӧ
 дэ'wa нак'эвьм,
 Һэкэр Забьле жи бь сэре мьнда биньн.
 Т'эне щие хвэда р'унышт.
 Р'остэм т'эмашэкьр пьшт дери,
 Го: — Бежэн, эва кӧр'е к'ейэ,
 Ль бэр дери р'уныштиё ?
 Го: — Кӧр'е Бэһрэмэ.
 Р'остэм р'абу сэр хвэ,
 Кӧр'е Бэһрэм ани дани сэр чока хвэ.
 Го: — Кӧр'е Бэһрэм, бьхвэзэ, чь бьдьмэ тэ ?
 Го: — Хало, эз һатьмэ, тӧ һэр'и (т'ола) һ'эйфа
 бабе мьн.
 Һерса Р'остэм р'абу, п'урга сэре wi гьз бу,
 Һэр мук бу чава к'еранэк,
 Ч'эрме сэри қӧлкьрын,
 Му се бӧһӧста да дэр.
 Дэзмалэк жь бэрийа хвэ дэрани,
 Аветэ бэр дранед хвэ,
 Зич' — золкьр авет, кьрэ гази:

— Фрухт у р'эхш у р'азин.
Р'эхше Бэлэк' дэранин,
Зине зер'ин ле данин,
Гөрз, тир кэван ль қәрп'узе данин.
Гөрзе Р'остәм һ'эзар пенсьд шест — шэш
хөндк'ар бу:

Әw жи ль қәрп'уза зинда данин.
Р'остәм го: — Хебәта жәнгари бехьн.

Хебәта жәнгари эхьстьн.

Баркьрьнә сәр дәва.

Го: — Сазе дөва биньн.

Гази к'атьба кьрьн,

К'аг'әз ньвисин,

Әскәре хwә щвандьн:

Һ'эзар пенсьд п'әләван жь мала Гөлое Зәро
һатьн:

Һ'эзар пенсьд п'әләван жь мала Цирун
һатьн:

Һ'әфсьд һ'эзар жь мала Р'остәм дәрк'әт.

Го: — Бәре хебәта жәнг'ари бьдьнә шәр' у
дә'вед гран,

Сазе дәва ль пешие бьк'өтьн.

Һәрчи әскәр вәр'екьрә шәр'.

Р'остәм һ'әмайила зер' у зив,

Р'аст у ч'әп ль бәр хwә дани.

Бабе ви Зал, һатә гьһиште, го:

— Һәр'ә, мьльак'әтәк ль бәр тәбә, йәк ль
пыштәбә.

Р'остәм го әскәре хwә, го: — һун һәр'ьн,

Әзе һәр'ьм хатьре хwә жь п'адше бьхwәзьм.

Паше бем.

Р'остәм қәста п'адше хwә кьр,

П'адша р'йа се сәһ'әта дур ч'ә'в бь Р'остәм
к'әт,

П'адша бь т'эна гора бэр Р'остэмда нат.
 Р'остэм го: — П'адшаһьм хwэшбэ,
 Тэ эм гөнэк'аркьрын.
 П'адша го: — Йа Сэрбьльнде Иране,
 Нэрке тө се р'ожи дьн жи жь Забьле р'анэ-
 буйайи,
 П'адша хэнцэрэкэ калан зер' жь бэр хwэ
 дэрани,
 Кьрэ бэр пышта Р'остэм.
 Го; — нэр'э, мэлэкэк ль бэр тэбэ, йэк ль
 пыштэбэ.
 Р'остэм сэре Р'эхше хwэ бэрда,
 Qэста шэр' у дэ'wed гран кьр,
 Натэ сэре гьре Лешанин,
 Хебэта жэнгари ль we дан,
 Го: — Көр'о, сазе дэва биньн,
 Бэр дэре хебэта жэнгари бьк'отьн.
 Эм бенэ сэр qсэта Т'ураийан.
 П'адшае (кадайе) Чине го:
 — Дэнге саз у дэва гөһе мында хwэш те.
 Гьнан го: — П'адшаһьм хwэшбэ,
 Wэки жь бона хөдане мын дэнге саз у дэва
 нэбэ,
 Эзе све һ'эзар пенсьд п'элэwana һьлгьрьм,
 Дь нав Иранеда вэгэр'ьм,
 Wэки һ'уте бэ'ра нькарэ бьгэр'э,
 Мын тө жь Чин у Мачине ани,
 Кө бьби хөдане саз у дэва.
 Р'остэм р'абу чу гэл Т'ус,
 Ёежа we бьк'эвьнэ шэр' у дэ'we гран,
 Бьбэ т'оз у думан,
 We бьбэ ахьрзэмин.
 П'адше Чине бэре хwэ зьвьр'анд П'иран,
 Го: — П'ирано, тэ чь һаж Иране һэйэ ?

Го: — Йәк дьбен Р'остьк, зьр'ә, бей'нар,
 Әw сазе дәва кӧ те к'ӧтан.
 Ёнан то: — П'адше мьн хвәшбә,
 Гәло нав Т'уракийан п'әләванәк һәйә,
 Һәр'ә нав Иракийа, бьгәр'ә, бьбинә,
 К'а Р'остәмә, йан на ?
 Ёнан щьле хвә гӧһер'и,
 Щьле Иракийа ль хвә кьр,
 Қәста бьн чадьра жәнгари кьр:
 Чу бәр хебәте, славәк да.
 Слава Ёнан вәгьртьн,
 Т'әглифа р'унищтьне ле кьрьн.
 Ёнан щьһе хвәда р'уништ:
 Бейнәке қьсә кьрьн.
 Бәле, кәс нас нәкьр Ёнанә.
 Ёнан р'абу хатьре хвә хвәст,
 Жь бьн хебәта жәнгари дәрк'әт.
 Р'остәм бәре хвә зьвьр'анд Гәwо,
 Го: — Тә әw п'әләван нас кьр ?
 Го: — На хер !
 Го: — Ёнанә.
 Гәwо го: — Йа Сәрбьльнде Иране,
 Ёнан һ'әзар пенсьд п'әләван жь мала мьн
 кӧштиһә,
 Әw нәшерә бе бьн хебәта жәнгари:
 Р'остәм го: — Ёнан п'арсу қальнә,
 Wәки әз бькьмә гази, ль хвә нагьрә,
 Wе шаба мьн бьдә.
 Р'остәм кьрә гази: — Ёнано,
 Ле тә шәрм нәкьр,
 Бо кәвч'ькәк хуне, тә хвә т'әркәльпаскьр,
 Го, һьзани, бәр дәре хебәта жәнгари —
 Т'ӧ щара әз тә п'ис накьм.
 Ёнан кьрә гази, го: —

Вэр'екьрьнэ бэр бь К'амусе К'эшани.
 К'амус го: — Эхтйаро.
 Иранеда кэс нэма, нэма тō нати мөйдана мьн ?
 Лэлэ го: — К'амусо,
 Готьнэ мьн: „Нэр'э п'элэванэк we мөйдане,
 Нэр'э бькөжэ, нэспе ви бинэ мэр'а“.
 Дьбен, К'амус э'нър'и:
 Ч'э'в сэрр'а бунэ п'эйал,
 Р'ьм жь сэр зин нълани,
 Аветэ нэспе, чу сэр сери,
 Н'эта мөжō дь гōнада натэ хар.
 Сэкьнийэ мөйдане,
 Мөйдане жь Р'остэм дьхвэзэ:
 Р'остэм к'этийэ хэве, жь хэве р'анабэ.
 Бежэн го: — Хало, р'абэ сэр хвэ,
 П'элэванэк натийэ мөйдане —
 Мөйдане жь тэ дьхвэзэ.
 Р'остэм кьрэ гази лэле хвэ,
 Нэр кэсэк р'эви жь диване бо хвэ чу.
 Го: — Бежьн, к'ане лэле мьн ?
 Го: — Лэле тэ чу шэр', натэ кōштьн.
 Го: — Хвэде малка wэ мират'кэ,
 Чьма кэс Иранеда т'өнэбу,
 Wэки wэ лэле мьн вэр'екьр ?
 Све Туранйа we бежьн,
 Кэсэк дь Иранеда т'өнэбу,
 Баһата мөйдане.
 Кьрэ гази: — Фрōт — р'эхш у р'азин.
 Р'эхше — Бэлэк дэр анин,
 Зине зер'ин данэ сэр пыште,
 Гөрзе н'эзар пенсьд шест у шэш хōндк'ари
 Ль қэрп'уза зин данин,
 Гөрз, тир — кэван, ль алие дьн данин:
 Р'остэм н'эмаила зер' у зив

Р'аст у ч'эп бэр хвэ дани:

П'е хвэ аветэ р'ьк'ефе:

Жорда хар бу, дак'этэ майдане.

Баве ви Зале, ды бэреда нат, гот:

— Р'остэм, кӧр'е мьн,

Мьн ниви, сэд щари ниви жь тэ һэйэ,

Тӧ бьсэкьнэ, эз дӧ ҕьса жь тэр'а бежъм,

Эw п'элэwane мьн дити, п'элэwanэки мер-
қэнщэ.

Го һьнэки шэ'рэзати һэр'э майдане.

Р'остэм э'ньр'и, гӧрз, тир — кэвана дэрва
авет.

Гӧрзе гран гьрт авет,

Һьлгьрт хэпа к'элбэнде,

Һьлгьрт Р'эхше — Бэлэк' сйар бу,

Дак'этэ майдане.

К'амусе К'эшани ле кьрэ гази, го:

— Йа п'элэwan, р'эхт у баске тэ сэрсиц'е
п'элэwanаньн,

Тӧ бе ч'эк у сильһ' нати майдана мьн.

Р'остэм кьрэ гази, го:

— Кӧр'о тӧ гэлэк хофе бь ч'эк у сильһ'а
хар буйи.

Го, ахьр сйар шэр'е сйаран дькэ:

Пэя шэр'е пэя дькэ.

К'амус һьнд пе һ'эсйа Р'остэмэ.

Хэба к'элбэнде аветэ синг:

Ви жи аветэ Р'остэм.

Эви бэре Р'эхш да ордйа хвэ,

Эви е хвэ да ордйа хвэ,

Бу бьгьр бь к'ешани,

Һ'эта тэ'штија мирани.

Р'остэм сэр мьле хвэда ньһер'и,

Wэки эw р'ьк'ефа рэхше хвэ те,

Quна P'остэм се бьһоста нав нивэка зин р'абу,
Го: — с на, бь хөдане шэв у р'ожан,
P'ожа Сэрмэзыне һэр'э һолане —
Һэр иройэ.

Wэки бабе мьн гот,
Мьн хэбэра бабе хwэ нэкьр,
Э'рэби ль P'эхше — Бэлэк' хөр'и,
Се гава пашва чу,
Ч'ьдэк жь хэба к'элбэнда синге хwэ вэкьр,
Аветэ синге P'эхше — Бэлэк',
Э'рэби ле хөр'и,
Щотэк р'ьк'еф леда,
Кэвъл бьр'и, гошт бьр'и,
Гьнештэ һэстө,
P'остэм сэр мьле хwэда ньһер'и
К'амусе К'эшани шур аветэ хэба к'элбэнде,
Дьбэ, тинэ, wэки бьбьр'э.
Го, — Көр'о, мьн хэба к'элбэнде
Мьн wa ченэкьрийэ,
Wэки шуре тэ бьбьр'э,
Мьн һ'эфт щьна дэбаг' дайэ:
Э'рэби P'эхше — Бэлэк' хөр'и:
Щотэ р'ьк'еф леда.
К'амусе К'эшани жь нав қэрп'уза зин дэ-
рани:

К'амус дь хwэр'а к'ьшанд.
Бэрэк һатэ пешья чэмэд ч'йа,
К'амусе К'эшани дэсте хwэ ль ши бэри ина
һэв.

К'амусе К'эшани ши ч'йаива к'ьшанд —
Бьрэ бэр дэре хебэта жэнгари.
Го: — ща гэнщэ, мьн Эврэсьаб һэстөе мэзын
Йэк жь йэк (жек) қэрандын,
Ч'ьма ль тэ к'эт,

Wәки тō жь Чин у Мачине һати шәр'е мьн ?
К'амусе К'әшани го: — Йа Сәрбьльнде Иране,
Кәсе хwә минани хwә бежә,
Ч'вик ч'викә — хwә давежә п'әжан,
Кō пе хлазбә,
Әз иро һатьбум ала тә дайнъм,
Хwәде ала мьн дани,
Жь бо кәвч'ька хуне, әз һивйан жь тә накъм,
Сәре мьн бър'и нав we кәвч'ька хуне,
Нава сәйс у мәһт'әранда бърьнә пышт хебәта
жәнгари,

Пе бьвра кәр' кьрн.

„Шаһнаме“ дьбе:

Мәләк'а пәк'амийа Р'остәм ньк хōде ала
гәләк кьрн,

Лазьм бу ль мәйдане бькōшта,

Найя wьра бькōшта.

Һәрчи нав Иране бу сазе дәва к'ōтан.

Һәрчи нав Т'ураһия бун, мьсқала бь халийе
р'акьрн бь зер'әке.

Әч'кап'ус го: — Т'ō мәләһ'әзран нәкьн,

Әзе све сәре wi биньм ль мәйдана һолане.

Р'ожа паштър све, Әч'кап'ус к'әтә мәйдане:

Мәйдан жь Р'остәм хwәст.

Р'остәм кьрә гази, го:

— Фрōхт у Р'әхшт у р'азин.

Р'әхше — Бәләк' дәранин,

Зине зер'ин аветьнә сәр пыште,

Гөрзе һ'әзар п'енсьд шест у шәш хōндк'ари

Дь қәрп'уза зинда данин,

Гөрз, тир — кәван дь алие дьн данин:

Р'остәм һ'әмаила зер' у зив

Р'аст у ч'әп бәр хwә дани,

П'е хwә аветә р'ьк'ефе:

Жорда харбу, дак'этэ майдане.
Бабе ви—Зале ды бэрда нат, го:
— Р'остэм, кӧр'е мьн,
Мьн ниви, сэд ниви жь тэ һэйэ,
Тӧ бьсэкьнэ, эз дӧ рса жь тэр'а бежым:
Әw п'эләwane мьн зани,
П'эләwane мерқәнщын,
Тӧ бь ч'эк у шәрэзати һәр'э майдане.
Р'остэм ә'нр'и, тир — кәван т'әне һьлгьрт,
Гӧрз гьртын, дәрва авет:
Сильһ'е хwә һ'әму авет
Р'остэм һьлда дӧ тир — гәл кәване хwә,
Дак'этэ майдане.
Әч'кап'ус ле кьрә гази, го;
— Наве тэ чийә ?
Го: — Әз наве хwә ньзаньм.
Р'остэм кьрә гази, го: —
— Наве тэ чийә ?
Го; — Наве мьн Әч'кап'усә.
Р'остэм го; — Ынһа бира мьн нат,
Wәки эз бьч'ук бум,
Дйа мьн эз сәр дәсте хwә һьлдаветьм,
Готә мьн: „Мәрде (р'ӧһе) Әч'кап'ус“.
Әч'кап'ус ч'ә'в сәрир'а сорбун,
Шур жь калан к'ьшанд,
Жь щьһ р'ьк'еф кьр сәр Р'остэм.
Р'остэм тирәк гьртә кода синге һәспе ви,
Дьк'әмч'ьке аветә дәр,
Чу ды бьн т'әхтәрана Кақкае Чинер'а.
Хәта к'отане аветьне,
Сәртира Р'остэм паше жь ахе дәрхьстьн:
Чь қәдәр р'ьме Т'уранйа һәбун,
Р'ьма кәси бәр сәртира Р'остэм нәһат,
Жь р'ьма Ёьнан пева.

21. СЭЙРАНГЭНА ЭВРЭСЙАБ У ШЭР'Е
Р'ОСТЭМ

Щарэке щаран, р'эмэ де у баве гōндаран.
П'адша диван дани,
Р'остэм гази кър диване,
Мәйдана мәйеда сәрмәст бун,
Р'остэм бәре хвэ зьвьр'анд Гево,
Го: — Әм ве к'ефа һан һәр'ын
Нав сәйрангәһа Әврәсйаб бькьн.
Гево го: — Йа Сәрбьльнде Иране,
Вәлләһ хвәш готьнә,
Бәле мә кәма сәйрангәһа Әврәсйаб т'ōнинә.
Бәре хвэ зьвьр'анд Т'ус,
Т'ус жи ва шаба Р'остэм да:
Ма һ'әта р'ожа паштьр (пашьн),
Све Р'остэм р'абу,
Го: — Гево, әв чь готьн бун, мьн диванеда
гот ?

Гево го: — Нивйан бьһистийә,
Нивйан нәбьһистийә, бла дәрбазбә, һәр'ә.
Ма р'ожа паштьр, һ'әта эваре,
Эваре диса мәйе данин,
Мәйеда диса Р'остэм сәрмәстбу,
Го: — Сәд щар бь аниһа мьн,
Әме ве к'әйфе (к'ефе) нав сәйрангәһа Әврә-
сйабда бькьн.

К'атьбан гази кърън, к'аг'эз ньвисин,
 Сэре сайан дан гьредан,
 Гънди к'ера ван бър'и,
 Эскэре хвэ данэ швандън,
 Эскэре хвэ данэ саме (жмартъне):
 Бу һ'эфт лаг —
 Нэр лагэк сэд һ'эзар.
 Чэк'ма зер'ин к'ъшандън лынге Т'ус,
 Алагеванан данэ сэр мьле Т'ус,
 Т'ус бэр (пешйа) эскэре хвэ к'эт,
 Геве к'этэ думайе,
 Хебэта жэнк'ари һ'эфт т'эбэдки эхьстын,
 Бэре хебэте данэ сэйрангәһа Эврәсйаб.
 Хебэта жэнк'ари һ'эфт т'эбэдки анин (инан),
 Нав сэйрангәһа Эврәсйаб ледан.
 Чэнд р'ожэк дь we наве чон,
 Эм һэр'ьнэ сэр қьсэта Эврәсйаб.
 Эврәсйаб р'ожэке диванеда р'уньшти,
 Бэре хвэ да Гънан,
 Го: — Гънано, к'ефа сэйрангәһе ль мьн да,
 Эме чэне р'ожэк бычьн сэйрангәһеда.
 Гази кән (кьн) қор'ьхчи бе, бычьт незик,
 Нэкэр сэйрангәһ хвэш буйи,
 Эме бычьн чэнд р'ожэк ле даньн.
 Газикърън қор'ьхчи, инандън, гот:
 — Қор'ьхчи, һэр'э сэйрангәһе быбинэ,
 Нэкэр сэйрангәһ хвэш буйи,
 Эме бычьнэ сэйрангәһе.
 Қор'ьхчи го: — „Эзе вәки гәлида бычьм,
 Вәсйәтан нәшем жь п'адшае хвәр'а бькьм,
 Эзе сэре ч'йанр'а бьчьм —
 Кө вәсйәте бо п'адшае хвэ бьдьм“.
 Чо сэре ч'йаед бьльнд,
 Дурбин дани қэт вәсәлед (п'ар) дурбинеда
 һынгафтьн,

Дэве дурбине эхьстэ сәре сәйрангәһе,
Кәви (шәп'ә) зьравбунә, шьвьти дэстан ле
һатһнә,

Р'әфе гак'увийан бәр кәвийан дьлэйзын,
Сосьн, бәйбун сәр бьнке хвәда харбунә:
Бейна щнәте же те.

Дэве дурбине эхьстэ нивәка сәйрангәһе,
Хебәтәк жәнк'ари һ'әфт тәбәқки нивәка сәй-
рангәһе вәдайә,

Говәка хебәте чойә чәрх у фәләке:

Һәспәк бәр дәре хебәте гьреданә,

Гөһе һәспе бәр ә'wранр'а:

Р'ьмык бәр дәре хебәте дач'ькандьнә:

Сәре р'ьме чойә чәрх у фәләке,

Бьни жи чойә сәр пышта гамаси.

Дэве дурбине эхьстэ нивәка хебәте:

П'әләванәк бьн хебәте р'азайә,

Қәләме р'һан сәр сынге (синге) вида һатийә
хар,

Ширәки мина к'еранәки нивәка мәщльсе да-
һелайә.

Бане хебәта жәнк'ари бәр һөлма ферьз п'ә-
ләванан р'адьбә — р'удьне.

Дэве дурбине эхьстэ р'әх сәйрангәһе алийе ди,

Һьнд қәдәр һәйванәт, щәнашър кәштһнә,

Жь бейна гәни мьров нәшет нав бьгәр'ит.

Дурбина хвә эхьстә дь қабеда:

Сәре Р'әхше хвә гьрт,

Жорда сәрк'еш кьр, һатә хар,

Чо Р'әхше хвә гьреда тәвләхане,

Чо әт'әка п'адше хвә

П'адша се шар кьрә гази:

— Қор'ьхчи, қор'ьхчи, қор'ьхчи ?

Щаб нәдае.

Го: — Газикьн щәлатан,

Бла сәре ви сәйбсани ледьн,
 Т'ер харйә, эди хwә нагьрә,
 Щава мьн бьдә.
 Qор'ьхчи гот: — П'адшае мьн хwәшбә,
 Н'әта нһа жийина мьн у к'өлфәта мьн
 Сәр дитьна ви сәйрангәһи бу.
 П'адше го: — Р'абьн һәқке ви сәбаби,
 Йе саләwәхте бьдые.
 Мәт'аләк т'ьжи зер' кьрьн, данә qор'ьхчи,
 Го: — Дә wәсйәте сәйрангәһе ль мьн бьдә,
 К'а чь qәwьмийә ?
 Qор'ьхчи дәсткьр wәсйәтед сәйрангәһе бо
 п'адше хwә го:
 — П'адша саг'бә,
 Р'ожа тә әрәдә кьр, кә эз бьчьм сәйрангәһе,
 Бьнһер'ьм к'а хwәш буйә, ан нә,
 Wәки тә бь мәзьн гьре — гьре хwәр'а һәр'ь-
 нә сәйрангәһе,
 Мьн го, эзе wәки гелида бьчьм,
 Wәсйәта нәшем жь п'адше хwәр'а биньм,
 Әзе бәр ч'йанр'а бьчьм,
 Кә wәсйәта жь п'адше хwәр'а биньм.
 Әз бәни, әз чомә сәред ч'йаед бьльнд,
 Дурбине мьн дани, qәт wәсәлед дурбинәда
 мьн һьнгафтьн,
 Дәве дурбине мьн эхьстә сәйрангәһе,
 Мьн ди — кәви зрав буйи:
 Шьвти дәстан ләһатьнә,
 Р'әфе гак'увйан бәр кәвйан дьләйзын,
 Сосьн, бәйбун, сәр бьнге хwәда хар бунә,
 Бәһна шьнәте же дьһатьн.
 Дәве дурбине мьн эхьстә нивәка сәйрангәһе —
 Мьн ди хебәтәк жәнк'ари һ'әфт т'әбәқки
 Нивәка сәйрангәһе данинә,

Говэка хебэте чойэ чэрх у фэлэке:
Нэспэк бэр дэре хебэте гьреданэ,
Гёһе һэспе бэр э'вранр'а —
Р'ьмык бэр дэре хебэте дач'ькандьнэ,
Сэре р'ьме чойэ чэрх у фэлэке,
Бьни жи чойэ сэр пышта гамаси.
Дэре дурбине эхьстмэ нивэка хебэте;
П'элэванэк бьн хебэте р'азайэ,
Qэлэме р'ьһан сэр синге вида һатийэ хар,
Шурэки минани к'еранэки нивэка мэшьльсе
даһелайэ,
Бане хебэта жэнк'ари бэр һолма ферьз —
п'элэванан р'адьбэ — р'удьни.
Дэве дурбине мьн эхьстэ р'эх сэйрангэһе
алие ди:

Һьнд қэдэр һ'эйванэт, щэнашьр кёштьнэ,
Жь бейна гэни мьров нэшет нав бьгэр'ит.
Дурбина хвэ мьн эхьстэ қаведа:
Сэре Р'эхше хвэ мьн гьрт,
Эз һатьмэ хар.
Мьн сэрк'еш кьр Р'эхше хвэ,
Бьрьм, гьредамэ тэвлэхане,
Эз һатьмэ эт'эка п'адше хвэ,
Мьн э'дэб кьр, мьн һ'ьнар нэбу
Кё эз бэйанкьм, е мьн дити.
П'адша бэре хвэ да Һьнан,
Го: — Һьнан, эв к'ийэ, жь хвэ зедэ,
Wэки һатийэ нав сэйрангэһа мьн данийэ ?
Һьнан го: — П'адшае мьн хвэшбэ,
Йэк дьбежьн Р'остэм, Сэрбльнде Иране,
Мэйи данийэ, мэйеда сэрмэст буйэ,
Чэнд р'ожэке дь мэйе бэрдэт,
We шэрм бькэ бьзьвьр'э һэр'э.
Бэре хвэ зьвьр'анд П'иран.

П'адша го: — П'ирано, бә тө чь дыбежи ?

П'иран го: — П'адшае мьн хwэшбә,

Т'эйбира мьн бьбинә,

Әзе бьчъмә Чин у Мачине,

Бо тә әскәр биньм.

Р'ожа к'эйсе (ә'йни) тә нәйара бе, —

Һәр иройә.

Го: — П'ирано, wәки тө we қәншиче мьнр'а
бьки,

Қәншиче тә — һәр қәнши сәд һ'әзар,

Әзе кәwлаһе зер'ан дайньм сәре тә,

Щьһ у мәмләк'әтан тә бахшишкьм.

Го: — П'адшае мьн хwэшбә,

Мьн һ'әwще т'ө т'әглифан нинә,

Тө р'абә т'эйбира мьн бьбинә.

Хөрщәк т'ьжи зер' у дөр' у щәwаһьр кьрын,

П'иран һәспе хwә сйар бу,

Хөрщьк аветә пышта хwә:

Qәста Чин у Мачине кьр.

Чо әт'әка Кақкае Чине п'атәк авет.

Щьһе р'уныштьне т'әглиф кьрын, р'унышт.

Го: — П'ирано, хwәде херкә,

Чь қәwьмийә — тө дәр мьнда һати ?

Го: — П'адшае мьн хwэшбә,

Әврәсйабе Щәбафиш к'әтйә тәнгае,

Индадәк гьран жь тә хwәстйә.

Кақкае Чине го:

— Әва сәд салә, wә чава дәрбаз кьрийә,

Һәр'ьн диса wa дәрбазкьн,

Чь ль мьн қәwьмийә, wәки әз хwә т'әви wә
бькьм ?

Ма һ'әта мәһле р'азане.

К'амусе К'әшани П'иран да ду хwә:

П'иран бьрә мала хwә,

П'иран ль вьр т'ьжи лэнгарэк зер' кьр,
Дөр' — щəwahьр дани сэр:
П'ешк'еши К'амусе К'эшани кьр.
Н'эфт вəзире ши һэнэ:
Н'эфт лэнгари зер' кьр —
Һэрəке дөр'эк — щəwahьр сэр, п'ешк'еши
ван кьр.
Нэр н'эфт вəзиран хəбəре хвə кьрə йэк,
Гон: — Тө эваре вэрə диwane,
Әме п'есира п'адше бьгьрн,
Әме биньнə сэр р'е.
Ма н'эта р'ожа паштьр эваре,
П'иран чо эт'эка п'адше,
П'атэк авет, шие ә'дəбе сəkьни:
Т'эглифа р'унышт'ьне ль П'иран кьрн,
П'иран р'унышт, П'иран го:
— П'адшае мьн хвəшбə,
Иро дө р'ожə эз льрамə,
Тə т'ө готыи жь мьнр'а нəгот ?
Го: — П'ирано, мьн р'ожа ә'въл жь тэр'а гот,
Т'ө ль цуна мьн нək'əтийə,
Кө эз бем хвə т'эви вə бькьм.
К'амусе К'эшани сэр чока хвəва һат,
Го: — П'адшае мьн хвəшби,
Ч'ьвик — ч'ьвикə хвə давəжə п'əжан,
Кө хлаз бə,
П'əжане кө ч'ьвике ч'уч'ьк хлаз нəkə,
Хвəде хрabbькə.
П'адша го: — Кө бенə кəштын — һуньн,
Шэр' жи бькьн — диса һуньн,
Гази к'ат'ьбанкьн.
Гази к'ат'ьбан кьрн,
К'ат'əз ньвисин,
Сəре сəйан гэр'андьн —

Һьнди к'ера ван дьбър'и:
Әскәре хwә щьвандьн:
Әскәре хwә данә самә:
Әскәре ван бу һ'иждә лаг:
Һәр лагәк сәд һ'әзар:
Чәк'ма зер'ин к'ьшандьн льнге Әч'кап'ус,
Алагәвана данинә сәр мьле Әч'кап'ус.
Әч'кап'ус к'әтә пеш әскәр:
К'амус к'әтә думайи.
Т'әхтәрәwane Кақкае Чине эхьстьн:
Данә пешйа әскәр.
П'иран һәспе хwә сйар бу,
Го: — П'адшае мьн саг'бә,
Һун йаваш — йаваш wәрьн,
Әзе мьзгини бо п'адше хwә бьбәм:
Бла т'әйбира хwә бьбинә.
П'иран һәспе хwә ләзанд,
Дьбен — һ'әта гьһиштә бәр әт'әка п'адше,
Һәспе wi щьһда т'әқийа.
К'әләһе хwә р'акьр, бәр п'адшае хwә да,
Го: — Р'абә, мьн әскәр жь Чин у Мачине жь
тәр'а инайә.

П'адша го: — К'атьбан газикьн.
К'атьбан гази кьрьн:
К'аг'әз ньвисин,
Сәре сәйан да гәр'андьн:
Һьнди к'ера ван дьбър'и,
Әскәре хwә данә щьвандьн.
Әскәре хwә данә самә,
Әскәре ван бу һ'иждә лаг:
Һәр лагәк сәд һ'әзар,
Чәк'ма зер'ин к'ьшандьнә льнге П'иран,
Алагәвана данин сәр мьле П'иран,
П'иран пеш әскәре хwә к'әт:

Ғынан к'этә думайи.
Нәшаләк һәйә — дыбен нәшала ғыре Левинан,
Һәрдө тире әскәран ды we нәшаләда йәкбун:
Ғынди хизе ч'әман,
Ғынди бәлге даран,
Ғынди стерке ә'зманан,
Ғынди қәдәр ферыз — п'әләван,
Ғыништынә һәв.
Сьворик се сәһ'әтан,
Сәре даре р'ьман дьләйстын,
Ә'рде нәдык'әт.
Әм бенә тәр қысәта Иране:
Р'ожа Геве Годәрз (Гөдәрз) к'этә аха нәйаран,
Т'ө шар хәв нәк'әтә ч'ә'ве ви.
Қәт'әма п'ьре нобәта Геве Годәрзә,
Шәв р'а ль каста нивәка шәве,
Һәр һ'әфт алайи — нав сәре Геве Годәрз
Мьлт'әққайи буи.
Щаб данә Р'остәм, гон: Р'абә сәр хвә,
Сәр сәре Геве Годәрз буйә р'ожа һ'әшре.
Го: — Жь әшқа Геве Годәрзда
П'әйаләк мәйе бьдынә мьн.
П'әйала мәйе данә Р'остәм,
Р'остәм сәре хвә дани,
Дани сәр гөрзе хвә, т'әне р'әза.
Дь р'еда чонә сәр Фәрәмәзе көр'е Р'остәм.
Щаб данә Р'остәм:
„Ч'ьруске гөрзан дьчынә чәрх у фәләке:
Налинед бьриндаран дьчын ә'тәка ә'змана.
Го: — Жь әшқа Фәрәмәзе көр'е мьнда,
П'әйаләк мәйе бьдынә мьн,
Ә'рде, кә Фәрәмәзе көр'е мьн лебә,
Дь we гөрзе мьров балгибә,
Бьн сәре мьровбә.

П'эйалэк мэйе данэ Р'остэм,
 Р'остэм сәре хвә дани сәр гөрзе хвә,
 Т'әне р'аза.
 Щаб данэ Р'остэм: — Р'абә сәр хвә,
 Сәр сәре Цирун буйә р'ожа һ'әшре,
 Ч'ьруске гөрзан дьчнә чәрх у фәләке,
 Налине бриндаран дьчнә эт'әка әзман.
 Го: — Жь әшқа Цирун,
 П'эйалэк мэйе бьднә мьн.
 П'эйалэк мэйе данэ Р'остэм.
 Р'остэм сәре хвә дани сәр гөрзе хвә,
 Т'әне р'аза.
 Щаб данэ Р'остэм, го: — Р'остэм,
 Р'абә сәр хвә,
 Сәр сәре Гулойе (Гөлөе) Зәра — хәзуре тә
 Буйә р'ожа һ'әшре.
 Го: — Әрде Гулойе Зәра хәзуре мьнбә,
 Гөрзе мьрова we балгибә
 Бьн сәре мьровбә,
 Бьн сәре мьнбә.
 П'эйалэк мэйе хвәст.
 П'эйалэк мэйе данэ Р'остэм.
 Р'остэм сәре хвә дани,
 Т'әне р'аза.
 Щаб данэ Р'остэм: — Р'абә сәр хвә.
 Сәр сәре Т'усе Навзәр буйә р'ожа һ'әшре,
 Ч'ьруске гөрзан дьчнә чәрх у фәләке,
 Налина бриндаран дьчнә эт'әка әзманан.
 Го: — Жь әшқа Т'усе (Тузе) Навзәр,
 П'эйалэк мэйе бьднә мьн,
 Әрде Т'усе Навзәр лебә,
 Гөрзе мьне ба'лги бә.
 П'эйалэк мэйе данэ Р'остэм, вәхар,
 Р'остэм сәре хвә дани сәр гөрзе хвә,

Т'эне р'аза.
П'иран чо нък Әврәсийабе Щәбафиш,
Го: — Р'ек һәйә, дьбен р'йа Авхарке,
Һ'эзар пенсьд п'әләванан бьдә мьн,
Кө эз р'йа Авхаркеда һәр'ьмә Р'остәм,
Вәки мьн сәре Р'остәм бьн хебәта жәнк'ари
жекьр,

Бьзанбә — мьн фәтһ'а Иране кьр.
Го, П'иран һ'эзар пенсьд п'әләван һьлгьрт,
Дь р'йа Авхаркеда чо,
Чо сәре ч'йаед әвед бьльнд:
Дурбин дани:
Т'әмашә кьр — бәр дәре хебәта жәнк'ари,
Һьнәк we аве гәрм дькьн,
Һьнәк we щәw кәр дькьн,
Һьнәк we тира ба дьдьн.
Го: — Внһә, хөдане шәв — р'ожан,
Әва т'әйбира мьнә дьбиньн,
Йа көштьн у вәшартьна мьн.
Бейна нәйаран ль Р'остәм да,
Р'остәм кьрә гази:
— Фрөт, р'әхш у базьн.
Р'әхше — Бәләк дәранин,
Зине зер'ин аветьнә сәр пыште,
Гөрзе һ'эзар пенсьд шест у шәш хөндк'ари
Дь қәрп'уза зинда данин,
Гөрзе тир — кәвана алие ди данин.
Р'остәм һ'әмаила зер' у зива ль хвә кьр,
П'е хвә аветә р'ьк'ефе, ле кьрә гази:
— П'ирано, йа сәйбсан, мерәки жеһатийи,
Нәр'әвә, һ'әта эз дьгәһәмә тә.
Дьбен, П'иран р'әви,
Р'остәм да ду,
Һ'эзар пенсьд п'әләван же вәбьр'и,

Кыт же нәһела.

Пиран хвә ль аведа,

Аве аветә т'әхтәрәне Кақкае Чине.

Го: — Көр'о, сәбаб, тә т'әхтәрәне мьн тәр'
кыр.

Го: — Сәбаб, шьвти тәнә,

Тө набини ви ч'йаи ль ду мьн те,

Ғ'әзар пенсьд п'әләван вәбър'и,

Кыт же нәһела.

Гево қәтәма п'ьреда бу,

Нәйаран һатьбун ви мьли,

Р'остәм го: — Гево,

Нә тө би, нә намуса бо мьн кьри,

Тә қәтәма ви мьли дайә нәйаран,

Тө һати ви мьли.

Гево го: — Йа Сәрбьльнде Иране,

Иро се р'ожә дь мәйеда сәрмыст буйи,

Тә чь һаж мьн һәйә,

Ғ'әзар пенсьд п'әләван жь мала мьн һатийә
көштъне,

Паше мьн қәтәма ви мьли дайә нәйаран.

Әз һатъмә ви мьли.

Го: — Гево, хвә бьдә наш шәр'е қәдәма п'ьре,

Иро дора мьнә.

Р'ьм да нав гөһе Р'әхше — Бәләк',

Щотәк р'ьк'еф Р'әхше — Бәләк' да;

Ғ'әзар пенсьд п'әләван ви мьли эхьстә аве,

Ғ'әзар пенсьд п'әләван ви мьли эхьстә аве,

Ғ'әзар пенсьд п'әләван нав дәст у п'е Р'әх-
ше — Бәләк'да щәрд у пишуркьр.

Көрйа һәспа дьгьрит к'оме вәрдьк'әт,

Колан у зькакан те вәдьк'әт,

Гөрз хвә данин —

Хун шьвти шадирванан давит,

Хэта к'отане р'акьрын,
Ава бэ'ре дэрхьстьн,
Хун ды бьн нэйнукэ к'эргэданан давит,
Дьбежьн — ль к'е к'эт —
Ә'рд у э'зман бэр һ'эжйа бу,
Дэнге гөрзе Ённан у Р'остэм бу,
Ль гэлине Мазьндэране ль һэв к'этын:
Чь дэвара авьс бу,
Н'эми бэрчуйи бун,
Чь жьна һ'эмлэ һэйи —
Н'эми пы'ике хвэ аветьн,
Го, бежьнэ дө бэ'ре гьран
Бь һэв к'этын.
Го, на, на эв нэбу,
Го, дө һ'уте һ'эфтсэрэ бун,
Сэре хвэ жь бэ'ре дэрхьстьн,
Чэнгэле ван асе бунэ һэвдө.
Го, на, на, на эв жи нэбу,
Бэ чь бу ?
Го, дэнге Р'остэм — е Ённан бу —
Бь һэв к'этын.
Ә'шеб эв э'шебэ
Дыййа жь бэр храб нэбу,
Н'эга тава, тава ниврое,
Нэр һ'эфт тилепе эскэран,
Бэрдан ду Т'ураийан — бь һэв йэккьрын.
Нэрчи Р'остэм бу,
Синге ви бу чэл'эре Иране,
Го: — Гэли Ираийан, жь Т'ураийан р'эв,
Жь Ираийан кöштьн, бэрданэ ду бьрын,
Жь ава Шэнтэр'уте дэрбаз кьрын,
Ава Шэнтэр'уте нэһлэл ламэйэ,
К'и бьр'эвэ, ль ава Шэндэр'уте
Вэки дэрбаз бэ
Иди кэс ду пачэ....

22. ШӘР'Е Р'ОСТӘМ У ӘЛФӘСЙАБ

Щьне Иране п'адша һәйә, наведе п'адше ван К'ьнк'аусә. Көр'әки ви һәйә, наведе ви Сйауушә. П'адша эваре го:

— Сйаууш, дәләл бькә гази, кө һәрчи хвә нав зин бьгьри, сйарби, сбе әм бьчьнә сәйране.

Сбе р'абун, чонә сәйране, чонә нава р'е. П'адша бәзбәнде хвә бир кьр, готә көр'е хвә:

— Сйаууш, һәр'ә бәзбәнде мьн бинә, р'ожа бәзбәнде мьн нә ль гәл мьнбә — шөхөле мьн нәхерейә. Көр'е ви зьвьр'и һатә мал. Дйакә ви һәйә, дйак хор-тә — дамар'и, жьнбабә. Әве әди дәст аветә Сйаууш, готе:

— Тө бейи ба мьн.

Сйаууш готе: — Тө дйа мьни, шөхөле ва әз накьм.

Жьньке го: — Сәба тә мьн бабе тә стәнд, вәки сәба тә нәба, мьн бабе тә нәдьстәнд.

Сйаууш чаван кьр, жьньке бәла хвә же вәнәкьр. Әв жи р'абу к'өлмәк дәве жьньке да, дәв ль хун кьр. Иди ә'ньр'и, р'абу чо. Пәник ль қөт'ие да, қөт'и шкенанд, бәзбәнде бабе хвә же дәрани, әди чо р'йа ди, дһа р'йа бабе хвә нәчу.

П'адша ма әди һ'әта нивро, көр'е ви нәһат, го: „Иро тыштәк ль мала мьн қәвьмийә, ләма көр'е мьн нәһат“. Әди го вәзире хвә:

— Әм вәгәр'ьн, иро әме чьнә мал, р'ожа мә нә йа хере бу.

Эди жьна п'адше р'абу, хание хвә дьһ'әшеда р'әшкър, п'ор'е хвә гьш кър сәр дери, р'унышт — һ'эта п'адша һат.

П'адша һат, гот: — Һәре жьне, әв чь ль тә қәшь-мийә, тә чь ль хвә кърйя ?

Го: — Һәр'ә севие кәр'е хвә бьпърсә.

Эди п'адша го: — Кәр'е мьн чь кърйя ?

Го: — Кәр'е тә дә'ва намуса тә кърйя.

Эди п'адша зә'ф ә'һьр'и, го: — Кәр'е мьн чава дәст баве жьна мьн ? — Эди р'абу, гази кър Гево, Тузе Нәвзәр, го: — Р'абьн һәр'ьн, ль к'ө кәр'е мьн дьбиньн, кәр'е мьн бькөжьн, щьле ви бь хункьн бо мьн биньн, ша беһна мьн бетә дәр.

Эди бабе Гево һәйә — Гөдәрзе Пир, готә Гево, го: — Төе к'өда бьчи ?

Го: — П'адша ә'мьр кърйя, дьбе: „Һәр'ә кәр'е мьн бькөжә“.

Эди Гөдәрз гот: — Әм кәрманщьн, әм һькарын кәр'е п'адша бькөжьн. Иро, го, дьле ви жь кәр'е ви майә, дьвежит һәр'ьн бькөжьн, эди сбе дьле ви вәгәр'и-бә жь кәр'и, эди ве мә бьқәлине, к'ок'а Гөдәрзйа, йа Нәвзәрйан бинә.

Гот: — Ширәтәке ль мә бькә, к'а әм чава бькьн ?

Го: — Р'абә, дәстәк к'ьнше т'әзә һьлдьн, хвәр'а бьбьн, һәр'ьн. Вә ль к'ө дит, же һивикьн, бен — әм һиви дькьн, щьле бәрбәдәна хвә дәрхә бьдә мә, әв щьле т'әзә вәргьрә. Эди әм дә'ва тә, бабе тә һьзаньн. Бабе тә готә мә „Һәр'ьн бькөжьн“. Эди әм һькарын, тә бькөжьн, тә шаһзадәйи.

Паше һәрдө — Гево, Тузе Нәвзәр к'әтьнә р'е, чон. Қонаха се р'ожан чон, а'щьз бун. Р'ожәке, нивро һатьн сәр кание, р'уныштьн, хөрща хвә дәранин, вәки нан бьхөн, һәв һьһер'ин Сйаууш ль к'әргәдане хвә сйар жь вева һат. Эди слав да Гево, Тузе Нәвзәр, го:

— Һун ль ве дәште, сәр ве каине чь р'уньштына?
Вана готын: — Шаһзадә, тө к'әрәмкә р'уни.

Әва жь һәспе һатә харе. Р'уньштын, к'ефа һәв пьрсин — к'әви шаһ бун.

Вана эди готын: — Һ'ал — қысә әвын: бабе тә әм шандьнә, әм тә бькөжьн. Әм һиви дькьн, щьле хвә жь мәр'а беһи, әва, мә дәстәк щьле т'әзә жь тәр'а анийә. Тө ван щьле т'әзә варгьрә, ван щьле бәрбәжпа хвә бехә, бьдә мә, эди әм дә'ва тә, бабе тә ньзаньн. Бабе тә әв ә'мыр дайә мә: „Һәр'ьн бькөжьн“.

Сйаууш го: — Wәки әз шәр' бькьм, һун нәшеп мьн бькөжьн. Һун р'абьн ьийата бабе мьн, мьн бькөжьн, щьле мьн нав хуна мьн бьгәвзиньн, бән бавенә бәр бабе мьн, бла беһна ви бе дәр.

Го: — П'адшаһьм, әм һиви дькьн, тө п'адшайи, тө щьле хвә бьдә мә.

Р'абу щьле хвә эхьст, да ван. Чонә сәре һәв, дәсте хвә данә һәв, хатьр жь һәв хвәстын. Гево, Тузе Нәвзәр щьле Сйаууш һьлдан, һатынә навсәра ч'йе.. Вана хәзаләк дитып, хәзал көштын. Щьле Сйаууш нав хуна хәзаләда гәвьзандьн, анни авитьнә бәр бабе ви, бәр п'адша.

Эди п'адша гот: — Әв щьле көр'е мьньн, — да бәр беһна хвә, го, — Оф хвәш, әва беһна мьн һат дәр.

Сйаууш к'әтә дьнйас чо, чо бажаре Иране дәрк'әт. Чо нава бажер, чо бәр диwana Әлфәсйабе п'адшае Т'уране, ль бәр диwane сәкьни.

Һьнан һат, готә Сйаууш: — Сук р'уви һазьр бьбинә.

Әлфәсйабе же пьрсин, го: — Әв чь көр'ькә ?

Брае Һьнан — П'иран һәйә, го: — Көр'е п'адше Ирапейә, наве ви Сйауушә. — П'иран го: — п'адша, бабане меран мерьн, жьн дьә'ньр'ьн, дьчьнә мала бабе хвә, мер дьә'ньр'ьн — дьчьнә мала меран.

П'адша дьбет: — П'иран, бә әз чь ик'раме пер'а бькьм ?

Сйаууш жи хортэки зэ'ф дэлалэ, дьле п'адше к'эте, дани диwana хwэда. Шэв у р'ож ль бэр дэсте п'адшейэ.

Салэке ма ль бэр дэсте п'адше, Ённан же ч'э'внэ-бари бу. Р'абу к'аг'эзэк нъвиси, шандэ дэре ава Шэндэр'уте, нава к'аг'эзе нъвисийэ бь змане Сйаууш бо Р'остэме Зал: „Эва чьqас салэ эм нэйаре нэвн. Эз чомэ диwana Элфэсйабеда. Эва сала мьн т'эмам буйэ, эз щьне ван н'эми нас дькьм. Тё бь хwэр'а нълинэ н'эфте п'элэванан, эме сэр диwana Элфэсйабе бьгьрн, эме бькөжьи. Н'эфте п'элэван — П'иран, Гёлое Зэра, Qэрэхан, Ённан, Филасьм..., дэма мэ көштн, бькөжн Элфэсйабе, мэ щьне Т'уране жь хwэр'а зэфткьри, бэр э'мьре хwэкэ“.

К'аг'эз wэхте шанд, зэламэк р'е кьр к'аг'эз жь, ава Шэндэр'уте зьвьр'анд, ани сбе зу бьр да дэсте Элфэсйабе.

Элфэсйабе к'аг'эз нънер'и, к'аг'эз хwэнд, го:

— Йэман, эв чь бэ'сэ, эв qэдэр мьн Сйауушр'а qэнши кьри, нна Сйаууш чь бeбэхти ль мьн дьгэр'э?— к'аг'эз да дэсте П'иран.

П'иран к'аг'эз хwэнд, го: — П'адшаһьм, эв к'аг'эз Сйаууш пэньвисийэ, эв к'аг'эз Ённэне брае мьн нъвиси-йэ, сэба ви нъвисийэ, дайэ тэ, тё Сйаууш бькөжи.

П'адша готэ П'иран: — Бэ эм чава бькьн ?

П'иран готе: — Бинэ qиза хwэ бьдэ Сйаууш, бла бьбэ зэ'вае тэ, бла жь тэр'а эһдкэ, дэст бэр тэ нълнэ-дэ, к'ере бла дайнэ сэр стёе хwэ.

П'адша кьрэ гази, Сйаууш анинэ ль диwane, го:

— Сйаууш, wэрэ дэсте мьн, эзе qиза хwэ бьдьмэ тэ.

Сйаууш чо дэсте п'адша, qиза ви жь хwэр'а qэ-бул кьр, эһда ферьз п'элэванан, го:

— Тё к'ер дани сэр стёе мьн, эз дэст бэр тэ нъл-найньм.

Диса Ённан гэлэки ч'э'внэбари кър, р'абу шар дьн к'аг'эза э'въл чава шандьбу, йэк дьн жи шанд. К'аг'эз ани да дэсте Элфэсйабе.

П'адша кърэ гази П'иран, го:

— П'иран, пар к'аг'эээк шанд, тэ го: — Эви нэшандийэ. Мьн бавэркър, нна йэкэ дьне шандийэ.

П'иран ль к'аг'эз ньһер'и, фькьри, го:

— П'адшаһьм, хөдане шэв — р'ожан, эв к'аг'эзе һан Сйаууш нэшандийэ, брае мьн Ённанэ, жь Сйаууш наханз дьбэ, ва дькэ, тэ Сйаууш бькөжи. П'иран дьбежэ п'адше: — Тө хэбэре мьн бькэ, цема тэ ль Сйаууш нае, гөндэки бьде, незик бажер, бла һэр'э теда р'уни, сале шарэке бе славйа тэкэ.

П'адше кърэ гази, го: — Сйаууш, һэр'э гөндэк тэньшта бажер, ах у ава we хвэш, мьн дайэ тэ. Сале шарэке бейи славйа мьн.

Сйаууш мала хвэ бър чо гөнд. Эди Ённан һьнди дьчэ наханз дьбэ, дьбежэ: „Эв чаванэ, эм һ'эфте п'элэван һэнэ, қэдре мэ йэки вэкэ Сйаууше ба п'адше т'өнэ“. Ённан дьбе: „Аһд ль мьн к'этбэ, эзе Сйаууш бь дэсте Элфэсйабе дэмэ көштьн“.

Се сале ви т'ам бу, сала чаран көр'эки Сйаууш бу. Бу сала чаран, Ённан р'абу нола сала э'въл, к'аг'эз шанд, нава к'аг'эзда ньвиси: „Жь Р'остэме көр'е Залр'а. Эва се к'аг'эз мьн шандьн, тэ қэт шав жь мьнр'а нэшанд. Эва к'аг'эзе һан дьгһиштэ дэсте тэ, тэ хвэр'а һьлинэ һ'эфте п'элэванан. Эз жь бажер дэрк'этымэ, тэньшта бажер гөндэк һэйэ, эз теда р'уньштэмэ, вэрэ ба мьн. Шэвэке эм сэр к'очка Элфэсйаб бьгьрын, бькөжьн. Элфэсйаб эме бькөжьн, эме шие Т'ьрк у Т'уране жь хвэр'а зэфт кьн, эме хэрше һ'эфт салан жь ви бьстиньн“.

Ённан к'аг'эз ани да дэсте Элфэсйаб. Дэма Элфэ-

сйабе к'аг'эз фькьри, П'иран нэ ль диwane бу. Элфэ-сйабе го:

— Ённан, эв чь к'аг'эзэ, эва се шар тө жь мьнр'а тини ?

Ённан го: — Эw нэйаре баб у кале мэнэ, нэйар, к'эсэки дийэ, мэрьв мар бьхитэ п'ашла хwэ, мерьв нэгэзэ ?

Элфэсйабе го: — Ённан, эз чава бькьм, П'иран на-нелэ эз бькөжьм ?

Ённан дьбе: — Исал нане П'иран т'өнэ, хэрше Ё'элэбе бьде, бла бьчэ жь хwэр'а бьстинэ.

П'адше кьрэ гази П'иран, го:

— П'иран, исал нане тэ т'өнэ, нэр'э хэрше Ё'элэбе мьн дайэ тэ, жь хwэр'а бьстинэ.

П'иран чо, ль һэспе хwэ сйар бу, бэре хwэ да Ё'элэбе, к'этэ р'йа хwэ, чо.

Ённан готэ Элфэсйабе: — Дэ эм р'абын бьчьн Сйа-уш бькөжьн.

П'адша хwэр'а һьлтинэ һ'эфте п'элэwanан, дьчэ Сйауш бькөжэ. Чонэ нэqэбе. Сйауш ль мале р'у-ньштьбу. Сйауш готэ жьна хwэ, го:

— Фьрьнгисе, дурбина мьн бьдэ мьн, р'эшайк ль бог'азе хане дькэ, к'а к'инэ ?

Дэма чокане дурбине э'рде да, дурбине фькьри: Элфэсйаб нешье, Ённан пер'а, Филасьм пер'а, Гөлое Зэра, һ'эфт п'элэwan жь мала wана сйарьн. П'иран нэ нав wандайэ. Дурбина хwэ дани, гот Фьрьнгисе. го:

— Бабе тэ һат, we мьн бькөжэ, мьн эндкьрийэ, дәст бэр бабе тэ һьлнайньм, wэйсэте мьн тэ, тө севие мьн нэди дәсте кэси. Йэк дьбежьн Р'остэме көр'е Зале, лажкэки зэринэ, гэрдэн газэ бь газа Ё'элэбе жь нава мьла һьлк'ьшйайэ, мэрьв жь хофа хwэда дьл накэ т'э-машэкэ. Йэк жи дьбежьн Гевое көр'е Гөдэрзе: эw

Һ'ърчәкә, пола һ'ърчанә, сәрч'еләкә, лев гольк, йәки
бы п'ърчә, дәма мәрвь быбинә, мәрвь жь тьрса дьр'ь-
щьфә. Әw һәрдө нәбьн, тө сөвиө мьн т'әслими кәси
пәки, wәки дьн, хуна мьн жь бабе хwә бьхwәзә, бькә
гөмгөме, дайнә ль we.

Готьна Сйаууш хлаз бу. Әлфәсийаб бы к'ома хwәва
бәр дәри пәйа бу. Сйаууш чу гәма Р'әхше Әлфәсийабе
гьрт, го:

— П'адша, к'әрәмкә, пәйабә.

Го: — Әз пәйа набьм, го, әз һатьмә тә бькөжьм.

Сйаууш го: — П'адшаһьм, мьн жь тәр'а әһд кьрийә,
wәки мьн әһд нәкьрибуйа, тә щьһе Т'ьрк у Т'уране
Һ'әми ль мьн бәрәв бькьра, мьн мьнәт жь хwәде т'әне
һәбу, па мьн әһд кьрийә — әва к'ера тә, әв жи стуе
мьн.

П'адша жь һәспе һатә харе, нәмәрде көр'е нә-
мәрда, к'ер дани стуе Сйаууш, бьр'и. Фьрьнгиса қиза
п'адше һат, го:

— Бабо, тә мере мьн көшт, хуна мере мьн бьдә мьн.

Го: — Қиза мьн, хуна ви жи тәр'а.

Фьрьнгисе ани ләган бәр гьрт, хуна ви к'әтә лә-
гане. Әwe ләган һьлани, хун эхьстә гөмгөме, хуна ви
к'әлйа. Wәхте хуна ви к'әли, р'әһва мьрьне п'адше
гьрт, ль дәве һәспә хwә да пеш у паш һатьн, һатьнә
дәре диwane.

Чава П'иран чо бо хәрш, нава р'е п'ошман дьбә.
П'иран жь хwәр'а мәләһ'әзрә кьр, го: „Әв чаванә, п'ад-
ша дәма бьчуйа сәр хәрше Һ'әләбе, сәд сйар һьлдьда,
паше дьчу сәр хәрше Һ'әләбе, анцах хәрш дьстәнд.
Әз һна зәламәкьм, әзе чаван хәрше Һ'әләбе бьстиньм,
льһа гьреданәк теда һәйә. Әwana әз хапандьмә, готьн—
һәр'ә хәрш бьстинә“. Әw жь we наве р'е зьвьр'и һатә
вә һатә дәре диwane. П'иран гот, го:

— П'адша, го, хwәде херкә, тө к'ома хwәва бы
к'әва чобун ?

П'адша го:— П'иран, эз чом, мьн Сйаууш кōшт, го, па мьн э'щеб ди: Фьр'нгисе хуна Сйаууш жь мьн хвэст, эз р'абум, мьн хуна Сйаууш дае. Эхьстэ гōм — гōме. Эw хун ани, нав гōм — гōмеда к'эли, газэк бь газа Н'элэбе жь гōм — гōме бльнд дьбу дьлоп бь э'рде нэдк'эт, сава мьр'не эз гьрт'м, мьн һьшт — эз һат'м.

П'иран го:— П'адша, хōдане шэв — р'ожан, эw хуне бьк'элэ һ'эта дэмана қиамэте, йан жь хуна тэ, йан жь хуна кōр'е тэ Шьһидэ т'эв хуна ши нэвэ, эw хуне we бьк'элэ. Го, мьн нэгот — нэкōжэ, нэйаре хвэ нэкэ Р'остэм у Т'уз?

Шэв э'лам жь Р'остэмр'а дьчэ. Р'остэм нава э'ламе, фькьри у Сйаууш һэспе хвэ сйар, р'ьма ши ль дэст we сэр сэре Р'остэм сэкьни, го: „Р'абэ сэр хвэ, тьрт'ьр зьр'э бь һ'нар, р'абэ севие мьн жь нава нэйара бинэ“.

Қир'ин Р'остэм чу. Зале кьрэ гази, го:

— Эв чь қир'ин тейэ?

Го:— Сйаууш кōшт'и.

Го:— Хвэде мала тэ мират'кьро, Сйаууш чаван һатэ кōшт'ьне? Эва дэһ салэ Сйаууш онда буйэ, хвэде зани к'а Сйаууш ль к'уйэ? Тэ хэвн дитийэ жь хвэр'а, эва хэвнэ, — ле кьрэ хэвн.

Щара ли р'аза. Диса Сйаууш (Сйауэхш) бэр сэре ши сэкьни, кьрэ гази, го: „Р'абэ сэр хвэ, р'абэ, севие мьн жь нэйаран бинэ. Нэки на, эзе дэрбэке ль тэдьм, тама шэһ'нэме жь дэве тэ бе“.

Дисан қир'ин жь Р'остэм чу. Зале кьрэ гази, го:

— Р'остэм, тō чьма наһели эм р'азен?

Го:— Мьн дит Сйаууш кōшт'и.

Бабе ле онда кьр, го:— Тэ хэвнэк жь хвэр'а дийэ, эw хэвнэ, тō хэвна дьбини.

Диса р'аза. Сйаууш ль бэр сери сэкьни, го: „Эв шар се шарэйэ. Э дьбежьмэ тэ, севие мьн жь нав нэйаран бинэ, һэки на, эзе дэрбэке ль тэ бьд'м, тама шэһ'нэме жь дэве тэ бе“.

Р'остәм р'абу, сәйс у мәнт'әра хөр'и, го:

— Фил у фәндәрә, лаз у Р'әхше к'өһ.

Сәйс у мәнт'әр бәзин, т'имарәк данә Р'әхше — Бә-
ләк'. Тәнг у бәлатәнге we штандьн, аләте һәрби шәрба
бу, шире хвә бәр хвәда кър, мәрт'але хвә аветә пьш
хвә. Щәвдъке тиран бәр хвәда кър: к'өләһ'е адут у
щәһ'wәран дани сәре хвә, гөрзәһе гран дани сәр мьле
хвә, қәста диwana Забьле кър. Чо бәр дәре диwane.
Шәв пиве шәвейә. Дәре Гево кърә гази:

— Гево (Гево). го, Гево, р'абә сәрхвә, го, р'абә
Сйаууш һатийә кōштън, тō севне Сйаууше бини, жь
к'ө тини, — у һат чу мала хвә.

Гево р'абу, к'әргәдане хвә зин кър, р'ьма хвә бь
дәсте хвә гьрт.

Бабе Гево, Гөдәрз, кърә гази Гево, го:

— Гево, тōе чь бьки ?

Го:— Сйаууш һатийә кōштъне. Р'остәм готийә —
һәр'ә севне ви бинә.

Гот: — Тō нькари бь сйари бьчи, бини севне ви

Го:— Ба чаван бьчъм ?

Го:— Ә'вдали һәр'ә.

Гево р'абу, ч'әрме гамешан кърә һәбан, жь хвәр'а
т'әжи (т'ьжи) нан кър, т'оде ә'рәби бь дәсте хвә гьрт,
бәре хвә да дьһйәе, чо. Қонаха дәһ р'ожан чо, ма
брьчи. Нане ви хлаз бу. Р'асти гөндәки һат, һеж р'ож
бльд бу, го: „Бра р'ож бьчә ава, ә бьчъмә нава ви
гөнди, жь хвәр'а нан бәрәвкъм. Го, әз зә'ф морьвәки
ськъм, к'н мын бьбини те бежә һ'ьрчәкә. Бьлдибдә
шәв әзе бьчъмә нава гөндда“.

Қамиш һәбу, к'әтә нава қамишан, һ'әта бу тари.
Зар'е малан дьләйзън, һе зар'ө нәчун. Бу шәв. Гево
го: „Әз чава бькъм леһа ? Әв зар'ө начън, го, әз ван
зар'а нәтьрсинъм, зар'ө начън“. Р'абу хвә нолан
һ'ьрча кър, к'әтә сәр ләпе хвә, хвә авитә нава зар'а-

да. Зар'о һ'эми р'эвин. Көр'е Сйаууше нав ванда бу, к'ашока хвэ бь дэсте хвэ гьрт, һат ль бэр Гево сәкьни. К'ашокәк ль аниһа Гевода лехьст. Гево дэсте хвэ авите, гьрт, го:

— Лаво, чьр'а жь тә мэзынтър һәбун, жь тә кьч'ьк-тьр һәбун, һ'эми р'эвйан, тō чьр'а нәр'эвйайи ?

Көр'ьк го: — Әз нар'эвьм, кәсәки дийә малбата мә жь бәр нәйаран р'эвийә.

Гево дежи: — Малбата тә к'ийә ?

Дежә: — Әз ньзаньм, әз зар'о бумә, мьн баве хвә нәдийә, дежьнә мьн: „Тō көр'е Сйаууши“. Әз көр'е Сйауушьм.

Гево дежи: — Тō һна көр'е Сйаууши ?

Гево зә'ф пе жа дьби, тини дәтә бәр кәпие хвә беһен дькә. Дежи дьфьна (кәпи) ви зә'ф фьрә бун. Көр'ьк дьчи кәпие Гевода. Эди көр'ьк қар'ин же дьчиә: „Әз кōштьм“.

Гево дежә: — Дә һәр'ә бежә дйа хвә, зәламәк һатийә дәре чае, наве ви Гево, бежә дйа хвә — те әм бьчьнә вәлате мә, йане нае ?

Көр'ьк чу, готә дйа хвә, го:

— Зәламәки мина һ'ьрчанә, һатийә бәр қамише, дежә, дә һәр'ә бежә дйа хвә, зәламәк һатийә дәре чае, наве ви Гево, бежә дйа хвә — те әм бьчьнә вәлате мә, йане нае ? Диса гот, го, — әз Гевомә, һәр'ә бежә дйа хвә, бла те әм бьчьнә вәлате хвә, һәке бе, әм бьчьн, һәки нае, бла нан жь мьнр'а бинә, бьрчимә.

Көр'ьк р'абу жь дйа хвәр'а гот. Дйа ви р'абу, шәвал т'ьжи нан кьр, да көр'е хвә, го:

— Бла нан бьхвә, Гево бинә, бла бетә мал.

Нане хвә харьн, р'абун чун мал. Фьрьнгис р'абу, жь Гевор'а шушәбәнд чекьр, дани теда, готә Гево, го:

— Әз дәстура тә надьм, һна тō бьчи, һ'эта сала тә т'әмам нәбә. Гево ә'мьре хвәда нане гәньм нә харьбу,

харьна ши гарьс у бач'ьк бу. Р'оже се д'эн харьна ши кьрә гошт у брыш, һ'эта саләwәхта ши т'эмам бу. Эваре р'уныштын, Гewо готе, го:

— Эз нәһатьмә льһа, гошт у брыш д'эйи мыл, һәки тө р'аби, әм бычын, һәки тө наеи, әз р'абьм бычым?
Го: — Эз тем.

Р'абун, һазьрйа хwә дитын, тыште хwә е паqыш һьланин, һәрәке ль һәспәке сйар бу, ниве шәве бәре хwә данә р'е, чон. Әw к'этьнә сәр р'йа хwә чон.

Әм һатьнә сәр qьсәта Ёһнан. Ёһнан сбе жь бажер р'адьбә, дьчә гонде Сйауушер'а дьборә, леньһер'и дәргәһе Сйаууше вәкьрийә. Дьчитә малда, кәс малда т'өнә, жь щинаре ван дьпьрсә, дьбе:

— Әв мал к'әнги жь һа чойә?

Дьбежып: — Ё'эта шәве дьн дәнге ван ниве шәве дьһат.

Ёһнан жь wedәре дьзвьр'ә, дьчә бажар, дьчә дәре диwane, дьчә бал Әлфәсйаб, дьбе:

— Бира тә те, дәма мын дьго, к'аг'әза дьшинә, тә дьго — на. Шәве ди һатьнә севие хwә бьрьнә, чонә.

Әлфәсйаб го: — Ёһнан, р'абә, әскәрә, qәwатәке бь хwәр'а һьлдә, ль пәй wана бьк'әвә, һ'эта жь тәр'а qәwате бышиньм.

Әлфәсйаб к'аг'әз ньвиси, да дәсте к'ат'ьбан, бь сәре сава (сайанда) кьрын, щьһ — мәмләк'әтан шандьн: Әскәр шьwандьн, бажаре Т'уране бу, бәре хwә данә шер', чон.

Гewо дьчә дәре ава Шәһдәр'уте, Фьрьнгис дькә газы:

— Гewо, дьбежә, шәва ди һ'эта нһа әм сйарьн, тө п'әләwани, жь сйарие наwәсти, әз сәр һәспе wәстйамә, кәр'е мын быч'ук фә'м накә. Әва Шәһдәр'ут синопре wанә.

Әди Гewо хwә нәгьрт бьгота „әм жь аве дәрбаз

бын, паше р'унен". Гэма баре хwэ авитын, ль синоре нэйаре хwэ р'уныштын.

Эди Gewo wэстыа бу, р'аза, сэре хwэ да сэр чока Фьрынгисе, р'аза. Фьрынгис леньер'и э'рд мьж гьртийэ, ль э'зман ньер'и, — э'зман сайэ, дежи: „Эв чаванэ, э'зман сайэ, э'рд мьжэ, эв чийэ?“ Дэсте хwэ аветэ дурбине ньер'и, ньиги стерке э'зман, бэлге даран һа-
кас эскэр к'этийэ дьрпе (р'е), те. Фьрынгис дьле we шэwьти, го: „Чьр'а э к'этымэ бэр гөне ви зэлами. Эва эскэре бабе мьн һат, те Gewo бькөжьп, те — көр'е мьн бькөжьн“. Дьле we пе шэwьти, гьрина we һат, һесьр ч'э'ванда һатын, к'энэ сэр р'уе Gewo.

Gewo һ'шйар бу, ч'э'ве хwэ вэкьр, го:

— Фьрынгис, тэ чьр'а дьгрии ?

Фьрынгис го: — Эскэре бабе мьн те -- һ'эд һэйэ, һ'эсаб т'өнэ, п'ьрт'ьры жь стере э'зманан, п'ьрт'ьры жь бэлге даран, тэ бьбэт агьр, эв бьбьнэ пэмбө — тэ нькари вана бьшэwьтиши, тэ бьбьтэ барана бһаре, тэ нькари вана шьлки.

Gewo го: — Эз кьрманще тэмэ, тэ чьма фькра дьки ? Эзе р'абьм бэрдьмэ ван һ'эта бажер.

Gewo р'абу, ль һэспе хwэ сйар бу, р'ьма хwэ бь дэсте хwэ гьрт, бэр эскэрда чу.

Һьнан (Һөман) кьрэ гази, го:

— Gewo, sawcye дьнийае, сайи жь п'ьсе, чьда э'зман бьндэ р'уе э'рде, тэ жь дэсте мьн хлаз наби.

Gewo го: — Гөһе мьн гранэ, қэт дэнга сәһ накьм, қасәке wэрэ незики мьн.

Қасәке незик бу. Gewo р'ьма хwэ бь дэсте хwэ гьрт, р'ьмәк авитэ Һьнан. Һьнан р'эви. Gewo бэрда пәй эскэр. Эскэр бэр Gewo р'эви. Қасәки ль пәй эскэр чу. Һьнан р'асти Gewo һат, р'ьма хwэ ль сэр һлани. Һьнан го:

— Э бәхте тәда, мьн нәкөжи, го, мьн гәлэ мәһ'дәра гәрандана ээр кьр, нә бори.

Го: — Дэ әндәке жь мьнр'а бькә, эзе тә гьре бьдъм
бын зьке һәспева, кәс тә вәнәкә, жьна тә вәкә.

Сонд хар.

Гewo әw бын зьке һәспева гьреда, бәре һәспе да
мал, ажот. Бре Һьнан һатә пешйе, бәзи, wәки вәкә.
Һьнан го:

— Мьн вәнәкә, мьн әнд кьрийә һ'әта жьна мьн,
мьн вәнәкә, кәс мьн вәнәкә.

Һьнан чу мала хwә, кьрә гази жьна хwә, го:

— Жьне, р'абә мьн вәкә.

Жьна wi дәрк'әт, го: — Әв чь ә'щәбә, әв чь qәwь-
мийә ?

Го: — Чь бькьм, мьн нькари, әз бын зьке һәспева
гьредам, шандьм.

Эди Гewo бәрда пәй ван, һ'әта бьрә бажер, зьвьр'и
һат, вәгәр'йа, һат вә һат ль бәр Фьрьнгисе сәкьни, го:

— Әз кьрманще тәмә, го, мьн нә готә тә чьqас
Т'уране һ'әму мьн бәрәвкә, мьн мьнәт жь ван т'өнә.

Р'абун, сйар бун, һатьнә бажаре Әзт'әqe, чунә
дәре к'оч'ка Забьле, эди кьрә гази Р'остәм, го:

— Мьн севие Сйаwуше ани, т'әслими тә кьр.

Эди Р'остәм р'абу, һат диwана Забьле, гази к'ат'ь-
бан кьр, го:

— К'аг'әзан бьнвисьн.

К'аг'әз ньвисандьн, бәр сәре сәйанда кьрын, сәр
тиранда дач'ькандьн, бь щьһ у мәмләк'әтан шандьн, го:

— Мә п'адшае кәвн эзьл кьрийә, мә п'адшаки
т'әзә р'акьрийә (әва Р'остәм дьвежә). Эди к'омәк дйар
бу, го:

Әва к'ома к'ейә ?

— К'ома Мураде кьр'е Пурадьре һат, — әт'әка
п'адшае хwә р'амуса, мьле р'асте, сәр к'ьрсие аqут
щәwаһьра р'уньшт.

К'ома ди дийар бу.

— Әв к'ома к'ейә ?

— К'ома п'адшае Ниврозийэ, хат ль эт'эка п'адшае хвэ р'амуса, мьле ч'эпе сэр адут — щэвахьра р'уньшт.

К'ома ди дийар бу.

— Эв к'ома к'ейэ ?

— К'ома п'адшае Бэг'даейэ, ль пэй хэйэ һ'эфсьд һ'эзар сйаре щэрде, — хат эт'эка п'адшае хвэ р'амуса, мьле р'асте, сэр к'örсие адут — щэвахьра р'уньшт.

К'омэк ди дийар бу.

— Эв к'ома к'ейэ ?

— К'ома п'адшае Шелазе, пэй хэйэ һ'эфсьд сйаре щэнге, — хат эт'эка п'адшае хвэ р'амуса, ль мьле ч'эпе, сэр к'örсие адут — щэвахьра р'уньшт.

Донздэ п'адшае ви һэнэ, һэр донздэ хатын ль диwana Р'остэм, р'уньштын. Кьрынэ гази к'өр'е Сйавуше, готын:

Эм навэки ль п'адше хвэ даньн.

Р'остэм го: — Наве ви К'ефх'öсре Бьмбарэк.

Готын, го: — Р'абэ сэр т'эхт, мэ т'о цэбул кьри п'адша, р'абэ сэр т'эхт, бьбьтэ п'адша.

Го: — Эз набьм п'адша, һ'эта к'о ада мьн хэйэ, һэки шэ ада мьн ишра кьр.

Р'остэм го: — Ада тэ чийэ ?

Го: — Бабе мьн к'öшт'нэ аһд бькэ, һ'этаки һ'эйфа бабе мьн һ'лини, эз дьбьмэ п'адша.

Р'остэм го: — Эһда мере бэре бэ, эзе һ'эйфа бабе тэ һ'линьм.

Бу п'адша, чу сэр т'эхт р'уньшт.

Шэвэ, Р'остэм кьрэ гази к'өр'е хвэ — Фэрэмэст, го:

— Һэр'э бежэ сэйчи, бра бьчи сәһ'эки сэйранеда.

Сэйчи чо, чо сэйране. Бһарэ, сэре һэйва нисанейэ, һэр канике — жь хвэр'а ав те, һэр г'öһләке жь хвэр'а — хвэр'а беһн те, сэйр у неч'ир к'этынэ сэйране, теда һэнэ пэзк'уви, теда һэнэ гак'уви, жь хвэр'а һ'эта эва-

ре неч'ир кър. Эваре донздэ дэсти гӧл чьнин. Эваре ль һэспе хвэ сйар бу, һатэ диwane. Һәр п'адшаки дэс-тэ гӧл дане, һәр п'адшаки бахшиш даие, эди Р'остэм же пьрси, го:

— Сэйран чаванэ ?

Го: — Сэйран зэ'ф хвэшэ, сэре һэйва нисанейэ, теда р'эw — неч'ир һанэ, қэтьке бэрфе к'этьне, гӧл у ч'ич'эк зэ'фын теда. Р'ожа сэйране эм бычьн.

Р'остэм кърэ гази кӧр'е хвэ Зораб, го:

— Бежэ дэлал бла газикэ, эме бычьнэ сэйране.

Дэлал кърэ гази, го:

— Бь э'мыре Р'остэм, һэрчи кӧ хвэ нав п'эра зина хвэ быгьри, эме бычьнэ сэйране.

Р'остэм кърэ гази кӧр'е хвэ Зораб, го:

— Чадьра зэнгани нһтабэк сбэ бьк'шинэ сэйране.

Кӧр'е ши, дике сбе банг да, чадьр к'ышандэ сэй-ране. Дэма чадьра Р'остэм чу сэйране, чадьре һ'эму-йан чунэ сэйране. К'этьнэ сэйранеда, жь хвэр'а к'эф дькьн: Йэк хэзалан дькӧжэ, йэк шэрабе вэдӧхэ, йэк говэнде дьгьрын: жь хвэр'а к'эф у сэйране дькьн. Һ'эфте ван т'эмам бу: сэйр хлаз кьрын, тышт чайрада нһһштын, р'ут бу. Р'остэм кърэ гази кӧр'е хвэ, го:

— Т'аса шэрафе жь мыр'а бинэ.

Т'аса гини (шэрафе) вэхар. Т'аса ши йэк дэнек'а-фьра бу, сэрхwәнш к'эт, кърэ гази мадулан, го:

— Сэйрана мә тышт те нэмайэ, дежьн сэйрана Әлфэсйабе хвэшэ, го, һун чь дьбежьн, эм бычьнэ сэйрана Әлфэсйабе, йане нэчьн ?

Мадулан гот, жь һэвр'а дежьн, го:

— Хвэде мала ши мират'кэ, эв сэрхwэшэ, эв чь дежи, тэйр э'зманар'а дьчи, ч'энга мэдэш дькэ, мер э'рдер'а дьчи, сэри дьп'элч'ьқини.

Мураде кӧр'е П'урадър дежи:

— Сэрхwэшэ, шабе нэдын.

Р'остэм щар ди кьрә гази ван, го:

— Нун чьр'а дэнг накьн, э жь вә дыньрсьм, нун
щаба мьн падьн ?

Гөлвезэре К'енэк'ани гот:

— Сәрбьльнде Әйване, го, тө зани.

Го: — Эз заньм, әме сбе бычьнә сәйрана Әлфәсйабе
дайньн.

Р'азан, һ'эта бу сба. Бу сба, Р'остэм р'абу, кьрә
гази кӧр'е хвә, го:

— Т'аса араде бьдә мьн,

Кьрә гази мақулан, го: — Шәви ди мьн хәбәрәк
дайә, нун дежьн нун хайе хәбәре хвәнә, йан нә хвә-
йе хәбәре хвәнә ?

Гөлвезэр гот, го: — Ә'мыр, ә'мыре тәйә.

Р'остэм кьрә гази кӧр'е хвә, го:

— Чадьра зэнгайи нәһтабәк бык'шинә, дайнә сәй-
рана Әлфәсйабе. Сәре һәйва гӧланейә, го, һәр'ә бежә
сәйчи, бра бычи сә'һәке сәйрангәһе бьдә, һәки хвәш
буйә, әме бычьнә сәйране.

Шьһ'идо чу готә сәйчи, го:

— Бабе мьн готийә бычитә сәйране, һәки сәйран
хвәш буйә, әме бычьм, һәки хвәш пәбуйә, әме чәнд
р'ожи бьсәкьльн.

Бистучар н'ашае Әлфәсйабе һәнә, һатьнә диwana
ви, әв жи дьхвәзә һәр'ә сәйране.

Сәйчи (қор'ьхчи) чу сәйране, дьһер'ә ә'змати
сайә, ә'рд мьжә, го: „Әв чаванә, мьж к'әтийә ә'рде.
Жь к'әргәдане хвә һатә харе, дурбина хвә дани, дь
дурбине фькьри (һьһер'и), фькьри һьнгә стерә ль
ә'зманә, һьнгә бәрчәме даран, һақа чадьр—хебәт
дь нава сәйранеда данинә го: „Әв чь чадьре хәлқенә ль
вьр данинә?“ Чадьра дьфькьри, чадьрәк р'афәзи һ'әму
чадьранә. Йәк ава моров гәрм дькә, йәк к'әфәне моров
дьқәтинә, йәк моров вәдьшерә. Р'әхш бәр дәре чадьре

гьредайэ. Бэжына ви мина кэлһекейэ, гөһе ви р'асэре э'wраньн. Матала ль бэр ве Р'эхшейэ, һ'эч'ко дэштэки бьдэ, ч'йаки ширэ бэр ве Р'эхшейэ, һ'эч'ко ч'йаки данэн нава дэштэки, п'элэван нава чадьреда р'азайэ, сэре ви қонша жорейэ, се газ бь газа Н'элэбе льнге ви дэрва дэрк'этийэ, дө муе мэлкэмут нава бэре ви зэламидайэ. Сэйчи р'уньштбу, го: „Әзе р'абьмэ сэр хwэ„. Саве ль ви гьрт, нькарбу р'абуйа, жь тьрса к'эт э'рде. Р'абу һэспе хwэ к'ьшанд бэр кэвьр, ль һэспе хwэ сйар бу, чо, кьрэ газн жьна хwэ:

— Wэрэ мын сэр һэспе данэ.

Жьньке го: — Әв чь ль тэ һатийэ, тэ деш дитьнэ ? Тэ һ'эфтар дитьнэ ? Сэба чь тө һа тьрсйайн ?

Го: — Жьне, жь мын нэпьрсэ, го, мын сэр һэспе данэ, Сэр һэспе дани.

Го: — Агьркэ жь мынр'а, сэрма дькьм.

Агьр кьр: сынге хwэ вэвьр, к'этэ бэр агьр, һ'обэ — һ'обэ дьдане вийэ, һ'эта бу шэв.

П'адша готэ көр'е хwэ, го:

— Мын жь тэр'а хэбэрэк гот, тэ готийэ сэйчи, йан нэготийэ ?

Көр'е ви р'абу чо ба сэйчи, кьрэ газн сэйчи, го:

— Көр'о, тө чуйн сэйране, йане нэчуйн ?

Го: — Әз нькарьм хэбэр бьдьм, зэламэки бинэ, бра мын һьлгьри, бьнэ диwane, эз қьсэ бькьм.

Р'абу зэламэк ани, сэйчи һьлгьрт, бьрэ диwane. Элфэсйаб сэйчи фькьри (ньһер'и), р'энге мьрьне сэйчи гьртийэ, го:

— Сэйчи, тэ чь дитийэ ?

Го: — П'адша, мын тышт нэдитийэ, го, эз чумэ сэре Бог'азе: дьфькьрьм — э'зман сайэ, э'рд жи мьжэ, жь к'эргэдане хwэ һатьмэ харе, дурбина хwэ дани, дь дурбинедэ фькьрим, һьнгэ стерэ ль ль э'змананэ, һьнгэ бэрчье даран, һақа чадьр, хебэт дь нава сэйранедэ

данинэ, мьн го, „эв чь чадьре хэлценэ ль вра данинэ“
Чадьра фькьрим, чадьрэк р'афэзи һ'эму чадьранэ, чэрх
у фэлэк сэр чадьранэ: йэк ава моров гэрм дькэ, йэк
к'эфэне моров дьдэтинэ, йэк моров вэдышерэ. Р'эхш
бэр дэре чадьре гьредайэ. Бэжня ви мина кэлһекейэ,
гöһе ви р'асэре э'враньн. Матала бэр ве Р'эхшейэ,
һ'эч'ко дэштэки бьдэ ч'йаки, ширэ бэр ве Рэхшейэ,
һ'эч'ко ч'йаки данэн нава дэштэки. П'элэван нав ча-
дьреда р'азайэ, сэре ви фонща жорейэ, се газ бь газа
һ'элэбе, лынге ви дэрва дэрк'этийэ, дө муе мэлкэмут
нава бэре ви зэламиданэ. Мьн го: „Эз р'абьм сэр-
хвэ“, — саве бь мьн гьрт, мьн нькарбу эз р'абума, жь
тырса э'рде к'этым. Р'абум һэспе хвэ к'ьшанд бэр
кэвр, ль һэспе сйар бум, һатьм. Дэ бькьн, бьлэзиньн,
мьн бэнэ мала мьн, т'а мьрьне эз гьртьмэ, эзе бьмьрьм.

Элфэсйаб дө т'эхт һэнэ: т'эхтэки сорэ, йэк к'эск.
Сэр т'эхте к'эск р'абу чо сэр т'эхте сор, сйар бу. Р'ожа
дэ'ве т'эхте сор сйар дьби, дэ'вэ, кьрэ гази П'иран, го:
— П'иран, эв чи кэсэкэ, хвэде, р'ожа ви хлаз
кьрийэ, һатийэ сэйрангэһа мьнда данийэ ?

П'иран готе, го: — Р'ожа мьн дьгот, Сйавуш нэ-
көжэ, нэйаре хвэ нэкэ Р'остэм у Т'ус (Туз) ?

Бэре хвэ да Ённан, го:

— Ённано, эв чь кэсэ ль сэйрангэһа мьнда данийэ ?

Го: — Кэвэкэ пэ'тийэ ль дизкеда, ль мергеда, мер
дыбе золан жевэкэ.

Го: — Қал'уте мьн бавен мьле Ённан. Кьрэ гази к'а-
тьбан:

— К'аг'эзан бьнвисьн, бэр сэре сайанда бькьн, шьһ
у мэмлэк'этада бьшиньн, эскэр бьщвьиньн.

Эскэр щьвандьн, т'эхтэр'эwane Элфэсйабе к'ьшан-
дьн, р'йа шоше чон дэрк'этын сэре нэдэбе.

Зораб у Фэрэмэст қэрэшьльн. Зорав (Зораб) р'азайэ,
Фэрэмэст һ'ышйарэ, дьфькьрэ эскэраки қэви гран
желла те. Фэрэмэст готэ Зораб, гот:

— Р'абә, тә чь дежи, әскәр те, әм бър'әвын, йан дәст һьлипын ?

Зораб ә'нър'и, го: — Кәсәки дийә, әм бәр хәлце бър'әвын ? Малбата мә жь бәр нәйаран нәр'әвийә, — к'әтын пешйа әскәр, шәр'кьрын һ'әта нивро.

лфәсйабе готә П'иран, го: — Әв чь кәсәкә пешйа мә шәр' дькә ?

Го: — Әв ч'ешке марапын (мә'р), го, ба тә пеш бабе ван бьк'әви, те чь жь тә бьки.

Һәлан бу нивро. Шьһ'идә гьртын, го: — Әме бькө-жын.

Е ди гот: — Әм накөжын, әме бышәйнын бабе хвә-р'а һәдйа.

Данә дәсте зәламәки, бьрыпә жь Р'остәмр'а, к'аг'әз нивиси: „Әм ниви жь бабе хвә дькын, Шьһ'идә нәкө-жи“. К'аг'әз бьрын данә дәсте Р'остәм. Әви к'аг'әз хвәнд, „Ә'шыл ль Бог'әзе шәр'ә, Фәрәмәз ниви кьрийә жь бабе хвә — Шьһ'идә нәкөжын“. Р'остәм ә'нър'и, р'абу ширәк ль сту да, го: „Чьр'а р'ожа Сйаууш дькөштын, чьр'а кәс ниви пәдькьр ?“

Т'әхтәр'әване Әлфәсйабе к'ьшандьнә п'ьре. Гөво ль п'ьреда р'уныштийә, қор'ым да зьке хвә, сәрр'ым да әскәр, ль ве (ви) мьле дьхтә аве, мьле дьн дьхтә аве, һәрдө мьла дехә аве.

Әлфәсйабе готә П'иран, го:

— Әв чь кәсәкә шәр'е мә дькә ?

Го: — Әв Гөвойә, Гөвое көр'е Гөһдәрзе, го, әв буйә, әв әв зәламә, кә әз бьн зьке һәспеда гьредам.

Го: — Т'әхтәр'әване мьн бьк'шиньн сәр дәсте ви, әз жер'а хәбәр бьдъм, — кьрә гази Гөво, го: — Гөво, хвәзька бь ве мақуле, тә ль бәр дәсте ве, хвәзька бь ве мақуле, тә қәһвәке бьдейи, хвәзька бь ве мақуле, тә щьг'арәке бьдейи, го, тә мала мьн буйайи, мьне щьһ у мәмләк'әт т'әслими тә бькьра, мьне щари т'әслими тә бькьра.

Гewo қәт же сәһ накә. Ёһнан һат, готә п'адша, го:

— Бьдә мьн һ'әйште сйари, Р'остәм чадьреда р'азайә, әзе бычъм Р'остәм быкөжъм. Дәма мьн Р'остәм көшт, те әскәре ви һ'әми бьр'әви.

Һ'әйште сйар хвәр'а һълани, чу нава чадьранда. Р'остәм чадьреда р'азайә, әди нәшербу бычи чадьра Р'остәм. Чо пышта чадьре, кьрә гази Р'остәм, го:

— Р'абә сәр хвә, тьр'тьр'е зьр'е бе һ'әнәр.

Р'остәм ль нава хәвнеда дәнге Ёһнан иас кьр, р'аби сәр хвә, сәрр'ут, п'ехас, бы тана кьрас у дәрпе бәрда пәй Ёһнан.

Ёһнан р'әви, дәст авитә һәспан, дьгәр'и р'аст у ч'әп, сәр мьле хвәр'а даве, һ'әйште сйар жь пәй Ёһнан гьртьн, көштьн, һ'әта йәк ль әрде дьк'әви, дөдө дьминьн ль һәва. Ёһнан жь п'ьре дәрбаз бу, чу ба п'адша, го:

— П'адша, һ'әйште сйаре мьн гьртьн, көштьн.

Брае Ёһнан, Филасъм, чубу фәтһ'а дewan. Натә бажер, кәс ль бажерда т'өнә, гот: „Әв к'ода чунә ?“

Хәлқе бажар го: — Сәйране шәр'ә, чунә шер'.

Филасъм һатә сәйране, әскәр һ'әми — п'адшава, бы дуве (р'әх) п'ьре сәкьнинә, го:

— Нуи чьр'а льһа сәкьнинә ?

Го: — Зәламә, п'ьредайә, шәр' дькә, әм нькарьн дәрбаз быбын.

Го: — Р'е быднә мьн, к'а чь зәламәкә. — Филасъм п'әләшане Әлфәсйабе бу. Чо.

Р'ьм да сәр зьке хвә, сәрр'ьм да Гewo, қонаха һ'әфт сә'һ'әтан, жь бәр п'ьре авет, әди хвә нәгьрт шәр'е Гewo быкә. Чо нав сәйране, кьрә гази Р'остәм, го:

— Һәй — һәй, п'исе жьнәбие, бла бетә шәр'е мьн.

Кәс нәшери бычә шәр'е ви. Дьбежьн һәвқа бьндә, һ'әчку (чава) мнарә, сәр бажаран к'әвә. Р'остәм р'аза бу. Мураде көр'е П'ураде чо шәр'е ви. Филасъм р'ь-мәк леда, зин жер'а валакьр.

Донздэ п'ашае Р'остэм һэбун, һэр донздэ чунэ шэр'е Филасъм: зин жер'а вала кърн, нькарн шэр'е ви бькн. Лэлэе Р'остэм шандьн шэр'е ви: да сэр лэлэ, лэлэ бьн сьма һэспеда п'эрч'ьқандьн.

Зэламэке чо, готэ Р'остэм, го: — Р'абэ, йэк һатийэ шэр', тэ дьхвэээ, эви п'аше тэ һ'ами бенамус кърнэ, шэр' тэ дьхвэээ.

Р'остэм р'абу, фарьзи сайи мэйт'эран дахөр'и, сэйчи р'абун т'имарэк данэ Р'эхше — Бэлэк', тэнг у бэнде Р'эхш шьдандьн. Зине һэрби данинэ сэр, щотке тиран бэрда даһеландьн, гөрзе гран сэр мьле хвэ дани, чо мэйдане.

Филасъм кърэ газе, го:

— Сэйбсане дьнийе, тэ чьр'а қэт'ла хвэ эхьстийэ стье мьн, тэ сэйрангәһа мьнда данийэ, — Филасъм шур аветэ Р'остэм.

Р'остэм мэтале гошэ да бэр, тир аветэ шуне, гөрзэк аветэ шуне, мэрт'але гошэ жи да бэр. Дор гьһа Р'остэм: шир (шур) аветэ Филасъм, тир аветэ Филасъм, мэрт'але гошэ жи да бэр, гөрз аветэ Филасъм, мэрт'але гошэ жи да бэр. Мэрт'ал р'анэгьрт, стье ви щарэке шкенанд, е к'эргэдан бь һ'эфт щьһан. Филасъм жь һэспе к'этэ хар.

Р'остэм пәйя бу, сәре ви жекър. Филасъм гот:

— Сәре мьн жевәнэкэ, эз мьхабьньм, бь саг'и хөламе тэмэ.

Р'остэм го: — Һэрч'и бьк'эвэ бэр дәсте мьн, эв севие хвэ бь ч'э'ве хвэ набинэ, — сәре ви жекър, пе сәре р'ьма хвэ да, бьрэ дәре чадьре, го: „Сәре фируз у фәрезан жекър, бьн гөһар'а“. Го, мьсин гөм — гөме аве биньн, эз дәсте хвэ жь хуна ви к'афьри бышом.

Нэвзэр, Гөһдэрз, Забьле һәрсе малбат бэрэвбуи, кәс нькарэ шэр'е ван һәрсе малбатан бькэ. Элфәсийаб р'эви, әскәре хвэ һьлани, бәре хвэ да бажаре хвэ.

Р'остәм пәй ван к'әт, бър чу бажаре Т'уране,
хәрше һ'әфт салан жь ван стәнд, стәкан хуна Шьһ'идә
эхьст сәр хуна Сйаууш: хуна Сйаууш сәкьни. Әскәре
хвә һълани, һатә бажаре Иране. Әскәр бәла бу, к'еф-
хвәш бу п'адше ван.

23. Ч'ЪQE СИАУШ

Щарәке щаран, рә'мә ль де у баве һадър у
гõндеран.

Йәк һәбу жер'а дьготын Гевее Годәрз,

Вәзире К'ьнк'аус п'адша бу:

Вәзире мьле р'асте,

Браки Гевее Годәрз һәйә,

Наве ви Сиауш бу:

Дь дьһйаеда мәрвь нә бьхвә, нә вәхвә,

Т'әмашә һ'õсьл у щәмале ви бькә.

Р'ожәке п'адше го Гево, го:

— Гевое мьн.

Гәрәке тө брае хвә Сиауш бьди мьн,

Әз бьбьм бькьм кõр'е хвә.

П'адше ә'мьр кьр,

Ә'мьре п'адше нәһатә шкенандьн.

Го: — П'адшае мьн хвәшбә,

Мьн п'ешк'еши тә кьрийә.

Гази Сиауш кьр, ани:

П'адша р'абу вәр'екьр мал,

П'адша диван һьлани, чу мал.

Жьна п'адше р'абу Сиауш к'ьшандә п'еси-
ра хвә,

Кьрә кõр'е хвә.

Вәки кõр'ьк щикида дьчу,

Ақьл у дьле п'адше пер'а бу (щәрк у меләк).

Һәвқас же һ'ьз дькьр,

Тэ қәй дыгот жь дьле ви к'ьшандьнә.
Wәки сәһ'әтәке нәдита,
Ақыл сәре п'адше дьчу.
Чәнд сал дь we наве чун.
Көр'е п'әләwana эп'әйи мәзын бу.
Нәрчи жьнын бе ә'сьлы.
Р'ожәке жьна п'адше готә Сиашуш:
— Тө гәрәке ви шөхөли бь мьнр'а бьки.
Го: — Ахьр тө дйа мьни,
Тө жьна п'адше мьни,
Намуса мә қәбул накә.
Го: — Йан төе ви шөхөли бь мьнр'а бьки,
Йан әзе сәре тә бьдьмә бьр'ин.
Го: — Мьн ад кьрийә, мьн готийә тө дйа мьни,
Әзе ви шөхөли накьм.
Чәнд р'ож дь we наве чун.
Р'ожәке п'адше го Гевә:
— Әме нәр'ын ч'йа бо хwә неч'ире,
Бейна мә дәрк'әвә,
П'адша һатә мал, готә жьна хwә:
— Т'әвдира мә бьбинә,
Әме све бо хwә нәр'ынә неч'ире.
Го: — Ахьр көр'е тә нәхwәшә,
Нькарә бе,
Төе чава нәр'и неч'ире,
Wa го, wәки нәһелә Сиашуш нәр'ә.
Сиашуш ль мал ма,
Әw чунә неч'ире.
Жьна п'адше го: — Сиашуш !
Го: — Чийә ?
Го: — Бь ә'зәт щәләләте хwәдекьм,
Тө ви шөхөли гәл мьн нәки,
Әзе сәре тә бьдьмә бьр'ин.
Го: — Мьн шарәке готийә — тө дйа мьни,

Эзе ви шõхõли бь тәр'а накьм.
 Жьна п'адше р'абу чь кьр ?
 Дәрпе хвә қәлашт — чир' — чир'кьр, аветә
 ль we,
 К'ефа хвә храб кьр, р'уньшт щьне хвә.
 Эваре п'адша жь неч'ире һат,
 Гәл жьна хвә қьсәкьр,
 Жьна ви хәбәр нәда.
 П'адше готе: — Қәнще,
 Чьр'а бь мьн хәбәр нади,
 Чь қәвьмийә тә ?
 Го: — Тә биж (бич) ани мала мьн,
 Ве све һун чун неч'ире,
 Р'абу дәсте хвә аветә мьн,
 Эз гәл дәсте ви нәчум,
 Дәрпе мьн һ'әму чир' — чир'кьр, авет,
 Эз бенамус кьрьм.
 Йане тõe сәре ви бавежи,
 Йан жи эз мала тәда наминьм.
 П'адша бавәр нәкьр, занә дәрәвә,
 Бебәхтийә жьна ви дькә.
 Чу диwane р'уньшт,
 Гази Гево кьр, го:
 — Гево, һ'ал — һ'к'йат' ванә.
 Жь бо Гево қьсәкьр.
 Го: — Гево, эз заньм бенамусә жьна мьнә,
 Эз we бавәр накьм,
 Бәле эз чь бькьм намуса мьнә,
 Р'абә Сиавуш дәринә,
 Бра жь аха мьн һәр'ә.
 Гевее Годәрз р'абу,
 Т'әйбира Сиавуш дит,
 Жь аха Иране дәрхьст.
 Сиавуш чу нава Т'уране:

Чу нава Т'уране, чу қэста п'адше, —
 Т'уране Әфрәсїабе Щәбап'иш кър,
 Чу славәк да п'адше Т'уране.
 Слава Сиаууш вәргъртын:
 Т'әглифа р'уньштъне ль кърн.
 Сиаууш щие хвәда р'уньшт.
 Го: — Тõ жь к'õйи ?
 Го: — Әз жь Иранемә !
 Брае Гевее Годәрзъм,
 Наве мьн Сиауушә.
 П'адше го: — Сиаууш тõи ?
 Го: — Бәле, әзм !
 Го: — Әз шәве ль тә дьгәр'йам,
 Тõ р'оже ль дәсте мьн к'әти.
 Одәк бо ви да вәкърн,
 Хьзмәтк'арәк данә бәр дәсте Сиаууш:
 Сиаууш р'уньштә ода хвә.
 Чәнд р'ожәк дь we наве чун:
 П'адша диванәк дани,
 Гази мәзын, гьрә — гьре хвә кър,
 Го: — Ле әм чь бькьн ?
 Лаиқи Сиаууш әм чь бьдъне ?
 Мәзыне ви готъне: — Лаиқи ви әвә,
 Вәки тõ кәч'а хвә бьдейи, ле мәр'рбьки.
 П'адша р'абу кәч'а хвә ле мәр'кър,
 Н'әфт р'ож, н'әфт шәва кьрә дә'вәт.
 Сиаууш кьрә вәзире хвә.
 Чәнд сал дь we наве чун.
 Хвәде дõ кõр' данә Сиаууш.
 Р'ожәке п'адша р'аза бу.
 Дь хәвна хвәда дит,
 П'адшайа ви дь бьн дәсте Сиауушда we
 храббә:
 Се шара п'адша н'ьшйар бу,

Се щара р'аза:
Се щара һатә хәвна ви,
Кө: „П'адшайа тә бь дәсте Сиавушва храббә,
П'адшайа тә we бьгьһижә Сиавуш“.
Се р'ожа п'адша бо кәсәки қса нәкьр,
Се р'ожан сәр һәв һатә хәвна п'адше.
Се р'оже ви т'әмам бун:
П'адша диванәк дани — бо Сиавуш.
Чь қәдәр мәзын, гьрә — гьре we һәбун,
Һ'әму щьвандьн диване.
П'адша диванеда гот: — Гәли вәзиран,
П'адшайа мә ль дәсте Сиавушда бе храб-
кьрьне,
П'адшайа мә we бьгижә Сиавуш:
Мын се р'ожа хәвна хвәда дит —
Мын бо кәси қьсә нәкьр.
Мәзын у гьрә — гьран һ'әму мәләһәзре хвә
кьрын,
Готьн: — П'адшаһьм хвәшбә,
П'әләванәк жь нава нәйара һатийә нав мә,
Вәки әм сәре ви жекьн, чь же бьбә,
Нәйаре чь бькьн ?
Щаб чу гьһиштә Сиавуш,
Сиавуш мәлул бу,
Кө п'адше ә'мьр кьрийә сәре ви ледьн.
Ферьз у п'әләвана чарнькаре ханийе Сиавуш
гьртьн,
Гази щәлата кьрын,
Кө сәре Сиавуш ледьн.
Жьна Сиавуш готә п'адше баве хвә:
— Мын һиви жь тә һәйә:
Тө бьһелә, әз хуна ви һьлиньм.
Гөмгөмәк ани, вәки сәре Сиавуш бьр'ин,
Да бәр хуна Сиавуш һьлани.

Гөмгөм бър дани ода хвә,
Сиавуш жи бърн вәшартып.
П'адша р'ьһ'әт бу, һат т'әне р'аза.
Хуна Сиавуш р'оже шарәке дьк'әлә,
Р'адьбә сәр гөмгөм,
Щар дьн дадьк'әвә гөмгөм.
Йәк дьбежә йәки: „Хө хуна
Сиавуш нинә ва дьк'әлә ?“
Жьна Сиавуш р'әш к'ьшандийә сәр хание
хвә,

Дө көр'е Сиавуш һәнә,
Нәһ салинә, һәрдө жи һәвалщевинә.
Жьна Сиавуш дьбежә көр'е хвә:
— Маме (апе) вә наве ви Гевойә,
Мәрвьәки бь п'уртә,
Щане ви һ'әму бь п'уртә (п'ьрчә),
Вәки һун дьбиньн, же нәтьрсьн.
Әм бен сәр қьсәта Геве.
Р'ожа Сиавуш көштьн,
Сиавуш һатә хәвна Геве.
Кө: „Р'абә, брае тә Сиавуш көштьн“.
Геве све чу бо п'адше хвә қьсәкьр,
П'адше жь Геве бавәр нәкьр.
Р'ожа пашьн диса һатә хәвна Геве,
Го: — Р'абә, хуна Сиавуш дьк'әлә,
Р'абә т'әйбирәке бьбинә.
Геве све чу, бо п'адше хвә қьсәкьр,
Го: — Р'абә, т'әйбирәке бьбинә,
Хуна Сиавуш дьк'әлә,
Әм һәр'ьнә шер'.
П'адша жь Геве бавәр нәкьр.
Геве зьвьр'и, һатә мала хвә:
Диса шәв р'аза, диса һат бира ви.
Геве жьна хвә жь хәве һ'ьшйар кьр,

Го: — Эзе һәр'әмә ду Сиавуш,
Сәһкым к'а чь ль Сиавуш һатийә.
Гево хвә т'әркәлбас кьр,
Чу, чу, бажаре Т'уранер'а дәрк'әт.
Чу жь бажар дәрк'әт,
Вәки пьч'уке бажер тенә ван дәра бо хвә
дълизьн.

К'омәк зар'а ль ведәре бун:
Гево қәста к'ома вана кьр,
Һ'әму тьрсйан, же р'әвин,
Манә кәр'е Сиавуш т'әне.
Кәр'е Сиавуш вәки ч'ә'в пе к'әт,
Го: — „Бһһа, хвәде, әва маме мьнә“,
Вәки дйа мьн қьсә дькьр.
Гево кьрә гази: — Кәр'о !
Кәр' чу ньк Гево,
Го: — Тө кәр'е к'ейи ?
Го: — Әз кәр'е Сиавушым.
Го: — Һәр'ә бежә дйа хвә,
Гево һатийә, гази тә дькә.
Ма һ'әта дьһйа тари бу,
Жьна Сиавуш чу Гево ани мала хвә.
Чун маледа, ч'ә'ве Гево бь хуна Сиавуш к'әт:
Хун дьк'әһйа, шьвети тө агьр бьди бьһи,
Дьк'әһйа, сәр гөмгөмр'а давит.
Гево готә жьна Сиавуш:
— Қәнһце, Сиавуш чьма кәштьн ?
Го: — Һәвқас ақьлп'ьр' бу,
Дь п'адшайа мәда гьһиштә ба ви:
Баве мьн ч'ә'внәбари жекьр,
Р'абу да кәштьн.
Го: — Һ'әта хуна п'адше баве мьн
Мина хуна Сиавуш нәк'әлә,
Хуна Сиавуше һәрт'ьм бьк'әлә.

Гево р'абу финшанэк т'жи жь хуна Сиавуш
һълани,

Р'абу, дэрк'эт жь мала Сиавуш чу,
Го: — Н'эфт р'оже дьи бьбинэ,
Ч'э'в бь р'ебэ, һ'эта эз тем.
Н'эфт р'ож дэрбаз бу,
Бу чьл р'ож, паше Гево гьһиштэ бажаре хвэ.
Гево чу ньк п'адше хвэ,
Хуна Сиавуш дэрани, дани бэр п'адшае хвэ'
Хуна Сиавуш, вэки дьк'эля.
Ль п'адше бу хирэт.
П'адша р'абу дишанэк дани,
Чь қэдэр мэзын, гьрэ — гьре ви һэбун,
Н'эму гази дишане кьрын,
Бэре хвэ зьвьр'анд Р'остэм, го:
— Йа Сэрбьльнде Иране, п'адше го,
Дьһиа ава буйэ, һ'эта дьһиа храббэ,
Кэси шөхөле ва дитьбу бь ч'э'ве хвэ,
П'адша бинэ һесире хвэ бькөжэ ?
Жь вэ те т'эйбирэке бькьн,
Ве һ'эйфе һьлиньн же,
Хун дьк'элэ, гөнэ же те.
Р'остэм го: — Гази к'атьбан кьн.
Гази к'ат'ьбан кьрын.
К'аг'эз данэ ньвисандьн,
Щьһ у мэмлэк'этада гэр'андьн,
Һьнди шуре ван дьбьр'и,
Әскэре хвэ щьвандьн,
Әскэре хвэ данэ саме,
Әскэре ван бу һ'иждэ лаг,
Нэр лагэк сэд һ'эзар,
Чэк'ма зер'ин к'ьшандьн льнге Т'ус,
Алагевана данинэ сэр мьле Т'ус:
Т'ус пешья әскэре хвэ к'эт,

Гевее Годэрз да думайи,
Р'остэм кьрэ газии:
— Фрухт, р'эхш у р'азин.
Р'эхше Бэлэк' (Бэлэк) дэранин,
Зине зер'ин данинэ сэр пыште,
Р'остэм һ'эмайила зер' у зив, р'аст у ч'эп
бэр хвэ лани,

Хатър жь п'адшае хвэ хвэст,
П'е хвэ аветэ р'ьк'ефе,
Р'остэм к'этэ пешйа эскэре хвэ,
Пешйа эскэре Иране, го:
Гэли Иранйа, һун йаваш — йаваш вэрън,
Эзе бэре һэр'ым пав Т'уранйа.
Геве жи сэрэ Р'эхше хвэ бэрда,
Эш жи гьһиштэ Р'остэм,
Эш жи бь Р'остэмва пешйеда чун,
Р'остэм, Геве чун неч'ирвание,
Дэрк'этын, бэр диwаре ханйе Сиашуш пэйа-
буш.

Го: — Эм дэрда һэр'ын,
Qэрэwыл һанэ, we пе бьһ'ьсын,
Эм чава бькьн, wэки Т'уран пе нэһ'ьсын ?
Эм көр'е Сиашуш, жьна Сиашуш нав пэйа-
ран дэриньн ?

Р'остэм ськ'э лани диwер,
К'олмэк лехьст,
Ви али леда чу, wi али леда чу,
Һ'эта р'абу сэр бан:
Шьрит авет — һэрдö көр'е Сиашуш, гэл жьна
Сиашуш пышта ван гьреда,
Ньлк'ьшанд, дэрхьст жоре.
Сйар бу. жь бажер дэрк'эт.
Сбе щав чу п'адше Т'уранер'а,
Готье: — Кэч'а тэ, һэрдö нэвие тэ —

Иранйа һатънә, бьрьнә,
 Т'эйбира хвә бьбинә, сбе шәр'ә.
 Эз хōламе сәри,
 Дьнйа р'он бу,
 Р'остәм пешйе к'әт,
 Гево к'әтә думайи,
 Қәста бажаре Т'уране кьр.
 Не әскәре ван нәгъһишьтбуне,
 Кōрийа һәспа дь ә'рде дьк'әт,
 Гол у шьмшьмә т'әвһәв дькьр,
 Р'остәм гōрз давит,
 Хун шьвети шадрвана давит,
 Н'әта таштийа мирани,
 Сәр сәре Р'остәм у Гево бу т'оз у думан,
 Бу һәщаш, бу ахьрзәман.
 Р'остәм ле зьвьр'и, го: — Гево.
 Го: — Чийә ?
 Го: — Бь ә'зәт у шәләләте хвәдекьм,
 Әв бьбьн пәмбō, әм бьбьн агьр,
 Әм ч'аре вана накьн.
 Т'эйбирәке бькьн, н'әта әскәре мә тен.
 Гево го: — Р'остәм, тō мәләһ'әзран нәкә,
 Алие пыштева т'ō дәрб кәс ль тә надә,
 Жь алие синг кәс ч'ар бь тә набә.
 Р'остәм мәләһ'әзрә дькьр,
 Гево пыште бьһелә, бьр'әвә.
 Гево бь we готьне —
 Р'остәм пышт р'асткьр,
 Дьбежьн Р'остәм ә'ньр'и,
 Гōр'инәк даһела,
 Ә'рд у ә'зман жь бәр дәнге
 Р'остәм бь һәвр'а йәкбу.
 Нәваләк һәйә, дьбен нәвала Гьре Гьмавәнде,
 Р'остәм қәста we нәвале кьр,

Нәшаләкә к'урә, нәшаләкә бе һешар, бе гази.
 Дьбежьи нәшала „К'өрда“,
 Р'остәм у Ённан дь бәр һәвдөда чун,
 К'өрия һәспа дькьрып к'оме вәрдыкын,
 К'олан у зькакан вәдыкын,
 Дьбежьи Ённанә, р'ьһ ль сәр сынганә,
 Гөрзәк бь гөрза гран к'этә нав сәре Р'остәм,
 Р'остәм мәрт'але зер'ин да бәр,
 Сәре хвә да алие дьн — дәрбазкьр.
 Гөрз даветьн, гөрз дьчәрхандьн,
 Дәнге ван дьчә ә'рд у ә'зман:
 Нали ферьз у п'әләшананә,
 Р'адьбын әт'әка ә'зман:
 Ёнәк дьбен: — Шәр'ә,
 Ёнәк дьбен: — Ахьрә,
 Ёнәк дьбен: — Ахьрәманә.
 Тө р'испи би Р'остәме көр'е Зал,
 Ё'әтани әскәре Иране гьһиште,
 Әскәре Т'уране дәрхьст дәште,
 Әхьстә ч'ьл у ч'йа,
 Шьвети гөрәк бьк'әвә нава карьк у бәрха,
 Ви мьли, ви мьли, бьр' кьр,
 Аветә ч'ьл у ч'йа.
 Әскәред Иране гьһиштә Р'остәм:
 Р'остәм шур жь калан к'ьшанд,
 Дак'әтә сәр бажер,
 Го: — Гәли Т'уранйа,
 Бь ә'зәт — щәләләте хвәдекьм,
 Ёун нәйен сөлһе (барьшбуне) —
 Әз кьтәке жь вә һәһельм.
 Т'уранйа дәмала р'айе һьлавет,
 Го: — Бьхвәзә, йа Сәрбьльнде Иране,
 Бьхвәзә, к'а мразе тә чийә ?
 Го: — Мразе мьн әвә,

Нун бьгьрын п'адше бьдын мьн,
Wэки эз ши бькѡжьм,
Хуна ши тегьл Сиавуш бькьм.
Т'уранйа диванэк дани,
Го: — П'адшаһьм хвэшбэ,
Хуна мера — мерэкэ,
Р'абэ, һэр'э т'эслим бьбэ,
Эм мэмлэ к'этэки, қэзаке надьнэ храбкьрьне,
Жь бопа мэрьвэки,
Тэ п'искьрийэ, һэр'э пақышкэ.
П'адшае хвэ һынгьртън, бьрьн,
Т'эслими Р'остэм кьрьн.
Р'остэм го: — Қэнщэ, п'адшае нэщьнс у
мэ'рум,

Несир, несире р'эбэньн,
Тэ чава т'ақэт кьр,
Тэ несир кѡшт,
Ньм несире тэ бу, һьм зэ'ве тэбу,
Го: — Кѡр'о, гази щэлата бькьн.
Гази щэлата кьрьн.
Сэре п'адше ани, сэр хуна Сиавуш жекьрьн.
Хуна п'адше т'эви хуна Сиавуш бу,
Паше к'эла хуна Сиавуш сэкьни.
П'адша кѡштън, Т'уран ма ль щьне хвэ.
Эw һынгьртън, кѡр'ед Сиавуш данэ ван,
Натьнэ мала хвэ. Жьна Сиавуш анин,
Диса данэ брае Гевойи дьн,
Н'эфт р'ож, һ'эфт шэва дэ'вата хвэ кьрьн:
Эw ль we гьһиштън мразе хвэ,
Нун жи лера бьгэһин мразе хвэ.

24. КӖШТЬНА Р'ОСТӘМ

Щарәке щаран, р'ә'мә ль де у баве һадър, гӧһдаран.

Әз бәни Т'уран мәмләк'әтәки мәзьн бу: гәләк п'адше we һәбун, бь һәвр'а дайм йәкбун, бәле ль Иране дайм шәр' у дә'вед гран бун. Щинар бун, бь һәвр'а даймә нәйаре һәвбун.

Вәхтәке шәр' у дә'we Р'остәм мә бәйан бун. Ч'ь-қал хале Р'остәм бу, әw жи п'адшае мьләки Т'уране бу. Нәма щаран Иран у Т'уран бех'әсав мер жь һәв кьрьбун ахеда.

Бь ве қаме (форме) Ч'ьқал Иран жи гәләк һәсти жь һәв қр'анд бу (жек) т'ьжи зьке ахе жек кьрьбун.

Вәхте Р'остәм хасма, вәхт бу, шәр' сәр хале Р'остәм Ч'ьқал бу, мер жь хале Р'остәм зә'ф һатьн кӖшттьне. КӖр'е Ч'ьқал һатә кӖшттьне. Мәмләк'әте wan һат werанкьрьне. П'әләwanед жеһати кьрьнә дь ахеда, щие wan храв бу, дәwләта wана п'уч бу: авайи дь щие аха Ч'ьқалла нәмабун: Ч'ьқал дит, кӖ щие wi бәр дәсте Иранйан we п'уч бу, т'ӧ дәсте зоре ч'аре Иране найнә һьнди Р'остәм ль нав wanә.

Мәләһә'зрәте хwә кьрьн бь достани, бь дьлхwәши, бәлки хwә хлазкьн жь әwi әждаһи, жь Р'остәм һ'әйфа хwә һьлдә. Бь һәдйа у славан, бь бәхт у баwәра, ә'гит — п'әләwana бәрәвбун сӧлһанә кьрьн. Чәнд саләк дь we наве чун, бу йәкхwәши дәрбазкьрьн: дьчьн малед һәв, тен, хwәшьн бь һәвр'а, бь р'уда гәләки һәв

qэбульн. Бэле, Ч'ьqал жь һондөр' у дьл храбэ, дайм
де we мэлэхэ'зрейэ, һ'эйфе һьлинэ, Р'остэм жь мэйда-
не р'акэ.

Тинэ т'эльке дьк'олэ, —
Э'рд чьл газ дреж,
Чьл газ фьрэ, чьл газ к'ур —
Дьдэ к'олан.
Навда чь qэдэр сэре тиран,
Хэншэран, шуран дач'ькинэ.
Сэрда п'эжанан ахе дагьртийэ,
Дэрман кьри сэре ван.
Р'остэм харзе хwэ дэ'ват дькэ,
Гази дькэ мала хwэ.
Мала хwэда р'уньштанд,
Харьн у вэхарьн,
Го: — Р'остэме харза !
Го: — Чийэ, хало ?
Го: — Мэт'а тэ гэлэки дьгот:
„Хwэзи жь хера хwэдер'а —
Тэ р'ожэке
Дө сэре мэйдане бьһатайи, бьчуйайи,
Мьн ч'э'ве хwэ бьдита,
Кө харзие мьн һо п'элэванэки qэншэ“.
Р'остэм го: — Хало, эва сэд салэ
Ль Р'эхше — Бэлэк сйарьм,
Тө дьбиши.
Р'остэм занэ, wэки Ч'ьqал эw э'рд к'олайэ.
Бэле хwэ нэгьрт мэ'лумкэ,
Нэбен Р'остэм хоф кьр.
Ль Р'эхше — Бэлэк бawэрэ,
Wэки we дэрбаз бэ.
Ч'ьqал шар ди го Р'остэм,
Же һиви кьр.

Р'остэм р'абу тэиґ у бэнге
 Р'эхше -- Бэлэк' шданд,
 П'е хвэ аветэ р'ьк'ефе,
 Шцэлэба Р'эхше — Бэлэк' бэрда,
 Сэрэк ль майдане һат у чу.
 Һат р'эх э'рде к'олайи,
 Р'эхше — Бэлэк' занэ — бебэхти чебуийэ:
 Бо кӧштына Р'остэм.
 Пашва зьвьр'и.
 Р'остэм э'ньр'и ль Р'эхше — Бэлэк',
 Э'рэби ле хӧр'и, шотэк р'ьк'еф леда,
 Хуне жь бэр р'ьк'ефа ивет.
 Чьл газ дэсте Р'эхше — Бэлэк' дэрбаз бу чу.
 Ви али, бь ви али дак'этэ ч'э'ле,
 Р'остэм к'этэ ч'э'ле,
 Чьр'инэк жь нала Р'эхше -- Бэлэк' һат.
 Р'остэм го: „Бнһа, вэллэ, р'ожа кӧ
 Эз сэр дьнйае к'этым,
 Р'эхше — Бэлэк' к'ӧр'ик бу (шани),
 Мын жь хвэр'а ани,
 Дэврешэк һат пешйа мын,
 Р'эхше — Бэлэк' нал кьрын,
 Готэ мын: „Р'остэм ?“
 Мын го: „Чийэ ?“
 Го: „Р'ожа нала һэспе тэ бьк'эвэ,
 Ду we р'оже тӧе бьмьри“.
 Мын готэ дэвреш:
 „Ахьр эз п'элэванэки гэлэки гэр'окьм,
 Р'ожэке нала һэспе мын наминэ бьн мында“.
 Дэвреш готэ мын:
 „Нала Р'эхше тэ we һэр'э
 Һ'эзар һ'эфтсьд сал“.
 Р'остэм дь ч'э'леда го:
 — Һ'эзар һ'эфтсьд сале мын т'эмам бунэ,

Әзе бьмьрьм.

Р'остәм к'әтә сәр шур у тирада,
Р'әхше — Бәләк' к'әтә сәр дьнйае,
Р'әхше — Бәләк' жь бә'ре бу,

Щар дьн чу бә'реда.

Р'остәм ма дь чьл газ к'ур дь ч'ә'леда,
Нав тир у шуред дәрманкьрида.

Р'остәм лькьрә гази, дьго:

— Ч'ьқало, хало !

Мьн ниви, сәд ниви жь хале хвә һәйә,

Тө тир—кәване мьн бьдә мьн,

Кө тәйруту ч'ә'ве мьн нәхьн —

Һьнди әз саг'ьм.

Ч'ьқал чу, тир—кәване ви ани,

Аветә дь ч'ә'лед бәр Р'остәм,

Ч'ьқал р'әви чу, хвә да бәр ч'нарәки мәзын.

Р'остәм тирәк гьрт ч'наре,

Тир ль ч'наре да,

Сьмьт (қөлкьр) ч'нар,

Сьмьт Ч'ьқал,

Чу ч'йае Қал—

Неж һна жи һәйә,

Ә'фәрьм Р'остәм — көр'е Зал.

Сьм ч'нар, сьм Ч'ьқал, чу ч'йае Қал,

Сәд щар ә'фәрьм, Р'остәм, көр'е Зал.

Н'әзар һ'әфтсьд сал Р'остәм ә'мьр кьрбу.

Һьнд қәдәр шәр' кьрбу,

Һьнд қәдәр намус кьрбу,

Т'өшар мә'де хвә нәкьрбу,

Н'әта we р'оже —

We р'оже нежа Р'остәм

Нежа мә'де хвә кьр.

Ль дьнйае бу һәйдадә,

Т'ө кәси нькарбу Р'остәм жь ч'ә'ле дәрхә.

Щаб чу дйа ви — Р'удэбе,
Дйа Р'остэм, наве we Р'удэбэ бу,
Натэ сэр ч'э'ле, куз бу,
Нэрдö дэсте хwэ аветэ Р'остэм,
Мина т'фалэки һълани дани сэр дэсте хwэ,
Wa Р'остэм дэрхьст,
Дани сэр нэрдö дэсте хwэ,
Qэста п'адшае хwэ кър,
Дэрмане нождарие же хwэст,
Wэки бавежэ брина Р'остэм,
Kö Р'остэм саг' бьбэ.
П'адша жи же һ'ыз нэдькър,
Дэрмане нождарие аветэ бэ'ре,
Нэда Р'удэбе.
Н'эфт сала дйа ви дани сэр дэсте хwэ,
Гэр'анд ль дьнйае, го:
— Пьч'уко, бефэ'мо,
Н'эзар н'эфтсьд сал э'мъркърйю,
Нэ дьнйа хwэ дийю,
Нэ дитийю, нэ бинайо.
Пьч'уко, бефэ'мо,
Сэр дэсте дайейю.
Н'эфт сала гэр'анди ль дьнейю,
Н'эта нэрдö ч'э'ве дйа ви жи жь грин кор бун.
Паше чь сэдэр эскэре Иране һэбу,
Натьн т'ърба ван данэ к'олан,
Йа Р'остэм, дйа ви —
Р'эх һэв данэ к'олан,
Нэрдö анин теда вэшартьн.
Нэр кэсэк бэла бу, бо хwэ чун.
Qса мэ хлаз бу,
Р'эһмэ ль де у баве һадър, гöһдаран.

Н В И С А Р Н А С И

Буин, зар'бти у шаһьлтија Р'остэм

1. „Ч'ир'ока Зал“ — Г'эсое К'элэш Мамојан готийэ, 70 сали, нэхвэнди, жь гонде Сорики (бэре Зөрбэ) ль сэр нэх'ийа Т'алине, колхозван, жь эла (қэбила) һ'эсь-нийа, йане жи чава вэхтеда дьһатэ готьне — жь эла Усьв бэге.

Эва шаха сала 1936-а һатийэ бэрнвисаре, вэхте эш калэмер һатьбу бажаре Ереване. Г'эсое К'элэш чава меван һатбу мала бразие хвэ — Бро Мамоев (Брое Мамо), е кō ви чахи директоре Техникума к'ордайэ педагогийэ Пьшкавказейэ бэре бу.

Зарбеж бса жи шахэкэ „Р'остэме Залэ“ дьне жи мэр'а гот, „Р'удэ'вэ“, йак ль эве бэрэвокеда һатийэ шиваркьрыне. Эви пер'а жи шахед дьне занбу, ле сэд һ'эйф дэмер'а вэхте мэ т'бнэбу, һэрче занбу мэ дэст хвэда бэрбньвисийа.

2. „Р'удэ'вэ“ — Г'эсое К'элэш Мамојан готийэ, бьһер'э нвисарнасийа 1-е.

3. „Шэр'е Р'остэм у Мышрьқ“ — Мьстое Сэфо готийэ, жь гонде Башэлуе, жь қэза Қэрсейэ бэре, 67 сали, нэхвэнди, нһа ль бажаре Бат'умиеда дьминэ, хэбата дэргэвание дькэ.

Эва шаха, бса жи чэнд имунед зарготьне дьне, һатьнэ бэрнвисаре һавина сала 1937-а. Мьсто һостае зарготьнейэ. Эвар — эвар бь һ'ызкьрнэкэ мэзын нэфэре мала

хвэр'а һәрче тыште жь зарготыне занэ—дыбежэ вана, ёса жи шахед „Р'остэме Зал“. Эw дьхwэзэ, wэки зар'е ши, нэви — нэвич'ьр'кед ши эw жи гли—готыне бэре — сэрһатийа, мжулйа у ед дьн заньбын, һаж вана һэбын: „Ле эw йэк нае сери, — калэмере шамер wa бы газын дыбежэ, — шәһәрда мәрвь бы хэбата шөда — шөда э'мьре хwэ дьдэбринын, һ'эwас у wэхте вана т'өнэ, wэки гөһдарийа ч'ир'ока, сэрһатийа быкьн, һинбын у һында хwэда эw бы хwэ жи бежын“. Сэд һ'эйф, wэхте мә жи т'өнэбу qэ на п'ьр'һындьки гли—готынед ши бэрбынвисийа, бона һесабуне эме бычуна Йалт'ае.

4. „Зал, Ушэнги Ша у Р'остэм“ — ашыq, зарбеж Аһ'ме (Аһ'мэде) Чоло (Чолойан) готийэ, гөндие Әлэгэзе ль нәһ'ийа Әлэгэзе (һна Арагас), 75 сали, нәхwэнди, жь эла (qэбила) сипка. А. Чоло ль Ә'йнт'абе жь дйа хwэ буйэ. Сала 1875-а малбаване ши т'эви эздие сипки жь Т'урк'иае мөһашьр дьбын тен дьк'эвьнэ бын бандура һ'өкөмэта урьса ль qэза Qәрсейә бэре. Малбаване Аһ'ме һәма ль we qэзе, гөнде Qозьлщета ши — war дьбын. Ле сала 1918-а жь weдәре жи мөһашьр дьбын тенэ гөнде Шамушвана мэзы (һна Әлэгэз).

Эва шаха, ёса жи шаха „Р'остэм Шьмыкзер'ина бука Сәлмийани Сьнди аза дькә“ сала 1936-а һатынэ бэрнвисаре, ле шахед дьн „Шәр'е Р'остэм у Әзриф“, „Р'остэм у Бещане көр'е ши“, „Фәләмәс Р'остэм жь дөше Хәрман аза дькә“, Р'остэм Зөһраве көр'е хwэ дькөжэ“ сәлед 1939-а, 1944-а һатынэ бэрнвисаре.

5. „Зар'өти у шәр'е Р'остэм“ — Манук Геворгйан готийэ, жь алие Шатахе, 80 сали, нәхwэнди. Сәлед qьр'а әрмәннийа жь Шатахе мөһашьр дьбә те Әрмәнистана Р'оһьлате, ль Аштараке ши — ст'ар дьбә. Эw жь нмуне зарготыне гәләк тышта занэ, һым бы змане әрмәнкн дыбежэ, һым жи бы змане көрманши. Эва шаха „Р'остэме Зал“ — хортанийа хwэда һин буйэ ль Шата-

хе. Вэхте бэривисаре Ш. Кужикйан, вэки зарбеж нас дькър, гэлэки али мѧ кър. Шаха „Зар’ѳти у шѧр’е Р’остѧм“ сала 1935-а хатийѧ бэривисаре.

Р’остѧм чава азакъре нѧрче нава н’але
тѧнгасие — чѧтнайда

6. „Р’остѧм Шьмькзер’ина бука Сѧлмийани Сьнди аза дькѧ“ — Ан’ме Чоло готийѧ, бьннѧр’ѧ нвисарнасийа 4-а.

7. „Шѧр’е Р’остѧм у Ѳзриф“ — Ан’ме Чоло готийѧ, бьннѧр’ѧ нвисарнасийа 4-а.

8. „Р’остѧм дьчѧ Чинстане“ — шванс колхоза гѳнде К’ѳрѧк’ѧнде ль сѧр нѧн’ийа Ѳшмнадзине Нѧт’ѧме (Ѳт’ѧме) Ѳ’мо готийѧ, жь ѧла н’ѧснийа (бѧрѧка шѧрқийа), 23 сали, хвѧнди.

Нѧт’ѧм ѧва шаха „Р’остѧме Зал“ жь баве хвѧ Ѳ’мо нинбуйѧ, е кѳ вѧхте хвѧда дѧнгбеж — зарбежѧки бѧрбьч’ѧв буйѧ. Зарбеже мѧйн шаһьл занбу, к’а бѧрнвисар чь щѧфакн мѧзьнѧ. Нѧр тѧнѧри али мѧ дькър, вѧки готьна ши ши — вар бе нвисаре. Ѳв шаха сала 1934-а хатийѧ бѧривисаре, вѧхте кѳ Нѧт’ѧм ль Техникума к’ѳрдайѧ педагогийѧ Пьнквказейѧ бѧреда нин дьбу — ль Ереване, ль к’ндѧре мѧ дѧрсдари дькър.

Нѧлѧқѧти у н’ал — вѧхте Р’остѧм о к’ѳр’ѧд ши

9. „Р’остѧм у Бѧшане кѳр’е ши“ — Ан’ме Чоло готийѧ, бьннѧр’ѧ нвисарнасийа 4-а.

10. „Р’остѧм Бѧжѧн жь зиндане хлаз дькѧ“ — Асатур Пог’ѳсийан готийѧ, 50 сали, нѧхвѧнди, колхозване гѳнде Ущане ль сѧр нѧн’ийа Аштаракѧ.

А. Пог’ѳсийан ль гѳнде Хасхере, алиѧ Боһтане жь дѧа хвѧ буйѧ, сала 1916-а жь бѧр қър’а р’ѳме хлаз

дьбә, те гонде Ущанеда дьминә, дьбә бьнәлие ви гонди. Бира ви зә'ф р'ьндә, жь зарготьна щмаә'те гәләки һ'ыз дькә. Әви жь зар'отийа хвә гәләк нмуне зарготьна щмаә'та кәрманща бьһистийә у һин буйә. Ванар'а т'әвайи өса жи һини чәнд шахед „Р'остәме Зал“ буйә. Нмунед зарготьна кәрманщи һ'имли жь лбужәне әрмәни һинбуйә, е кә мәнәд звьстане дьһатьңә ода вана бәрәв дьбун у нмуне зарготьне дьнр'а т'әвайи, өса жи шахед „Р'остәме Зал“ дьготьн. Асатур Пог'осйан һәрче нмуне зарготьна щмаә'те ва бь һ'әваск'ари дьбежә. Гөһдарванед ви бь һ'ызкьрьн гөһе хвә дьдьнә сәргли — готьне ви. Бона ве йәке жи дь нава гонде хвәда һ'өрмәтәкә мәзын дәстанийә.

Әва шаха, өса жи шахед „Р'остәм у Бежән“, „Шәр'е Р'остәм у Әлфәсийаб“ у „Көштьна Р'остәм“ сәлед 1935-а, 1942-а һатьнә бәрнвисаре.

11. „Р'остәм у Бежән“ — Асатур Пог'осйан готийә бьһер'ә нвисарнасийа 10-а.

12. „Р'остәме Зал у Бөрзое кәр'е ви“ — Әйое Шәмо готийә, 80 сали, нәхвәнди, жь эла (қәбила) сипка, жь бәрәка к'лера, жь гонде Н'әкко ль сәр нәһ'ийа Т'алине, колхозеда хәбьтийә.

Әйое Шәмо ль гонде Әнгук'ие ль сәр қәза Қәрсейә бәрә жь дйа хвә буйә. Сала 1918-а мала вана т'әви эдие ве қәзе, мөһашьр дьбә, те ви гонде Н'әкко.

Әва шаха, өса, жи, „Р'остәм у кәр'е ви Фәрәмәз“ сала 1937-а мәнә марте (адаре) һатьнә бәрнвисаре.

13. „Ч'ьде Р'остәм у Брзое кәр'е ви“ — Мелик К'амалйан готийә, 50 сали, жь гонде Сурб Хач ль қәза Мәмьрданк'и — әлие Мьк'се.

Вәхте қьр'а әрмәнийа ль Т'урк'иае, К'амалйан мөһашьр дьбә те Ереване, паше дьчә Ведие ль сәр нәһ'ийа Арарате. Вә'де бәрнвисара әве шахе, өса жи йа „Ч'ьде Сиавуш“, насе К'амалйани бәрә Шаһен Куж-

икйан али мѧ кър. Эв шахана сала 1935-а хатнѧ бѧрнвисаре. Мелик' К'амалиан гѧлѧк нмуне зарготъне занѧ, хенжи ѧрмѧнки ѳса жи кѳрманщи зѧ'ф р'ьнд занѧ.

14. „Р'остѧм у кѳр'е ви Фѧрѧмѧз“—Эйое Шѧмо готийѧ, бьннер'ѧ нвисарнасийа 12-а.

15. „Фѧлѧмѧс Р'остѧм жь дѧве Хѧрман аза дькѧ“— Ах'ме Чоло готийѧ, бьннер'ѧ нвисарнасийа 4-а.

16. „Р'остѧм у кѳр'е ви Фѧлѧмѧст“ — Э'т'аре Хѳдо готийѧ, 18 сали, хвѧндк'аре Техникума к'ѳрдайѧ педагогиейѧ Пышкавказе ль Ереване. Вѧхте готъне Г'ѧсѧне Ибо (Иво), вѧки ве орг'е назьрбу, гѧлѧки али зарбеж кър. Г'. Ибо 69 салийѧ, жь гѳнде П'амба к'ѳрда ль сѧр нѧн'ийа Апаране (нѧа Арагас), колхозван.

Г'. Ибо мѧрвьѧки гѧлѧки н'ѧваск'арѧ. Нѧн'нер'и ве йѧке, вѧки нѧхвѧндийѧ, ле жь дьнезанѧбуне р'ьнд фѧ'м дькѧ. Ль сѧр хѧрите нѧр вѧлатѧки, ѳса жи шѧ-нѧре ван вѧлатайѧ сѧрѧ дькарѧ ши бь ши нишан бьдѧ, дѧрнѧда щмаѧ'т у н'ѳкѳмѧтед ван вѧлатада қьсѧ бькѧ. Жь зарготъна щмаѧ'те — сѧрнатиѧ, мжулиѧа н'ьз дькѧ.

Эва шаха „Р'остѧм у кѳр'е ви Фѧлѧмѧст“ — сала 1932-а хатийѧ бѧрнвисаре.

17. „Шѧр'е Р'остѧм у кѳр'е ви Зохран“ — Шахен Кужикйан готийѧ (1870 — 1937), ѧв ль бажаре Шатахе жь дѧа хвѧ буйѧ ль ѧрмѧнистана р'ѳаве. Вѧхте ч'уктийа хвѧда дьхунѧ, пѧй хвѧндъне вѧ'дѧки дьбѧ дѧрсдар.

Сала 1916-а, вѧхте қьр'а ѧрмѧнийа ль Т'урк'иае Кужикйан мѳнащър дьбѧ, те Ереване у дѧрѧщед щѳда — щѳдада дѧст бь хѧбате дькѧ.

Ш. Кужикйан ѧва шаха жь Мелик' К'амалиане Мѳқѳсе (Мьк'ьсе) нин буйѧ, же нлдайѧ. Кужикйан жь сѧрнатиѧ дреж н'ьздькѧ, бь сѧн'ѧта гѳнѧдарийа ед ѳса кьрийѧ, бь хвѧ жи вѧхте ѳса нин буйѧ у ньнда хвѧда жи буйѧ зарбеж у бѧрнвисаркър. Эв ньм бь змане ѧр-

мәңки, һым жи бь змане кӧрманщи дьбежә.—Мәрве алие мә, — зарбеж у бәрнвисаркьр дьбежә,—һәрге кӧрманщ буйа, һәрче әрмәши, бь һ'ьзкьрһи ч'ьде „Р'остәми Зал“ дьготьн. Һәрге әв ч'ьд дьготьн һӧрмәта вана нава щмаә'теда гәләки һәбу.

Әва шаха сала 1933-а һатийә бәрнвисар — женвисаре.

18. „Р'остәм Зӧһраве кӧр'е хвә дькӧжә“ — Аһ'ме Чоло готийә, бьһер'ә нвисарнасийа 4-а.

Шәр'е Р'остәм жь бона хвәйкьрһна вәлет у
аг'ри — ақубәта ви

19. „Шәр'е дөве спи у Р'остәми Зал“ — Манук Һарут'йуйһане Мьк'ьсе (Мӧқӧсе) готийә, вәки вәхтеда жь зарбеж Манук Гезоргйһане насе хвә һинбуйә.

М. Һарут'йуйһан һна ль Аштараке дьминә, п'ешәкзане п'әрчәһазьркьрһнейә, нәхвәнди, 68 сали. Бь змане кӧрманщи гәләк к'ламед р'әқәсе, ед һ'ьзкьрһне занә. Ӗса жи гәләк бәйт' — сәрһитийа занә, чава „Мәме у Зине“, Сева Һ'әщи“, „Бозе К'әмала“ у ед дьн. Әва шаха сала 1933-йа һатийә бәрнвисаре.

Вәхте бәрнвисара әве шахә ӧса жи али мә дькьр Шаһен Кужикйһан.

20. „Шәр'е Иране у Т'уране“ — (К'амуси К'ешан у Ч'капус тәнә кӧштьне) Маргар Галстйһане жь Һизане готийә, вәки һна ль Ереване дьминә, нәхвәнди, 70 сали, пенсионер. Әв гәләк к'ламед дьлк'әтьне у ед мерхасие занә, пер'а жи гәләк ч'ир'ока, сәрһатийа, мжулийа у ед дьн занә.

Әва шаха сала 1934-а һатийә бәрнвисаре.

21. „Сәйрангәһа Әврәсйаб у шәр'е Р'остәм“ — Мелик' К'амалйһан готийә, бьһер'ә нвисарнасийа 13-а.

22. „Шәр'е Р'остәм у Әлфәсйаб“ -- Асатур Пог'осйан готийә, бьһер'ә нвисарнасийа 10-а.

23. „Ч'ьде Сиавуш“ — Мелик' К'амалиан готийә. бьһер'ә нвисарнасийа 13-а.

24. „Кõштъна Р'остәм“ — Асатур Пог'осйан готийә. бьһер'ә нвисарнасийа 10-а.

С Э Р Э Щ Э М

В в е д е н и е	5
Буин, зар'оти у шаһьлтиһа Р'остәм	
1. Ч'ир'ока Зал	25
2. Р'удә'вә	29
3. Шәр'е Р'остәм у Мышьрьҫ	42
4. Зал, Ушәнги Ша у Р'остәм	51
5. Зар'оти у шәр'е Р'остәм	63
 Р'остәм чаһа азакьре һәрче нава һ'але тәнгасие-чәтиһада	
6. Р'остәм Шьмькзер'ина бука Сәлмийани Сьнди аза дькә	73
7. Шәр'е Р'остәм у Әзриф	80
8. Р'остәм дьчә Чинстане	86
Нәләқәти у һ'ал — вәхте Р'остәм о көр'ед ши	
9. Р'остәм у Бешане көр'е ши	96
10. Р'остәм Бежән жь зиндане хлаз дькә	106
11. Р'остәм у Бежән	110
12. Р'остәме Зал у Бөрзое көр'е ши	127
13. Ч'ьде Р'остәм у Брзое көр'е ши	131
14. Р'остәм у көр'е ши Фәрәмәз	161
15. Фәләмәс Р'остәм жь дөше Хәрман аза дькә	176
16. Р'остәм у көр'е ши Фәләмәст	188
17. Шәр'е Р'остәм у көр'е ши Зоһраб	193
18. Р'остәм Зөһраве көр'е хвә дькөжә	204
 Шәр'е Р'остәм жь бона хвәйкьрьна вәлет у аг'ри-ақубәта ши	
19. Шәр'е дөше спи у Р'остәми Зал	215
20. Шәр'е Иране у Т'уране	235
21. Сәйрангәһа Әврәсйаб у шәр'е Р'остәм	263
22. Шәр'е Р'остәм у Әлфәсйаб	276
23. Ч'ьде Снауш	298
24. Кбштьна Р'остәм	310
Нвисарнаси	315

ШАХЕД ЭПОСА „ՐՕՏՁՄԵ ՅԱԼՁ“ ԿՕՐԸԻ

Տպագրվում է Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Արևելագիտության
ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Րեдактор Մ. Ն. Խամոյան, Ր. Ա. Բագճասարյան
Շկյալկ'եշ Կու. Ն. Արճակ'ելյան
Րեдакгоре техникуе Մ. Ա. Կալ'ланյան
Կор'ектор Կ'эрэме Տэяд Կолоյան, Յ. Կ. Տимонյան

ВФ 07870   Դ'эмбэ 561   նաշыр 4622   տираж 1000

Կона ր'езкыр'эне һатийэ спартыне 13/VII. с. 1976, կона нэшыркыр'эне
һатийэ қолкыр'эне 20/VI с. 1977, бэлгнэшыре нэшыре 13.9, бэлгнэ-
шыре мэнгэне 20, 25, бэлге пэймание 17, կ'аг'эз №1 84×108 1/32
Կаһа 2 м. Կ5 կ.

Նэшырэта Академия Р'СС Эрмэнистанейэ олма, 375019, Երеван,
Կарекамуտ'յան 24 ց.

ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, Երևան, Բարեկամության 24 գ.

Издательство АН Арм. ССР, Ереван, Կарекамутиян 24 ց.

Նэшырханэ Эщмиаизинейэ Академия Р'СС Эрмэнистанейэ олма

